

7931

అంశము - పోషకాహార సంవర్ధనాది సంచిక

ఈ పత్రికలో మీకు ఆనందము ఇచ్చేది

మరికొ శుంధు

సెంటుయొక్క రవ్యమైన సువాసన :

నేడే మనియార్థ ద్వారా రు. 1-50 పంపిస్తే 4 రకాల
కునేగా సాంపిల్ సెంటు పంపిస్తాం. (ప్రోప్టేజి వేరే లేదు)

	1 లా	½ లా	¼ లా
కునేగా - మనికొళుంగు	10 00	5-25	2 75
„ మిగత రకాలు	9 00	4-75	2 50
„ అశర్	21-00	11-00	6-00
„ మొగిలి	21-00	11-00	6-00
„ స్వీటు	15-00	8-00	4-50

తపాలు ఖర్చు రు. 1.00 ను, 7% సేల్ వాక్సును మనియార్థియతోపాటు పంపాలి.

ఎ. పి. పి. వంపదములేదు. 1/11/

C. I. N. E. L. A.

53, LATTICE BRIDGE ROAD

ADYAR — MADRAS - 20.

శ్రీ

శ్రీనివాసా

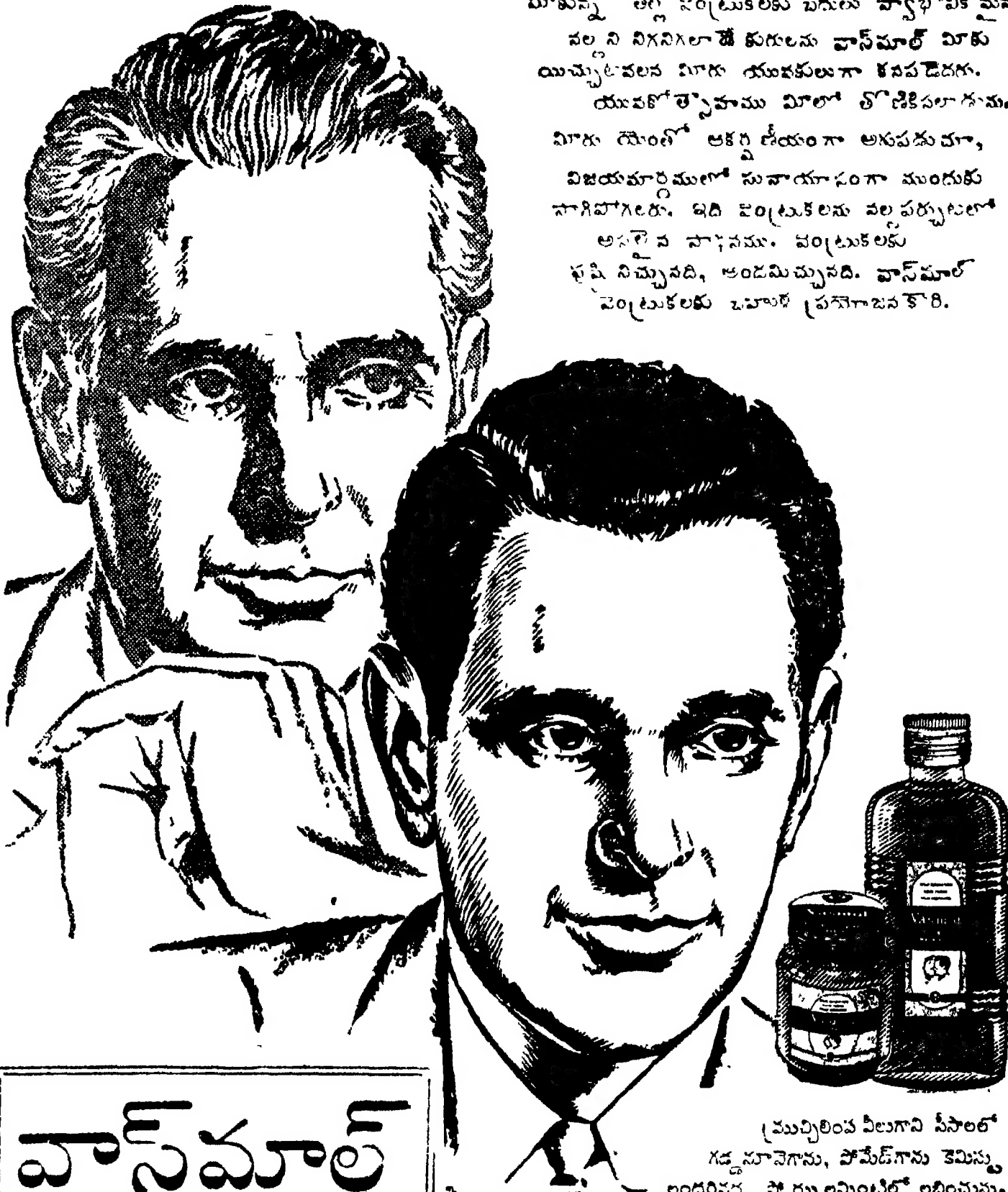
తర్జునకలిగించు వస్త్రాలు

SN/C/23

అంధప్రతికా కార్యాలయమున ముద్రితము.

ఆ తల్లి ని ఆ డ్డు గో డ ల ను ం డి విజయ సూచక వాతావరణంలోకి రండి — వాస్మాల్ వాడండి

మీకున్న తల్లి వెంట్రుకలకు బగులు ప్యాభావిక మైన
వల ని నిగనిగలాడే కురులను వాస్మాల్ మీకు
యిచ్చుటవలన మీరు యువకులుగా కనపడెదరు.
యవకోశాహము మీలో తొణికిసలాడును.
మీరు యెంతో ఆకర్షణీయంగా అగుపడుచూ,
విజయమార్గములో సుహృద్గా ముందుకు
సాగిపోగలరు. ఇది వెంట్రుకలను వల్లపర్చుటలో
అసలే వ సాధనము. వెంట్రుకలకు
శ్రమ నిచ్చునది, ఆండుమిచ్చునది. వాస్మాల్
వెంట్రుకలకు బహుధ ప్రయోజనకారి.

వాస్మాల్

వెంట్రుకల నల్లపచ్చుటలో తప్పక పనిచేస్తుంది

ముచ్చిలింప విలుగాని పీసాంత్
గడ్డనూనెగాను, పోమేడ్లగాను కెమిస్టు
లందరివద్ద, స్టోర్సు లన్నింటిలో లభించును.

హైజీనిక్ రిసర్చి ఇన్ స్టిట్యూట్, పి.ఓ.బాక్సు 1192, బొంబాయి-1

ప్రస్తావన	...	7
పూచినముండ్లు—శ్రీ దాశరథి	...	9
కర్ణాటక సంగీతము-దాని భవవ్యత్తు—శ్రీ సంధ్యావందనం శ్రీనివాసరావు	...	11
తడిమంటకు పొడిసిల్లు—శ్రీ బుచ్చిబాబు	...	15
అశ్వఘోషుని చరిత్ర—శ్రీ కొడలి లక్ష్మీనారాయణ	...	26
అద్వైత శేఖరము—శ్రీ శివనాథ సత్యనారాయణ	...	33
తిక్కన తెనుగు తెన్నులు—శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి	...	37
ధాత్రీవందనము—శ్రీ టి. బి. యం. అయ్యవారు	...	46
కలలో మనిషి—శ్రీ పెద్దిభొట్ల సుబ్బరామయ్య—	...	47
అష్టగపాకూటపు దుమారము—శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాకృష్ణమాచార్యులు	...	54
ధనుర్దాసు—శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు	...	60
సంస్కృత రాఘవ పాండవీయములు—శ్రీ ఈయ్యణ్ణి వెంకట వీరరాఘవాచార్యులు	...	63
అభినవము—శ్రీ వేదాంతం గోపాలకృష్ణమాచార్యులు	...	68
అరవయ్యేళ్ల ఆంధ్రసాహిత్యం—శ్రీ నాగళ్ల గున్నపాసాదరావు	...	71
గోల్లి—మూలం : కీ. శే. సాదత్ హసన్ మింటో; అనువాదం : శ్రీ దాశరథి	...	86
చాళుక్యవంశము : కొన్ని సంశయములు—శ్రీ దేవరపల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డి	...	90
కళావతి—శ్రీ సహదేవ సూర్యప్రకాశరావు	...	92
సిద్ధేశ్వరచరిత్ర-కాకతీయులను గూర్చిన కొన్ని విశేషములు—శ్రీ కె. పి. వి. శర్మ	...	97
నేను—శ్రీ తున్నుల సీతారామమూర్తి	...	105
చింతకళలో రాజపుత్రశైలి—శ్రీ వేలూరి రాధాకృష్ణ	...	107
వార్మికి తోకిలము—శ్రీ కొత్త సత్యనారాయణ చౌదరి	...	114
వేములవాడ శ్రీరాజరాజేశ్వరస్వామి—ధూళిపాళ శ్రీరామమూర్తి	...	117
దానరుల పరిభాష : “పల్నాడు”—శ్రీ శ్రీ వాత్సవ	...	119
వారి హృదయము—శ్రీ వాలిలాల సోమయాజులు	...	122
కవిత్వ తత్వము—శ్రీ జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి	...	128
పదివండ్ల ఆంధ్రరాజకీయాలు—శ్రీ వి. వి. నరసింహారావు	...	132
నన్నయభట్టు—శ్రీ జాస్తి వెంకట నరనయ్య	...	145
భారతదేశంలో దార్శనిక చింతన—ప్రొఫెసర్ కె. నచ్చిదానందమూర్తి	...	146
భారతదేశ విదేశాంగ విధానం—శ్రీ అంగీరస్	...	153
రాజవాహన విజయం—శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య	...	158

త్రివర్ణచిత్రాలు

కుంజికొట - శ్రీ శేషిరాజు జానకరావు; కపోతకుటుంబము - శ్రీ మాధవపెద్ది గోఖలే
పడవల రేవు - యం. రెడ్డినాయుడు; వీరననము

ది భారతలక్ష్మీ బ్యాంకు

లిమిటెడ్

రిజిస్టర్డ్ ఆఫీసు :

మచిలీపట్నం

రెజిస్టర్డ్ ఆఫీసు :

మదరాసు

(స్థాపన : 1929) : : (రెజ్యుల్ట : 1946)

శ్రీ పి. వి. రాఘవ రెడ్డి, M.L.C.,

డైరెక్టర్ల బోర్డు అధ్యక్షులు

—★—

ప్రాంతాలు :

మచిలీపట్నం, గుడివాడ, నూజివీడు, నర్సా
పురం, రాజోలు, కొత్తపేట, గవర్నరుపేట
(విజయవాడ), విజయవాడ, రామారావుపేట
(కాకినాడ), కాకినాడ, విశాఖపట్నం,
బొబ్బిలి, కావలి, గూడూరు, హైదరాబాదు,
మద్రాసు.

పిత్తేడు డిపాజిట్లు సంవత్సరము నాటికి రూ. 4/25
మొదలు రూ. 5/- వరకు వడ్డీ రేట్లతో అంగీకరింప
బడుచున్నవి. కరెంటు, సేవింగ్సు, పోస్ట్ సేవింగ్సు,
షాల్పు టరమ్. కార్ డిపాజిట్లు అంగీకరింపబడుచున్నవి.

మా మూడు సంవత్సరముల

క్యాష్ నర్టి ఫి కేట్లు

ఒక ప్రత్యేకత

చాన్సము, అవకాశము, బంగారు వస్తువులు మొదలగువాని
హామీ మీద అప్పులు లూయబడును. అన్ని రకము
లయిన బ్యాంకింగు వ్యాపారములు జరుపబడును.

వివరములకు మా ప్రాంతీకు వ్రాయు ప్రార్థన

రెజిస్టర్డ్ ఆఫీసు
మద్రాసు-1
28-2-1692

పి. వి. రాఘవయ్య,
సెక్రటరీ.

ADVERTISER'S INDEX

	Page No
All India Handloom Board.	135
Ambati Subbanna	8
Amrutanjan Ltd.	4th Wrapper
Andhra Bank Ltd.	17
Andhra Cement Co. Ltd.	49
Andhra Coffee Industry	101
Anjali Pictures	3rd Wrapper
Ayurvedasramam Ltd.	13
Balu Lorry & Radio Service	113
Bharatha Lakshmi Bank Ltd.	6
Cunega	1
Chamria Talkie Distributors	22
Coffee Board	2nd Wrapper
DA & VP	31
East India Industries (Private) Ltd.	89
Ebrahim Currim & Sons.	79
Hiralal & Co.	82
Hygienic Research Institute	4
Indian Mutual General Insurance Society Ltd.	137
I. S. R. Iyengar & Co.	113
Indian Bank Ltd.	27
Jeewanlal (1929) Ltd.	156
Jeyrad Electric Industries.	130
James Lawrence & Co.	130
Kathayee Silk Emporium	67
Kesari Kuteeram (Private) Ltd.	76
Krishco shopping	64
K. T. Krishnamurthy Achari & Sons.	131-54
Lalji Godhoo & Co.	14
Little's Oriental Balm & Pharmaceuticals Ltd.	143
Life Insurance Corporation of India	133
Modern Automobiles	151
M. Narayanaswami Mudaliar & Sons.,	85
New Star & Co.	129
The National Engineering Co.,	29
K. ORR & Co.	141
Planters coffee Propaganda	115
P. C. A. & Co.	152
Parry & Co.,	10
Radha Bros	38
Rathna Sabhapathi Mudaliar	45
State Bank of Hyderabad.	109
Swami L. R.	103
Sri Ganesh Ram & Co.	147
Sri Ambal & Co	57
Sri Krishna Spg. & Wvg. Mills	98
Srivatsa Chemicals & Drugs (Pt.) Ltd.	73
Sri Jayabharatham & Co. (Regd.)	87
Sait Nagjee Purushotham & Co. (Pt.) Ltd.	19
Shreeniwas Cotton Mills Ltd.	2
United India Fire & General Insurance Co. Ltd.	127
Vummidi Ramaiah Chetty	139
Guruswamy Chetty & Co	
Vizia & Co.	69
Vanguard Insurance Co, Ltd.	24

ప్రస్తావన

అనంతమైన కాలములో ఒక్క సంవత్సరమన్నది అత్యల్పమైనట్టిది. కాని కొన్ని అట్టి అల్పములైన సంవత్సరములు గడిచినచో శతాబ్దమగుచున్నది. అనగా అల్పములైన విషయములలో అనంతములైన విషయములు సందర్భపడుచున్నవి. ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచిక ఇప్పటికి ఏబదిరెండు ఏండ్లక్రిందట నెలకొల్పబడి ఏ యేటి కా యేడుగా ఏబదిమూడవ సంవత్సరమున ప్రవేశించినది. ఈ అర్థశతాబ్దమునకుపైగా ఈ సంచిక ఆంధ్ర సాహిత్యాభివృద్ధియందు దేమి, సమాజాభ్యుదయమందేమి, రాజకీయరంగములోనేమి ఆంధ్రుల మేధాసంపత్తికి అభివృద్ధిని చేకూర్చుటలో వేదికగా నమకూడి యుండుటయందు నిర్వహించిన భూమికను మాకు మేమై చెప్పకొనరాదు. ఆ విషయ మాంధ్రుల కందరికిని తెలియును.

దశమున కవిత్వమేమి, శిల్పమేమి, కాలమునకు వ్యాఖ్యానములవంటివని వేరుగా చెప్పవలసిన యవసరము లేదు. గతసంచిక అనంతరము అట్టి కాలములో పండెందునెలలు గడిచిపోయినవి. ఈ కాలములో సాహిత్యముననేమి, చరిత్రలోనేమి, ఇంకను ఇతర రంగములలోనేమి ఎన్నియో మూర్ఖులు జరిగినవి. సాహిత్యములో నూతనకృషి జరుగుచున్నదిగాని దాని కింకను ఒక స్పష్టమైనరూప మేర్పడలేదు. పరివర్తనము చెందిన పరిస్థితులలో వ్యక్తి తన్నుతాను వెదికికొనుచున్నట్లే, సాహిత్యముగూడా తన్నుతాను వెదికికొనుచున్నది. సాంకేతికయుగము మనదేశమున గూడ ప్రారంభమైన కారణమువలన దానితోడికల్గు సత్ఫలితములు, దుష్ఫలితములు గూడ పొటమరించుచున్నవి. అవి ఇంకను ప్రస్ఫుటమగు పరిపక్వస్థితి వరకుని కారణమున యుగనంధిలోవలె వ్యక్తి, అతనితోపాటు కాలమును, తమ ఉనికియొక్క ఆవరణమునుగూర్చి, అర్థమునుగూర్చి పునఃపర్యాలోచనము చేసికొనుట జరుగుచున్నది. విచిత్రమేమనగా

ఈ సాంకేతికయుగావతరణము తెచ్చిన, తెచ్చుచున్న మూర్ఖులు నిగూఢములై, జనుల జీవితముపై తమ ప్రభావమును చూపుచు, అందువలనకల్గు అనుభవమును మాత్రము వ్యక్తికి, కాలమునకు అందని పరిస్థితిని కల్పించుచున్నవి. అందువల్లనే కొందరు దానిని పరామర్శించక వ్యతిరేకించుటయు, కొందరు ఆ మార్చే అభివృద్ధియనుట జరుగుచున్నది. వారు అనభిజ్ఞులు. అభిజ్ఞులైన పండితులు, ప్రతిభావంతులయిన సాహితీ పరులు ఈ సంధికాలపు రహస్యములను అవగతము చేసుకొని, వానిని సాహిత్యరూపమున వ్యక్తముచేయు కల్పనతో తెల్లసాహిత్యము విధిగా మారాకుపాత్రగల్గు ననుటకు అభ్యంతర ముండవలసిన అగత్యము కన్పించుటలేదు.

రాజకీయముగూడా దేశములో మూర్ఖులు వచ్చుచున్నవి. ఈ సంవత్సరమున జరిగిన ఎన్నికలలో కాంగ్రెసుపక్షము నెగ్గినను ప్రతిపక్షులుగూడ పూర్వము కన్న అధికముగా నెగ్గుట తటస్థించినది. ఇందులోగూడా కాలములోవచ్చిన మూర్ఖ ద్యోతకమగుచున్నది. అది యేమనగా ఇది ఇట్లుజరుగునని చెప్పటకు ఎవ్వరికి సాధ్యముకాకుండ నుండుటయే. ప్రజల మనస్సులలో వారికి తెలిసిగాని, తెలియకగాని సాంకేతికయుగావతరణమువలన కల్గిన పరివర్తనమునకు, తోచిన మూర్ఖునకు ఇది చిహ్నము. రాజకీయవేత్తలలో కొందరు భవిష్యమున సుఖముననుభవించువారికొరకు త్యాగము చేయమనుచున్నారు. కొందరు భవిష్య సుఖమును నద్యఃసుఖముతో ననుసంధింపవలయుననుచున్నారు. సాంకేతికయుగావిరూపమువలన దేశములో ఏర్పడిన భావభుర్వణముయొక్క స్వరూప మిట్లున్నది. ఇది పైకి కన్పించునట్టిది. దీనికి అంతరమున బహురహస్యములు, బహు చిత్రవృత్తులు, బహు మానసిక విపరీణామములు, పరిణామములు విద్యమానముకానిస్థితిలో నున్నవి.

వాని నావిష్కరించుటయ సాహిత్యవేత్తలయు, ఇతర మేధావులయు కర్తవ్యము. అట్లుచేయుట జాతికి, దేశమునకు ఆత్మావబోధమును కల్గించుటయగును. అందుకు కవి శబ్దవాచ్యులగుటకు సమర్థులైన ప్రతిభావంతులు పూనుకొందురుగాతమని, ఆంధ్రజాతీయ జీవనరంగమున మరియొక నూతనశకమునకు అంకురార్పణము చేతురుగాతమని ఆశించుచున్నాము.

తక్కిన పత్రికలకును, ఉగాది సంచికకును ఎన్నియో భేదము లున్నవి.

చాలాపత్రికలు రస్కిన్ చెప్పిన Books of the hour వంటివి. సంవత్సరాది సంచిక ఆయనయే చెప్పిన Books of all Time వంటిది. తెలుగునాట ఏ రంగమున

ఏమిపని జరిగినను, జరుగుచున్నను దాని కింకా సాహిత్యరూపమున స్థానము లభించుచున్నది. మరి తెలుగు చిత్రకళను పోషించుటయందు నిరంతరకృషిని చేయుటయు ఈ సంచిక చేయుచున్నది.

ఈ సంచికకు రాష్ట్రమునందలి ప్రసిద్ధ రచయితలు తమ రచనలను పంపి మాయందు తమకుగల అవ్యాజానురాగమును ప్రకటించిరి. అట్లే కొందరు నూతన రచయితలు గూడ తమ రచనలతో ఈ సంచిక నలంకరించిరి. ఏరందరకు మేము ఈ సందర్భమున మా కృతజ్ఞతను తెలియజేయుచు, ముందుగూడ ఈ అంశమున మాయం దిట్టి ఆదరమునే చూపగలందులకు కోరుచున్నాము.

ఆంధ్రగాయపచ్చిళ్లకు అమూల్యమైననూనెలు

అగ్గిమారుజుడిస
ఎ.యన్.బ్రాండ్
చాయపప్ప
నూనె

అగ్గిమారుజుడిస
మొన్నన్ బ్రాండ్
సూపుల
నూనె

* ముక్కును మెత్తబడనీయవు.
* బుర్రాపట్టవీయవు.
* చాలకాలము నిలువదును.
* సజ్జనుగను దింపుదును.

MFGS: ఆంధ్రబట్టిసుబ్బన్స్, ఓ.కె. సామర్లకోట

30 సంవత్సరాలుగా ప్రఖ్యాతి వహించిన నూనెలు

- శ్రీ పెరుమాళ్ళు & కో, 137, ఆదియప్ప నాయకన్ స్ట్రీటు, మద్రాసు
,, B. V. రావు & కో, 136, పురుషవాకం హైకోడ్, మద్రాసు
,, మా జే. వీరరాఘవయ్య, శివాలయం వీధి, విజయవాడ
,, ది మచిలీపట్నం కన్యాయమగ్గు కోఆపరేటివు సొసైటీలిమి టెడ్, మచిలీపట్నం
,, బచ్చరామకృష్ణయ్య వీధి, పెదనాగయ్య, నంద్యాల
,, పోలా పెద వంకయ్య శెట్టి & సన్స్, గుంతకలు
,, ది హనుమాన్ కో ఆపరేటివు సొల్సు లిమిటెడ్, కర్నూలు
,, కుంజేటి బసయ్య శెట్టి, వై.హుస్సేగర్, అనంతపురం
,, మనోరంజని స్టోర్స్, బెంగుళూర్ కోడ్, బళ్లారి
,, D. రామచంద్రప్ప శెట్టి & సన్స్, హస్తేట్
,, న్యూ వెల్ కం స్టోర్స్, కుర్నామార్కెట్ వద్ద, విశాఖపట్నం
,, యిమ్మిడి శెట్టి రామకృష్ణయ్య సన్స్, బరంపురం
,, K. S. వాసుదేవన్, చాలిమూగంజి, కటక్
,, S. E. Rly E. C. C. సొల్సు లిమిటెడ్, ఖర్ఖూరు
,, ఆకోక్ సొల్సు, 183, కెరీ వోస్ కోడ్, కలకత్తా
,, కోమల విల్సన్, 73, R. B. ఎవెన్యూ, కలకత్తా
,, E. Rly. E. C. C. సొసైటీ లిమిటెడ్, ధనబాద్
,, సోత్ ఇండియన్ మెస్సు, సహార్ పురా, సింధి
,, నటరాజ స్టోర్స్, అభింకర్ కోడు, నీతాబర్డి, నాగపూరు.
- డి పోలు.
- ,, G సుబ్బారావు (ఆంధ్రపదేశ్ సోల్ ఏజెంట్) డా॥ పుల్లెక్కె స్ట్రీటు, కె.వారి
,, B. G.K. మూర్తి, 3096 ముబ్బక్ స్ట్రీటు, వీలెండ్రాబాద్
,, N. అప్పల్యసామి, 129/L5 కోడ్ No 11 B.H. వీరియా, కర్నూలు, జంషెడ్ పూరు

మీకు కావలసిన నైజాలలో ఇండియన్ గవర్నమెంటువారి 'అగ్గిమార్కు' నీలు కలిగిన డబ్బాను అడగండి

పూచినముండ్రు

శ్రీ దాశరథి

(గజల్)

తొటలో, ఎంమాలి పూవుల కోటలో
కంటికే కనరాని కోకిల పాటలో
నవనంతము పొంగి వచ్చెను చూడవే!
పాడవే, మైమరచి నాతో ఆడవే!

వలపు కల వలె వచ్చినది నవవత్సరం
వయసు మనసుల హెచ్చినదిలే మత్సరం
మోదుగులు పూచినవి దీపజ్వాలలై
విరహిజనముల హృదయ తోరణ మాలలై

పెరిదివలె మలయానిలమ్మదె వచ్చెను
గుండెలో క్రొవ్వాడి బాకులు గ్రుచ్చెను
పరిమళమ్ములు చిమ్ము నీ నిట్టూర్పులు
నాకు కలిగించినవి కన్నీర్ గార్పులు

ఎందుకే దూరాలలో నివసించువు?
కానుపించిన యంతనే తలవంతువు?
సిగ్గుపరదా చుట్టివేసె వనంతుడు
బుగ్గపై ఒకచిటిక వేసెను కంతుడు

ముసలిలోకము యశావనముతో పొంగెను
శిశిరరాక్షసుగుండె సాంతము క్రుంగెను
ముండ్లు కూడా పూలలాగా విచ్చెను
బాధలోనూ తీయదనమూ హెచ్చెను

నీవు వినరిన ఓరమాపుల బాణము
తీయనున్నది క్షణములో నా ప్రాణము
కండ్లలో మిన్నగులెందుకు దాసువే?
విషముకురిసే చూపులేలా చూతువే?

నీవు నడచిన దారిలోనే నందనం
నీ పదమ్ముల క్రింది మన్నే చందనం
నీదు మేను పదారు వన్నెల కుందనం
నీకు లోకము సేయచున్నది ఎందనం

నడచిరా ముండ్లైన పూవులు పూయగా
 కదిలిరా రాళ్లైన రాగములయగా
 సాగిరా చీకట్లు వెన్నల కురియగా
 వేగిరా దుఃఖాల నవ్వులు విరియగా
 ఎడదలో ముత్యాలమూటలు దేనికే!
 కనులలో రత్నాలరాసులు దేనికే!
 ప్రణయ భిక్షుకుదోసిటను పడవేయవే
 మోముపై సాభాగ్య రేఖలు వ్రాయవే
 నాకు దొరికితివా కుబేరుడ నాదును
 నన్ను విడిచితివా కుచేలుడ నాదును
 నీవు మెచ్చిన నేను పెద్ద నవాబును
 నీవు మెచ్చని నాడు వట్టి గరీబును
 తెలుగు జగతికి నేడు కొత్త ఉగాదిలే
 వలపుపూవులమేడ కిదియె పునాదిలే
 కురియవే కరుణాకటాక్షము దండిగా
 'దాశరథి' సుమనః కటాహము నిండగా

ఉత్తమమైన లాభి కేపను చిహ్నము

“వీధల్”

ప్రపంచంలో మిక్కిలిసుప్రసిద్ధమైనమోటార్ ఆయిల్

టైడ్ వాటర్ ఆయిల్ కంపెనీ (ఇండియా) లిమిటెడ్.

వీ జంట్లు :

పారి అండ్ కంపెనీ లిమిటెడ్,

(ఇంజనీరింగు డిపార్టుమెంట్)

మద్రాసు-1.

కర్ణాటక సంగీతము:

దాని భవిష్యత్తు * ౧ సంధ్యావందనం శ్రీనివాసరావు

కర్ణాటక సంగీతము ఆనుమాట వాడుకలో వచ్చినది. దక్షిణ భారత దేశములో వాడుకలోనుండి హిందూస్తానీ సంగీతానికి భిన్నంగా ఉండూవచ్చిన పెద్దతీకి కర్ణాటక సంగీతము అనవచ్చును. బ్రిటీషురాజ్య పరిపాలన, మొఘలు సామ్రాజ్యము ఆదిగా వెలసిన మహమ్మదీయ పరిపాలన భారతీయ సంగీతముపై పెద్ద మార్పుల తీసుకొని వచ్చినవి. కొన్ని సంవత్సరములకు పూర్వమే కాళిదాస మహాకవి, వాల్మీకి, భాషుడు, శూద్రకుడు తమ కాలాంతో సంగీతవిద్య యొక్క ఉత్తమస్థితిని తెలుపు సందర్భాలను రఘుముగా వర్ణించియున్నారు భారతీయ సంస్కృతి ఎంత పురాతనమయినదో, ఈ సంగీత విద్య కూడా అంత పురాతనమయినది. భగవద్గీత, ఉపనిషత్తులు పురాణములు ఆ సేతుహిమాచల పర్యంతము ఒక రీతిగా వర్ణించునట్లు సామవేదమునుండి సముద్భవించబడిన సంగీతము కూడా భారతదేశమున కంతకును వర్ణించియుండెను. భరతముని నాట్య శాస్త్రము, శార్ఙ్గదేవుని సంగీతరత్నాకరము వేటికిని భారతదేశములో రెండు సంప్రదాయములకూ లక్షణములన్న సంగీతి గమనింపఁతగినది. మహమ్మదీయులు తెచ్చిన అరబ్బీ, పారశీక దేశముల సంగీత రీతులను కలుపుకొని, ప్రత్యేకముగా, క్రొత్త క్రొత్త రుచులను, మార్గములను అనుసరించి చాలక్రమముగా ఉత్తర భారతదేశపు సంగీతము వేటి హిందూస్తానీ సంగీతముగా రూపొందినది:

దక్షిణదేశములో విజయనగర సంస్థానములో విద్యారణ్యులు, రామామాత్యులు, సంగీత విద్యకు ఒక లక్షణ స్వరూపమును ప్రసాదించి యుత్పించిరి. విజయనగర సామ్రాజ్యము అత్యున్నతస్థితిలోనున్నప్పుడు వ్యాసరావులు, వారి దాసకూటమునకు వెందిన కర్ణాటక హరిదాసులు సంగీత విద్యను ప్రజలలో బాగా వ్యాపింపజేసిరి. వీరితో ప్రముఖులు పురందరదాసులవారు. వీరిని గురించి మిల్లరావు దీక్షితులవారు, తాము ప్రచురించిన సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని అను గ్రంథములో ఇట్లు వ్రాసియున్నారు :

"...ఇ....సంగీత సాహిత్యములలో మిక్కిలి ప్రస్తావితవాడై యొక్కొక్క సందర్భమందును చేసిన కీర్తనములచే శ్రీహంపరంగ విశ్మయని ప్రసన్నతను పొందిన వాడై యుండెను. ఇతని యద్భుత చరిత్రములు వెనకిటి వ్రాయ నలవిగాదు. ఇప్పటికిని వాడుకలోగల పెరలి (పర్వాలి) వరుసలు, అలంకారములు, పిల్లారి గీతములు - ఇవి ఈ మహాసూర్యపురివలన నేర్పడినవిగానున్నవి.....ఇతనివలన జూడబడిన (చేయబడిన) సూత్రములు పెక్కులు గలవు." మాయామాళవగళ రాగమును మొదలు స్వరముల పాతమునకు ఏర్పరచిన మహిమ పురందరదాసులకు దక్కినది. సూత్రములు విడు తాళములందునున్న లక్షణగీతములను బోలిన సంగీత రచనలు. సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినితో ప్రచురించబడిన రెండు మూడు తప్ప, ఇతర సూత్రములు సాహిత్యవశిష్టములై యుండుట ఎంతయు తీరని ఖష్టము! సంగీతము వేదవిద్యవలె కర్ణాటకగా శిష్యాపారంపర్యములు దీక్షతో కాపాడవలసిన అమూల్య ధనము. సాహిత్యమును మాత్రము వ్రాసియుంచి, ప్రచురించినందువలన మనకు సంగీతము దక్కదుకదా. దాసులవారు ప్రసాదించిన వేలకొలది కీర్తనలు సులభశైలితో ప్రసిద్ధ రాగముల మూల స్వరూపములుగా ప్రజలలో సంగీత జ్ఞానమును వ్యాపింప జేసినవి. రాగ తాన స్వర విస్తారములకు పునాదిగా ఏర్పడినవి పురందరదాసులవారి స్వరావళులు, అలంకారములు, గీతములు.

శార్ఙ్గదేవుల కాలమునకు భరతముని నిర్వచించిన లక్షణ లక్ష్యములు పాతబడి శిథిలములయి అలభ్యములయినవి. అట్లే శార్ఙ్గదేవుల కాలమునాటి ప్రబంధములు రాగ రచనలు వెంకటమణి కాలమునకు ప్రాచీనములయిపోయిరి.

శార్ఙ్గదేవుల కాలమునకు భరతముని నిర్వచించిన లక్షణ లక్ష్యములు పాతబడి శిథిలములయి అలభ్యములయినవి. అట్లే శార్ఙ్గదేవుల కాలమునాటి ప్రబంధములు, రాగరచనలు, వెంకటమణి కాలమునకు ప్రాచీనములయిపోయిరి. కాని, నేటి కర్ణాటక సంగీతమునకు లక్షణ రూపముగా నిలచిపడి వెంకటమణి రచించిన చతుర్థుండి ప్రకాశిక. అట్లే లక్ష్యములుగా దక్కినవి పురందరదాసుల వదములు, ఆరంభ పాఠావళి, క్షేత్రయ్య పదములు, భక్తిగానములో సామాన్య స్థితియందు లభించు రామదాసు కీర్తనలు, తరంగములు, తదితరములు. లక్షణ గీతములు సుమారు యేబది సంవత్సరములమునుపువరకూ విద్యాభ్యాసమున ముఖ్యముగా నుండెడివి. ముత్తయ్య భాగవతులు, పెగ్గె వరదాచార్యులవారి తరములో లక్షణ గీతముల ప్రాముఖ్యము క్రమముగా తగ్గిపోయినది. ప్రబంధములు ఇంకా అరుదు. కొన్ని ప్రబంధములు రాగమును పరిపూర్ణముగా చిత్రించు పెద్ద గానరచనలు; సుమారు ఆప్ప చెప్పుటకే అరగింబ వచ్చెడివి. 'ఇవి మునుపు ఆంధ్రులు తమ సర్వస్వము అవి కాపాడుకొని రాజులవెదుట పాడుచుండిన ముఖ్యమయిన సంగీత రచన' యి సుప్రసిద్ధ ఆంధ్ర గాయకులు చెప్పగా విన్నాము.

సంగీత విద్యయొక్క చరిత్రము మూడు భాగాలుగా విభజింప వచ్చును. భరతుని కాలమునుండి వెలువడిన సంగీత శాస్త్ర గ్రంథములు. సంగీత రత్నాకరము, దానిపై చతురకల్పినాధుని వ్యాఖ్యానము—వీరియందు మర సంగీతములోని మూల మాత్రములు, రాగముల మూలాధారములగు జాతులు, గాయక లక్షణములు, వాగ్గేయకారుల లక్షణములు, గ్రామ మార్పునముల వివరణ—లభించును. ఈరోజు మనకు లభ్యమయిన సంగీతము ఎట్లు ఏ రూపాంతరములనుజెంది నేటి స్థితికి రాగల్గినది అన్న ప్రశ్నకు ఏదో కొంత సమాధానము దొరికిన దొరకవచ్చును. నేటి సంగీత వాద్యములను గురించిన పుట్టు పూర్వోత్తరములు లభించవచ్చును. శ్రుతుల నిర్ణయము, స్వరముల భేదములు, తాళముల అధ్యయనములు, గమకముల వైచిధ్యములు నాటికీ, నేటికీ మారకుండుట ఆశ్చర్యకరమయిన సంగతే. పురాతన సంస్కృతగ్రంథములను పరిశోధకులు చదివి, వాటిని వదపోసినట్లయితే మనకు లభించునది సంగీత చరిత్రము యొక్క పూర్వ రంగము మాత్రమే. ఇప్పుడు, అమలులోనుండు సంగీత లక్ష్య ఆముల వివరణకూ మికిరాక, లక్ష్యముల కనలే ప్రయోజనవడని చెత్త గ్రంథములను ప్రచురించినందువల్ల ఏమియూ లాభములేదు. సంగీత రత్నాకరము లోని లక్ష్య లక్షణములు. వాడుకను వీడిపోయినవి వెంకటమణి నిర్వచించినాడు.

ఇక రెండవభాగమనదగునది సంగీత త్రిమూర్తులకు పూర్వము, వెంకటముణి పురందరదాసుల తరువాతి యుగము. విద్యారణ్యులు ఏర్పరచిన విజయనగర సామ్రాజ్యము రాయల విలికలో అత్యున్నత స్థితి నందుకొన్నది. కర్ణాటక సంగీత విలాపములు పురందరదాసులవారు మాయా మాళవ గళ స్వరములను ధ్వనించు రాతిస్థంభములను చిత్రింపఁగాయని దేవాలయమందు నిర్మించిరి. చిన్న రాతితో కొట్టినను ఖంగునుని మోగి పామరులకుగూడ ఆ స్వరస్థానములు బోధపడగలవు. నాదమును ధ్వనవరచిన ఇట్టి స్తంభములు శిథిలమయిన చిత్రింపఁగాయల దేవాలయములో కొల్లలుగా నున్నవి. శారీరసాధనకు, స్వరజ్ఞానమును, తాళజ్ఞానమును అలవరుచుకొనుటకు స్వరావళులు అమూల్య సాధనములు. ఇట్టిది హిందుస్థానీ వద్దతిలోలేదు. సర్వసామాన్యము అందుకొని, పాడగల చిన్నచిన్న పాటలు, పెద్ద విద్యాంశులు గూడ తెలుసుకొని పాడగల వదములు కొన్ని వందలుగా పురందర దాసులు ఇంకా ఇతర హరిదాసులును ప్రసాదించిరి. ఆంధ్ర విలి

పితామహులు ఇంకా వచ్చి యుండలేదు. భజనమధ్యలోకి మూలపురుషులగు అన్నమాచార్యులు—పద కవితా పితామహులయి, అప్పటికి అర్థ శతాబ్దమయినది.

“తాళ్లపాక చిన్నయ—ఇతడు తెలుగు బ్రాహ్మణుడు. వెంకటాచలవతి భక్తుడు. తిరుపతిలో నుండినవాడు. వెంకటరమణుని విషయమై సంప్రదాయముగా వాడుకతోగల ఉత్సవ పద్ధతి నేర్పరచిన పుణ్య పురుషుడు. దానితో తోడ యము, మంగళము, శరణు, పాచ్చరిక, కీర్తనములు, వసంతోత్సవ కీర్తనములు, స్వామిని మేలుకొలుపుటకయి కీర్తనములు, ఇవి మొదలయినవియూ ఉన్నవి. ఇవిగాక, విడి కీర్తనములునూ గలవు. ఇతని భక్త్యాతిశయమువలన మాటి మాటికి వెంకటరమణుడు ఇతనికి సాక్షాద్దర్శనమిచ్చి, మాట్లాడినట్లు పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. భజన పద్ధతికి ఇతడే మూల పురుషుడు. ఇతడు రామామాత్యులకు ముందటివాడని జెప్పుచున్నారు”—అని సంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో వ్రాయబడి యున్నది. వీరి భజన కీర్తనలను పాడు తీరు మన కబ్బలేదు. కర్ణ వరంపరగా దాసులవారి పదములు పాడుటను పరిశీలించి, కొద్దిగా సంస్కరించి పాడిన మంచి పర్లమట్లు లభింపగలవు. ప్రసిద్ధరాగములందు ఈ పదముల మట్లు కొన్ని శతాబ్దముల తరువాత త్యాగయ్యగారి చేతులలోను, ముత్తుస్వామి దీక్షితులవారి కీర్తనములందును, అత్యుత్తమ దశనుపొందినవి. ప్రజాసామాన్యమునకు ఉపనిషత్పాఠములను, ఇతిహాస పురాణముల సారాంశములను, సంఘసంస్కరణకు పనికివచ్చు నీతి నియమములను సులభముగా అర్థమగు శైలిలో వారి వారి మాతృ భాషలలో వందలు చేరుగా లభింపజేసి, ప్రజల సంస్కారమును ఉద్ధిపింపజేసినవి. రామ దాసు కీర్తనలు, తరంగములు, దాసుల పదములు, ఇంటింటను, దేవాలయము లందును పాడుచుండిన రోజులవి. ప్రజలకు మన సంగీతముతోని జీవనదీపద్యము లగు రాగములు గుర్తుపట్టుశక్తి యుండెడిది. మృదంగపు వరసలను అనుకరించు ఛందస్సు, పదజాలము ప్రజల హృదయములను ఆకర్షించినవి. అట్టి ఉత్తమ సంస్కారమును క్రమముగా మత, భాషా వ్యామోహములో కృశింపజేసిరి. ఇప్పుడవి అందరాని పండ్లు. క్షేత్రయ్య పదములు ఏవో కొన్ని వాటి సంగీతముతో దక్కినవి.

ఆ శతాబ్దమునందే విజయనగరము పతనము చెందినది. అప్పటికే “రహి బుట్టు రాల్గిరిగించు విమలగాంధర్వంబు విద్య మాకు” అన్న అల్లసాని పెద్దన, సంగీత కళా రహస్యవిధి రామరాజ భూషణుడు సంగీత పరిభాషను తమ ప్రబంధములలో స్వతంత్రముగా ధారాళముగా వాడుకొన్నారు. మన చరిత్రలో ‘వాలారూం కొనగోళ్ల’ అను పద్యముతో నాటకమేళంబై నవిపంచి దేశాక్షి రాగమును వాయింప వలసిన ప్రాతఃకాలములన గాలిలో ‘అవేళను’ ధ్వనించుచున్నది. ఆ వీణను దేశాక్షికి మేళవింపగదే అవి వరూధినినలి అన్నది. పెద్దనామాత్యుని కాలమందు వీణ మేరువులను ఆ యా మేళములకు వీలుగా మార్చెడి వారన్నమాట, నేటి సితార్ వాద్యమువలె.

అటు తరువాత విజయనగరమునుండి మన హిందూ సంస్కృతికి రక్షణ దొరకడము రంజాపూరులో. హిందూస్థాని, కర్ణాట సంగీతములు రెండును బాగుగా తెలిసిన పురందరదాసులవారి క్రమశిక్షణా పద్ధతి, పదములు మన సంగీతపు వైశిష్ట్యతను తురుష్క సంప్రదాయముల ధాటినుండి సంరక్షించి వవి.

తంజావూరిలో రాయలు ఏలుబడిలోనున్న ‘నాయక’ సంస్థానాధిపతులు కళలను, హిందూ సంస్కారమును కాపాడ జోచ్చిరి. గోవింద దీక్షితులు, వారి పుత్రులు వెంకటముఖి వీణావాదనమునకుపద్ధతులను ఏర్పరచిరి. వీణమేరువులను నేటి పద్ధతిగా ధ్వనముగానుంచుపద్ధతినివారు ఏర్పాటుచేసియుంచురని ఊహింపవచ్చును. అటు తరువాతనే స్వరస్థానముల రుచులు పెరిగి, రాగ రూపము నేటి వైవిధ్యము నందుకోగల్గినది. అనుస్వరము అను క్రొత్త అందమును వీణ స్వర స్థానమును క్రిందిస్వరమునుండి ఈడ్చివట్టి వాయింపు నిపుణత అభివృద్ధి. మన సంగీతము నకు ఇది గొప్ప మార్పును అందచందములను నమకూర్చి పెట్టినది. ఈ కాల మందు ప్రసిద్ధముగా వాడుకతోనున్న రాగములను, ఇంకను వూహింపగల రాగము లను, క్రొత్త రాగములను అన్నింటినీ చేర్చి అర్థము చేసికొనుటకు వీలుగ దెబ్బది రెండు మేళకర్తలను వెంకటముఖి ప్రసాదించిరి. మన సంగీతమునకు నిర్మూల్యమైన ఒక వ్యాకరణప్రాయముగా ప్రాతిపదిక అ నాడే ఏర్పడినది. అట్టి దానిని

కొద్దిగా మార్చి దిద్ది కొన్ని దశాబ్దములు మునుపు భాష్యంబే హిందూస్థాని సంగీతముతో ప్రవేశపెట్టిరి. మేళములకు ‘థాట్’ అను నామాంతరము నుంచిరి. నేటికిని హిందూస్థాని రాగములు లక్ష్య ప్రధానములయి కొన్ని సందర్భములందు లక్షణములకు అంతగా సరిపడని రూపములను పొందుచున్నవి. లక్షణ ప్రధానముగా మారిన మన రాగములు, లక్ష్యములవల్ల మాత్రమే ఊహింపదగు రాగములు, తమ స్వరూపమును సోగొట్టుకొని, వట్టి స్వరవిస్తారపు గడబిడతకు, గురియయి, రస రహితములు పోవుచున్నవి. అట్లు మన కట్టెదుట అదృశ్యముగ చున్న రాగములు మాంజి, నారాయణగౌళ, గౌరి, సాళంగనాట మొదలగునవి. పాడుటకు వీలుగానున్న పాటలు, రాగ ఆలపనలు, తరచుగా గాయకుల చెవిలో పడకున్న, రాగములు స్వరూపమును గోల్పోవుట కద్దు. స్వరములను, ఆరోహణ అవరోహణ క్రమములను, ఇతర లక్షణములను సహాయముగాగని ఎంతటి ప్రతిభావంతుడయినను రాగ స్వరూపములు ఊహించి నిర్మించుట కల్గ. పూర్వ, గౌళివంతు, సైంధవి ఇంకా ఎన్నో రాగము లట్టివి. ‘ఏమే భావా వాకిలి తీయవు’ అన్న పాటను వినివుండనివారు, ఉన్న లక్షణములతో విడమరించి చెప్పినా, మంగళ కైశికిని పాడజాలరు. లక్ష్యమునకు మనము ఇవ్వవలసిన ప్రధాన్యత ఇవ్వడము లేదు.

కర్ణాటక సంగీతమునకు అత్యున్నత స్థితిని దెచ్చినది సంగీత త్రిమూర్తుల కీర్తనలు. రాగ ప్రధానము సంగీతమన్న ఉక్తికి వీరి కీర్తనలు ఆధారము లయినవి. పురాతనపు ప్రబంధ రచనలను తగురీతిగా తీర్చి, తిద్ది, రాగ రచనలందు క్రొత్త క్రొత్త మార్గములను కనుపింపజేయు కీర్తనలు—దేవుని పరముగానుండి పాడుటకు అనువయిన శైలిలో—త్రిమూర్తుల విభాతిగాంచిన శ్యామశాస్త్రి, ముత్తుస్వామి దీక్షితులు, త్యాగరాజస్వామిలు, వందలాదిగా సృష్టించిరి. సాహిత్యమును అసలు సరకుచేయక రాగమును విస్తరించు భాండీర భాషలోని లక్షణ గీతములు, ప్రబంధములు, ఈ కీర్తనల సృష్టితో ప్రాసీనము లయినవి. లక్షణ గీతములలోని రాగ సంపదను, పదములలోని సాహిత్యపుష్పిని, ప్రబంధములలోని రాగ విస్తరణను, మీదు మిక్కిలి అంద చందములతో, లయ సాగమలతో అత్యద్భుత మయిన రక్తిని పుట్టించు త్రిమూర్తుల కీర్తనలు అంతకు మునుపున్న రచనలను వెనుకకు త్రోసిపెట్టినవి. భావ ప్రధానములయిన త్యాగయ్యగారి భక్త్యాతిశయమున కల్గు అనుభవములు వారి కీర్తనలందు ప్రతిబింబించినవి. నాదోపాసన ముక్తికి మార్గమని త్యాగయ్య చాటెను. నాదము సంగీతమునకు మూల వస్తువు. నాద శిల్పము సంగీతము. రాగతాళములందుగల చిత్ర విచిత్ర కల్పనలే సంగీత రచనలకు ఉత్తమ కళా సృష్టిని కల్పించును. సంగీతముతో సాహిత్యార్థమును విశదీకరించుట ఒక ప్రయోజనము—నాటకములందు, నదములను పాడునప్పుడు, శ్లోకములను పాడునప్పుడు, భక్తి గీతములను పాడునప్పుడు సాహిత్యమునగల భావమును పెంపొందించి, వివరించుటకు సంగీత ముపకరించును. అట్టి సందర్భములందు మనకుగల ఆనందము సాహిత్యము, సంగీతము రెండును పంచుకొనగలవు. అట్టివిగాక, రాగమునే ముఖ్య వస్తువుగాగని సంగతులతో రాగ విస్తరణనుచేసి నవీనములగు కల్పనలతో రాగ సాధములను నిర్మింపజేసిన ప్రయత్నములు త్రిమూర్తుల కీర్తనలు. సంగీత విద్యకు ఇప్పుడు లభించిన ప్రఖ్యాతి ఇంకెప్పుడూ లభింపలేదు.

వెంకటముఖి కలలు పండినవి. ఆయన మూచించిన రాగముల మేళము లన్నిటియందును, ముత్తుస్వామి దీక్షితులవారు, త్యాగయ్యగారు కీర్తనలు రచించిరి. ప్రసిద్ధ రాగములందు అనేక కీర్తనలు రచించిరి. అదివరకు వాడుకతో చున్న అనేక రాగములయందు రచించిరి. భజన సంప్రదాయపు కీర్తనలు, జాన పదగేయ పాటలు—అన్నియు వీరి రచనా శిల్పమునందు అత్యద్భుతమయిన రూపమును పొందినవి. తోడి, శంకరాభరణము, శాంభోజి, శైరవి, శత్యాజి జీవ నదులై ప్రవహించు రాగ వాహినులు. చక్కని రూపమును హృదయాకర్షకముగా ప్రతిధ్వనించు నాద మహిమముగల రాగములు ఆనందశైరవి, అశాణా, లిలపారి, సురటి, భవ్యాజి, సావేరి—వంటివి. వీటియందును వారు అనేక కీర్తనములను చేసిరి. లయ సాగములు, మృదంగపు పర్వ లఘు సౌందర్యములు, సాహిత్య శైలి యందును, స్వర విస్తారమందును ఉట్టిపడునట్లు త్యాగయ్య సంపరత్నములు, శ్యామ శాస్త్రిలవారి స్వరజతులూ వెలువడినవి. ‘సంగతులు’ అను అపూర్వ

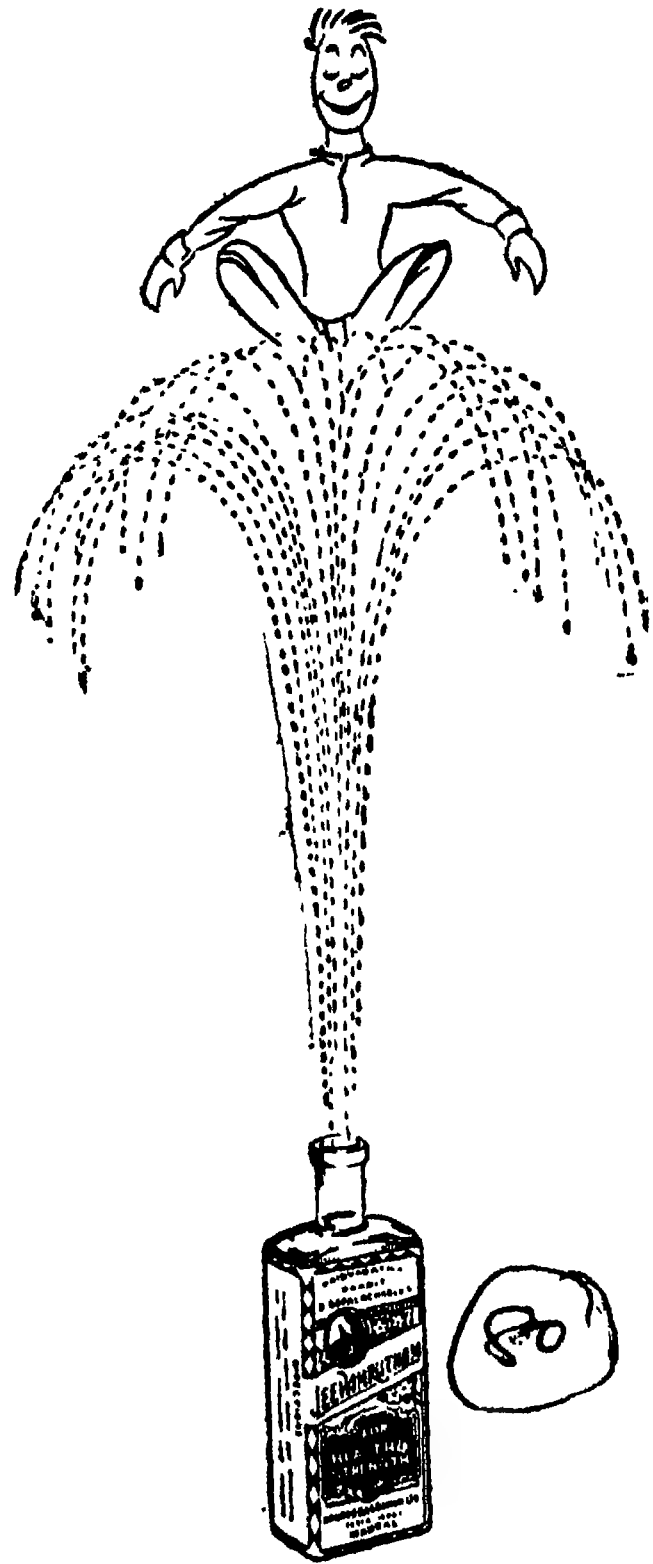

అభిరహమును సంపాదనముచేసి, త్యాగయ్యగారు తమ ప్రతిభవలన సంగీత రీతు లకు మాతన వైభవమును కల్పించిరి. సాహిత్యపు అర్థమును అనేక రీతులు అధిక రింపచేసి, రాగ భావములను వివిధ రీతుల విస్తరించుటచే త్యాగయ్యగారి కీర్తనలు పీఠులకు విందయి, బుద్ధికి మారాకుపాల్చి, అత్యుత్తమ వికాసమును కల్పించినవి. పాఠ్యముతో అధ్యాత్మికమైన ఆత్మానందమును కల్పించుటలో త్యాగయ్యగారి కీర్తనములు విరుపమానములు. తాళ మాధుర్యపు వటిమమును కాస్త్రులవారి 'వాపు తాళ' కీర్తనలయందు విరివిగా అనుభవించవచ్చును. నాదరూపుడగు పరమేశ్వరుడే త్రిమూర్తుల రూపమున అవతరించి నాద విద్యను అంత ఉత్కృష్ట దశకు దెచ్చె నేమో! త్రిమూర్తుల కీర్తనలతో సరితూగు నాదస్పృశ్శి, అంతకుపూర్వముగాని, అటు తరువాతగాని లభించుట అరుదైనది.

దశవిధ గమకములతో వాది సంచారి స్వరముల పుష్టికరించు విస్తరణతో విశంబకాలపు మహిమను చాటుచూ, ప్రాణమయిన పద జాలముతో, అద్వైత మతసారమును వెదజల్లు ప్రబంధ రీతుల సమరిన కీర్తనలు దీక్షితులవారివి. మన సంగీతమునకు పద్దతి ఎట్లు ఉండవలయునో, అట్లు నిదర్శనములుగా ముందు రీతిని దీక్షితులవారు రాగభావ పూరితములయి, నాదస్పృశ్శి యందు పీఠు లను ప్రతియందు నిమగ్నముచేయురీతినిముకీర్తనలను నడిపించిరి. హిందూస్థానీరాగ ములయందు 'ద్యవృద్' శైలితో దక్షిణాత్యంకు పాడుటకు పింగు కీర్తనలు రచించి, భారతీయ సంగీతము ఎంతవరకు అందరకీ సామ్యముగా మండగలదో చాటిరి. పీఠాశైలిపై ఆధారపడియున్న దీక్షితుల పద్దతి, సంప్రదాయజ్ఞులు అత్యుత్కృష్టమయినదని చెప్పుదురు. దీక్షితుల కీర్తనలను కర్ణాకర్ణిగాపాడి, ఆ కీర్తనలయందున్న 'పల్లవ' గమక శుద్ధముగా పలుకునట్లు గొంతును బాగుగా మర్చించి, విశంబలయ—గొంతులోనూ, చేతిలోనూ బాగుగా నిలచునట్లు సాధనచేసి పాడినచో, హిందూస్థానీ సంగీతములోని మేల్మీయయిన అంశములు మనము దక్కించుకున్నవారము కాగలము. అందులకై మన దాక్షిణాత్య రాగ స్వరూపము లను అనుస్వరములను పదలుట పారబాటనెడి సత్యమును గూడ నిరూపించుచూ కల్యాణి, సావేరి, ఆనంద భైరవివంటి రాగములలో దీక్షితులవారి కీర్తనలు దక్షిణాత్య పద్దతికి అచ్చమయిన పెన్నిధులయి అలరారుచున్నవి. ఈ కీర్తనలను కర్ణాకర్ణిగా పాఠముచేసి, గళ పారిశుద్ధ్యముతో, సంస్కారమును సూచించు ఉచ్చారణతో, రాగము, స్వరము, నెరవు, విస్తారములయందు గంభీరమయిన మనోధర్మముతో పాడి వన్నిరోజులు కర్ణాటక సంగీతము అత్యున్నత శ్రేణియందే నిలిచియుండును. త్రిమూ ర్తుల కీర్తనలు, వర్ణములు, పదములు, జావళీలు, తిలానలు—మన సంగీత సంపద; ఈ సంపదను కాపాడుటకు గాయకులును, రసకులును కలసి ప్రయత్నించవలసి యున్నది.

దీనికయి గాయకులు నెరవేర్చవలసిన విధులేవి? రసకుల విధులేమిటి? అని కొంత విచారణ చేయవలసియున్నది. కేవలము ప్రజాదరణపొంది ధన మును గడించి 'కచ్చేరీ'లు చేయటమే పరమావధిగాగొన్న అసంఖ్యాక గాయ కులు సంగీత విద్యకు తీరని నష్టము చేకూర్చడము జరుగుచున్నది. విద్యను అభ్య సించునప్పుడు విద్యార్థనయే ఏకైక లక్ష్యముగా మండవలయును. కొంత సాహిత్య సంస్కారమును గడించుకొని, అనుక్షణమును చదివి, పాడునదేమో తెలుసుకొని, పాడవలయును. పండిత పామర రంజనముగా నుండుటకు ఎన్ని అంశములను అలవరుచుకోవలయునో అన్నిటిని అలవరుచుకొనుటకు ప్రయత్నము యావ శ్చవము కొనసాగించుచుండవలయును. పండితులకు నచ్చనిపాట బహుకాలము విలువదు. పామరులను అసలు సరకు జేయుని సంగీతము అందములేని వ్యర్థ మయిన గడది.

మన సంగీత సంపద ఎంత గొప్పది! దానిని కాపాడి, దాని మహిమను ప్రజలకు అందజేయు శక్తి పామర్థ్యములను గాయకులు అలవర్చుకోవల యును. కచ్చేరికి పనికివచ్చు మధ్యమకాల కీర్తనలు మాత్రము సాధన చేసిన క్రమముగా పుష్టిగల మనోధర్మము అరుదయి, పిమ్మట సంగీతమునకు చేరువ యయి, తన గంభీర్యమును గోల్పోవును. ఇది తీరని నష్టము. కీర్తనలను వ్రాసి, స్వరరచి, ప్రచురించి, మహాపీఠములలో పాడించి, రికార్డులు భద్రపరచియుండుట ఒక ఎత్తు. అనుదినానుష్ఠానముగా శారీరమును త్రిష్టాయించు సహజ గంభీర యుగా, నిండుగా, ప్రతిశుద్ధముగా ముందునట్లు తయారుగా మంచుకొని,

JEEVAMRUTHAM

KEEPS YOU BUOYANT

AYURVEDASHRAMAM (Private) LTD., MADRAS-19

ఎక్కువ కాలము నర్మ జనులకు తృప్తినిచ్చు మధ్యమకాలపు సులభమయిన నడక లందుగల కీర్తనలు పాడినను, అప్పుడుప్పుడు 'పీఠంగళాయి', 'గిరిపై నెలకొన్న', 'తామబాణ', 'త్యాగరాజాయ నమస్తే'—మొదలగు పెద్ద కీర్తనలు గొప్ప మనో ధర్మముతో ప్రాథమమయిన స్వర కల్పనలతో పాడి పండితులను మెప్పించుచూ, పామరులకు గూడ సంగీత మహిమను దెల్పు ప్రయత్నము ఎడతెగక, కొనసాగ వలయును. దీనికి పారమార్థికదృష్టిగల్గి, త్రిమూర్తుల కీర్తనలను, ఆ కీర్తనల కున్న మహిమను తగ్గించక, మార్చక, పాతముచేసి సంసిద్ధులయి యుండుటకు గాయకులు పెద్ద ప్రయత్నమును చేయవలయును. పదములను పాడువారు అరుదయి పావడము ఎంత స్వచ్ఛము! తానము అంతకంతకు నామమాత్రావశ్య మగుచున్నది. "స్వర విస్తారములందు, నెరవలు రాగ ఆలాపనలు చేయునప్పుడు తప్పనిసరిగా, మనోధర్మము బాగుగా అగుపడవలయును. పాడెడి కీర్తనలు యథా మాతృకముగా నుండవలయును. కాని ఇదేమి వివరీతము! కీర్తనలందు మనో ధర్మము మితిమీరిపోవుచున్నది. ఎవరికివారు వారి వారి గొంతులకు, బుద్ధికి పరియగునట్లు పెద్ద కీర్తనలను మార్చి పాడుచున్నారు. కానిరాగాలాపన, తానము—స్వర విస్తారము బాగుగా 'చిట్ట' చేసుకొని అప్పజెప్పుచున్నారు. ఇది పెద్ద లోపము" అన్నారు ముసిరి సుబ్రహ్మణ్యయ్యరు. పెద్ద సభలలో కృత్రిమ కల్పనలతో శారీరమును ప్రదర్శించు వింత రాగముల విస్తరణతో మన సంగీత మునకు జీవనాదులనడగు ప్రసిద్ధి రాగముల స్వరూపమును గూడ ప్రజలకు తెలియ విచ్చుటలేదు. ఏదే ఏదే ప్రజలు మన రాగములను విని, పెద్దల కీర్తన లందలి గొప్పదనమును మి గుర్తించవలయును. సంగీతము విన్నప్పుడు త్యాగ రాజ కీర్తనల సాహిత్య మేమని తర్కించుట పారజాటు అందలి సంగీతమును ముఖ్యముగా విని, ఆనందించుటకు కొంత ప్రయత్నించవలయును. ఉత్కృష్ట మయిన సంగీత ప్రదర్శనలకు నేటికంటెను ప్రజాదరణ ఎక్కువగా లభింపవల యును. సామాన్య ప్రజలు కుటుంబమునకు కొంత ఇట్టి విషయములకు

దబ్బును పొదుపు చేసుకొని, గాయకులకు మంచి దోహదమివ్వకున్న, త్వరతో మన సంగీత సంపదను అందుకొని, కాపాడు శక్తిగల విద్వాంసులే అరుదయిపోగలరు. మన కర్ణాటక సంగీతమునకు ఎట్టి భవిష్య మున్నదో చెప్పుట ఊహ తీతముగా నున్నది. కాని, లలిత సంగీతము, పాశ్చాత్య సంగీతము, జానపద గేయ రీతులు, హిందుస్థానీ సంగీతముతోటి పరిచయము ఇప్పుడు ఏర్పడినట్లు ఇంకెప్పు డూ ఏర్పడియుండలేదు. వీటి సంపర్కమువలన బాగోగులు ఏర్పడకతీరదు. మంచిని గ్రహించుకొని మన సంప్రదాయజ్ఞులపై నున్నది. అట్టి శక్తినలవరు చుకొనునట్లు చేయు భారము రసకులకుపై నున్నది. లలిత సంగీతమునకయి ప్రత్యేకించిన గోష్ఠి ఏర్పడవలయును. తాత్కాలికముగా ప్రజల నాకర్షించి, రెండు, మూడు నెలలలో మారిపోవు సంగీతమును విను సన్నివేశములు చాల అవ సరము. శాస్త్ర సంగీతమును పాడువారట్టి ప్రయత్నమునకు పూనుకొన్న ప్రయో జనము నున్నది. లలిత సంగీతము బరువయి, కర్ణాటకము నాటకముయి, రెండును చెడి క్షీణించును. కర్ణాటక సంగీతము ప్రజలలో బాగుగా ప్రాచుర్యమును. దీని చరిత్ర, దీని విశేషములు ప్రజలు గుర్తించునంతటి బాగైన రచనలు, సంగీత ప్రదర్శనలు జరుగవలయును. తమ బుద్ధి దౌర్బల్యముననో, సంస్కార విహీనతవల్లనో మొదల రెండు మూడు పర్యాయములు వలచు అని అనవచ్చునడిన వారు కూడ—క్రమముగా శాస్త్రీయ సంగీతమునందు ఆభిరుచిని పొందుట లోక విదితము. ఇందుకు ప్రభుత్వమువారు, దేవాలయములందలి ధర్మకర్తలు అప్పు డప్పుడు ఉత్తమ రకపు సంగీతపు కచ్చేరీలను ఏర్పాటు చేయించిన—దేశమంతలి గాయకులకు పోషణ లభించును. ప్రజలలో ఇట్టి ఉత్తమ రకపు రసా స్వాదనకు తగిన అభిరుచియూ ఏర్పడును. ఇది ప్రజాదరణకై దీక్ష బూనిన మన ప్రభు త్వము కొన్ని రోజులు రుచిని కల్పించినచో తరువాత ప్రజలే సంగీతమును విని ఆనందించి, కాపాడగలరు. దీనికి వలయు వాతావరణము సంప్రదాయ సంగీత మును బాగుగా లలవరచుకొన్న విద్వాంసుల కృషి ఫలితముగా ఏర్పడవలయును. నాదిలోలారై మన ప్రజలు బ్రహ్మానంద మొందుదురు గాక!

ఏ ది గొ ప్ప ది?

ఆ రో గ్య ము న కు అ వ స ర మై న ది ఇం గు వ
ఇం గు వ ల లో ప్ర శ స్త మై న ది

లాల్ జి గోధు ఓ కో సాహుకారుపేట, మదరాసు-1.
H.O. బాంబాయి. Branch: కుంభకోణం

★ "ఎల్. జి." అనే పేరు నిరుష్టమైన నరకునకు గుర్తు

★ ఇంగువ తీయునప్పుడు "ఎల్. జి." అనే పేరును గమనించండి

తదిమంటకి పొడి నిళ్లు

ఓ బుచ్చి బాబు

నిళ్లకోసం నది ఒడ్డు కొచ్చింది అలిమేలు. ఆకాశ మంతా మెల్లమెల్ల కమ్ముకున్నా పల్లెమాన్ని తెరచినట్లు నిర్మలమైన ఆకాశం ఎర్రబీరమరాకులా కొండవెనుక దిగిపోతున్న సూర్యదింబం కిరణాలవెలుగుతో గర్భాయంతో ఒంటి దీపంతా మెరుస్తోంది. ఆ కిరణం ఎరుపు అలిమేలు మొహాన్ని కప్పించి, జడతో దాక్కుంది. తేత మెల్లమెల్లగా ముందుకు సాగిరి ఒంపుతిరిగిన కనురెప్పల కింద తెల్లచేప పిల్లలల్లే సంద్యలో చిట్టించి కదిలిమెరిసే కళ్లు, నన్నటి, పాట్టిముక్కు, తీర్చిదిద్దిన నన్నటిపెదవులు, వల్లటి చెక్కిళ్లు, క్రమంతోకుండా దుప్పినజడ—ఇవన్నీ ఆమాయకంగా కనబడటాన్నిచేసినా, మొత్తం శరీరంచూస్తే అనుభవంకల వ్యవహారాలా కనిపిస్తుంది, అలిమేలు. ఎత్తైన ఏగ్రహం, గుండ్రంగా, బలంగా కనబడేభుజాలు, స్తనాలు, పిరుదలు,—ఆ పాత తెల్లపీర మడతలో ఇమడక, వాటివునికిని ప్రతికదలికతోనూ బుజావుచేస్తున్నట్లుంటుంది.

కొండకింద దిగే సూర్యుడంటే అలిమేలుకన్నం. చింతకిందపెట్టి, సంద్య వెలుగుకి ఎర్రబడిన చేతులు చూసుకుని సంతోషపడింది. ఇంకా ఎరువుగావుంటే ఎంతదాపుండును, తను. కర్మ, అమ్మనలుపు. అయ్యకూడా నలుపేనట, అమ్మ చెబుతుంది.

ఊరికే ఆ పొద్దంతా, ఆ ఎంకడు జొరపడుతూండాడు ఆలోచనతోకీ, ఆసైకిలు కొట్టు వెంకటేశ్వర్లు. ఈమధ్య మరీ గర్వంగా, హుషారుగా వున్నాడు. వాళ్లేవళ్లతోనో తిరుపతివెళ్లి, వెంకటేశ్వరస్వామిని చూసి వచ్చాడంట. అందుకు ఆ మిడిసిపాటు. మాబాగా అయింది! సైకిల్ పోటీలోపడి కాలుకి గాయం తగిలింది. కట్టు కట్టి కుంటుకుంటూ తిరుగుతూండా డా ఎంకన్న. మిడిసిపడే వాళ్లకి తగిన శాస్తి చేస్తాడు ఆ ఏడుకొండలవాడు. కాని పాపం మంచోడు—వెంకటేశ్వర్లు—వెంకన్న, తనకి ఒక చందనం బొమ్మ—స్వామిదీ—తెచ్చి ఇచ్చాడు. వెంకన్న బాగుంటాడు; భలేనవుస్తాడు; నవ్వుతాడు—నవ్వులే మరీ బాగుంటాడు—మాంచి మనుషైన ఛాతీ—

ఈ ఆలోచన కూడదు. దాన్ని తొలగించడం కోసం అమ్మనిగురించి అనుకోవల్సి వస్తోంది. అమ్మ మంచిది. తనంటే పంచ ప్రాణాలూను. పొద్దు ననగా వెళ్లింది సంతకని—ఆ ఎంకడితో—మళ్లా వెంకడి ఆలోచనా? ఇంకా రాలేదేం చెప్పా. తనని తిరుపతి తీసుకెడతానంది—పెండ్లయినాక. పెళ్లంటే తనకి? కనపడ్డవాడి నల్లా అడుగుతుంది వెర్రిది—‘కానీ పుచ్చుకోకుండా కట్టుకుంటావా’ అని.

తలెత్తి దూరంగా చూసి అదిరిపడింది అలిమేలు. అదేమిటి అంత లావుగా పొంగిపోతుండే నది—ప్రాద్దుటాళ అంత లేదే. ‘అమ్మో’—గుండె మిడ చెయ్యి పెట్టుకుని నిర్భాంతపోయి చూస్తోంది. పిళ్ల ఎర్రగా, ఎత్తు అలలగా లేచి రోదిస్తూ విరిగివడుతున్నాయి. భలే జోరు—సైకిల్ పోటీలా. నురుగు గుండ్రంగా గాలిలో పర్తిలా తిరిగిపోతూంది. చలిగా ఉంది. సూర్యుడు లేడు. కొండవెనుక దిగి, రోతతో వూసినట్లు ఎచ్చిన తాడిపండెల్లే ఉండాడు ఆ మూల ఆకాశరామన్న.

పిళ్ల తెల్లా దిగింది? చీరకొంగు మట్టు లాక్కుని దిగింది, సిద్ధ పడింది. పిళ్లెల్లా లాగింది? రోతపీరు. అంతా కంకరమన్ను రంగు. ఓ యెల్లు, అవన్నీ కంప, కొమ్మలు, అకులు, దూలాలు, పక్కదనించో కొట్టుకుపోతూన్నాయి. భయంలేదు. మనుషు బువ్వురు. లెక్కపెట్టింది. ఏడుగురు మనుషులు—సిద్ధిల్లాంటి వాళ్లు, నల్లదూలాలల్లే. ఒడ్డుకెళ్లి పిళ్లతో కొట్టుకోచ్చే గంప, వీమవార, దూలాలు వట్టుకుని ఒడ్డుకి చేర వేస్తున్నారు, ఎందుకో. ఇంకెందుకు పొయ్యిలోకి కట్టెలకోసం, అళ్ల బండబడ్డ భయం లేదేం—లోనకి పోతూ ఉన్నారు.

ఆ నల్లటి కట్టిశరీరంమనుషులూ దూలాలు ఒడ్డుకి చేరేయ్యడంలో, కూడబలుక్కున్నట్లు, కొంత లయతో కలిసి పనిచేయ్యడం చూసి, అలిమేలు నదిగోడవ మరిచిపోయింది. బలమైన బల్బులు, పిక్కలు, కండలు తిరిగి, కదలడంలో అయ్యకమం చూసి విస్తుపోయింది. చూడ్డానికి బాగుంది. వాళ్ల మొహాలు ఎల్లా గుంటువేం. శరీరం అంతా బాగుంటుందా—అవన్నీ ఎముకలా, కండలా—కాల్చి వొంచిన గునపాళా; బిందె, ఎత్తి, దించి, తన చేతుల కండలకేసి చూసుకుంది. తన వల్లా లేవు. అళ్ల మొగార్లు—మోటగా ఉంటారు. మోటతనం తనకు లేదుగా, అందుకని అదంటే యివ్వం. మరి వెంకన్న అల్లా లేడేం! ఏమో, అడు బడ్డవడి పనిచేస్తుంటే తను చూడలేదు. ఈమారు చూడాలి. చ, ఛ—ఆడి గోడవొడ్డు. ఇంకా అమ్మ రాలేదేం చెప్పా. వెనక్కి తిరిగి చూసింది. దూరంగా జనం వెరుగులేదు తున్నారు; కందిరిగంల్లే—కందిరిగి కుట్టినవాళ్లకి మల్లే—

మరో రెండడుగులు ముందుకేసింది అలిమేలు. “అటెళ్లమోక, చస్తావు—కొంపకెళ్ల” అని అరిచాడు, నల్లశరీరంమనుషులలో నొకడు. “ఏం?”

“కళ్లులా—కబోదివా? నీ రొస్తావుంది. లగెతు. పోవేం.” కసిరాడు నల్లటయ్య. తనకి భయంగా లేదు. అక్కడ కూర్చుని, ఆ నది రోదవంటూ, నురుగు విరిగే గమ్మత్తు చూస్తూ, ఆ నల్లటోళ్ల పిక్కల చమత్కారం చూస్తూవుండాలనిపిస్తుంది.

వాళ్ల మల్లా కసిరారు. ఇంటకేసి క్లైలు దేరింది అలిమేలు, వొక్కసారి గంగమ్మలల్లికి నమస్కరించి. ఆ త్రోవమ్మలు రోజూ అంత రద్దీ ఉండడు—ఊరికి మూడు పెళ్ల దూరంగా ఉండటం మూలాన. ఆ సాయంత్రం అందరు జనం, బళ్లు, సైకిళ్లు, కార్లు పోవడం చూస్తూ, తమా వేగంగా నడవడం పొగించింది. దోవ తొలిగి, అడ్డగాళ్లల్లో పడి గంటలు మోగుతూ ఎడ్ల బండ్లు పోటీమీద పోతున్నాయి. అడిగిన ప్రశ్నకి నమాదానం చెప్పడానికి ఎవరూ నిలబడరు. ఏమిటి చెప్పా! ఇదంతా నదిలో నీటికి భయపడే. వెనక్కి తిరిగిచూసింది. ఎన్నడూ చూడని దృశ్యం చూసింది,—పిళ్ల నది వొడ్డు మట్టుకి నమంగా, అక్కడక్కడ వొడ్లు పొర్లిపోవడం—తనెప్పుడూ చూడలేదు.

“ఇదిగో—ఏమిటబ్బాయ్—ఎక్కడికి పోతావున్నా?” అని కేక పెట్టింది.

ఆ కుర్రాడు వరుగెడుతున్నాడు. “నది గోడి పడిందంట—అంతా కొట్టుకు పోతుందట ....”

ఒక్కసారి వూసరి నిల్చిపట్టుకుంది. అంతా కొట్టుకు పోవడమే. అలిమేలికి నవ్వచ్చింది. అరుగో ఆ ముట్టోళ్లు—విదానంగా చెట్టుకింద చిడ గులు పొగుచేసుకుంటున్నారు. వాళ్లకి లేచి భయం, పిళ్లందరికీ ఎందుకో. ఇంతకీ అమ్మేదీ? పొద్దుపోయినా రాలేం? నది పొంగుతూండని అటకా యిందారా? వెంకటేశ్వర్లు ఎంటుండంగా అమ్మకేం భయం? అళ్లని ఈళ్లని అడుగుతుంది కాని, వెంకటేశ్వర్లుని అడగడం—అదే, తన పెళ్లి విషయం? అడికీ—వెంకటేశ్వర్లుకి నోమాకు పెండ్లయిందంట, మరే మొచ్చిందో దాన్ని ఇదీచేసినాడు. ఆ ఇదీచేసిన దాన్ని చూడాలనుంది తనకి. తనకంటే ఎరుపా? బావుంటుందా? చూసి బుజాన చెయ్యిపి ‘అయ్యో పాపం’ అని, తర్వాత, గట్టిగా లెంపె వగలెయ్యాలనుంది ఎందుకో. తన కేందుకో, ఇప్పుం ఉన్నవాళ్లని నమోదాయించి, బుజ్జగించి, అసైన లెంపె

80

మగలయ్యారనుంటుంది, అదేం చిత్రమో. తనని చేసుకుంటే, మరొకరి వచ్చితే తనని ఇడిచేస్తాడు వెంకటేశ్వర్లు—అదీ అమ్మ భయం. మరే, తనంత తొక్కా? తాను చేసుకోకేం. 'చేసుకోను' అన్నాడంటే, అది చెప్ప వగలదూ! చేసుకుని ఇడిచేస్తే, చంపెయ్యనూ? తన మనస్సు ఎలాంటిదో అమ్మకి తెలియదు. ఆ మధ్య మానరెంటు మారయ్యగారింట్లో పనికి కుదుర్చు కోమని, అరే కురుంపిలే, అమ్మ వల్లకాదంది. మారయ్యగారబ్బాయి— శివుడంట—పోకరబ్బాయంటు. అప్పుడే—తనకి అరింట్లో పని కుదరాలనుంది, ఆ పోకిరితనం ఏమిటో చూద్దామని. శివయ్య భలే ఆయన. భలే బట్ట లేను కుంటాడు. ఎగువ వ్యక్తాపింగు, వాచి, కళ్ళతోడు, ముప్పాటుగా ఉంటాడు. ఏమన్నా చేస్తే చెప్ప వగలే పర్లా తీర్చుకోవాలనుంది. తాని అమ్మ వచ్చుదు.

కారు వోరవో మోతకి అదిరిపడింది అలిమేలు. నిలబడి తేరదారి చూసింది. కార్లోంచి దిగింది శివయ్య—ఆయనే—మానరెంటు మారయ్యగారబ్బాయి. అదేమిటి అమ్మని చెయ్యి నూపుతున్నాడు! అలుముకుంటూన్న టీకటితో తనకి శ్రీరంగా ఉంది. ఏం జేస్తా డేమిటి. వెళ్లింది.

"ఇదుగో—కారు తోస్తా?"

తలవంచింది.

"ఏమిటి తోస్తావా తాయ్యా?"

"ఎందుకు?"

"చెడిపోయింది."

"ఏన్నే."

డగ్గరగా వచ్చాడు నదాశివరావు— జేబు రుమాలుతో మొహం తుడుచు గుంటూ. గుచ్చన పరిమళం కమ్మిసింది.

ఎంత వాసన.

"ఎక్కడికి?"

"అదుగో మా యింటికి—ఎరగవు? ఆ కొండమీద. రెండు పర్లాంగులు."

"నాచేత కాదు."

"ఇంతేనా—అంత ఎత్తుగా లాపుగా ఉన్నావు."

కారు వెనక మరో ఇద్దరు మనుషులు బున్నారు.

"తా, తా—వో చెయ్యి చెయ్యి" అని వాళ్ళు తొందర చేస్తున్నారు.

"ఊ" అని నదాశివరావు, ఆమె చెయ్యి పట్టుకు లాగాడు. అతని అరిచేతి చెమట తన చేతికి తగిలి చీకాకు పడింది. చేతినిండా మట్టి— తనూ వెనక్కి వెళ్లి, కారుని తోయ్యడం పొగించింది. శివయ్య తోవలి కెక్కాడు.

"అక్కడ కాదు, ఇక్కడ"

తనని వెనక్కి వచ్చి తోయ్యడంబున్నాడు.

నందగజా లోచేకారు. అక్కడ నుండి ఎత్తు ప్రారంభం.

"ఇక్కడ" అని ఆమె చెయ్యి వుచ్చుకుని, ముందుకి లాగాడు శివయ్య. తన బుజాన పడింది చెయ్యి. ఎల్లాగో ఉంది. లేకుంటే యీసాటికి చెప్ప మగలయ్యదూ?

ముందు తిలుపు ప్రక్కన తోస్తోంది. కార్లకింద మట్టి, అక్కడక్కడ కంకరకాళ్ళు, పాదాలను కోసేస్తున్నాయి. ఆయాసంతో ఒగ్గు పైకి కనపడకుండా దిగిపెడుతోంది కాని ప్రయోజనం లేదు—దిగిపెట్టిన నూసిరి విడిచేసేవచ్చుదు, ఏదో ధ్వని కూడా వస్తోంది కంఠరీతం. 'అంత ఎత్తుగా, లాపుగా ఉన్నావు' అని వెక్కిరించాడు. తను లావా? ఆ మాట పీకుతోంది. ఎంత నన్నటి నడుం తనది—వాణాకైన వక్తం, మనుషైన బుజాలు—తను లావా—చీరలో లాపుగా ఉంటాను కాబోలు—ముతకచీర, పాతది—చుట్ట చుట్ట బొడ్డుకాడ దిగించింది—మరి బొడ్డుకింద కాస్తంత ఎత్తుగా ఉంది నిజమే. ఆదంతే—అమ్మకి అంతే. అందరికీ అంతే. అసలీ మొగళ్ళకి తెలవదు. ఇంటికెళ్లి చూసుకోవాలి—లావో కారో. ఆయాసంతో రొప్పుతోంది—నీలమీద నూదంటిగారి పాడున్నా, చెమట్లు పట్టే న్నున్నాయి. చెమటంటే తనకి గిట్టదు. ఎండపాటేల కూడా, ప్లావం చేస్తుంది. ఏసంగిలో నాలుగు దసాలు—చెమటంటే తోత. కాని ఈ అలుపు చెమటకి వాసన లేదు అదేంటో; నిలిచి పమిటతో మొహం, మో చేతులు తుడుచుకుంది.

"ఇంతేనా—జపోయింది?" అన్నాడు నదాశివరావు. వెళ్లిగిరించి నవ్వు తున్నాడు. తెల్లగా ఉన్నాయి వెళ్ళ—కండ్లతోడు బాగుండలేదు. అదేదో దయ్యంతా గుండాడు. చెయ్యి వెయ్యబోతుంటే తొలిగవట్టు మరో అడుగు వెనక్కి వేసింది.

"ఇంతేత, మరో నంద గజాలు."

అలిమేలు నిలబడింది. ఆమెతోబాటు, వెనక తోస్తున్న మనుషులు కూడా నిలిచిపోయారు. రాళ్ళమీద కూర్చున్నారు. తనూ దూరంగా వెళ్లి కూర్చుంది. తలని మోకాళ్ళమీద అనించింది. నక్షత్రాలు మెరుస్తున్నాయి. కీమరాళ్ళ ధ్వని పైత నక్షత్రాలదగ్గర నుండి వస్తున్నట్లుగా ఉంది. జనం అలజడి లేదు. విశృంభంగా ఉంది. జలంబు తీర్చుకోడంలో అలిమేలు వంచ ప్రాణాలు కుదులుపడి మనస్సు నిర్మలంగా ఉన్నట్లు అనిపించింది. ఆ క్షణంలో—ఎవరి ప్రమేయమూ పట్ట లేదు—తన తానుగా నిరుగున్నట్లు, తనలో 'తన తనం' గుచ్చట్లో దిగించి చూసుకుని, వోదార్చి, బుజ్జగించి, చివరికి పెడిలన లెంపమీద కొట్టినట్లు అనిపిస్తోంది. శివయ్య సిగరెట్టు ముట్టించాడు. వారనేకాడు. ఇద్దరు మనుషులు లేచి తోయ్యడం మొదలెట్టారు.

"ఊ—అనిండ—ఒచ్చేకొం" అన్నాడు శివయ్య.

తనూ లేచింది. తోయ్యడం మొదలెట్టింది. పాదాలకింద గులకరాళ్ళు చక్కరిగింతలు పెడుతూ ధ్వనిస్తున్నాయి. గాలి బోరైంది—చిరు వెండ్రుకలు, జెడ కొచ్చులోంచి విడి, మొహాన్ని క్షుంతుంటే ఒకచేత్తో తొలిగిస్తూ, మరొక దానితో తోస్తూంది.

"ఇంతేనా—? అలుపాచ్చిందే"

అంటున్నాడు శివయ్య. ఆమెలో ఒక ఆవేశం వచ్చింది. ఎందుకు తోయ్యలేదు—తనొక్కతే తోయ్యగలదు, పట్టించుకోస్తే. బలాన్ని పూరించుకుని ఒక ఉద్యేగంతో అవయవానికి వేరే ప్రత్యేకంగా రోషమొచ్చి తిరగబడినట్లు తన శక్తంతో టూ కాస్త పనికోసమూ దారవోసినట్లు, ఏదో పూనకం ఒచ్చినట్లు తోసుకుంటూ పోతోంది. జడ పూడిపోయింది. బొడ్డు కింద కుచ్చెళ్ళ విడిపోతున్నాయి. కొంగు రొమ్ముని విడిచేసే తెరవావలాలేచి వెనక్కి తోసేస్తున్నది ఆమె గమనించలేదు. తన రక్తం, మాంసం, ఎముకలు వరాయి పొన్నెనట్లు—తనకి చెందనట్లు, తనొక యంత్రంగా దేన్నో, ఎందుకో, ఎక్కడకో లాక్కెళ్ళడమే అక్షయం కానట్లు తోసేస్తోంది.

"ఒచ్చేకొం—మరో ఇరవై గజాలు కూడా లేదు. నేనూ వస్తున్నా."

అని నదాశివరావు, సిగరెట్టు పీకేసి, తార్లోంచి దిగి, ఆమె వెనకగా నిలబడి తోయ్యడం మొదలెట్టాడు. అతను తగలకుండా, తాను కొంచెం ముందుగా వెళ్లి తోస్తోంది. తన ఆయాసం, ఒగ్గు అంతా బాగా విరూపాడు, ఎల్లా?

'అమ్మో' మని పెద్ద కేకతో కింద పడింది అలిమేలు. కాలు మడత పడింది. రెండు జబ్బులూ వుచ్చుకుని ఆమెని లేవదీశాడు శివయ్య. జబ్బులు దులుపుకుని, రెండోవైపుకి వెళ్లింది. సిగ్గేసింది. తను వోడిపోయింది.

"దెబ్బ తగిలిందా?"

లేదన్నట్లు, వినిపించుకోనట్లు కారు తోస్తోంది అలిమేలు. ఆమె తోస్తున్నవేపు కొచ్చాడు శివయ్య. అదేమిటి అట్లా మీదిమీది కొస్తాడు అట్లా రావడం ఇష్టమే నని అనిలిమేలు వొప్పుకోలేక పోవడం, నవ్వుగా ఉంటుంది. కానప్పుడు నవ్వే వోపిగ లేదు.—చిద్దేటందుకూ వోపిగలేదు.

"ఇంద"

శివయ్య ఒకవోటు పైకి తీశాడు.

ఏరకం వోటో ఆమెకి కనబడ్డంతేదు.

"తీసుకో."

తీసుకుంది. తీసుకుంటే తప్పేమిటి—కచ్చినికి కూలి. ఏమనారో తెలిదు. నవ్వులే అతనికి చీకట్లో కనబడదు. ఆకాశాన ఇంకా మబ్బులే—కాస్త తెరిసియ్య కూడదు? డగ్గరగా తన నవ్వు చూసుకుండు.

ఎనకాల తోస్తున్నవాళ్ళకి కూడా చెరో వోటూ యిచ్చాడు. వాళ్ళూ తీసుకున్నారు, తనలాగే తప్పులేదు. అమ్మ కిస్తుంది. అమ్మేది? ఇంటికాడ కూడొందాలి—నెల్లారి—వెళ్లింది అలిమేలు.

విచిత్ర వృత్తుల

విగ్రోహ విమర్శనలు

ADVERTISEMENT

నా పేరు ధనియాల ధర్మయ్య. ధనియాల వ్యాపారంలో ధనం వద్దంటే వచ్చిపడింది. కొనుగోలుకు కోస్తా వెళ్ళేటప్పుడు ధబ్బు ఎక్కడ దాచుకొనేవాడినో తెలుసా : అదపం సంచిలో ఎన్నివేలైనా అతి సులువుగా అమర్చేవాడిని. బొడ్డు బోషాణారా నాయనా అని మా నాన్న చెప్తుండేవాడు—నా చిన్నతనంలో. పైగా తరతరాలుగా అచ్చొచ్చిన అదపం సంచిని ఎలా అవతల పారెయ్యడం : నాకు ఈ బ్యాంకులమీద అట్టే నమ్మకం ఉండేదికాదు. కాని ఈలోపల నాకు అదృష్టరేఖ అద్దంగా తిరిగింది. మామూలు పద్ధతిలోనే ఈ బొడ్డు బోషాణాన్ని నమ్ముకొని పదివేలరూపాయలు అదపంలోకి ఎక్కించి నడుముకు విగించి నెల్లూరుకు రైల్వో పోతున్నా. ఆరాతి హస్తలాఘవంగల ఒక తస్కరి అదపాన్ని చమత్కారంగా కత్తిరించాడు. పదేండ్ల అర్జన పది నిమిషాలలో పరులపాలైంది. నయం. ప్రాణం ఉండాదు ఆ పుణ్యాత్ముడు : అదే పదివేలు : ధబ్బుపోయినా మంచి బుద్ధి వచ్చింది. బొడ్డు బోషాణానికి ఇకమీద ఒక గుడ్ - లై : ఉన్న తృణమో పణమో ఇప్పుడు బ్యాంకిలో

దాచుకొని బ్రతుకుతున్నా. మా ఆంధ్రా బ్యాంక్ నా అవసరాలకు అదుకొంటున్నది.

నా మాట నమ్మండి. మీ ధబ్బుకూడా ఆంధ్రా బ్యాంకిలో దాచుకోండి :

Inserted by: THE ANDHRA BANK LTD., H. O. MASULIPATNAM

“ఇదిగో నిన్నే”

వెనక నుండి శివయ్య కేకెస్తున్నాడు.

వివిచించుకోకుండా తనివంటికి పరుగెట్టడం మొదలెట్టింది అలిమేలు. పరుగు నిల్చింది. బలం అంతా అయిపోయింది. ఒక్కొక్క అడుగే మెల్లగా వేస్తూ ఇంటికి వచ్చింది. ఎవరూ జనం లేరు. కారు గంటన వాళ్ళ కొండ అవతలనైపు నుండి వెళ్ళివారు కాబోలు. అక్కడ ఆ రాళ్ళ మధ్య పడిపోయి, వక్షత్రాల కేసి చూస్తూ ప్రాణం విడిచెయ్యాలనుంది అలిమేలుకి. కాని అమ్మో, పాణం ఇడిచెయ్యడమే. తనంటే తనకి అంత ఇష్టం. ఇష్టం గలదాన్ని చెంప పగలెయ్యాలిగా మరి—అందుకని తన బుజాన్ని ఎడం చేత్తో గట్టిగా చరుచుకుని, నడవడం సాగించి, పది నిమిషాల్లో ఇంటికి చేరుకుంది అలిమేలు.

మబ్బు పెద్దరై అంతవరకు మినుకు మినుకు మంటున్న పది వన్నెందు వక్షత్రాలు కూడా కనపడడం లేదు. చీకటివలలో చిక్కుకున్న చేపలా, నలుదిక్కులా భయంతో చూస్తూ యింటికి చేరుకుంది. నోటు మిషయం అమ్మకి చెప్పకూడదు.—కూకలేస్తుంది. చెప్పే మాత్రం ఏం? తనేం తప్పుచేసింది? పనిచేసి కూలి సంపాదించింది. అమ్మ మాత్రం అవని చెయ్యడంలా—ధాన్యం దంపుళ్ళ కెడుతుంది, మిషను కుట్లు కుడు తుంది. ఊళ్ళోవాళ్ళ ఊరగాయలకి అమ్మ చెయ్యి చేసుకోవాలి. ఎవరూ జనం కనబడలేం? దూరంగా చెల్లకింద ముష్టివాళ్ళ వెలిగించిన మంట అరిపోతూంది—పిలిచింది ఎవరన్నా పలుకుతాడేమోనని. అమ్మని కేకేసింది. ఇల్లుదాటి ఫర్లాంగు ముందుకెళ్లి అమ్మని కేకేసింది. నది పొరలు వెక్కిరించినట్లు, వెన్నుమీద చరిచినట్లు వినబడుతోంది.

ఇంట్లో కొచ్చింది. తనకి ఆయాసంగా ఉంది. ఆకలేస్తోంది. అగ్ని పుల్ల కోసం తడుముతోంది. బియ్యం పడెయ్యాలి. రొయ్యి పాడుండబ్బా చేతికి తగిలింది. దాని ప్రక్కనే అగ్నిపెట్టి పుల్లగీసి ఇలాయి బుడ్డి వెలిగించింది. అది అప్పుడే అరిపోయింది. మరో పుల్ల గీసి, లాంతరు ముట్టించింది. ఊపి చూసింది. కాస్త మిగిలిన కిరసనాయిలుతో రొకరొక లాడింది. తన కాకలేస్తోంది. ఉండబట్టలేక, రొయ్యి పాడుం తింది, పూగినలాడే మంచం వట్టిమీద కూర్చుని. కిందినుంచి పరిగెత్తిన ఎలుకని చూసి ఉలిక్కి పడింది. ఇలాయిబుడ్డి తగిలించే చోట, గోడమీద నల్ల దాగులో కడులున్న బల్లి నల్లగా ఉంది.

కళ్ళ మూసింది అలిమేలు. తనొక్కరై ఉండడం ఎంతగా ఉంది. ఇంతెవరూ లేరు—తను, ఆ ఏడుకొండలవాడు—అంతే. తనమీద తనకి జాలి, తక్కి, విశ్వాసము కుదరడం వొక అనుభవం. పెట్టిమీద అద్దంముక్క చీరతో తుడిచి, లాంతరు దగ్గరగా లాక్కుని, అద్దంలో తన మొహం చూసుకుంది. ఎంత బాగుండ్లి తాను. తను మొగడైతే, అద్దంలో మనిషిని గట్టిగా ముద్దు పెట్టుకుని మరి వొడలడు. నిరుడు తిరగాం తెల్లనప్పుడు, ఆ మొగళ్ళ మంద తనవంటి బడలుం అమ్మ కూడా చూసింది. ఆరయంకాడ జనం వొత్తిడిలో ఆడెనడో పికిరి వోడు. ఎదురంగా పరుగున వచ్చి రొమ్ముమీద టీకొన్నాడు. తనకి జ్ఞాపకం. ఆ సరయ్యుకడు. అమ్మ అందుకనే వాల్లింటికి పోవద్దంటుంది. ఆ సరయ్య వోపిలి, దూడలపాక దగ్గర, మొల్ల గుచ్చుకుని కింద వడబోయినట్లు తూలి నడుం గట్టిగా పట్టుకుని—ఓయబ్బ—ఇక్కడ గిల్లేకాదు—మోట పచ్చినాడు. పమిట తొలిగించి తన స్తనాలు చూసుకుంది. నిండుగా, గుండ్రంగా మధ్య నూది పట్టేటంత యడం కూడా లేకుండా—తనని లావంటాడా—శివయ్య. శివయ్య మీ, రొయ్యిలా గుంటాడు—నవ్వుతో అద్దంలో నోరు వొంకకైంది.

పెద్ద చప్పుడుతో నదిలో నీళ్ళ పాంగి, ఇంట్లో కొచ్చివేశాయి. గేడ్డాడ మాయలా భ్రమించింది. కాదు—ఆ రోదేమిటి. అమ్మో తడి—ఇంట్లోనే నీళ్ళ—దూరంగా గుమ్మంలోంచి చూసింది అంతా నీరే—నల్లగా, వెలలా, మొనలి నోరు తెరుచుకున్నట్లుగా, కాళ్ళని చుట్టేసింది. దబ్బాలు, గిన్నెలు, కుండలు, డిక్కిడిక్కిమని కొట్టుకుని ఎగురుతున్నాయి, తేలుతున్నాయి. తన పాదాలు మునిగి పోయినాయి. ఎలుకలు కిచకిచ మంటూ మొలచంమీద వెరుగులిడుతున్నాయి. మంచం వట్టిమీదకి పాకు

తున్నాయి నీళ్ళ. అమ్మో, కొంప మునిగింది. కెళ్ళవ కేక పెట్టి, గుమ్మం కేసి గెంతి, కింద పడింది. లేచింది. లాంతరు బుజాన తగుల్చుకుని దొడ్డివైపు నైపు కొచ్చింది. అక్కడికి వచ్చేకాయి నీళ్ళ. కొంప మునిగింద్రో అని పెద్దగా అరిచింది. అమ్మని పిలిచింది. ఇరుగు పొరుగు వారి పెర్లు పిలిచింది. ఎవరూ వలకరు., ఇదేమిటి యీ ఆవద—ఇంత ఉపద్రవమా—ఎక్కడికి పోవడం? ఎటూ. “ఇటు”, “ఇక్కడికి” అన్నట్లుగా నీళ్ళ, తుక్కు దూగర, అటుఅమ, కట్టెలు, బొగ్గులు, గుడ్డపీలికలు—అన్నీ నీళ్ళలో కలిసి, తన మోకాళ్ళని పీకేస్తున్నాయి. చలిగాలేదు. కాళ్ళ కాలుస్తల్లయింది. నీటి వడిని ఎదుర్కుని ఇంటిలోపలి కెల్లింది. ఉట్టి తాడుకి వేల్చుకున్న రవికని తీసుకుంది. అది పాతది—చినుగుది. ఉరుక్కి తీసి, తనకి వట్టడంలా. గట్టిగా బిగించి తొడుక్కుంది. జడలో పిన్ను తీసి, గుచ్చి, తడిసిన గుడ్డపీలికను పిండి, మెడ వెనక జారిన జెమి బిగించి కట్టింది. నీరు నడుం దాక వచ్చేసింది. ఇది తమాషాలాగుండే. మంచం వక్కన నీటిమీద వెంక టేక్వరస్సామిది—కర్రబొమ్మ ఆడుతోంది. దాన్ని తీసుకొని, వళ్ళలో బిగించి, దొడ్డివైపు కొచ్చింది. చచ్చిపోతానా? ఇంక అఖరే—వెంక టేక్వరస్సామికి దయలేదా. తనని చంపేస్తాడా? ఏం పాపం చేశానని అంత కోపం. చచ్చిపోవడం అంటే ఇదా—ఇంతేనా—కాసిని నీళ్ళ లాగి గుటుక్కు మనడ మేనా! తను చావడు. చావంటే అంత సుఖమా—అంత ఎత్తయిన, శాస్త్ర శరీరం,—అంత తోరుగా కొట్టుకునే గుండెలు—గుండెమీద చెయ్యి వేసి చూసుకుంది. చేతి వేళ్ళ ఆ వేగానికి అదిరిపోతున్నాయి. చప్పుడు విన వాస్తోంది—గుండెకాయ కంఠంలోకి చొరపడ్డట్లు. దొడ్డివైపు కొచ్చి నలుమూలలా చూసింది. అంతా నీరే,— మోకాళ్ళదాకా వచ్చేసింది. నీర పైకి లాగి, గోచిలా బిగించి వెనక్కి మడిచి కట్టింది. దొడ్లో రాక్షసిలా ఎదిగిపోయిన చింతచెట్టుంది. దానిమీద కెక్కితే తనకి బెంగలేదు. కాని ఎక్కడం ఎట్లా? దాని మొదలు తనకంటే రెండింతలు ఎత్తునుంది. ఆపైకి వెడితే. పెద్ద కొమ్మలుగా పీలింది. ఆ కొమ్మలు కుర్చీ బల్లలా, ఏట వాలుగా ఉన్నాయి. ఇంటి చూరుకింద గోడలో, అక్కడక్కడ ఇంటిలు వూడగా కంఠ లేర్పడి పాదానికి పట్టుగా ఏర్పడ్డం, యెత్తించి చూసింది. వోట్లో చందనం బొమ్మ, భుజాన లాంతరు, రెండు చేతులతో పై ఇటు కలు పట్టుకుని, పాదాన్ని కంఠలో అనించి, వొకడుగు పైకి వేసింది. కింద నీటి ప్రవాహం.

పైని నెత్తికి తగిలే చూరు. ఎట్లా పైకెక్కడం? చూరుతో పాడుంగా విడిపోతున్న రెల్లు, రెవరెపమని చిరిగిపోతూన్న తాటాకులు, అ మట్టలు చేతికి చిక్కాయి. కుడికాలు పైకి మడిచి, ఒక్క పూపుతో, చూరు పైకి చేరుకుంది. ఆయాసంతో, భయంతో చెమల్లు పోసుకున్నాయి. అ తాటాకులమీద, ఆ రెల్లు గడ్డిలో మొహం దాచుకుని, ఏడ్చేసింది అలిమేలు. తను బ్రతుకుతుంది—చావకూడదు. దేవుడు కలాక్షించాడు. కాని ఆ లాంత రొకటి. జారి పడితే గడ్డి అంటుకుంటుంది. అంటుకుంటే అంటుకోసి—ఇంత నీళ్ళండంగా—కొంప తగులిపోనేం, మునిగితే నేం,—‘అమ్మో’ అని మరో పెద్ద కేక వేసింది—తను కిందికి జారిపోతోంది. ఆ తాటాకులలో, రెల్లులో పట్టు లేదు—ఏటవాలగా, కిందికి జారిపోతోంది. మరో క్షణంలో కింద నీళ్ళలో పడిపోను. లేచి కూర్చుని మోకాళ్ళని, తాటాకులలోనికి జొనిపి, మెల్లగా లేచి నిలబడి, చేతికి అందిఅందకుండా అడుగు దూరంలో ఉన్న చింతచెట్టు కొమ్మని బలంగా పట్టుకుని, రెండు కాళ్ళూ ఒక్కసారి పైకి ఎగరేసి, చెట్టు మ్రాసు మధ్యలోకి గెంతిపడింది. కళ్ళ గట్టిగా మూసుకుంది. చచ్చానా, బ్రదికానా? పొట్టకింద గోకి చూసుకుంది. ‘అమ్మో’ మని మరో పెద్ద కేక వేసింది. వెన్నుమీద లాంతరు చిచ్చి చురుకుంది. చిత్రం అరిపోలేదు. చేతులు తనవే. కాళ్ళ తనవే. చేతలకి ఒక్క గజ లేదు—ఉన్న నాలుగు గోడకి తగిలి విరిగిపోయాయి కాదోను. మెల్లో గొలుసు లేదు. ఆ పెట్టెలో ఉండిపోయింది. నెత్తికి కట్టిన గుడ్డ తీసేసింది. కాట్టు విడిపోయి, గుబురుగా మెడవెనక్కిపడేసి, సరిచేసి, తడిని ఆరబెట్టేటట్లు, చేతులతో చప్పుడు చేస్తూ, జడని పాయకింద లాగి, మ్రాసుకింద పచ్చగా కేవల దిరుకొమ్మకి తాడులా బిగించి కట్టేసింది.

మృదువైన చర్మమునకు మృదుత్వ మిచ్చునది

మె రొ లిన్

దుర్ఘాసనపోగొట్టు ఓషధీకృతమైన టాయ్లెట్ నబ్బు

చర్మసౌందర్యము ఇష్టమగు అతిసులభముగా పొందవచ్చు. మాలిన్యము తొలగించు సాధనమేగాక మెరొలిన్ శరీరగుర్వాసనల పోగొట్టి, ఆరోగ్యవంతమైన చర్మము నిచ్చి, ప్రతియొక్కరి అందమునకు మెలుగుపెట్టెను. ఇందులోని ఓషధులు, దుర్వాసనతొలగించే గుణము ఈ రెండు సౌందర్యపోషణకు మిక్కిలి సహకరించును.

తయారు చేయువారు :

ది వెజిటబుల్ సోప్ వర్క్స్,
కా లి క ట్

డిస్ట్రిబ్యూటర్లు : మెసర్స్ ఏ. జి. పోదువాల్ & కో.,
334, తంబుచెట్టి వీధి, మద్రాసు-1.

మెసర్స్ ఓమ్ ఏ జె సిస్,
44, మహాత్మాగాంధీ రోడ్, సికిందరాబాద్,

మరో పాయిని లాంతరుకి ముడేసింది. వెన్ను మాను మధ్యగా ఆనించి, కాళ్ళ మరో కొమ్మకి తగిల్చి, ఆకాశంలోకి చూసింది అలిమేలు. అది ఆకాశం కాదు —తను పడిపోకుండా పైన కాసుకొని చూస్తున్న వొక శక్తి, వొక వింత— తనెన్నడూ ఎరగని అనుభవం. తన పేరు, డేరు, అమ్మ, కొంప, వెనక, ముందు, డబ్బు దనకం, తిండి లిప్పలు—ఇవన్నీ మరిచిపోయి, కేవలం కండలో ఎముకలో సజీవంగా, ఊపిరి పీల్చి, ఉండడమే, ఆ వింత అనుభవం. నరాలు, గుండెలు, రక్తం, శరీరంలో ప్రతి అణువు, నోరిప్పి వలకరించినట్లు, కన్ను లాగై తనలోనికి చూస్తున్నట్లు, నోళ్ళయి తనని తాకి, ముద్దెట్టుకొన్నట్లు —తను తనలా కాక, మరొకరిలాగ, ఆ మరొకరు తనుగా అయిపోయి, తన్ను తాను కాగలింతుకొని, అనందంలో ఒక్క పెట్టున విడవడం ఆ వింత.

కొమ్మమీద జాగ్రత్త కళ్ళ మూసుకుంది అలిమేలు. కళ్ళ మూసు కున్నా, తెరుచుకొన్నా ఒకలాగే ఉంది. రెప్పలకింద కెరటాలు, రంగురంగులప ఇసుకని కోసినట్లు కన్పించి, చక్రాల కింద వొకదాని వెనక వొకటి పెద్ద చక్రంగా మారుతూ వండుదుగా, సూర్యుడుగా, కోటి రంగుల సముద్రంగా పైకి లేచి ఆకాశంలో అంతర్ధానమైపోతున్నట్లు. ఆలోచన లేదు—అమ్మని గురించి ఉవా లేదు. ఆకలి లేదు—సజీవమై ఉండి కూడా విర్జీనంగా మిగిలిపోవడంలాగుంది.

అది కల కాదు—కింద నీళ్ళు, కాలు జాచితే అందేటంత పైకొచ్చాయి. చెట్టు మొదలు కనబడడం లేదు. ఇంకా పైకొస్తే, ఎక్కడి కెక్కడ— ఆ కొమ్మ చదునుగా, తిన్నగా ఉంది—పైకి ఎక్కేటందుకు పట్టు దొరకదు. కిందంతా నీరు—పైన మబ్బు మాసినదుప్పటిలా ముడతలు పడి, ఆకా శాన్ని వీటిమధ్యంగా చేసేసినట్లుంది. కింద, పైనా అంతా వొకటే—లేదా లేదు. నిశ్శబ్దంగా ఉన్నా, మరణానికి ముందు రోదించినట్లు వోపిగలేని మేఘాలు డీకొని అయివ్వంగా ఉరిమినట్లు, నది నీళ్ళు వల్లంలోకి జారి పోతూ సిగ్గుతో మొహం గుడ్డ కప్పుకుని కింద రత్నాలని, మణిమాణికాలని చీపురుతో తుడిచేసినట్లు — తనకోసం, తనపైకి — కడసారి త్యాగాన్ని వోరు విప్పి అడిగినట్లు ధ్వనిస్తూ పొంగి, పారలి విచ్చలవిడిగా ఎర్రపీగ పాగిపోతున్నట్లుంది.

గుండె డడ తగ్గింది—తనకి తెలిసి మార్పుతో శరీరం స్థిమితపడు తోంది. చావడానికి తగినంత ధైర్యం చిక్కింది. అమ్మ లేనిది తను బ్రతికి ఏం ప్రయోజనం. ఒక్క క్షణం, పూపిరి బిగపెట్టి, రెండడుగులు దిగితే, అయిపోతుంది.

అమ్మో—ఎందుకు చావాలి ? అమ్మకేం—ఏ రోగిలోనో నిశ్చేతల్లా ఉంటుంది. చిన్నప్పటినుండి తనెరుగున్న శరీరాన్ని—పాపం గంపాలు చెయ్య దమా. ఆదేం చేసిందని ?

కెవ్వన కేక పెడుతున్నా రెవరో—అదిరిపోయింది అలిమేలు. మళ్ళా గుండెడడ ప్రారంభమైంది. అదిరిపోయింది లాంతరు కొమ్మకి తగిలి, అలో లక్షణ అన్న చప్పుడుతో బప్పుమంది. చివ్వి బీటతీసింది—

ఎవరిదో కేక పెద్దదైంది. మూలుగు, రోద. కాపాడమని—అయ్యో, బాబోమని—అరుపు. అది మొగాడి కంఠం. నిలబడి నాలుగు దిక్కులా చూసింది. ఒక కంప తన చెట్టు వెంపుకు కొట్టికొని వస్తోంది. అందు లోంచి ఎవరో చేతులు పైకెత్తి మొరెట్టు గుంటున్నారు. దగ్గర కొచ్చే పింది. రెండు చేతులతో కొమ్మని గట్టిగా పట్టుకొని, కాళ్ళ కిందికి నీళ్ళు తాకేటట్లు చాచింది. కొట్టుకుపోతోన్న కంపలోంచి పైకి కనబడుతోన్న ఆ చెయ్యి ఆమె పాదాలని గట్టిగా పట్టుకుంది. చాలా బరువు. కొమ్మని తన పట్టు నిలవడంలేదు—జారిపోతోంది.

ఆమె మోకాళ్ళ పట్టుకుని మానుమీద ఒక కాలించి, ఆ వ్యక్తి కొమ్మ మొగలో ఆమె ప్రక్కనే కూలబడిపోయాడు.

“గట్టిగా పట్టుకో .... వాడలకు ....” అని వాగరుస్తూ సదాశివరావు. ఆమె నడుం గట్టిగా పట్టుకున్నాడు. నీళ్ళ వోట్లోంచి బైటికి వచ్చే న్తున్నాయి.

“కాపేవుంటే చచ్చేవాడినే ....”

‘చాయ్యో’ అని ఆయాసంతో పైరాగా పడుతున్నాడు.

“మీరా ?” అంది అలిమేలు తెల్లబోయి.

“నేనేమిటి, మవ్వేమిటి చూస్తోంటే ....”

“మెదలకుండా వుండండి—ఇదుగో ఈ కొమ్మకి కాలు ఆనించండి—

ఆ—అల్లాగ—అనైపు కొమ్మని నడుం ఆనింది. పట్టుకోండి—మాట్లాడ కండి” అంది అలిమేలు, నడుం పైనుండి అతని చేతులు తొలిగిస్తూ. అతని నవదలు, అంకెళ్ళ తడికి, చలికి నొక్కుకుపోయి మాట్లాడతేక పోతున్నా, ఏదో చెప్పాలని, బిగ్గరగా ధ్వనులు చేస్తూ, యత్నం చేస్తున్నాడు.

“అలికి సువ్వే దిక్కుయ్యపు ...”

డ్రైవర్ ఉదయించాడు—నొకర్లు అగిత్తారు—చివరికి—అది—సువర్ణ కూడా—ముందే తెలుసుకుంది కాబోలు,—ఈ నది గండి పడి పువద్రవం జరుగుతుందని—ఎప్పు డెల్లిపోయిందో—బవులేదు. నేను—నేను ....”

అలిమేలు ఆశ్చర్యంతో చూస్తోంది. కళ్ళ పూర్తిగా తెరుచుకుని— మొహం అంతా ఒక కన్నెన్నట్లు.

“మాట్లాడకండి ....”

“మాట్లాడకపోతే చచ్చిపోనూ, భయంతో. మాట్లాడి తీరాలి— ఇంకా బిగ్గరగా మాట్లాడతాను .... నేను, ... నాలుగింటికి క్లబ్బు కెళ్ళాను. చీట్లాట .... అంటే పేకాట .... రమ్మి అంటారులే—నీకు తెలిదు. ఇరవై కాజేశారు. మరో గంటుంటే అదంతా రాబడుదును. ఈ లోగా టెలిఫోన్లు మోగాయి,—నీళ్ళొచ్చేస్తున్నాయని .... కార్లో ఇంటికి బైలుదేరాను. కాస్త దూరంలో కారు చెడింది—వాళ్ళనీ, నీళ్ళనీ పోగుచేసి కారుని కొండ పైకి జేరేశాను. ఇంట్లో ఎవ్వరూ లేరు. అవి ఇవి సర్ది, డబ్బు పర్పుతో పడేసి కారు రిపేరు పూర్తిచేసి బైట కొచ్చేటప్పటికీ, అప్పుడే నీళ్ళ కిటికీ దాకా వచ్చేశాయి. కార్లో కూర్చున్నా—గరాజ్ తలుపు బాడి లేల్తున్నాయి. గట్టి కర్ర—మందంగా ఉన్నాయి. తాళ్ళతో రెండు తలుపులని ఒకటిగా కట్టి—వాటిమీదకు గెంతాను..... సువ్వేకదూ—కారు తోసింది—అల్లా చూస్తావేం ?”

ఎవరో అన్నట్లు, వెనక్కితిరిగి చూసింది అలిమేలు. తననే అంటూంట. ఏమనాలి ? ఏమీ మాట్లాడలేదు. కండ్లకి జోడు లేదు. కళ్ళ చిన్నవిగా, తోపలగా ఉన్నట్లున్నాయి. క్రాపింగు నుదుటిమీద పడింది—చొక్కా తడిసింది. నెత్తిన కప్పిన తువ్వలు తీసి నడుంకి దిగిం చాడు. ఆ తువ్వలు తన కిమ్మని సంజ్ఞ చేసింది. ఇచ్చాడు. బాగా పిండింది. నీళ్ళ వొదిలేటట్లు కొమ్మంకేసికట్టి అతనిచేతి కందిచ్చింది.

“ఏం—అప్పుడు—చూస్తూ చూస్తుండగా, నీళ్ళతో తలపోతూ, కిందికి పడవలా జారుతూ వచ్చేశాయి. ఏదో కంపకో, రుప్పకో తగులుకుని నిలిచిపోయింది. ఇరుక్కుపోయింది. అప్పుడు మొదలెట్టింది భయం.

...అన్ని ముళ్ళు కదుపుదామంటే. ఆ కంపనే పట్టుకు కూర్చోవాలి. కేకలేట్టాను. అందులో ఏ పామో కరిస్తే—చస్తాను. అరుపులు, ఏడుపులు”

“నాలాగ భగమంతుణ్ణి తల్చుకోలేక పాయ్యారా ?”

“చావు రాసుంటే భగవంతుడు కూడా తప్పించలేడుగా. ప్రాణం రక్షించుకొనే సమయంలో నా కెవ్వరూ జ్ఞాపకం రాలేదు—అవిడ, నాన్న, అమ్మ, నొకర్లు—నాకు నేనే—ఆలోచన లేదు—బుర్ర లేదు—ఉ భయం, ఏడుపు, అనుకో .... అమ్మో—చచ్చాను.”

అని మోచెయ్యి పట్టుకుని దాదవడుతున్నాడు సదాశివం.

“ఏమిటి ?”

“ముళ్ళు—అన్ని ముళ్ళే—చస్తాను ....” అలిమేలు రవికి దిగించిన పిన్ను—కాస్త వక్కగా తిరిగి, బైటకి తీసి అతని మోచెయ్యి దగ్గరగా లాక్కుని, ముల్లుని తెలుకుతోంది. ‘బాబోయ్’, ‘అమ్మోయ్’ అంటూనే ఉన్నాడు అతను. మెల్లగా బైటకి లాగింది. చీకిపోయిన ముల్లుని.

“వాడ్డు—ఆ బాధ కంటే ఈ బాధ ఎక్కువగా ఉంది—వాడ్డు.”

“పరవాలేదు.”

“ఇదుగో.” భుజం చూపించాడు—చొక్కా మెడ కిందికి తోసి, బుజాన ఉన్న ముల్లు కోపం వేళ్ళతో తడుముతోంది అలిమేలు. దానికింది

పిన్నుతో కలిపింది. అతను పెద్ద కేకపెట్టి ఆమెమీద వారిగిపోయి గట్టిగా నడుం బిగించి పట్టుకున్నాడు. ఆమె స్తనాలు అతని వక్షం ఎడమ భాగానికి తగుల్తున్నాయి—తడిగా, వేడిగా... అలాగే ఉండిపోయాడు.

కదలేమిటి? బుజం పట్టుకుని వూపి దూరంగా కూర్చోపెట్టింది.

“వదలకు—నన్నదలకు—వదిలవంటే చస్తాను. భయంగా ఉంది.”

అని మళ్లా ఆమెని గట్టిగా పట్టుకుని, చేతులతో ఆమె శరీరాన్ని నిమిరుతూ, దేనికోసమో వెదుకుతున్నట్లు ప్రతి అవయవాన్నీ స్పృశిస్తున్నాడు. ఆమె కిదంతా వింతగా ఉంది; ఎల్లాగో ఉండబ్బా. చక్కలిగింతగా ఉంది—ఇదేమిటి, పాప్యేకాలం—ఇట్లా చేస్తాడు?

అతని క్రాపింగ్ కి, బట్టలకి ఏదో బురద—మడ్డి—తనకి రాసేస్తున్నాడు. సుదురు స్థవాల మధ్యగా ఆనించి పాడుస్తాడేమిటి? పెదవులతో చర్మం పట్టుకుంటున్నాడు—ఇదేం మనిషి—రోతగా ఉంది. తనకి తెలికుండా అతని తలలో వేళ్ళపెట్టి తడుముతూ, మడ్డిని తొలగిస్తోంది. ఇంకా గట్టిగా నడుం బిగించివేస్తున్నాడు—అబ్బ—ఎంత బరువో మొగాడు! తోసేస్తే కింద నీళ్లలో పడతాడు. ఇద్దరూ పడతారు. ఎట్లా. జాబ్బు వేళ్లల్లా బిగించి, తల పైకెత్తింది. అమ్మో అంటూ లేచాడు—కళ్ళ తెరవడం—వైకంలో ఉన్నాడా? తాగాడా? చస్తాడా ఏమిటి? తను చంపేసిందంటారా ఏమిటి కర్మ—ఏమిటి చెయ్యడం? చుట్టూ చూసింది. అన్ని నైపులా గుడగుడమని ప్రవహిస్తూ నీళ్ళు. ఆకాశంలో శవంపై కప్పిన గుడ్డలా మబ్బులు. అమ్మో, బొడ్డుపై న వళ్ళ తగుల్తున్నాయి. జాబ్బులుగుని తలపైకి లేపదీసి గట్టిగా లెంపకాయ కొట్టింది—పూనకంవళ్ళని కొట్టడం తమ చూసింది.

కళ్ళ తెరిచాడు. తేరిచారి చూశాడు.

“నువ్వు, నువ్వా కొట్టింది? నువ్వే?”

“తెలివిగా వున్నారో లేదో నని.”

ఎవ్వరిది అలిమేలు.

“నాకేం తెలిదు. భయంగా ఉంది. మనిషి కావాలి. నువ్వు కావాలి. నీవాళ్ళ భలే వేడి—నిప్పులా—చలిమంటలా—మెత్తగా, గట్టిగా బుర్రు పంటిలా....”

ఇంకా చెబుతాండగానే రెండో లెంపమీద మరో దెబ్బ వేసింది.

‘అబ్బ!’ అని అదిరిపడ్డాడు.

అతనికి కోపం వచ్చేసింది.

“ఎందు కట్లా కొట్లావు—”

“మెలుకువగా ఉన్నారేమోనని.”

“ఛ, ఛ—కొడతావా—తోసేస్తే నీళ్లలో పడి చస్తావు.”

“నాకేం భయంలేదు—మీకే భయం. నే నీళ్లలో పడితే, మీరు ఒంటడిగా ఉండగలరూ—నా ఎవకే దూకుతారు.”

“నిజమే—వంటిగా ఉండలేను—”

అని మళ్లా ఆమె వక్షంలో మొహం దాచి, శరీరం స్పృశిస్తూ, గట్టిగా కాగించుకున్నాడు.

“వదలద్దు—నీ కేది కావాలంటే అదిస్తా—మేడ—కారా—నగలా—నీ వాళ్ళ ఎంత బాగుందో నువ్వెరగవులే—నాక పెద్ద శిథిలమైన కోట మధ్యలో తలదాచుకున్నట్లుంది. నీ చేతులు, కాళ్ళ పారావాళ్ళు. నీ రొమ్ములు కత్తులు—నీ జాబ్బు వల. నీ కళ్ళ, శత్రువుల బాడ తెలుసుకునేందుకు కోట గోడతో కంఠం—”

“ఇయ్యేం వనులు—మంచి బుద్ధులే.”

అని దూరంగా జరిగి పట్టు వదిలించుకోవాలని పెనుగులాడుతూంది అలిమేలు.

జాబ్బు నీకింది. మొట్టికాయలు మొట్టింది—

‘బాబోయ్’ అని లేచాడు—

చేతికి తగిలిన చందనపు బొమ్మ పైకి తాగాడు.

“బుగ్గకి పాడుచుకుంది—నీ మొల్లోది—ఇదేమిటి?”

“ఎంకటేశ్వరసామి బొమ్మ—మొల్లో దాదా—బాగా అయింది—మతి లేకుంటే అయ్యేం పోకడలు?”

బొమ్మ లాక్కుంది.

“ఎందుకా బొమ్మ?”

“ఉండాలి. దేవుడు.”

సదాశివరావు బిగ్గరగా వచ్చుతున్నాడు. మూఁకభక్తి కాబోలు. కాని నవ్వు క్షణంలో నిల్చిపోయింది. నీళ్ళ ‘కనకం’ మంటూ పాదాలకి తగితే లంత పైగా వచ్చేకాయి. పెద్ద కేకతో ఆమెను గట్టిగా పట్టుకున్నాడు.

“అమ్మో” అంది అలిమేలు.

“ఇంక చావడమే. నీళ్ళ పైకొచ్చేస్తున్నాయి. ఎట్లా?”

తిక్కమొగం పెట్టి ఏడుస్తోంది. చెట్టుపైకి చూశారు. పైకొమ్మ అయిందా రదుగుల దాకా, సాసీగా, తిన్నగా—ఎక్కడా పట్టు లేకుండా పైకి లేచి ఆపైన వంకర తిరిగి నన్నగా ఒంగిపోయింది. ఆ బద రదుగులూ పైకి వెళ్లడం ఎట్లా?

ఒకరి మొహాలు వొకరు చూసుకున్నారు. మేఘాలు కూడా తలలు కొట్టుకుని ఏడుస్తున్నట్లు, ఒకసారి గర్జించి—బురద కన్నీటి ధార వర్షంగా వారి నెత్తిన అవతరిస్తున్నాయి.

అతని కళ్లల్లో మృత్యువంటే భయం ఎట్లాంటిదో చూసింది. కాసేపు మూసుకుపోయి, ఆ మూతలో కాస్త తెరుచుకుని నల్లకొత్తితో తెల్లపాన, నల్లబడిని మధ్యలో సెలయేరులో ఎగిరిపడిన చేపలా తళుక్కుమని, మల్లీ చీకటిలో కరిగిపోయిన, ‘భయం’ అనే గుడ్డుని చూసి యిదివరకెన్నడూ ఎరగని జాలిలో అతని తల లాక్కుని, తల వక్షంమీద ఆనించుకొని ఏదైస్తోంది అలిమేలు. అంతలా తడి—నీరు—మమ్మ—ఒకరిలో ఒకరు దాక్కుని, కలిసి పాడి చేసుకున్న ఆ కాస్త చోటు తప్ప—అక్కడే జీవం లంగరు వేసుకున్నట్లు, కాసేపు వూపిరి సలుపుతోంది—తడిలోంచి, నీటిలోంచి, అగ్ని పుట్టించినట్లు—రెండు ప్రాణులు ఒక్క శరీరాన్ని నిలబెట్టి నట్లు—ఆమె మోకాళ్ళమీద అతని పాదాలు—ఆమె రొమ్ములమీద అతని మోకాళ్ళ—ఆమె భుజాలపైన అతని తోడలు—ఎక్కడికో పైకి పారిపోతున్నాయి, జలగల్లా పట్టుకుని, ఆకాశంలో తొర్రని వెదుకుతూ—చేతులు ఆమె నెత్తిన పెట్టాడు—పాదాలు భుజాలపైన,—నిలబడ్డాడు—ఆ వంగిన కొమ్మ మొదలు చేతికి చిక్కింది. పట్టుకున్నాడు—కాళ్ళ పైకి తాక్కుని, అపై కొమ్మమధ్య కూలబడి, గట్టిగా పట్టుకుని, ముక్కుతూ, మూల్గుతూ సజీవంగా ఉన్నాడు సదాశివరావు.

అలిమేలు ఏడు చూసేసింది. ఏడవడం సాధ్యం కావడంలేదు. పైకి చూసింది. వీడ విరగడైనాడు, సక్కుంగా—చూరాజు. బ్రదికాడు. అమ్మయ్య వూపిరి వొస్తోంది. లొక్కి, నలిపేసేసి చంపేశాడు—నీళ్ళ పైకి రాసి, ఎంత వర కొస్తాయో చూస్తాను. చస్తాను, అంతేగదా—అడి చేతుల్లో, కాళ్ళ కింద పడి చావడం కంటే, గంగపాలవడం మంచిది. ధీమాగా కూర్చుంది.

“రా, రా, పైకి, రా” అంటున్నాడు పైనుండి.

రానన్నట్లు కిందికి చూస్తూ తల వూపడం అతనికి కనపడ్డంతేదు.

“భయమేస్తోంది. ఇదిగో—నా కాలుబ్బుగో.”

“నే రాను.”

“కోపమా?”

“ఏడుపు.”

నవ్వాడు సదాశివరావు ఏమిటో అర్థంలేని నంజాషగా. తను అడ్డంగా ఉండడం మూలాన వర్షం ఆమెమీద పడుతున్నట్లు లేదు. జాబ్బు ఎడదీసి దుబుపుకుంటోంది.

“ఇదిగో—తీసుకో.”

పైకి చూసింది. చేతులో ఏదో ఉంది కనబడ్డంతేదు.

“నుంచో—రాకపోతే, నేనే దిగుతాను—”

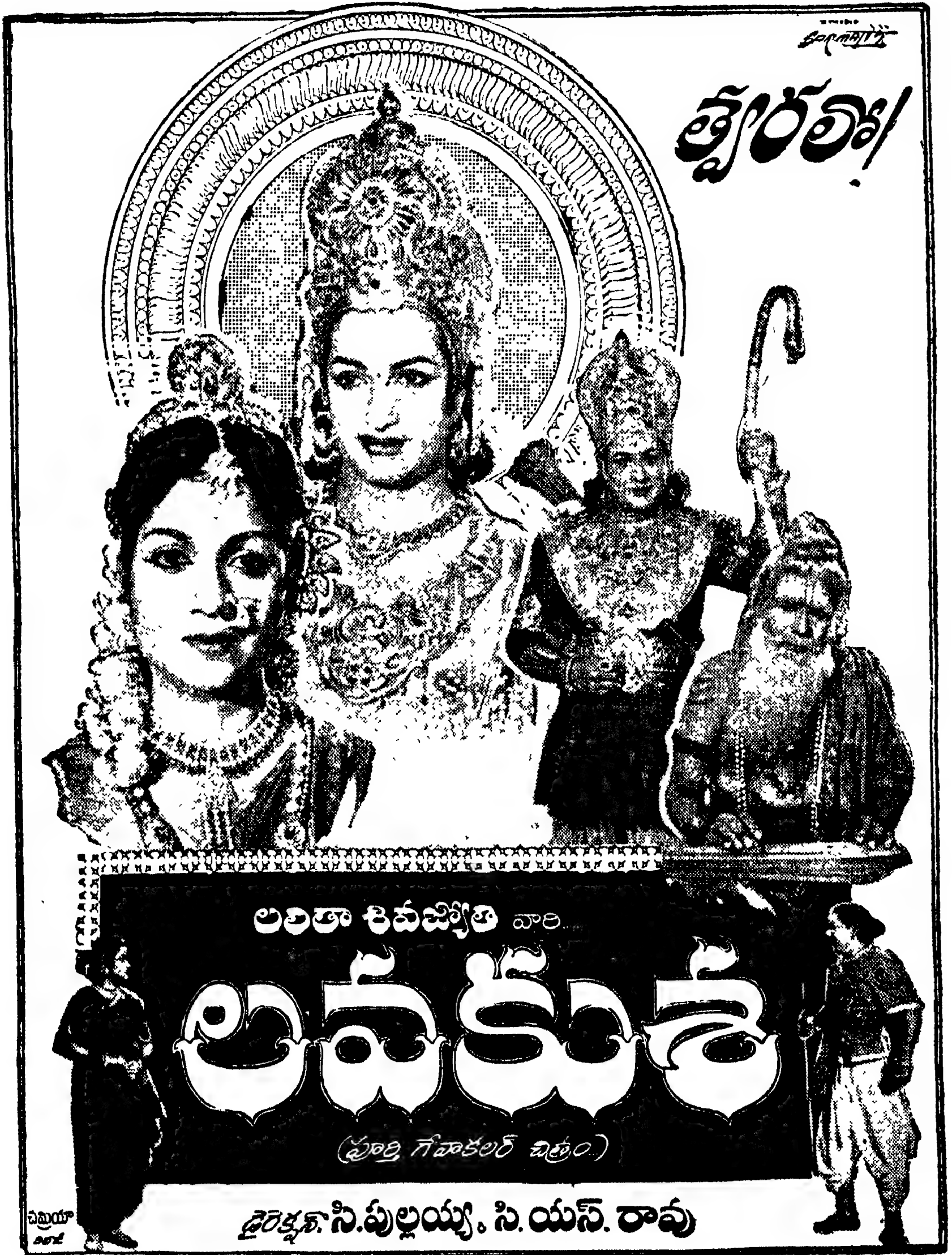
“వొద్దు. ఇద్దరం పడి చస్తాం.”

“ఇద్దరం చస్తే భయంలేదు.”

కాళ్ళ ఆమె బుజాలకి తగుల్తున్నాయి.

“తీసుకో.”

కాళ్ళ వేళ్ళలో ఏదో ఉంది. తీసింది. తడిసిన రూపాయల నోట్లు. తనకంత కోసం ఉన్నట్లు తెలుసుకుని అశ్రువపడింది అలిమేలు. ఆ నోట్లు తీసుకుని ముక్కలు ముక్కలుగా విచి నీళ్ళలో పారేసింది.

"చాలా—ఇవిగో—ఇంకా ఉన్నాయి. దిగుతున్నా." అంటూనే కిందికి దిగి నదాశివరావు. ఆమె పక్కగతొలిగి కొమ్మని వట్టుకుని నుంచుంది. వర్షం నిలిచింది. కింద నది రోద ఎక్కువైంది. నీళ్ళ వేగంగా కదిలి పోతున్నాయి. హెచ్చిన వేగంతో రోద పెరిగింది. ఏవేవో చచ్చుళ్ళు. తాటాకులు కాలినట్లు, డబ్బాలు డిక్కెట్లు, దూలాలు విరిగి పడ్డట్లు. తన ఇంటి కప్పు కూలిపోవడం చూసింది అలిమేలు. గోడ విరిగి, కదిలి జారిపోయింది. ఇంటి భాగాలు నీళ్ళలో పోతున్నాయి—అటుకేసి, నదికేసి, దూరంగా, ఇంకా దూరంగా చీకట్లోకి. భయంతో వాణికిసాతూ కూలబడి ఆమె తొడలు వట్టుకుని కూర్చున్నాడు. ఆమె వంటిమీద మిగిలిన చీర చాలా భాగం పూజే పోయింది. ఒక చేత్తో ఆమె న్దవాలు కప్పుకుంది, రెండోదానితో అతని వట్టు విదిరిస్తోంది. మరికొన్ని నోట్లన్నాడు. తీసుకొని విచి, నోట్స్ నెమిలి, నీళ్ళలోకి పూసింది.

"అదేమిటి—?"

"ఉమ్ము."

"ఛీ, ఛీ—డబ్బు పారేకావా—ఏం ఇదిగా ఉంది. ఎవరవనుకున్నావు?"

"చచ్చినదా న్ననుకున్నాను."

"డబ్బు చేదా?"

"ఏషం."

అతని భుజంపైన పాదా లానించి, లేచి నిలబడి పై కొమ్మలోకి ఎగిరి, మధ్య తొర్రలో కూలబడింది.

"నవ్వాదిలేసి పోతావా?"

"నువ్వాదిరెయ్యతా?"

అశ్రువపడ్డాడు. భయంవల్ల కోసం ప్రకటించలేక పోతున్నాడు. అది కోసం కూడా కాదు—అదొక ఉన్నాదం—ప్రాణి మతో ప్రాణిని వెదుక్కుని, నిలబడేందుకు చేస్తున్న ఆరాటం అని కూడా అతనికి తెలియదు. ఆమె కావాలి—అక్షణాన అతను పొందిన అనుభవం—అదొక ప్రకారం, ప్రకృతి గుండెల్లో జీవించి తను నాడై కొట్టుకుంటున్నట్లు—ఇదివరకెన్నడూ ఎరగదు. దానికి స్వరూపం లేదు—అది కామం కాదు, వాంఛ కాదు. సృష్టి రహస్యం తనలో వుంచుకొని దానిలో ఐక్యత పొంది నీళ్ళు దైనట్లు—ఏమో—కావాలి. ఇంకా కావాలి—లేకపోతే చచ్చిపోతాడు—ఆ కాగిరింపుతో వావడం ఎంతో అవసరంగా తోచింది. అతని నోళ్ళు తడిమంటలుగుంది. ఆమె పాడినీరుగా—ఏమో—అర్థంలేని ఆలోచనలు.

"నొస్తున్నా—పైకి." అన్నాడు.

అతని కంఠమే మారి పోయింది. నది రోదలా వినిపించింది. ఏవో అరుపులు, ధ్వనులు—భ్రమా, నిజంగానా? మేఘాలు విడిపోతున్నాయి. తొందరగా కదిలి మధ్యలో నిర్మలమైన ఆకాశం వచ్చటి గజాపెంతులా, వధ్యం పుచ్చుకున్న చందమామ వెలుగులో మెరుస్తోంది. నీరసమైన చెట్టునీడలు నల్లగా నీళ్ళలో పడి కొట్టుకు పోతున్నాయి. ఆ చందమామ చచ్చగా ఉంది—కాని అదొక వెలుగులా, శరీరానికి వెచ్చగా తగిలినట్లునిపించింది అతనికి. ఇంకా దిగిపోతోంది చందమామ—వెలుగు పిలుపు వినిపించుకోని నల్ల మేఘాలు, వంటిమీద కాల్చి వాతపెట్టినట్లు అంచులమీద వెలుగునీడ మోసుకుపోతున్నాయి. పైకి చూశాడు. ఆ వెలుగుతో ఆమె మొహంమీద నీడలు పడుతున్నాయి. అది నోరు, అది ముక్కురంధ్రం, వంపు కాబోలు—స్థవాలపైన సన్నటి కాంతికి, కింద వికృతంగా నీడలు సాగుతున్నాయి. జాట్లు భుజాలమీద పడేనుకుంది. అది నడుం వంపు—నునుపుతో, గుండ్రంగా మెరిసిపోతున్నాయి తొడలు—లేచి నిలబడ్డాడు—ఆమె రెండు పాదాలు తన మొహంమీదికి తాక్కుని, తం ఆమె నోటిలో దాస్తున్నాడు.

ఏదో చచ్చుడు. త్రుళ్ళిపడ్డాడు. దూలాలు మోత. మనిషి అరుపు—పెద్ద పెద్ద కేకలు—దూరంగా—నలుదిక్కులా పరకాయించి చూశాడు.

"ఏమిటది—అరుపు—వినబడుతోందా?"

సమాధానం లేదు.

"నన్నే."

ఆమె మిగిలిన చీరని నడుం చుట్టూ దిగించుకుంటోంది. అమెకి అతన్ని చూస్తే జాలి పుడుతోంది. పాపం—బ్రదికాడు—భలే కాగిరించుకుంటాడు. తనకీ అదో లాగుంది. మనిషి తాకిడి కావాలి. చలి, భయం, బాధ. మొగాడి నోళ్ళ భలే ఉంటుంది—ఆ బుజాలు, కండలు—ఆ కంఠం, చేతులు, వెచ్చగా, తడిగా, వేడి రక్తం—నది వొడ్డున నల్లటి మనుషుల కండలు కదలిక జ్ఞప్తి కొస్తోంది. చెయ్యిపెట్టి తాకాలనుంది. మోటుగా ఉంటుంది. మోటుతనం తనకీ గిట్టదు—కాని అదే కావాలనుంటుంది ఎందుకో. ఆయనంటే రోత—గిట్టదు. కాని ఆ శరీరం అల్లా తాకితే పోయిగా ఉంటుంది. ఆ తలలో వేళ్ళపెట్టి, వెండ్రుకలని పీడించి, లెంప వగలెయ్యాలనుంటుంది—ఇదంతా ఏమిటో. వెంకటేశ్వర్లు జ్ఞప్తికొచ్చాడు—పెద్దదే—అడి నోళ్ళు ఈసారి బాగా తాకి చూడాలి. ఇంతైనాక, తనకేం భయం? ఇదంతా బ్రతికి బైట పడితేయ్యత గదా—ఈ రోగా, ఈయో నెట్టా—ఏదో చేసేలాగున్నాడు—ఇదేం కర్మ—అప్పుడు, అక్కడ, ఎవరు ఎవర్ని ఏంచేస్తే ఏంగాను—ఏవరి కావాలి...ఎవళ్ళ బ్రతుకులు వాళ్ళవి.

ఎవళ్ళకీ తెలియదు. అమ్మకి తెలియదు, వెంకటేశ్వర్లుకీ తెలి ....

"అలిమేలూ" అంటూవున్న కేక విని నిలిచిపోయింది. మళ్ళా మళ్ళా 'అలిమేలూ' అని పిలుస్తున్నా రెవరో. అవును. తనపేరే. ఎటు? ఎక్కడ మంచి? అటూ ఇటూ చూస్తోంది. నీళ్ళ కిందికి దిగిపోతున్నాయి. బాగా బాగా కిందికి—మరి వేగంతో నదివైపు వల్లంకోకి.

ఎవళ్ళో గంగమ్మతల్లి పీక నునిలిమినట్లు, ఏడుస్తూ, రోదస్తూ, బాధనుండి తప్పించుకు పారిపోతున్నట్లు, ఏమీ చేతకాక కసితో అన్నింటినీ పాడుచేసి పోవడం మంచి దన్నట్లు, నీళ్ళ అందినదాన్నట్లా తోసి, త్రప్పి, తన్ని, తన వెన్ను మీదికి తాక్కుని ఉదాయస్తోంది. ఆ కేక అటు నుంచి—అన్నీ రుప్పలు, పుంతలు, చెట్లు చేమ, డబ్బాలు, పెట్టి, దూడ, మేక, కర్ర కంప, వేగంతో తను కూర్చున్న చెట్టు మొదలు చుట్టూ ప్రదక్షిణం చేసి, బలికెళ్ళే మేకపిల్లలా, పీకలెగిన కోడిలా తిరిగి తిరిగి, కొట్టుకుపోతున్నాయి. తన పేరు స్పష్టంగా వినబడుతోంది. సందేహంలేదు.

"ఎవరది?" అని కింద నుంచి సదాశివరావు.

మళ్ళా పిలుపు 'అలిమేలూ' అని.

'అ' అని బిగ్గరగా పలికింది. పలికింది కాని కంఠంలోంచి మాట పైకి రాలేదు. నోక్కుకుపోయి గాలి మాత్రం బైటకొచ్చింది. గొంతుకు సవరించుకుని, మరోసారి 'అ' అన్నది. కంఠంలో జీర—కల్తీతో ధ్వనిని పిల్చి నట్లు, దుప్పటి కప్పి పీకని నునిమినట్లు—'అ' అంటే లాభంలేదు. ఏదో అనాలి.

'ఉ. నేనే—ఇక్కడ' అన్నది అలిమేలు. కొన్నిధ్వనులు, బైటపడ్డాయి. ఇంక ఫరవాలేదు. అదుగో ఆ కొండవైపునుండి ఏదో అకారం, తను చెట్టు వైపుకి వస్తోన్నట్లుంది. మళ్ళా 'అలిమేలూ' అని కేకలు.

"అ, ఇక్కడ—ఇక్కడ" అని బిగ్గరగా పలికింది.

"నోరు మూసుకో. అరవకు" అంటున్నాడు శివయ్య.

మలా, మళ్ళా 'అలిమేలూ' అన్న కేక పెద్ద దపుతోంది. ఆ ఆకారం—దేనిమీదో నిలబడి—పిలుస్తున్నట్లుంది. దూలాలు కాబోలు—ఏదో పడవలా గుంది. అతనే—వెంకటేశ్వర్లు పిలుపు. తన వెంకటేశ్వర్లు. తబ్బిబ్బగా లేచింది—బొడ్డుకింద చీర కొంగు దిగించింది. అమ్మయ్య. వెంకటేశ్వర స్వామి బొమ్మ భద్రంగా ఉంది.

"ఇక్కడ—ఇటు" కేకలేస్తోంది.

అది పడవలాగుంది. ఇటొస్తున్నాడు.

"ఇక్కడ—నేనే—రా, రా, ఇటు"

అంటోంది. దిగాలి—కింది కొమ్మలోకి దిగాలి. ఈ సదాశివయ్య లేచి నిలబడితే బాగుండును. భుజంమీద కాలుపెట్టి దిగొచ్చు. దిగాలి.

"ఇదిగో .... చూడు ...."

అతను తనకేసి చూడ్డంలేదు. ఎట్లా?

భద్రతకు, సేవకు
మీ
మోటారు బండలు

మా వద్ద
ఇన్సూరు చేయండి

దీ
వాన్ గార్డ్
ఇన్సూరెన్సు
కంపెనీ లిమిటెడ్

రిజిస్టర్డ్ ఆఫీసు,
వాన్ గార్డ్ హౌస్
11/12, నెకండ్ రైన్ బీచ్,
మద్రాసు - 1.

“వచ్చు వచ్చే” అని అరుస్తున్నాడు వెంకటేశ్వర్లు. దగ్గర కొచ్చేకొడు.
“ఇటు, ఈ చెట్టుమీద” అన్నది అలిమేలు.

చెట్టు మొదట్లో దూరం వదన తగులుకుని చప్పుడైంది. లేని నిలబడ్డాడు వెంకటేశ్వర్లు.

వెళ్లికి ఏదో తుమాలు లాంటిది కట్టుకున్నాడు. చక్కా లేదు. పాట్ల లాగు—వాడే—

“ఇక్కడ” అంది.

చెట్టు మొదట్లో తడుముతున్నాడు—పట్టుకోవం.

“అమ్మేడి—నువ్వు బాగుందా?”

“అమ్మ బాగుందిలే ....”

ఏదో ధ్వనులు చేస్తున్నాడు. ముక్కుతూ, రొప్పుతూ. చెట్టు చిక్కినట్లుంది. పాదం అనిచాడు, ఒక చేత్తో కొమ్మ మొదలు పట్టుకుంటున్నాడు. ఒకచేత్తో కర్రబొమ్మ గట్టిగా పట్టుకుని, రెండోదానితో కొమ్మని కాగలింపుకుని, మెల్లగా కింది కొమ్మలోకి జారింది అలిమేలు. ఇవయ్య వెన్నుమీద పాదం అనిచింది. ఏదో పెద్ద చప్పుడైంది. అదిరి కిందికి చూసింది—ఏడి? వెంకటేశ్వర్లు లేడు. ‘దబ్బు’ మని చప్పుడు—చడవేడి? అంటుంటూ దూరంవదన కొట్టుకుపోతూంది—మనిషి లేడు—ఏడి?

“తోసేకా?”

అంది, సదాశివరావుకేసి కోరగా చూస్తూ.

అతని చెయ్యి ఆమె వోటిమీద వడింది. రెండో చెయ్యి రొమ్ముమీద పెనవేస్తోంది. చేతిని కొరికింది. ‘అమ్మో’ అన్నాడు సదాశివరావు. తేరుకుని చూసేసరికి ఆమె లేదు. నీళ్లలో చప్పుడైంది. దూకేసింది. పడిపోయింది—నీళ్లలో కొట్టుకుపోతూంది. తప్పుకులాడుతోంది. జలజల కొట్టుకుంటూంది—‘అమ్మో!’ ‘వెంకటేశ్వర్లు!’—‘అయ్యో’ అని కేకలు పెడుతోంది. అదేదో రుపులాగుంది. అందులో ఇరుక్కుంది. తను దూకితే—? దూకగలదా? దూకి ఏం ప్రయోజనం? మొహం మోకాలుమధ్య దాచుకొని, అయివ్వంగా, కళ్ళ నగం తెరిచి ఆమె కొట్టుకుపోతూన్న దృశ్యం, తనెరగనట్లు, తనకి తెలిసట్లు చూస్తూ, గజగజ వాణికికోసితూ కూర్చున్నాడు సదాశివరావు.

ఇంక మరి కేకలు లేవు. అరుపులు లేవు. వెనక్కి మళ్ళుతున్న నీటి రొడ తప్ప అంతా ప్రళయంగా ఉంది.

గుండెలు కొట్టుకోడం లెక్కపెడుతూ కాలం తెలుసుకోలేకపోతున్నాడు.

నీళ్ళ గజగజా జారిపోతున్నాయి. వొస్తువుల, కళేబరాలు శిల్పాలల్లే బురదలో ఇరుక్కుని నిల్చిపోయాయి—పల్చటి పాదాల నీరు అక్కడక్కడ పారుతోంది—పాము కూసంలా—ఆ చెల్ల మధ్య, ఈ రాళ్ళ మధ్య, దూరంగా కొండ కనబడుతోంది. దానిమీద మిగిలిన తన బంగళా—నుదుటిమీద చుట్టకాలు మచ్చలాగు. అక్కడక్కడ బురద మరకలు. చందమామ లేడు—గాలి స్తంభించింది. ఆకాశం, మసివాడి వంటిమీదనుంచి కప్పు తీసేసినట్లు ముదురుకొని తన్నుకునేటందుకు వోపగ లేనట్లు, నిశ్చలంగా ఉంది. అది కాక రెక్క—ఇది కుక్క కాలు, అది కంప, ఇవి గుడ్డపీలికలు. వాగధికత మునుగ్యలోంచి క్షైల వడగా మిగిలిన ప్రకృతి—తనొక్కడే సజీవుడై ఉన్నాడు.—ఉన్నాడా? కళ్ళ పిప్పి చూకాడు—వంటిని గిల్లి చూసుకున్నాడు. ఉపిరాడూ తోంది. ధ్వనులు వినబడుతున్నాయి. కనబడుతున్నాయి. దూరంగా ఆ కొండవక్క ఒకటివం. మనుషుల అలజడి—అస్పష్టమైన కేకలు, ఏడ్పులు. తెప్పలమీద జనం అటూ యిటూ వదిలై పున వస్తున్నారు. అక్కడ నీరు పల్చబడింది. అటూ

నిన్ను. వడవలు నిలిచిపోయాయి. తను కూర్చున్న చెట్టు కింద ఏరు అంత రోతు లేదు. దిగి చూడొచ్చు. ఆ మడ్డిలోకి, రొంపిలోకి ఎట్లా దిగడం ? తనకింకా ధైర్యం లేదు. ఆ పిల్ల ఏమైందో ? ఎక్కడో ఇరుక్కుని ఉంటుంది. వాడు ? వాడేంటి మధ్యలో—ఎందు కొచ్చినట్లు. భలే సాహసం—రక్షించాని వచ్చినట్లున్నాడు. ఏమైంది ? కాలుజారి పడిపోయాడా ? 'నువ్వు తోగిపోవా ?' అన్న అలిమేలు ప్రశ్న వినబడుతోంది. తనెందుకు తోస్తాడు ? తన కాలుకి వాడి చెయ్యి తగిలి పట్టు పడలి పడిపోయాడా ? అంతేనా ? తొయ్యలేదు. ఏమో. తనకేం జ్ఞానకంలేదు. అసలు ఆ పిల్ల చెప్పేవరకూ వాడు పడ్డట్టే తెలియదు.

"తోగిపోవా ?" అని ఆమె ప్రశ్న కంటే, ఆ ప్రశ్న అడిగినప్పుడు ఆమె కళ్ళల్లో చూపు అతన్ని మరింత బాధిస్తోంది.—నిజంగా తను తోసేసి పట్టు, నమ్మేటట్లు చూపింది. కోరగా, వల్లసాప ఒక మూలగా లాగి, తన బలాన్నితా ఆ తెల్లసాప మధ్యలోకి పూరించి, వల్లటి ఆకాశం మధ్యలో విరిగిన మెరుపులా, ఆ క్షణం వొక జ్వాలగా ప్రజ్వరిల్లి దహించినట్లు—అబ్బ!—ఆ అబరికి, అమాయకపు పనిపిల్లకి,—అంతటి శక్తి, బలం ఉండడం తను తట్టుకోలేకపోతున్నాడు. శరీరానికి, తెలివికి ఏం సంబంధం ఉన్నట్లు ? ఆ చూపులో ఆమె నిజస్వరూపాన్ని దర్శించినట్లే సగ్గుతో తం వంచు కున్నాడు. కొన్ని కోట్ల కన్యలు అతనికేసి వేలు చూపి, వొక్కసారి కనరి చూసి, పురుషజాతికి ఆ క్షణాన ఏకైక ప్రతినిధిగా ఉన్న తనని, నేరస్థునిగా తీర్పుచేసి, శిక్ష విధించి అంతర్ధావమైన అశరీర శక్తిలా—అత పది మరచిపోలేదు. శక్తి గట్టిగా మూసుకున్నాడు సదాశివరావు.

మెన్ను విరుచుకుని లేవడానికి సిద్ధంగా ఉన్న మార్కడి వయనం తెలుపుతూ, బాకాలతో సాటింపుకి బైలుదేరినట్లు కిరణం కొనలు ఆకాశాన్ని తాకి, మైల పడుతున్నట్లు, వెలవెల బోయి, నీరసించి, క్షీణించి మంచాన పడిన ప్రకృతిని బలాత్కారంగా లేపి కూచోబెడుతున్నట్లు—అలిమేలు అఖరిచూపు, అతన్ని తనలోకి నెట్టి, మరిలేవక అణగార మన్నట్లు వ్రబ్బుగా కూర్చుండిపోయ్యా డతను—ఆ తీక్షణమైన చూపుతో. ఆమె రొమ్ముంపోటు, బుజాల వొత్తిడి, పొత్తి కడుపులో—మృదువైన బింకం, ఆ తొడల తొక్కిడిలో మెత్తదనం—అతన్ని ఆ చూపులోంచి పరకాయించి చూసి, తనలో తనని బంధించి, ఆ చీకటి కూచంలోంచి, కోటి నూర్యాల కిరణాల ఫహరాగానం లేవనెత్తలేవేమో.

ప్రపంచంలో మనుషులు రెండే తెగలు—చంపేవారు, చంపలేనివారు. తాను రెండో తెగవాడు. కాని, కాని .... అలిమేలు ఫిర్యాదు ? ఇంతకీ ఎవరూ రావందే తన కెందుకా భయం ? వాడు—వా డెనడో వొచ్చాడు—ఆమెని తీసుకెడదామని—ఏమవును ? చస్తే మాట. ఇద్దరు చద్దురు. ఆ అవాం తరం తను తప్పించాడా ? చోటుకోసం తన్నుకులాడుకుని, ముగ్గురూ పిళ్లలో పడి చస్తే, ఎవరు ఎవర్నూ చంపినట్లు !

కళ్ళ మూతలు పడవు—కాని చూపు ఆనదు. ఇంక ఆలోచన లేదు. వత్తగుల్లలో పురుగులా మనస్సు మడతలు పడి, వంటి అవయవాల మధ్య

ముడుచుకుంది. ఎక్కడో మరో రోశంలో ధ్వమి—మరో యుగంలోదృశ్యాలు—మనిషి రాకపూర్వం భూమిపై తిరుగాడిన ప్రాచీన జంతుజాలంకలేబరాలు, కొండ రాళ్ళ మధ్య ఇరుక్కుని, కోటి సంవత్సరానికి కొండ వగిరిమధ్య జాడ మిగిల్చినట్లు—'ఏవేవో' కనబడతాయి—దూరంగా దీపాలు—మనుషుల గుంపులు—బృందాల ఏడ్పులు—స్మశానంలో మంటలు—వస్తువులు, మిట్టినీరు, తడిమంటలో తెల్లగా మెరిసిన ఎముకలు ఆర్పుతూ పొడిపిళ్ళ పడుతున్నాయి అకాశంలోంచి.

వక్తుల అరుపు కాదు—మనుషులు—
"దిగండి."

తం సైకెల్లీ చూశాడు మిగిలిన కంటితో. మనుషులూ, మనుషులు—తనకోసం—దైవరు—తనరుగున్న పోలీసు—నాకర్లు—ఇంకా ఎవరో—సంచులు, కర్రలు, తాళ్ళు. "దిగండి..." దింపుతున్నారు—దేమిదో పడుకో బెట్టారు. ఎటో తాక్కుపోతున్నారు. వెలుగు వెంటాడి, పెరిగి మూలలో విరిగిపోతోంది. కింద నీరు, బురద, అకులు, చెమ్మ—బంక—వడ్డి—పెట్టి, కుక్కలోక, మేక కాలు, గంపకింద కోళ్ళ—అది మార్క కిరణం, కంటి రెప్ప కింద—రెప్పకింద తారట్లాడు తున్నది—ఆమె కంటితో చివరి చూపు—వేళ్ళతో రెప్పని సైకి నెట్టి, క్షణం చూశాడు—అదిగో ఒక గుంపు—మధ్యలో ఎవరివో కాళ్ళ—ఎవరివో చేతులు—చుట్టూ మనుషులు—

"చచ్చింది పాపం—"

ఎవరో అంటున్నారు. ఎవరో.

చేతులో కర్రబొమ్మ—

వెంకటేశ్వరస్వామి కర్రబొమ్మ—వేతిలో

ఉండిపోయింది. ఎవరో అంటున్నారు.

'అదే—అలిమేలు.'

'అడికేం—అడుగో ఆ సైకిల్ కొట్టువాడు—వెంకన్న' 'అమ్మ కొంవరో లేదుగా. పంత కెల్లింది.' 'దానికేం' 'ఇదీ' 'ఒకరై' 'పాపం—చచ్చింది.'

మరి .... ఈనకేం—ఆమె ముందుగానే .... "నువ్వన్నమ్మగారు పదింల గనే ఉన్నారు. ఇంటికి వచ్చేకారు.

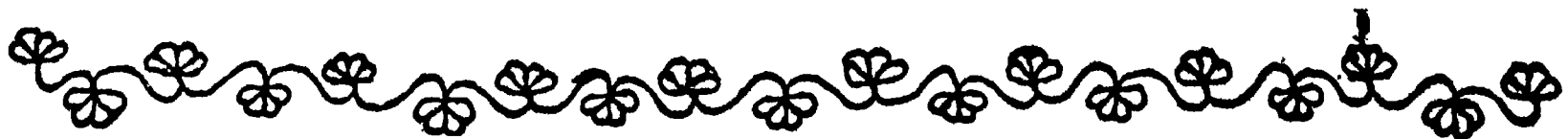
లేచి కూర్చున్నాడు సదాశివరావు. గుంపు దూరమై పోయింది. ఆ విక్కరేసుకున్నవాడేనా వెంకటేశ్వర్లు ! బాగానే ఉన్నాడే.

సముద్రంపై ఒక ఆవిరి తెర ఆకాశంలోకి లేచినట్లు, అతని మనస్సులో ఒక భాగం ఎక్కడికో లేచిపోయింది. ఉపరి సాఫీగా రావడం లేదు—కాలిపోతున్న ఎడారి ఇసుకలో, ఎక్కడ పడినా కరిగిపోతానని భయ పడి కిందికి పడని మంచుకణంలాగు, గుండె తటవటాయిస్తోంది.

ఆకలేస్తోంది కర్మ. ఇంటికి వచ్చేకారు—

నీటి మేడ, తడి మంటలో కాలిపోతోంది—

చర్మం పీకిం తర్వాత ఎర్రటి మళాచి మచ్చ—కిరణం రాకిడితో కొన పూసరితో నింబడిన తనిల్లు—ఏకాంత మహా సంగ్రామంలో చావగా మిగిలిన తను—కంటి నీరు పాడిగా కారుతోంది. పాడి వీటితో ఆతడి మంటని చల్లార్చగలడా ?—చల్లార్చగలగడం ఎంతలో ఎంత.

అశ్వ ఘోష నిచరిత్ర

శ్రీ కొడారి లక్ష్మీనారాయణ

బ్రాహ్మణ్యము చరిత్రకు తెలిసిన కాలమునుండి మత, వేదాంత భావపూరితదేజమై విలసిల్లినది. ఇది గ్రీకు, ఇంగ్లాండులవలె చారిత్రక భావనంపడలో (Historically Conscious) విలసిల్లిన దేశము కాదు. మహాయాన మతప్రచారకుడు అశ్వఘోషుని వంటి మహాత్ముని చరిత్ర మనకు నామమాత్రముగా మాత్రమే లభ్యమగుట విచారకరము. దేవ, కుమారలబ్ధి, అశ్వఘోష, నాగార్జునులు ప్రపంచములోని నాల్గు జ్యోతుని 'మహాసుత్సాంగ' వ్రాసెను. కుమారలబ్ధి కుని బదులు 'పనుబంధుని' పేరు 'తారానాథు' డుదాహరించెను. మహాయానశాఖను ప్రబోధించిన ఆరు గురు గురువులలో నశ్వఘోషుడు, నాగార్జునుడు, ఆర్యదేవుడు మున్నగువారి పేర్లున్నవి. నాగార్జునుని గురువు అశ్వఘోషుడని కొందరు వ్రాసిరి. అతి ముఖ్యమైన ప్రజ్ఞాపారమితసూత్రములపైన నాగార్జునుడు 'మహా ప్రజ్ఞా పారిమిత శాస్త్రము' అను వ్యాఖ్య వ్రాసెనని ఇందులో 'తూన్య' గలదని, దీనికి ఆరంభకుడు అశ్వఘోషుడని, తర్వాత నాగార్జునుడని, ఐరో పీయ విద్వాంసులు వ్రాసిరి. 'నాటర్సు' అను విద్వాంసుడు 'ఈ గొప్ప బౌద్ధుడు, పార్శ్వ శిష్యుడని, క్రీస్తుశకము రెండవశతాబ్దములో నివసించె మని, కవి, సంగీత పాఠకుడు, విద్వాంసుడు, తీవ్రమైన బౌద్ధ భిక్షువు, మత ములో బ్రాహ్మణ శాఖకు జెందినవాడు క్రమశిక్షణను జక్కగా భావించినవాడు' అని ప్రశంసించెను. 1 ఇంకను ఈయన, 'అశ్వఘోషుడు 'పార్శ్వ' అనువాని శిష్యుడని, కనిష్ఠపథలో నీయన ప్రముఖ పాత్ర వహించెనని' వ్రాసెను. నాగార్జున రచిత గ్రంథములలో గూడ 'కనిష్ఠ, 2 కిరిక, అశ్వఘోషుల పేర్లున్నవి. ఆధునిక విద్వాంసుడైన 'ఘోష' కూడ 'ఈయన కవి, గాన వికారకుడు, నైతిక విద్వాంసుడు, తత్వవేత్త, నాటకకర్త, కథాకారుడు— ఈ కరలన్నీ కనిపెట్టినవాడు, అన్నిటిని మించినవాడు, 'మిర్చను, గేటి, కాంట్, వార్టయిరుల స్మృతిపథమునకు దెచ్చువాడు' అని పలువిధముల ముతించెను. 'జాన్సన్' అను విద్వాంసుడు అధికమైన వక్తృత్వముగి గల లేక ఆశుధారగల కవియని, యోగియని, అధ్యాపకుడని' ప్రశంసించెను. ఇట్టి మహానీయుని చరిత్ర నాగార్జున, దేవలులయొక్క 4 చరిత్రలతోబాటు చైనీయుభాషలో లభ్యమగుచున్నవి. వీని ఆంగ్లానువాదము లందందు కొలది మాత్రమే లభ్యమగుచున్నవి. ఐరోపీయవిద్వాంసులు పలు శ్రమలు చేసి, 'మంగోలియా, చైనా, టిబెట్టు'లలో లభ్యమైన బౌద్ధ వాఙ్మయమును జరిశోధించి నిరంతర కృషి నల్పి, ఈయన జీవితమును గూర్చి కొన్ని చారి త్రక సత్యముల బ్రసాదించిరి. అశ్వఘోషరచిత గ్రంథములనుబట్టి, కనిష్ఠుని శాసనములనుబట్టి కొన్ని చారిత్రక సత్యములు బయల్పడినవి. ఒక చారిత్రక సత్యము ఒక జాతి సంపద యని (National asset) అది విశ్వసత్యమని గుర్తెరుంగుడు. ఈ చారిత్రక సత్యముల బ్రసాదించు విద్వాంసులు, జాతికి, జగతికి, ఎంత ఉపయోగకారులో తెలుసుకోవలయును. కుమారజీవరచితమైన అశ్వఘోష, నాగార్జున, ఆర్యదేవుల చరిత్రలు, చైనీయ భాషలోనికి క్రీ. శ. 387—418 మధ్య మార్చబడెను. వీనిని ఆంగ్లభాషలోనికి మార్చించి, తెలుగు పత్రికాధిపతులు ప్రచురించెదరని నమ్ముచున్నాను. సాహిత్యపేన చేయు 'భారతి' పత్రికాధిపతి ఈ కార్యము నకు బానుకొన్న మేలు చేసినవా రగుదురు.

అశ్వ ఘోషులెందలు ?

కనిష్ఠుని ఆస్థానవిద్వాంసుడైన 'అశ్వఘోషుని' తలిదండ్రులు, విద్యాభ్యాసము, గురువులు జన్మస్థలము, స్థిరనివాసము, అంత్యకాలము, శిష్యులు—వీని గూర్చి సమగ్రముగా తెలియకున్నది. నిస్సార్థపరులైన ఇమ్మహ

నీయులు తమ అత్యచరిత్రవైన వ్రాసికొనరైరి. చరిత్రలను వ్రాయ గల్గిన యిమ్మహానీయులు ఐహికవాసనల వదలి పరమునందే దృష్టి బరపి నట్లు కాన్పించుచున్నది. నమకాలినుడైన నాగార్జును డిట్లు ప్రశ్నించు చున్నాడు. "కళలు, చేతివృత్తులను బోధించుశాస్త్రము జీవనోపాధి కుపయోగించు శాస్త్రమై యున్నది. కాని ప్రపంచము నుండి విముక్తిని బొందు మార్గమును బోధించు శాస్త్రము, నిజమైన శాస్త్రము కాదా?" 'సుజికి' అను విద్వాంసుడు 'మహాయాన శ్రద్ధోత్పాద'ర్ యను గ్రంథ మును బట్టి భిన్నకాలములలోని ఆరుగురు అశ్వఘోషులను జేర్చొనెను. "బుద్ధుడు చనిపోవుముందు ఒక అశ్వఘోషునిలో మాటాడెను. బుద్ధుడు చనిపోయిన 300 ఏండ్లు తర్వాత ఒక అశ్వఘోషుడు జన్మించును. బుద్ధ నిర్యాణానంతరము 600 ఏండ్లకు, అశ్వఘోషుడు 96 శాఖలు గల బౌద్ధ మును బోధించును. బుద్ధ నిర్యాణము తర్వాత 100 ఏండ్లకు అశ్వఘోషు డను మహానత్వుడు వచ్చి, ధర్మ సంస్థాపన చేసి, బౌద్ధ ధ్వజమును బ్రతిష్ఠ చేయును. బుద్ధుని తర్వాత 800 ఏండ్లకు ఒక అశ్వఘోషుడు గల్గి ధర్మ మేర్పరచును. తీర్థకుడు కాలనక్షత్రకుడనువాడు, బుద్ధుని 86000 ప్రశ్నల నడుగును. ఈయనను 'తథాగతుడు', 'ఓ అశ్వఘోష క్రమణ'యని సంబో ధించెను. ఈవిధముగా నాగురురు అశ్వఘోషులు కాన్పించుచున్నారు." 6 అని సుజికి వ్రాతం పొరాంతము.

1. Watters—Hiuen Tsiang's travels Vol. 1- p 104 "This great Buddhist, who apparently lived in the second century of our era, was a poet, musician scholar, religious controversialist and zealous Buddhist monk, orthodox in creed, and a strict observer of discipline."

2. Ibid-p 209— "Aswaghosha was a pupil of Parawa, who took a leading part in Kanishka's council."

3. K. N. Ghosh — Early History of India p. 209 — "He was a poet, musician, preacher, moralist philosopher, playwright, tale-teller; he was an inventor of all these arts and excelled in all; In his richness and variety, he recalls Milton, Goethe, Kant and Vol taire."

4. E. H. Johnson— "Great eloquent poet, the mendicant, and teacher."

5. Nagarjuna's Pragna Danda-M. S. Folio 15. "The science which teacheth arts and handicrafts Is merely science for the gaining of a living But the science which teacheth Deliverance from worldly existence Is not that the true science?"

6' Suzuki — Awakening of Faith.

మీ సమస్యలన్నీ
సేవింగ్స్ ద్వారా
పరిష్కరించు
కొనండి

మీ పిల్లల చదువులకు
మీ కుమార్తె వివాహమునకు
ఇల్లు కట్టుటకు
వార్ధక్యములో సుఖజీవితమునకు

ఇండియన్ బ్యాంక్ లిమిటెడ్ నందు
రెకరింగు డిపాజిట్ ఖాతా
ప్రారంభించి క్రమంగా సొమ్ము
నిల్వచేయండి. మీ భవిష్యత్తుకు
నిర్దుష్ట సూచనలను అనేక విధాల
నిచ్చి సహాయపడును.
యే ప్రాచిన్ నైనా సంప్రదించండి.
జి. ఎన్. సుందరం
సెక్రటరీ.

ది ఇండియన్ బ్యాంకు లి॥

ఇండియన్ ఛేంబర్ థిర్టింగ్స్ : : మద్రాసు - 1

మన అశ్వమేషుడు క్రీ. శ. 125—152 కాలము వరకు బాలిం చిన కనిష్క మహారాజు ఆస్థానకవి. కనుక తథాగతునికి దాదాపు 800 ఏండ్ల తర్వాతవాడు. ఈయనయే ఆరవ అశ్వమేషుడు.

జన్మస్థలము-తల్లిదండ్రులు-గురువు

ఈయన జన్మస్థలమును గూర్చి సరిగా తెలియదు. ఈయన తర్వాత 1300 ఏండ్లకున్న 'తారానాథుడు' అశ్వమేషుని జననము కాశ్మీర మనెను. కాని తూర్పు హిందూదేశములోని 'సాకేత పురము' ఈయన జన్మభూమి యని చెప్పవచ్చును. ఈయన వ్రాసిన తొమ్మిది అంకముల నాటకము 'సారి పుత్ర ప్రకరణము' (శారద్యతీ పుత్ర ప్రకరణము) "సారిపుత్ర, మౌర్ఖల్య యనులను శిష్యులను తథాగతుడు బౌద్ధమతములో నెట్లు జేర్చినది యిందు వర్ణించబడినది. ఈ వ్రాతప్రతి 'మధ్య టర్కీ స్థానములోని 'టర్ఫాను' (Turfan) లో మరి రెండు వ్రాతప్రతులలో బాటు సమగ్రముగా లభ్యమైనది. ఇది భార్య వ్రతములపైన వ్రాయబడినది. ఆచార్యవర్యుడు 'లూడర్సు' (Professor Luders) కృషివలన ఈ మూడు నాటక ములు బయల్పడినవి. పై నాటకముయొక్క అంతిమవ్రతము సురక్షిత ముగా నున్నది. ప్రాచీన నాటకము బౌద్ధులదే యని బయల్పడినది. 'సువ ర్ణాక్షి పుత్రుడు' 'అశ్వమేషుడు' అని యిందుల్లేఖించబడుటచేత, ఈయన తండ్రిపేరు "సువర్ణాక్షి" యని తెలిసికోవచ్చును. తల్లిపేరు ఏ గ్రంథములోను లేదు. పారమార్థికచింత గల 7 యిమ్మహానీయునకు జననీ జనకులతోను, గురువులతోను నిమిత్తములేదు కాబోలు. ఈయన గురువుపేరు 'పార్శ్వ' యని ఈయన కూడ కనిష్కని మహా సంగములో బ్రముఖ సాత్ర వహించె నని తెలియుచున్నది. 9 వ వాడు పార్శ్వ, 10 పుణ్య యశస్సు, 11 అశ్వ మేషుడని బౌద్ధ గురువుల జాపితా తెల్పుచున్నది. కొందరు 'పుణ్య యశస్సు' గురువని వ్రాసిరి. ఆర్యదేవుడు అను నాగార్జునుని శిష్యుడు మంత్ర శాస్త్ర నిబంధమగు కరానైపుణ్యముని అశ్వమేషుని ఓడించెనని 'తారా నాథుడు' వ్రాయుచున్నాడు. నత్తమైనచో ఇది పాటలీపుత్ర రాజు ఆస్థాన ములో జరిగియుండవలెను. మహాయాన బౌద్ధులైన ఏ రిరువురి కేల నాదన జరిగెనో తెలియకున్నది. దీనిని ధ్రువపరచుట కితర చారిత్రకాధారములు లభ్యము కాలేదు. ఆర్యదేవుడు బ్రాహ్మణమత బద్ధవిరోధి యని, భిష్ణు మతానంబకులకు వ్యతిరేకి యని విద్వాంసులు వ్రాయుచున్నారు. కొన్ని గ్రంథములలో 'అశ్వమేషుని శిష్యుడు నాగార్జునుడు' అని కలదు కాని ఆయన ప్రధాన మితనిపైన ప్రసరించినట్లు కాన్పించుచున్నది కాని మాటిగా శిష్యుడు కాడు. పార్శ్వకు అశ్వమేషునికి గల సంబంధము మాత్రము కొన్ని చోట్ల కాన్పించుచున్నది. అశ్వమేషుని, గురువగు పార్శ్వ యిట్లు ప్రశ్నించెను. "విశ్వములో శాంతి గల్గుటకు, దీర్ఘాయుర్దాయము గల్గుటకు, విస్తారముగా లభ్య మగుటకు, మానవులకు దుఃఖనివారణ గల్గుటకు నేమి కోరవలెను?"

పాటలీపుత్రరాజు ఆస్థాన విద్వాంసుడు

అజాతశత్రునిచే నిర్మించబడిన 'కుసుమ పురము' తర్వాత కాలములో పాటలీపుత్ర మైనది. క్రీ. శ. 130 ప్రాంతములోని పాటలీపుత్ర ప్రభువు ఒక బౌద్ధుడు. ఈయన అశ్వమేషుని ఆదరించి, అభిమానించి ఆయన వాగ్మృతధారణగ్రోలుచు, బౌద్ధ ధర్మ శ్రవణానక్తుడై నిరంతరము కాంక్షేవము చేయుచు, ఆస్థానమున రత్నమువలె నున్న అశ్వమేషుని పుర్యాద చేయుచు ప్రకాశించు చుండెను. సర్వ శాస్త్రముల కూలంకషముగా జదివి పకం శాస్త్రపారంగతుడని పేర్కొనిన, ఈయన ప్రతిభా సంపత్తిని గూర్చి, ఈయన ధీశక్తిని గూర్చి, కుషాను రాజగు 'కనిష్క' కర్ణకర్షిగా విని యుండెను. బౌద్ధ ధర్మాభిమాని, రెండవ అశోకుడని పేర్కొనిన ఆ వ్యవతి అశ్వమేషుని ఆహ్వానించుచు, స్నేహపూర్వకముగా నొక జాబువ్రాసెను. అప్పటికే జరాధారముచేత కృశించిన 'అశ్వమేషుడు' ఈ యాహ్వానము నంగీకరించజాలక తన శిష్యుడైన జ్ఞానయశుడను వానిని తనకు బదులుగా పంపెను. కాని కనిష్కడు దీనికి తృప్తి జిందినట్లు కాన్పించలేదు 10

ఈ విషయముపైననే కాబోలు కనిష్కనికి పాటలీపుత్ర రాజును సంకుల సమరము జరిగెను. ఈ యుద్ధములో పాటలీపుత్ర రాజు పరాజితు డాయెను. యుద్ధ పరివారముగా, కనిష్కనికి పాటలీపుత్ర రాజు అశ్వమేషుని సమర్పించె నని, ఆయన సంతృప్తింతరంగుడై గల్చిన రాజ్యమును వదలివేసి, స్వదేశ మున కేగి, అశ్వమేషుని నిండు ప్రేమతోను, గౌరవ పుర్యాదలతోను జూచు చుండెనని, అశ్వమేషుడు కాశ్మీరములోని తన నూత్న నివాసములో దన పరి శోధనల సాగించుచుండెనని, తారానాథుడు, వాటర్పు మున్నగు వారి వ్రాతలు తెల్పుచున్నవి.¹¹ ఇట్టింగు అను నైనీయ లేఖకుడు కూడ, ఉత్తర హిందూ స్థానములోని బౌద్ధమత శాఖా స్థాపకులలో నీయన అందరికంటె ముందరి ప్రధాన గురువని, ఈయన 12 వ గురువని, నాగార్జున, కణ్వదేవులు 14, 15 వ వారని వ్రాసెను.

'బీల్' 12 (Beal) అను విద్వాంసుడు, 'కండన కనిష్క' యను 'తుఖార రాజు' లేక గాంధార రాజు' ముగ్గురు విజ్ఞానవేత్తలతో నెయ్య మొనర్చెనని, వారు పరుసగా 1. 'బోధినత్య అశ్వమేష' యని 2. మంత్ర మోచలో (మాతర) యని, 3. వైద్యుడు 'చే-లో-చి-యో' (చరక) యని (Jurka his chief physician) వ్రాసియున్నాడు. ఈ విషయము Fu-Fat - Sang - Yin - Yuan - Chuan - అను గ్రంథమును బట్టి కూడ తెలియును. కనిష్కని సైన్యములు పాటలీ పుత్రము వైపుకు బోయెను. కనిష్కడు భైర్యసాహసోపేతుడు. ఆయన 90 కోట్ల బంగారు నాణెముల గోరెను. పాటలీపుత్ర ప్రభువు అశ్వమేషుని, బుద్ధుని భిక్షాసాత్రను, ఒక సుందరమైన కోడిని, 90 కోట్ల బంగారు నాణెములతో నమర్పించుకొనెను. పీని గైకొని 'కనిష్క' అనునా నందమున స్వదేశమున కేగెను. ఈ కథ 'కుమార జీవుని' అశ్వమేష చరిత్రలోను గలదని వ్రాయుచు సంయుక్త రత్న పీటకములో 93, 94 కథలలో గూడ కలదని 'బీల్' వ్రాసెను. పాటలీపుత్ర రాజు నుండి కనిష్కడు, అశ్వమేషుని కాన్కగా¹² నంగీకరించెనని పలువురు విద్వాం సులు వ్రాసిరి.

7. వేదవ్యాస్-సంస్కృత సాహిత్యకా ఇతిహాస్. (హిందీ) పుట 96. Also see Maedonall-India's past-p. 102. "Manuscript Manuscripts of this drama have been found at Turfan in Central Asia."

8. E. J. Eitel-A handbook of Chinese Buddhism. p. 42 "Aryadeva a famous antagonist of Brahmanism and a great opponent of heretics"

9. Suzuki-Awaking of Faith p. 43 'It is very doubtful when Nagarjuna as told in a Chinese tradition, was a personal disciple of Aswagoshā-Probably he was influenced by him.'

10. V. A. Smith-Early History of India-p 243.

11. Ibid-"That the saint was given to Kanika (Kaniska perhaps) king of the yueti, as part of the war indemnity. This king treated the Bhikshu with much kindness and esteem and Aswagoshā continued his labours in his new place of abode in Kashmir."

12. Takakusu-A record of the Buddhist Religion (Its'ng) p. 181. "As a patriarch of the Northern Buddhism, however Aswagoshā has an earlier place than the rest; he is the 13th patriarch while Nagarjuna and Deva 14th and 15th respectively."

13. S. Beal-Indian antiquary-IX p. 353.

మహాయాన మత ప్రచారకులైన బౌద్ధునికుల పేర్లలో అశ్వ ఘోషుని తర్వాత, వాగర్షభ, అర్యదేవ, వసుబంధుల పేర్లు ప్రఖ్యాతి గాంచి యున్నవి. భారతీయ బౌద్ధమత సంక్షిప్త గ్రంథములో (Manual of Indian Buddhism) 'కెరె' (Kero) పేరిని విశేషముగా ప్రశంసించెను.

కనిష్క్కుడు బౌద్ధధర్మ దీక్షగైకొనుట

కనిష్క్కుడు ప్రథమములో హిందువుగా మండెనని, తర్వాత బౌద్ధుడాయెనని ఈ విషయము అతని జీవితములోని చివరభాగములో జరిగెనని, వాగ్మునిపై నున్న సూర్యచంద్ర కాశ్యముని ముద్రల బట్టి విదిత మగు చున్నదని విద్వాంసులు వ్రాసినారు. కాశ్యముని పేరు గ్రీకు అక్షరములలో మండలుచేత భారతీయ వాక్యములలో గ్రీకు భాషా ప్రభావము కాన్పించు చున్నది. ఒకమారు పార్థియును రాజ కనిష్క్కు నెదుర్కొనెను. కాని దీర్ఘ కాలము పోరాటము, రక్తపాతము జరిగిన తర్వాత, అశ్వ ఘోష డియనకు బౌద్ధధర్మ ప్రబోధము చేసెను. ఈ విధముగా కనిష్క్కుడు బౌద్ధుడాయెను. మరియొక ప్రమాణమును 15 బట్టి పార్శ్వ లేక పార్శ్వక అను బౌద్ధుని వలన కనిష్క్కుడు బౌద్ధుడాయెనని, నిత్యము బౌద్ధధర్మ బోధన వాయన వద్ద వినుచుండెనని బౌద్ధ ధర్మములు వరస్పర విరుద్ధములుగా మండెనని, వీని నన్నిటిని సరిచేసి సంపాతం వలె కూర్చుటకు, సభ వేర్పాటు చేసినని, సభాసంతరము, సభవారు తేల్చిన అంశములను వ్యాఖ్యలలో గీర్వాణ భాషలో సాహిత్య నైపుణ్యముతో వ్రాయుటకు, శ్రావస్తోని సాకేర పురము నుండి అశ్వ ఘోష దావ్యవించ బడెనని 'బాకాకుసు' అను విద్వాంసుడు వ్రాయుచున్నాడు. 'పార్శ్వ' వలన బౌద్ధ ధర్మ బోధన గ్రోలి, బౌద్ధ గ్రంథములలోని 16 విభిన్న శాఖలను క్రోడీకరించి ఎరికుద్ద ప్రతిని తయారు చేయుటకు ఆ కాలములో బేర్పాచిన అశ్వ ఘోషుని పాయమును గోరియుండుట ఖాయము.

బౌద్ధులసభకు అశ్వ ఘోషుడు ఉపాధ్యక్షుడు

కనిష్క్కుడు బౌద్ధమతములోని విభిన్న శాఖల బరిశీలించి, క్రోడీకరించుట కొక సభ లేక 'మహా సంగము' నేర్పాటు చేసెను. ఈ సభకు 500 మంది బౌద్ధ విద్వాంసులు హాజరైరి. ఈ సభాధ్యక్షుడు 'వసు మిత్రుడు', ఉపాధ్యక్షుడు 'అశ్వ ఘోషుడు'. హీనాయాన మతమునకు జెందిన 'సర్వాస్తివాదులు' ఈ సభకు హాజరైరి. 'పార్శ్వ లేక పార్శ్వక' యొక్క వలస మీదనే ఈ 'సంగము' జరుగుచుండెను. వైద్యకాస్త్ర పారంగతుడు చరకుడు కూడ ఈ కాలపువాడే.

సభాస్థలమును గూర్చి మొదట వాదనివాదములు చెందెను. ఈ సభ 'కాశ్మీరము' లోని జలంధరులో జరిగెనని 'కాస్త్ర చింగం తెరిగ్గిచి',

14. Sreenevasachary-History of Inadia-"According to a Chinese work, he accepted Aswagoshha as a gift from the defeated king of Pataliputra."

15. K. Sreenivasachary — Ancient History of India—"Later on, the Parthian King attacked Karishka but was defeated after a bloody struggle and then Aswagoshha expounded the Bouddha Dharma to him."

N. N. Ghosh—Aswargosha, who evidently impressed him with his character and scholarship"

16. V. A. Smith-Early History of India--p. 250. "According to him, Aswaghosha was invited from Saketa in the Sravasti province for the purpose of applying his well-known literary skill to the redaction of the commentaries. drafted by the council. (Takakusu—J. R. A. S, 1905,)

ఓంపాయి మారకం

పద్ధతిలో దిగుమతులు

స్కోడా

జనరేటింగ్ సెట్లు

మరియు

డిజిల్ ఇంజన్లు

మెసర్స్ స్కోడా కుప్పోర్ట్,

(ప్రహ. జెకొనోవాకియా,

వారిచే యెగుమతి చేయబడినవి.

దక్షిణ ఇండియాకు సోల్ విజంట్లు :

ది నేషనల్ ఇంజనీరింగ్ కంపెనీ
(మద్రాసు) ప్రైవేట్ లిమిటెడ్,

379, నేతాజీరోడ్డు, పోస్టుబాక్సు నెం. 1616

మద్రాసు-1.

ప్రాంతాలు : విజయవాడ, శికింద్రాబాదు,

చిత్తూరు - కాకినాడ.

'సవంగ నల్వే' అను గ్రంథమును బట్టి 'గట్టేన్ కుశన' యనుచోట జరిగినది తెలియుచున్నది. తారానాథుని వ్రాతల ప్రకారము, ఈ పథ శాస్త్రులులోని 17 కుండలసవహారములో జరిగినది తెలియుచున్నది. కొండలు జలంధరులోని 'కువన సంసారము' లో జరిగినది వ్రాసిరి. హయాన్ సాంగు, జలంధరును దర్శించెను కాని, ఈ విషయమును జేర్చినలేదు. మంగోలియా, చైనా, టిబెట్టు గ్రంథములీ సభా వృత్తాంతమును జేర్చినెను. కాని సింహళదీపచరిత్రలు వీనిని జేర్చినలేదు.

టిబెట్టులోని 'కాగ్యర్' అను గ్రంథము బుద్ధుని బోధనలను గూర్చుట కేర్పడిన 'మూడవ సంగము' అని పేర్కొనెను. 'టాంగ యూరు' అను గ్రంథము వత్తిపుత్రుని ప్రాత్యహమున నీ పథ బౌద్ధ ధర్మముల క్రోడీకరించుట కేర్పడిన దనెను. చైనీయ భాషలోని 'కంతహా' కూడ దీనిని పేర్కొన్నది. ఈ పథలో, బౌద్ధ మతములోని 17 శాఖలలో గల శేదాభిప్రాయములను పరిష్కరించి, వానిని పూర్వవార సాంప్రదాయము అని చెప్పి, త్రిపిటకములను పరిశుద్ధము చేసి, వ్యాఖ్యలతో రాగిరేకులపైన వ్రాసి, కనిష్ఠుని ఆజ్ఞ ప్రకారము ఒక స్థూపములో నుంచిరి. భారతీయ రాజ్యాంగముపైన సంతకము లున్నట్లు, ఈ రేకులపైన అశ్వఘోషుని విద్వాంసుల సంతకము లుండవచ్చును. మన జాతీయ సంపదయైన ఈ రాగి రేకులు, శ్రీవగరు ప్రాంతములో నెచలనైన వెదకినచో లభ్యము కావచ్చునని ఆశ గల్గుచున్నది. అట్టి ఆశ 'స్మిత్' అను విద్వాంసునికి కూడ గల్గెను. 18

ఈ 'మహాసంగము' లో వృద్ధుడైన 'అశ్వఘోషుడు' పాల్గొని వ్యాఖ్యల వన్నిటిని విభాగముచేసి ఆయా శాఖల క్రింద విభజించి, సభవారి ఆజ్ఞ ప్రకారము బుద్ధుని బోధల వన్నిటిని లిఖితరూపములోనికి గైకొని వచ్చెను. 19 'సమమిత్ర' డను మరియొక విద్వాంసుడు బౌద్ధ తత్వశాస్త్రమునకు విజ్ఞాన సర్వస్వము అని పేర్కొనిన, 'మహావిభాష'ను రచించెను. ఇది వేటికిని 'చైనా దేశములో' నున్నది. క్రీ. పూ. 2 లో ఒక 'యూచి తాజా' అనేక బౌద్ధ గ్రంథములను ఒక చైనీయ ఉద్యోగి కొనంగను. 'క్రావస్తవాది' శాఖకు జెందిన మూలగ్రంథముగు 'జ్ఞాన ప్రస్థాన మాత్రము' మీద వ్యాఖ్యయే వసుమిత్ర గ్రంథము అగు 'మహా విభాష మాత్రము' అని విద్వాంసులు వ్రాసిరి. అశ్వఘోషుడు సంస్కృతము లోనే వ్యాఖ్యలను రచించెను.

మహాసంగము జరిగిన తర్వాత, త్రిపిటకములకు వ్యాఖ్యలతో సహా రాగిరేకులపైన వ్రాయించి ఒక స్థూపములో బెట్టించి, అశోకు డిచ్చి కుల్లు శాస్త్రులను దిరిగి బౌద్ధ సంఘమున కొనంగి, కనిష్ఠుడు భార మూల కనుమగుండ స్వదేశమున కేగినట్లు 'స్మిత్' వ్రాయుచున్నారు. 20

'రె' వ్రాత ప్రకారము, బౌద్ధ ధర్మ పోషకుడైన 'కనిష్ఠుని మరణము 'మాతర' యను మంత్రి కుట్రవలన జరిగినట్లు తెలియుచున్నది. 'క్రీ ధర్మపిటక' మను గ్రంథమును బట్టి, కనిష్ఠునికి బబ్బు చేసినప్పుడు పైవిక లాయనను మంత్రి దుర్బోధలో, నొక దూది బొంతలో బెట్టెరని, తానిపైన ఒక వ్యక్తి పైభాగమున నిల్చుండెనని, రాజు ఉపరాడక వెంటనే కుసాయెను తెలియుచున్నది.

అశ్వఘోష రచితగ్రంథములు

అశ్వఘోషుడు రచించిన గ్రంథములు (1) కావ్యములు, (2) చరిత్రలు, (3) సాంఘికములు, (4) తత్వశాస్త్రములు, (5) రూపకములు—మున్నగు వివిధ శీర్షికల క్రిందికి వచ్చును. కనిష్ఠుని కాలమునాటికి (క్రీ. శ. 125—52) 'బుద్ధ చరిత్ర' కు సంబంధించినది 'మహావస్త', 'లలిత విస్తర' అను గ్రంథములు గలవు. 'అశ్వఘోషుడు' గీర్వాణభాషలో బుద్ధ చరిత్రను మహాకావ్యముగా రచించెను. ఇందలి ఉత్కృష్టశైలిని, చక్కని వర్ణనలను పండితులు శ్లాఘించినారు. తిరుపతి వేంకటకవులు దీని ననుసరించియే బుద్ధచరిత్ర వ్రాసిరి. క్రీ. శ. 414—421 మధ్య కాలములో దీనిని చైనీయ భాషలోనికి మార్చిరి. దీనిని 'మూలరామా యణము' లో పోల్చుచుందురు. రామాయణమును సమూహాగా గైకొని ఇది వ్రాయబడెనని 'వింటర్ నిట్జ్' అను విద్వాంసుడు వ్రాసెను. 21 దురదృష్ట

కావత్తు నేడు కొందరు పండితులు వర్తమాన రామాయణ మంతయు జదివి అది అంత సత్యమైన చరిత్రగా వాల్మీకి రచితముగా భావించి దాని మండి మన సంస్కృతిని రాబట్టుచున్నారు. వర్తమాన రామాయణమునుండి ప్రక్షిప్త భాగములు విడగొట్టి వాల్మీకి రచయిత 'మూల రామాయణమును' గూర్చినచో నది చరిత్ర, కావ్యము గూడ నగును. బుద్ధచరిత్రవలె నది ప్రామాణిక గ్రంథమగును. లేనిచో చరిత్రక ప్రామాణ్యము కాజాలదు. బుద్ధచరిత్రకు గొప్ప ప్రఖ్యాతి గలదు. దీనిని 'రఘువంశము' తోగూడ పోల్చెదరు.

(2) సౌందరనందము :—ఇక్ష్వాకు కుమారులు కపిల గోతముని వద్దకు వచ్చిరని, కాకవృక్షముల క్రింద నివాసము లేర్పరచుకొనిరని అందువలన శాక్యులను పేరు వచ్చినదని, కపిలుని ఆశ్రమమున్న చోట వీరు నగర విర్మాణ మొనర్పిరని అందువలన కపిలవాస్తు అను పేరు గల్గినదని వీరు వ్రాసిరి. ఇది చరిత్రక సత్యముగనే కాన్పించుచున్నది. ఈయన కావ్యములలో రసజ్ఞానసంబంధమగు వాసనలు, సౌందర్యము, భావము, చిత్తవృత్తి కాన్పించునని పండిత వేదవ్యాస్ వ్రాసెను.

(3) సూత్రాలంకారము :—ఇది టిబెటియభాషలో నున్నది. ఈ గ్రంథము అశ్వఘోష రచితమని పలువురు వ్రాసిరి. కాని ఇది కుమార లలి రచితమని అచార్యవర్యుడు లూడర్న్ వ్రాయుచున్నాడు.

(4) వజ్రనూచి :—(పీరనూచి) :—దీనిలో వర్ణవృత్తము సూరముగ ఖండింపబడెను.

(5) మహాయాన శ్రద్ధోత్పాద శాస్త్రము :—(విజ్ఞానవాదము) :—దీనికి తత్వశాస్త్రములలో గొప్ప పేరు గలదు. అద్భుతమగు వాదములతో నిండియున్నది. ఈ గ్రంథమును బట్టి అశ్వఘోషుడు గొప్ప దార్శనికు డని తెలుచున్నది. ఇది 'భూత, తథతా దర్శనము' పేరు గాంచినది. 'వాగర్జు నుడు' దీనిపైన గొప్ప వ్యాఖ్యానమును రచించెను. దీనినిబట్టి నాగార్జు నుడు అశ్వఘోషుని శిష్యుడని కొంద రూహించుచున్నారు.

(6) సారిపుత్ర ప్రకరణము :—దీనితోబాటు మరి రెండు వాటక ములు లభ్యమైనవి. ఇవి కృష్ణమిత్రుని ప్రబోధభండోదయము, మృచ్ఛ కటికమువలె ఉన్నవి వ్రాసిరి. బుద్ధచరిత్రలో మొదట 28 అధ్యాయ ములు గలవని చైనీయ, టిబెటియగ్రంథములను బట్టి తెలియు చున్నదని, అది సంపూర్ణమైన బుద్ధుని జీవితచరిత్ర యని, ఇందులో మనకు నేడు 13 అధ్యాయములే లభ్యమగుచున్నవని, 19 వ శతాబ్దము లోని యొక కవి మరి నాలుగు అధ్యాయములు చేర్చెనని 'కీత్' అను విద్వాం సుడు వ్రాయుచున్నాడు. 22 నగర వర్ణన, రాజా, రాణి, ప్రపంచము—వీని వర్ణనలు అశ్వర్యము గొల్పుచున్నవని పాశ్చాత్యులు వ్రాసిరి. సౌందరనందములో స్త్రీలను గూర్చి వ్రాసిన శ్లోకము పాశ్చాత్యులకు సవ్య గల్గించినది. "There is honey on their lips but deadly poison dwells in their hearts." వీరు వయోముఖవిషకుంభములని నిర్దాక్షిణ్యముగా వ్రాసెను. విమర్శనలో గూడఁ కరుణార్థ పృథయ మవసరము (sympathy).

17. V. A. Smith-Oxford History of India—p. 250

18. V. A. Smith-Early History of India p 250-

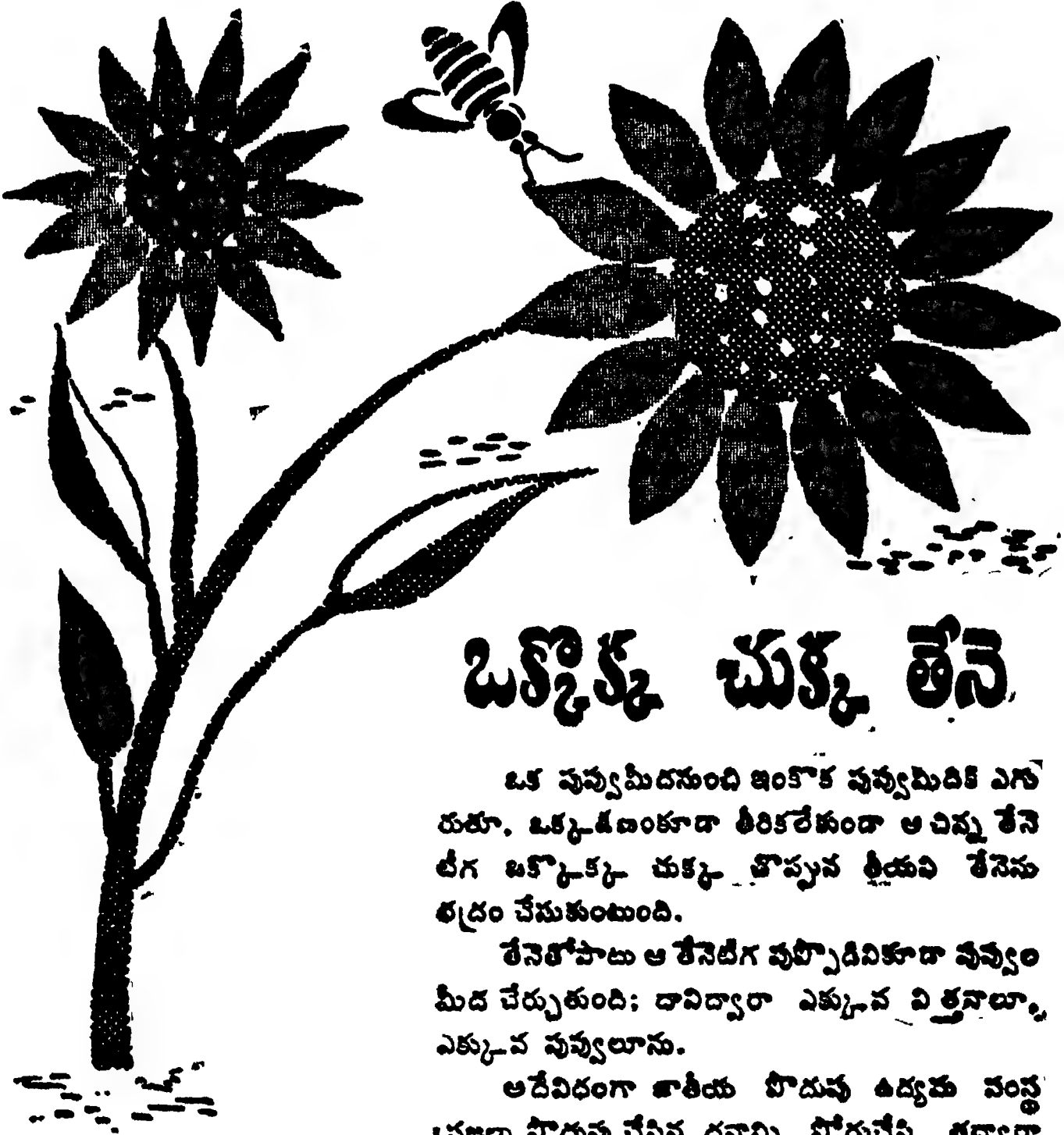
"It is possible that these precious records may still exist buried under some mound near Srinagar, and that a lucky chance may reveal them."

19. C. S. Srinivasachary—"Aswaghosha arranged and systematized the commentaries on the canon drafted by the council."

20. V. A. Smith—Early History of India,

21. Winternitz—History of Indian Literature Vol. I—p. 118 "Ramayana served as a model."

22. A. B. Keith—Classical Sanskrit Literature, p. 21.

ఒక్కొక్క చుక్క తేనె

ఒక పువ్వుమీదనుంచి ఇంకొక పువ్వుమీదికి ఎగురుతూ, ఒక్కొక్కచుక్క తీరికలేకుండా అచిన్న తేనెటీగ ఒక్కొక్క చుక్క తొప్పున తీయి తేనెను త్రద్రం చేసుకుంటుంది.

తేనెతోపాటు ఆ తేనెటీగ పుట్టిడివికూడా పువ్వులమీద చేరుకుంది; దానిద్వారా ఎక్కువ విత్తనాలూ, ఎక్కువ పువ్వులూను.

అదేవిధంగా జాతీయ పొదుపు ఉద్యమ సంస్థ ప్రజలు పొదుపు చేసిన ధనాన్ని పోగుచేసి, తద్వారా మన అభివృద్ధి ప్రణాళికలు వృద్ధిచెంది, ప్రజలకు ఇతోధికముగా ఉపయోగపడటానికి సాయపడుతుంది.

చిన్నమొక్కల పొదుపు సెక్యూరిటీలు, మరియు ఎకౌంటులను
గురించిన వివరాలను ఏ పోస్టాఫీసులోనైనా, లేక ఈక్రింది
సంస్థ ఉద్యోగులనుండి తెలుసుకోవచ్చును.

 జాతీయ పొదుపు ఉద్యమ సంస్థ

DA 11/700

నైతిక భావములకు విరుద్ధముగా వెలరు వ్రాసిన, నది జీవితము నైన నే దాడి యగుచున్నది. బౌద్ధధర్మ అనుయాయు యైన ఈ కవి నైతిక ధర్మముల జక్కగా బోషించెను. గొప్ప దార్శనికు డగుటచేత ఆ భావ ములనే తన కవిత్వలో బ్రయోగించి గొప్ప కవియాయెను. 27 అవధాన శతకమును బట్టి, ఒకమారు 'శోభావతి రాజ' ఎదుట దక్షిణ పాదాస్థాన వాటక సమాజమువారు ఒక బౌద్ధ నాటకమును బ్రదర్శించిరిని తెలియు చున్నది. ఈ నాటకము ప్రాయశః అశ్వఘోషుని నాటకమే కావచ్చును. ప్రథమ నాటకకర్తయైన 'అశ్వఘోషుడు' పుక్కిటికథ కాకుండ బుద్ధుని శిష్యుల సత్యమైనచరిత్రను గ్రహించి పాతబద్ధమైన నడకతో (Rational) పాత్రాసాధన చేయుచు, సంభాషణను చక్కగా వర్ణించుచు, తన రూపక, కవితా చనుక్కరిని బ్రదర్శించెను. ఈ విధముగా అశ్వఘోషుడు రంగస్థల ప్రదర్శనార్థముగా నాటకముగా జేసి, నటుని కళా నైపుణ్యమును జక్కగా పోషించెనని విద్వాంసులు వ్రాసినారు. 'అరిష్టాచిలు' వ్రాసినట్లు ఒకసారి వినుటతోడనే (A single reading) భావములు చిత్రం బున పాత్రుకొనును. అశ్వఘోషుని ధీశక్తి, (Genius) ధర్మ ప్రచారము ద్వారానే కాకుండా, నాటకములు, తంగస్థలములు, పాత్రాధినయముల ద్వారా బౌద్ధ ధర్మము ప్రచారము గావచ్చునని, భిన్నమార్గముల ద్రొక్కెను.

అశ్వఘోషుడు విమర్శకుడు, చరిత్రకారుడు,

భావవిప్లవకారుడు

(క్రీ. శ. 2 శతాబ్దములోని 'అశ్వఘోషుడు' ఆ కాలపు సమాజము నధిగమించి, ముందుకు నడచెను. అప్పటి బ్రాహ్మణ మతములో వర్ణాధిక్యత, కర్మ సిద్ధాంతము, సమ్మతము మున్నగు లక్షణము లున్నవి. విమర్శకుని లక్షణము 'ఇది ఎన్నటికిని కాదు' అని పలుకుటయే. 24 ఆ కాలమును, అప్పటి భాష ననుసరించి అశ్వఘోషుడు మాత్రం యుగమునకు బనికివచ్చు మాత్రం గ్రంథరచన చేయసాగెను. (New works of new days). 260 గ్రంథముల రచించిన వాల్మీయిరును గూర్చి వ్రాయుచు పాద్యుని యిట్లు ప్రశ్నించుచున్నాడు. "ఆయన ఏమి కొరకు నిలబడెను? ఆయన లక్ష్యములేవి? పద్ధతు లేమి? సాధించిన కార్యము లేమి? చరిత్రరీత్యా మాత్రమే ఆయన కార్య మెంతవరకు ముఖ్యమైనది? దానిలో శాశ్వతమైన విలువ గలదా? ఎంతవరకు?". దాని కిచ్చిన జవాబు, అశ్వఘోషుని విషయములో గూడ సరిపోవు చున్నది. 'వాల్మీయిరు' వలె, అశ్వఘోషుడు పాంథిక, చారిత్రక, కావ్యములు, నాటకములు, చరిత్ర, జీవితచరిత్ర, తత్వ శాస్త్రము, దార్శనిక సిద్ధాంతములు రచించి శాశ్వత యశఃకాయు డాయెను. 'కూస్యత' పదము వీయన, తర్వాత వాగార్జునుడు ప్రయోగించిరి. పరిశోధన కంపి గాని క్షేత్రములో (Unexplored territory) వాయన విహరించెను. ఉభయులు ధీశక్తి సంపన్నులు. 'ఆర్షాల్లు' వచించినట్లు వీరు ధీశక్తిగల యథార్థమైన వ్యక్తులు' (Real men of genius). 'వాల్మీరయజము' పాఠము నుండి లండనుకు పరియవమై పోయినట్లు, అశ్వఘోషుని శక్తి, బౌద్ధమత దార్శనికశాస్త్రము, అది పుట్టిన భారతదేశము నుండి చైనా, టిబెట్, మంగోలియాలకు పరియవమై పోయెను. 28 'వజ్రసూచికోపనిషత్తు' లోని ఈయన విమర్శన, ప్రసిద్ధ సంఘసంస్కర్తల బోధన వలె నున్నది. మార్టన్ చెప్పినట్లు, "విమర్శన విజ్ఞాన శాస్త్రములోని శాఖ యగుచున్నది కాని పారస్పర సంబంధముగ శాఖ కాదు. 29

ఈ విమర్శనలో ఖచ్చితమైన శాస్త్రీయదృష్టి శాస్త్రీయముగ విమర్శనాత బుద్ధి అవసరము. వర్ణభేదమును ఖండించిన ఈ ఉపనిషత్తును 'పిరు' అను విద్వాంసుడు 1860 లో ఆంగ్లేయ భాషలోనికి మార్చి

ఇట్లు వ్రాసెను. "దీనిలో ఈయన బ్రాహ్మణమతసంబంధముగ వర్ణ భేదమును, బ్రాహ్మణమతవాద్యమునునుండి అనేక ప్రమాణములను గైకొని ఖండించెను." 27. 'మువ్య శృంగ' మృగ్యా, కౌశికకుశాల్, జాంబుకో జంబుకాల్, వార్మిక్ వర్మికాల్, వ్యాసశైవర్త కన్యకాయాం, శశ్యప్రీత్ గౌతమి, వశిష్టా ఉర్వశ్యాం, అగస్త్యో కలకోజాత ఇరిశృతల్వార్." 28. బుద్ధ దేవునివలె ఆ కాలపు సమాజమునకు ఎదురుతిరిగి బ్రాహ్మణత్వము వుట్టుకచేత రాదని నైఋతులందురూ బ్రహ్మజ్ఞానమువలన బ్రాహ్మణులైరిని వాదించి తన సిద్ధాంతమును శాశ్వతముగా నుండుటకు ఉపనిషత్తులలోని క్షేపించెను. ఈ విధముగా భావవిప్లవకారుడై వర్తిల్లెను. బౌద్ధమతమును పామర అనమునకు ఆకర్షకముగానుండుటకు ప్రణల కందుబాటులో నుండునట్లు సంస్కృతములో వ్రాసి మొదటినాటక కర్త యాయెను. లౌకిక సాహిత్యమునకీయన సంస్కృతము నుపయోగించెను. బౌద్ధధర్మమును సాహిత్య రూపములో రచించుట కీయనయే ఆరంభకుడు. కాళిదాసుకూడా ఈయన ననుకరించెనని ఈయన వర్ణనల, సమాసముల, కదావిధానముల, ఉపాంగైకొనెనని అందుచే అశ్వఘోషు నకు చాలాబుణపడెనని బహువిద్వాంసులు అభిప్రాయము. ఎంతవరకు అనుకరించెనో విద్వాంసులు పరిశీలించవలెను. అప్పుడు కాళిదాసు గొప్పతనమంతయూ అశ్వఘోషు నిదేయని చెప్పవలసివచ్చును. బుద్ధ చరిత్రవలన సారిపుత్ర ప్రవరణవలన అనేకచారిత్రక సంఘటనలు బయల్పడుచున్నవి. "చరిత్ర సత్యమైనది. కాన నది అమూల్య మైనది" అని శాస్ట్రే వ్రాయుచున్నాడు. 29 చాలామంది కవుల కావ్యములు ప్రామాణికత్వములేక (Lack of authenticity) రాణించుచున్నవి, కాని అశ్వఘోషుని మనస్సు చారిత్రక దృష్టికోణముతో (Historically conscious) సత్యాంశములతో నైతికధర్మ బోధతో నిండియున్నది. చారిత్రకదృష్టితో కావ్యము, నాటకము వ్రాయడమే ఒక విప్లవము. ఈయన వ్రాసిన బుద్ధ చరిత్ర చారిత్రక సత్యములతో నిండి యుండుటచేత 'ఇథ్యంగు' కాలమున (క్రీ. శ. 672-688) బౌద్ధవిద్వాలయములలో పఠనీయ గ్రంథమై విలసిల్లెను.

23. Coleridge—"No man was ever yet a great poet without being at the same time a profound philosopher."

24. W. H. Hudson — An Introduction to the study of Literature-p. 293, critic "This will never do."

25. Ibid p- 47 — "Voltaireism may be said to have begun from the flight of its founder from Paris to London."

26. Moulten — "Criticism not as a branch of literature but as a branch of science."

27. Weber—Indian Wisdom p. 161—"It is not Jati (Birth) Varna (colour) Panditya (Learning) but the Brahman (He Who knows Brahman) is alone a Brahmana. "This portion has been used by a Buddhist (Aswaghosha) almost literally against the system of caste in general."

28. ఈశాద్యుపనిషత్ — p. 222 — వజ్రసూచికోపనిషత్. published by Nirnaya Sagara press,

29. Russell—"History is valuable to begin with because it is true."

ఆదైవ త శే ఖ ర ము

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

పాత్రలు :

పోతన్న — నారయ్య
తిప్పయ్య — సింగన్న
కేతన — నదానందకవి

ఆమె (గంగయ్య తాత కూతురు)

పోతన్నగారిని గూర్చిన వాటకము. ఆయనను గూర్చి పలుకథ లున్నవి. భాగవతము నలుగురిచేత వ్రాయబడుటకు పలుకథలున్నవి. చరిత్ర దృష్టితో జూచినచో పాతదృష్టితో జూచినచో నే కథలును నిలువవు. అందు చేత నీ వాటకమునందు వేరొక కల్పన చేయబడినది. ఈ కల్పనలోని విషయము మాత్రము నిల్చినా యన్నచో నిలుచును; నిలువక పోవచ్చును. కాని వెలిగిందల వారయ, వేర్పూరి సింగన్న, గంగన్న, పోతన్నగారల కవితా లక్షణమును మాత్రము నిస్సంశయముగ బ్రకాశించ జేయుము.

పోతన్న : శ్రీ కైవల్యపదంబు చేరుటకునై చింతించెదన్ లోకర
కైకారంభకు భక్తపాలనకలా సందంభకున్ దావో
ద్రేకంతంభకు కేళిలోలినదృగ్బలపంభూత వా
వాకంజాతభవాంధకుంభకు మహా సందాంగవా డింభకున్.....

అన్నగారూ, ఎందుకీ పద్యము చదువుమంటిరి.....?

తిప్పయ్య : ఏదీ, నీవు గోదావరి యొడ్డున జనుముచేసి కొనుమండగా.....

పోత : ఎప్పుడు.....?

తిప్ప : సోమోపరాగమువాడు.....శ్రీరామచంద్రుడు భాగవతమును వ్రాసి తన కంకిత మిమ్మని విన్నడిగిన వాడు....

పోత : అప్పుడేమి?

తిప్ప : నీ కొక రాజముఖ్యుడు గప్పించెను.....

పోత : ఆయన తానే రామభద్రుండమని చెప్పినాడు. చెప్పి మ న్నామాంకితంబుగా శ్రీ మహా భాగవతము తెనుగు సేయుమన్నాడు.

తిప్ప : మఱి నీ యీ భాగవతపు మొదటి పద్యము సందాగవాడింభకు పరముగా మున్నదేమి ?

పోత : రామునకు కృష్ణునకు భేదమేమి?

తిప్ప : అయినచో రాముడు వచ్చి యడుగుట యెందులకు? మఱియు నీ షష్ఠ్యంతములు చదువుము.....

పోత : అవియు కృష్ణపరముగానే యున్నవి.....

తిప్ప : చదువవయ్యా.....

పోత : అన్నగారి యాజ్ఞ.....

హరికి నందగోకులవిహరికి చక్రవర్తిరదైత్య సం

హరికి భక్త డుఃఖినిహరికి గోపనితంబిని మహా

హరికి దుష్ట సంపదహరికి ఘోషకుటీపయో

హరికి బాలక గూమహామరదుర్వనితాప్రహరికిన్.....

తిప్ప : వాయనగారేదో తెప్పవెంచివచ్చున్నారు....

కేతన్న : అన్నాదమ్ములు మీరిద్దరు మాటాడికొనుచున్నారు. తిప్పయ్యా, తమ్ముని నిరకటములో బెట్టుచున్నావు. పోతన్నా, నంది సింభకుని కైవల్యపదము గోరి చింతించినాడోయి. గీతోపదేశియైన కృష్ణుడు కైవల్యనాథుడు. బ్రహ్మసదార్థము వాసుదేవమైన మహన్ను. దాని రహస్యమది.....

పోత : నాయనగారి చరణములకు బ్రణామములు.....

తిప్ప : పోతన్నా! బంధువులు వచ్చినట్లున్నారు. నీ భాగవతము, నీశిష్యులు, నీదొక గోరి; సంసారపు గొడవను నేను చూచుకొనవలయును. ఎవరు వచ్చినది, ఓహో, గంగయ్య తాతకూతురా..... ఏమమ్మా, యిట్లున్నావు?

ఆమె : మామయ్యా.....నాకర్మ విట్లు కాలినది. వారు చనిపోయినారు. నేను తిండిలేక వారి పంచలబడి తిరుగుచున్నాను.

తిప్ప : మంచి తిండిగల కొంపకు వచ్చినావు.....

కేతన్న : నీ భర్త పరమదుర్మార్గుడు. వానికి దీర్ఘాయుర్దాయ మెట్లుండునే...

పోతన్న : శ్రీమద్భక్తచకోరక

సోమ వివేకాభిరామ సురవినుతగుణ

స్తోమ నిరలంకృతాసుర

రామాసీమంజునీమ రాసన రామా....

ఆమె : మీరు తిండి పెట్టుదురని రాలేదు. చిన్న మామ మహాభక్తుడు మహాకవి భాగవతము వ్రాయుచున్నాడని విన్నాను. అందుకని వచ్చినాను. నేను వచ్చినదానికి చారిత్రాత్మకము గలిగినది. పోతన్న మామా! నీ దయవలన వా భర్తను శ్రీరామచంద్రుడు సంహరించినట్లయినది. ఖరాదులవలె నాభర్తకూడా మోక్షమునకు చోవునుగదా.....

కేత : ఓసీ పతివ్రతా....ఇచ్చటనే యుండుము. మాలోపాలు కలో గంజో త్రాగుదువుగాని...

తిప్ప : పోతన్నా! ఒక్కొక్క పద్యమున కొక్కనూర్తిగా నీవు భాగవతము ఎన్ని ఏండ్లు వ్రాసెదవు.....

కేత : తిప్పయ్యా.....నీవు దేశద్రిమ్మరివి.....

తిప్ప : యీ సంసారము గడుపుటకు నేవట్లు కావసి వచ్చినది. మే మిద్దరము నీకు గొడుకులమే. పోతన్న రామనామము చేయుచు గూర్చుండుము. నేను ఒపాగ్రామధామముగా దిరుగుచుందును.

కేత : పోతన్నా, ఉన్న రెండేరకముల కొండయుత్రోక్కించుచున్నాడుగదవయ్యా!

తిప్ప : అతడు రాముని ధ్యానించుచున్నాడు. అతనికి రాముడు గప్పించుచున్నాడు. అతడు కృష్ణుని కీర్తించుచున్నాడు. వాయనగారా! నేను సంపాదించి పోషించుచున్నాను. మీకు పోతన్నమీద నెక్కువప్రేమ.

కేత : భాగవతమంతయు పోతన్న వ్రాయుటలేదు. సింగన్న షష్ఠస్కంధము వ్రాయుచున్నాడు. గంగన్న పంచమస్కంధము వ్రాయుచున్నాడు.

తిప్ప : వెలిగిందల వారయ్య ఏమి వ్రాయుచున్నాడు?

కేత : ఏకాదశ ద్వాదశ స్కంధములు వ్రాయుచున్నాడు.

తిప్ప : అతడు దశమస్కంధమును వ్రాయవలయును.

పోత : దానిని నేనే వ్రాయవలయును.

కేత : నారయ్య సోమరి.....అతడు దశమస్కంధమును వ్రాయువా?

తిప్ప : యోగి సోమరి గాక కార్యశీలి యగువా ?

కేత : నారయ్య యోగియా ?

తిప్ప : నేను వెలిగందల వెళ్లి వచ్చితిని. వెలిగందలలో పూర్వము గణపతిదేవ చక్రవర్తి కట్టిన కోట నేడు తురకల అధీనములో నున్నది. అది చాల గొప్పదుర్గము. శత్రులకు అనిర్భేద్యమైన దుర్గము. అ దుర్గాధిపతి యున్నాడు. అతని పేరు వాననలీ.

కేత : ఈ తురుష్కు ప్రస్తావన ఎందులకు ?

తిప్ప : అతడు గాయకుడు. గొప్ప గవాయి గాయకులైన తురుష్కులు తురు ష్కులు కారు. అతడు గొప్ప శివభక్తుడు. పాల్కూరికి సోమనాథుడు రవించిన బసవ పురాణ మతదృష్టును వలించుచుండును.

కేత : ఆ గ్రంథము మహాగ్రంథమని వినుటయే గాని నే నెప్పుడును చూడ లేదు.

తిప్ప : నా కందులో కొన్ని పంక్తులు వచ్చును.

క్షీరాబ్ధిలోపం క్షీడించు పాన

గోరునే పడియం వీరు ద్రావంగ

జాత ఫలంబులు జాంచించు చిలుక

భాతి బూరుగుమానివండ్లు గన్నాను నె

రాకామంజ్యోత్స్న ద్రావు చకోర

మాకాంక్ష చేయునే చీకటి ద్రావ

విరిదమ్మి వానన విహరించు తేటి

వరిగాని సురియునే బబ్బలితరుల

పోతన్న : మందార మకరంద మాధుర్యమున దేలు
మధువంబు వోపునే మదనములకు

విర్రుల మందాకినీ వీచికల దోగు

రాయంచ ననునె తరంగిణులకు

లలితరసాంబలవళాదియై చొక్కు

కోయిల చేరునే కుటజములకు

పూర్వేందుచంద్రికాసుస్పరిత చకోరకం

బరుగునే సాంద్ర నీహారములకు

అంబుజోదరదివ్యపాదారవింద

చింతనామృతపాన విశేషమత్త

చిత్త మేరీతి నితరంబు చేరనేర్పు

విసుత గుణాశీల మాటలు వేయునేల.

తిప్ప : ఇది యెవ రన్నారు ?

పోత : ప్రహ్లాదు డన్నాడు.

తిప్ప : అప్పుడే సప్తమస్కంధముదాక వెళ్లితివా ?

కేత : నాయనా ! అతడు సర్వ స్కంధములందు, సర్వ కాలములందు సమాన ముగా విహరించుచున్నాడు. ఇంతకును నారయ్య యోగియన్నమాట చెప్పలేదు.

తిప్ప : వెలిగందలలో నత డొక భైరాగుల మతమును స్థాపించినాడు. వారందరూ నిత్య యోగాభ్యాస రతులు. నారయ్య యా మతములోనివాడు.

కేత : దొరకక దొరకక మంచి శిష్యుడు దొరికినాడు.

తిప్ప : ఇచ్చట భాగవతము పూర్తియే కాదు.... అత డేకాదశ ద్వాదశ స్కంధముల వ్రాసి తీసికొని వచ్చును.

పోత : అయినచో భాగవతము పూర్తి యైనట్లే కదా.

తిప్ప : అదుగో నారయ్య .... మీ త్రిపులు మీరు పడుదు. నే బోవుచున్నాను. యీ పతివ్రత యొక్కర్తుక వచ్చినది. ఇది ఇంకొక్క వోరు ....

కేత : మరియొక కడుపు నాయనా.

తిప్ప : నాయనగారూ .... ఆమె పతివ్రత, అట్లనకుడు.

పోత : అన్నగారు పరమ పరిపాకశిల్పి.

ఆమె : యోగు లట్లే యుందురు.

నార : గురునత్తమా! పరమ భక్తా గ్రహరా! ... పోతన మనీషి! నా కప్పజెప్పిన రెండు స్కంధములు వ్రాసి తెచ్చితిని.

ఆమె : తిప్పయ్య మామా .... మీ రిద్దరు వెళ్లలేదు.

తిప్ప : భాగవతమును పూర్తిగా వినిపోదుము.

కేత : అప్పుడే పూర్తి చేసితివా ? నీ కిచ్చిన భాగము చాల గడ్డయిన భాగము. అందులో రాజ వంశము లున్నవి. అది బ్యోతికృష్ణముతో గూడిన పని. ఖగోళ విజ్ఞానముతో గూడిన పని.

నార : నే నంతయు నెక్కువ వచనములోననే వ్రాసితిని.

వార : ఏను మృతుండ నొడునని యింత భయంబు మనంబులోపలన్

మానుము సంభవంబు గల మానవకోట్లకు చావు నిత్యమో

గాన హరిం దలంపు మిక గల్గదు జన్మము నీకు ధాత్రిపై

మానవనాథ చెందెదవు మాధవలోక నివాస సౌఖ్యముల్.

పోత : ఓయి నారయ్యా! యీ పద్యము నేను ప్రథమస్కంధములో వ్రాసితిని గదా!

వార : గురునత్తమా .... పేరు నాది గాని భాగవత మంతయు తమరు వ్రాసి నట్లే గదా.

తిప్ప : భాగవతమును జపమాం వలె చేసినా డన్నమాట. ఆద్యంతములు గలిపి నాడు. భాగవత మందలి తత్త్వ మిదియే గదా .... నారయ్య యీ పద్యమును భాగవత మహామారాట్రమును చేసినాడు.

కేత : నారయ్యా! నీవు వ్రాసిన రెండు స్కంధములలోని నైలక్షణ్యమేమో చెప్పుము.

నార : పరమగురూ! చెప్పుమందురా ? నేను చెప్పుట వ్యాయముగాదు.

తిప్ప : నారయ్యా! వ్రాసిన వాడవు నీవు చెప్పనూ. చదివెడివారము మాకు దెలియదు; యీ ముడి యెట్లు వదులును ?

నార : నే నహంకారి యనిపించుకొనుటతో వదలును.

తిప్ప : నీవు యోగివి. నీ పనిపించుకొనుట ఏమి లెక్క ? అనిపించుకొనుము.

ఆమె : నేను చెప్పెదను.

పోత : నీకెట్లు తెలియును.

ఆమె : నేను తిప్పయ్యమామకును నారయ్యయోగికిని శిష్యురాలను చెప్పొ చున్నాను. నారయ్యగారి కవిత్వములో నాంధ్రభాషయందలి వచన రచనకు వరపడి కలదు. పోతన్నమామ పద్యరచన యెట్టిదో, నారయ్యగారి వచన రచన యట్టిది.

కేత : నారయ్యా! నీవుగా వ్రాసిన పద్య మొకటి చదువుము.

నార : నారాయణుని తపోవిష్ణుము చేయుటకు దివిజకామినులను, బలభేది పంపించెను. నారాయణుడు చలించలేదు. భగవంతుడైన యచ్యుతుడు వృషభునకు నాత్మయోగము చెప్పెను.

వచనం: అట్టి పరమేశ్వరుని లీలాగ్రహీతంబులగు మత్స్య కూర్మ వరాహ నారసింహ వామన రామ రఘురామ బుద్ధ కర్కాష ద్వపతారంబు లనేకం బులు గలవు. వాని నెరిగి మతియించ నేష భాషాపరులకైన నలవి గాదు.

పర్వ లఘుసీసం :

నవనికచ సరసిరుహ వయనయుగ విజచరణ

గగనచర నదిజనిత విగమవిసుత

జలధిసుతకుచకంక లలితమృగమదరుచిర

పరిమరిత విజహృదయ ధరణి భరణ

దృహిణముఖసురనిజరవిహితమతికలిత గుణ

కటి ఘటిత రుచిరతర కనకవనన

భుజగరిపువరగమన రజతగిరివతివిసుత

కతతజనరత నియమనరణిచరిత

తిమి కమత కీటి వృహరి ముదితబలినిహి

తవద వరకుధర దశవదమదశన

మురదమున కలికలుష మముదవహరణ

కరివరద ముని వర మర గరుడ వినుత.

వచనం : ఇవిధంబున ప్రవర్తిల్లిన శ్రీమన్నారాయణమూరి నిలాసంబు

లనేకంబులు గలవు.

శేత : ఏమి? యీ వద్యము నీ రచనయంతలో గొప్పది యందువా ?

వార : స్వామీ! పూర్వావరములు కలిపి చూడవలయును.

శేత : వా కర్థ మగుటలేదు.

అమె : తాతగారూ, అచ్చట నేమియును లేదు. శబ్దముచేత భావము ధ్వనించు శిల్పమందున్నది. ఆ పీఠవద్యము వర్ష లఘువు. అందు భగవంతుని యనేక లీలావిలాసము లున్నవని వారయ్యగారు చెప్పుచున్నారు. ఇది యొక శిల్పము. భగవంతుడైన నారాయణుని కీ వర్ష ప్రపంచము లఘువని యర్థము. ఈ సృష్టి యర్థరహితమని తాత్పర్యము. ఆ వద్యములో నేమియును లేదు. భగవంతుని గూర్చిన స్తోత్ర మున్నది. యీ సృష్టిలో భగవంతుని స్తుతించుట తప్ప యింకొక ప్రయోజనము లేదని దాని తాత్పర్యము.

శేత : నీ వింతటి తెలివిగలదాన వెల్లయినావు ?

అచ్చ : నాయనగారూ, దాని కొక హేతు వున్నది. ఈమె భర్త బ్రతికి యున్న వ్వుడు వారి తగులము పట్టరానిదిగ నున్నది. వా రిద్దరు సంతకాముకులు. అంతటి లిప్తుతో వర్తించినారు. అందుచేత నిప్పు డంత వైరాగ్య మామెకు గలిగినది. అంతటి తెలివి గలిగినది.

పోత : రాజ రాజముఖిని రతిదేర్పి లంగారు
మేడలందు తరుల నీడలందు
కోటలందు రత్న కూటములందును
కొంకులందు గిరుల కెంకులందు.

వచనం : అంత నయ్యద్దరకు తగులంబు నెంకొని, ...

ఒకదిక్కీ గాని కన లో

కొకచోటన గాని విరిచియుండరు దను లో

నొకటియగాని తలంపరు

నొక నిమిషము పాయలేరు కువిదయు తీడున్ ....

దయ్య మెరుంగున్ వారల

నెయ్యంబులు మక్కువలను నిజమరితనములో

దియ్యములును నెడపందిని

అయ్యద కొంగడ్లన్నె క ప్రాణము లెడలున్.

కవన : ఇట్లున్నప్పుడు మరూరవుండు నొండొరులవలన మక్కువలు

మక్కు లొత్తన్ వగలులు లేలు ఎల్లెడల విహరింప.

తిప్ప : ఇది నవమస్కంధములోని వృత్తాంతమా?

పోత : చిత్తము ....

(అయ్య, అయ్య అని కేలు)

శేత : తిప్పయ్యా, ఆ విలాస మేదియో చూచిరమ్ము ....

తిప్ప : మన యూరి గ్రామాధికారి కుమారుడు బావిలో పడినాడు.

అమె : అయ్య పాపము.

తిప్ప : భయములేదు. .... గొల్ల కుర్రవాడు సింహమువలె మాతిలోనికి దూకి పిల్లిలాడిని శైకి తీసెను.

పోత : వచనం : కృతనిశ్చయుడై పూర్వజన్మ భాగ్యంబులన్ తన చరణ స్పర్శంబు వకు యోగ్యుడై తత్సమీపమున విళం ఎటవకాభా కదంబంబుతో నున్న కదంబ భూజంబునెక్కి,

కటిచేలంబు బిగించి పింఛమున జక్కిం గొప్పు బంధించి దో

వ్వుట సంస్థాపన మాచరించి చరణద్వంద్వంబు కీలించి త

త్కట శాఖాగ్రము మీదనుండి యురికెన్ గోపాల సింహంబు ది

క్తటముల్ మ్రోయ ప్రాదమ్ములో గుభగుభధ్వన మ్మహాపంబుగన్.

తిప్ప : ఇది కాళియమర్దన ముట్టమా ...

పోత : చిత్తము.

తిప్ప : ఓసీ యోగిని, నీ వింటిలో నుండుము. నేను వెళ్ళచున్నాను.

అమె : అరుగో ఏర్పూరి సింగయ్యగారు వచ్చుచున్నారు.

శేత : ఏమయ్యా సింగయ్యా .... పష్టస్కంధము పూర్తి చేసితీవా ?

సింగ : చిత్తము స్వామీ.

పోత : ఎట్లు ప్రారంభించితివి .... ?

సింగ : వచనం. శ్రీ మహా భాగవత పురాణమునందు పష్టస్కంధం బాంధ్ర భాషన్ రచియింపం బూని యీ కృతికిం పతిగా నెద్దేవుండు కలంఠవి వితర్కించి కవిత్వ మపాత్వంబు సంప్రప్తంబగు కాలంబు దలచి, నారాయణుండు ద్వైవంబని యెఱింగితిని .... ఒకవాడు విద్రవోవు చుండగా

ఉరువడి ప్రాగ్గీది మదయించు మార్తాండ

కోటి బింబచ్ఛాయ కూడినట్లు

పారిపార బ్రహ్మ లయాత్మలలోమబ్బి

కరుణ యొక్కట మూర్తి బెరసినట్లు

తిరకర కరతీవగతిని గరంగును

హేమాద్రి చెంత బె ల్లెగినట్లు

ఫణిరాజ ఫణరాజి మణిగణ విసూఫర్తి

సుషిరంపు వెలి తలచూసినట్లు

ఉట్టివడినట్లు కట్టెజ్జి మూడినట్లు

ణిజ మెనగంగ నా మ్రోం దివ్యవాణి

పూని సాక్షాత్కరించి సంపూర్ణ దృష్టి

జూచి యిట్లుని పలికె మంజారముగాను ....

శేత : అమె ఏమన్నది ?

సింగ : ఆటలు పాటలున్ బదువు లద్భుతముల్ విన నొప్పు వాద్యముల్

పాటి దలంపరాని బలు సాములు మున్నగు విద్యలెల్ల నీ

కాటలు బాలలయ్యె విను మన్నిటికిన్ మెఱుగిడ్డ భంగి నా

బాటున చాటుకార వద సాధు కవిత్వము జెప్పు మింపుగన్.

అప్పుడు నే నొక్క శ్లోకమున నామెను స్తుతించితిని.

పోత : ఏదీ, ఆ శ్లోకమును చదువుము.

సింగ : హంసాయ పత్వనిరయాయ వదాశ్రయాయ

వారాయణాయ నిఖిలాయ విరాశయాయ

పత్యంగ్రహాయ వగుణాయ పదీశ్వరాయ

సంపూర్ణ పుణ్య పతయే పారయే నమస్తే ....

శేత : ఇది యేమయ్యా, కనిపించినది పరస్పరీదేవి, నీవు స్తోత్రము చేసినది వారాయణుడైన భగవంతుని ....

సింగ : ఈ శ్లోకం బద్దేవి యంగీకరించె .... (వచనం)

శేత : బాగుగా నున్నది ... మీ రందరూ వొక్కటయే జాతి.

పోత : ఆ వారాయణుడును సరస్వతియు వొక్కటయే జాతి. ఏంగయ్యా! వారాయణ కవచము యీ భాగములో నున్నది. దాని వెట్టు వ్రాసితివి ?

ఏంగ : గురూత్తమా .... కోటి కృష్ణ మంత్రమును జపించి వ్రాసితిని.

పోత : అట్లవా ? ఆంధ్రజాతి తరించునట్లు చేసితివి. ఆంధ్రులు వర్షమైన యావత్కాలములందు భవద్రచితమైన వారాయణ కవచమును జపించి భూతప్రేతపిశాచాది బాధల నుండి విముక్తు లగుదురుగాక.

ఏంగ : అడవుల నంకటస్థులల నాదిముఖంబుల వగ్ని కీలం దెడరులనెల్ల వాకు నులి కెక్కగ దిక్కుగు గాక శ్రీ నృసింహుడు మరశత్రుయూధున వధోగ్రుడు విస్ఫురి తాట్టచాన నక్తుడు నిజదంష్ట్రపావక విధూత దిగంతరుడు ద్రవమేయుడై.

పోత : ఓయీ, మీరు వ్రాసిన భాగములు మీరు వ్రాయుటయే జాగున్నది.

ఏంగ : అడుగో గంగన్న వచ్చుచున్నాడు.

కేత : గంగన్నా .... నీవు పంచమస్కంధమును బూర్తిచేసి వచ్చితివా ?

గంగ : చిత్తము వరమగురూ.

కేత : నీవు పంచమస్కంధ మేం తీసికొంటివి ?

గంగ : స్వామీ, అందులో భరతోపాఖ్యాన మున్నది. భగణ విషయ మున్నది. అది యంతయు నద్వైతవిషయము, ఖగోళ విషయము. గుర్యపులు భక్తిచేత నొడలు మరచిపోయి వ్రాయుదురు. ఆ తత్వమును తత్వముగా భాసిన జేయవలయును. భగవంతుడైన వేదవ్యాసుడు భాగవతమునందు భిన్న స్థలముల జ్ఞానమునుజ్ఞానముగా భక్తివిభక్తిగా దీర్చినాడు.

కేత : ఆ యెవరో వచ్చినారు చూడుము.

ఏంగ : వరతత్వరసాయనము వ్రాసిన యీశ్వర తేజోబుద్ధుని శ్రీ సభా నంద కవి యోగీశ్వరులును వచ్చినారు. ఏలవూరు ద్వారాతింజన వ్రాసిన కొలది గోపరాజుగారు వచ్చినారు. మఱియు నెందరో శత్రువులు వచ్చినారు.

పోత : మహాకవులారా ! దయచేయుడు. దయచేయుడు. మా గృహము పవిత్రమైనది.

నదానంద : భక్తసత్తమా! నీవును నీ శిష్యులును గలసి యాంధ్రమున మహా భాగవతము రచించినారు. నీ దర్శనార్థము నే మందఱియు వచ్చి వారము.

పోత : మహాప్రసాదము. తమ ముందు నే నెంతబాటను.

నదా : మే మందఱియు మి మ్ముకటి యర్చింప వచ్చినాము.

పోత : దయచేసి తెలుపుడు.

నదా : సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుడు తమ భాగవతము వంశీతము గ్రహీతవెంచుచున్నాడు.

పోత : మహాయోగీ, తమరు కూడ వెట్టు వ్రాసుకొన్నారా ? నేను భాగవతము మొదట వెట్టు వ్రాసితిని.

ఇమ్మనుజేశ్వరభముల కిచ్చి పురంబులు జాపాకంబులున్

సొమ్ములు కొచ్చి పుచ్చుకొని చొక్కి తరితమువాసి కాలు నే

నమ్మెలవ్రేటులంబడక నమ్మతితో వారికిచ్చి వెన్న నీ

బమ్మెర పోతరా జొకడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్.

అయ్యో వాకీ యూహ వచ్చివచ్చుకెల్ల సరస్వతీదేవి వచ్చిటితో గవ్వించుచున్నది..

కాటుక కంటివీరు చనుకట్టు పలుంబుల నే యెచ్చెదో

కైటభదైత్యమర్కమవిగాదిరికోడం యో మఱలం యో

హలకగర్భరాణి నిను నాకటికిం గొనిపోయి యల్ల క

ల్లల కిరాల కీచకుల కమ్మ త్రిటద్విగ నమ్మ భాకతి.

తిక్కన తెనుగు తెన్నులు

శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యకావ్య

మహాకవి తిక్కనవాడిన రోకోక్తులను, జాతీయములను, ఆయన రచనలోని ప్రయోగ విశేషములను ఏర్పి కూర్చి 'తిక్కన తెనుగు తెన్నులు' అనుపేర వీర గ్రంథముగా ప్రకటించవలెనన్న కుతూహలముతో, నేను కొంతకాలముగా కృషిచేయుచున్నాను. అందుకు నేను సంతరించుచున్న సామగ్రి యెట్టిదో, వా వివరణ విధాన మెట్టిదో విజ్ఞాన కరుణ పరిచి, వారివలన వా రచనా ప్రణాళికకు వలయు నదుపదేశములను పొందవలెనన్న యభిలాషముతో మచ్చుకు కొన్ని యంశము లీ వ్యాసమున విచ్చుచున్నాను.

తిక్కన పాఠములు అచ్చ ప్రతులలో ఎడ నెడ మారియున్నవి. ఆయన ఉపయోగించిన సామెతలు—పలుకుబడులు విమంతులకు సరిగా వెక్కలేదు. బీకా కాకులు చెప్పిన అర్థములు కొన్ని పట్టులలో అసమంజసములుగా నున్నవి. మరియు తిక్కన తెనిగింపులో మెఱుగులలోపాలు, క్వాచిత్యముగా తఱుగులును దొరలి యున్నవి. ఈ యెల్ల విషయములను, సత్య నిర్ణయ తాత్పర్యముతో ఇందు పరా మృష్టము లగుచున్నవి. సందితులు నవ్వుదయతతో పరిశీలించుకొనగాక.

రోకోక్తులు ; జాతీయములు

వక్త తన భావమును విస్తృతముగా వెల్లార్చుటకును, ఎదుటివారి హృదయ మున కెక్కించుటకును రోకోక్తులు, జాతీయములు జీవగజ్జిలు. తెనుగువారి విద్యవ్యవహారమునను సామెతలు స్వాభావికముగానే దొరలుచుండును. అవి లేక వ్యవహారము సాగదన్నను అతిశయోక్తి కాదు. జాతీయము కాని వాక్కులో రుచి తక్కువ. భావ సూక్ష్మియు వెలితియే. ఈ తత్త్వము నెరిగినవాడు గావున తిక్క తన కవిత్వమున సామెతలను, పలుకుబళ్లను సందర్భోచితముగా—విరివిగా నుపయోగించినాడు. అందువల్లనే ఆయన రచన చోక్కమగు తెనుగుదనముతో నింఢారి మూలము కంటెను మనోరంజకమై, ఆంధ్రావారికి మోదముం బొరయించుచు, భాషకు పట్టుగొమ్మయై విరాజిల్లుచున్నది.

తిక్కన తన కృతిలో మూడు పాళ్లు తెనుగు నుడులనే వాడి, 'తెనిగింపు' అను మాటను సార్థకము చేసినాడు. ఆ మహాకవి శాస్త్ర విషయములను గూడ తేటతెనుగు మాటలలోనే నూటిగా వివరించును. అది అనితర సాధారణమైన ప్రశ్న. మరియు వా మనీషి కవనములోని నుడికారము లనేకము ఆయన సొంత వృష్టియే. భాషా వృష్టికర్త కావుననే 'కవిబ్రహ్మ' యనిపించుకొన్నాడు.

తిక్కన రోకమునుండి సంతనచేసి, గ్రంథమున పొందుపరిచిన రోకోక్తులే, ఆయన నుడికారములే పిమ్మట కవులకు ఆధారములును—మార్గ దర్శకములును అయినవి. సామెతలలోను, జాతీయములలోను ఆమెతలు పెట్టు వడ్యములు కొన్ని మూడరించి, వాటిని గూర్చిన విశేషములు యథామతి మనవి చేసెదము.

1. 'సాదురేగిన తలపొలమున గాని నిలువదు'

"అనుజాలకు వడ్డవడి యే

మినిఁ జేయఁగ నీమిఁ జూచి మెచ్చితిగా కి

వును సాదు రేగినే విన్

విను తల పొలమునన కాని నిలువదు నుమ్మి."

(ఉద్యో. 2—13)

ఇది సంజయుడు భృతరాష్ట్రానితో అన్నకూట—

'ధర్మరాజా తాలిమిలో నున్నాడు గావున మీ దుండగములు సాగిపోవుచున్నవి. ఆయనకే ఆగ్రహము వచ్చెనా—కారవుల నందరిని తుడ ముట్టింపిగాని కొంతిం పడు' అని భావము.

మూలమున సంజయుని సంభాషణములో ఈ వాక్యము లేదు. సందర్భానుగుణముగా తిక్కన చేర్చినాడు.

"యావ త్పరః కామయతేఽ తి వేలం, తావ త్పురోఽయం లభతే ప్రళయ సాన్" (31.14) అని మూలము.

'బలవంతుడైన శత్రువు ఉపేక్షించియుండు సంతకరణే, ఎవడైనను (దుర్బలుడు) మొనగా ధనిపించుకొనుట' అని యర్థము—'బలవంతుడు చేయి చేసి కొనెనేని, బలహీనుడు నశించి తీరు'వని అందరి భావము.

తిక్కన ఆ భావమునే గ్రహించి, "సాదు రేగినే తల పొలమునగాని నిలువదు" అన్న రోకోక్తితో చెప్పినాడు.

'సాదువైన పశువు చెంరేగి పరుగిడ సాగనేని, తా నుద్దేశించినచోటికి చేరిగాని, అగ'దని రోకోక్తి కర్థము. సాదు వ్యభావముగలవానికి కోపము వచ్చెనేని, ఎంత చేయవలెన్ అంత చేసిగాని మాన డని భావము.

సూర్యరాయ విమంతువు 'తలపొలము' క్రింద, ఈ సామెతను తెలిపి, అర్థమును వివరించినది.

ఉద్యోగ పర్యమునకు బీకా తాత్పర్యములు వ్రాసిన నే. పార్థసారథి అయ్యం గారు,—"సాదు రేగినేవిన్=మెత్తనిది రేగినచో, తలపొలమునన కాని=తుడ వెడలఁ దలమికాని, నిలువదు నుమ్మి=నిలువదునుమా" అని యర్థముచెప్పి, "తన్నుల కడ్డవడి యాతం డేమియు నవకారము చేయకుండుటచే నీ నాతనిం గొని యాడితిని కాని, సాదువుగమండునది రేగినచోఁ దుడముట్టఁ దలముక విలు వదునుమా" అని తాత్పర్యము వ్రాసినారు.

'సాదు' అనుట తప్పు. 'సాదు' అనుట ఉప్పు. కావున వారి పాఠము, అర్థ తాత్పర్యములును సరియైనవి కావు.

2. మెత్తని పులి

"పశిక్వతచిత్తు యధర్మసూతి, మెత్తనిపులి యెల్లవారలు నధర్మము నీవయ్యుఁ బెట్టునంతకున్, వినయము గానయం దిదన పికును నాకు నురల్ప వచ్చునే?" (ఉద్యో. 2—14.)

'మెత్తని పులి' యనుమాటకు 'మెత్తదనము వహించియున్న పులి' యని యర్థము. 'కౌర్యవంతుడయ్యును కొంతుడై యున్నవా'డని భావము.

నూ. వి. "మెత్తని పులి—పైకి సాధువుగా గనఁబడుచు తీక్షణభావము గలవాడు" అని యర్థము చెప్పినది. ('పులి' క్రింద)

ధర్మవాదు సాధువుగా కనఁబడుటయే కాదు; విజముగా సాధువే. పరాక్రమ ముండియు, 'పశిక్వత చిత్తుడు' గావున కోపము నణచుకొని యున్నవాడు. అదే సాధు లక్షణము. శక్తి హీనుడును కోపము నణచుకొనును. కాబి, వానిని సాధు నవరు. అనమర్థు డందురు. అనమర్థుని 'మెత్తని పులి' యను వారుండరు.

కాబట్టి, 'మెత్తని పులి' యను జాతీయమునకు, 'కౌర్యవంతుడయ్యును కొంతుడై యున్నవా'డని చెప్పుట యుచితము గాని, 'పైకి సాధువుగా కన బడుచు తీక్షణభావము గలవా'డనిచెప్పుట యుచితము కాదని వా యభిప్రాయము.

3. 'చెవులు చీములుగట్టు'

"పుడమి జనంబు లెల్ల వినుఁ బ్రవ్వఁగఁబట్టి గ వింతు మున్కి నొ
చెడు మది యెప్పుడున్ జెవులు చీములు గట్టెడుఁ గారవేశ్వరా"
(ఉద్యో 2-10)

'చెవులు చీములు గట్టెడు' అనగా 'వ్రజలు విన్ను తిట్టు తిట్టు విని విని, మా చెవులు పుండ్లువడి, చీము పట్టినట్లు బాధపడుచున్న'వని యర్థము. 'మే మా తిట్లు విని సహించ లేకున్నా'మని భావము.

"చీములు గట్టు=(చెవులు) చీము పట్టినట్లు బాధపడు" అని మా. వి. పట్టి చెవులు చీము పట్టుట ఉండదు గావున, ఈ యర్థ ముచితము కాదు.

"చెవులు, చీములుగట్టెడున్=పుండ్లై చీము కూడినట్లు వచ్చెడును" అని టీక. ఇదే సరియైన అర్థము.

4. 'మాకు కుడుము-మీకు వ్రక్క'

"ఎదిరిం దను యట్టుల కా
మది దలంచిన బొనఁగూ గాక మాకుం గుడు మిం
డిదె మీరు వ్రక్కఁ గొనుఁడని
చదు రడిచిన మనసుపాండు చక్కఁబడునే?" (ఉద్యో. 1-312)

ఇది ధర్మరాజు సంజయునితో అన్నమాట. దీనికి—
"య భాత్యనః పశ్యతి వృత్త మేన
తథా వరేషా మసి సోఽభ్యుపైతు" (25-9)

అని మూలము. 'అతడు (ధృతరాష్ట్రుడు) తన విషయము నెట్లో అట్లే యితరుల విషయమును గూడ నాలోచింపవలె'నని యర్థము. అట్లాలోచింపక, స్వార్థ పరుడై ప్రవర్తించిన వంధి కుదురదని భావము.

ఆ భావమును తిక్కన 'మాకు కుడుము—మీకు వ్రక్క' అను పాటు వతో విశదము చేసినాడు. 'మాకు కుడు మిచ్చి, మీరు ముక్క తీసికొను'డని, చదురడిచినన్=ఏమో తెలివిగా మాటలాడిన, మనసుపాండు చక్కఁబడునే=మనసులు కలిసి పాత్తు కుదురునా? అని వద్యార్థము.

'మాకు కుడుము—మీకు ముక్క' అనునది స్వార్థపరత్వమును దెల్పు రోకోక్తి. మాకు పెద్ద భాగము, మీకు కీపాటు—అని దాని భావము.

మా. వి. వా. వి. కూడా 'కుడుము—మోదకము, భక్ష్య విషము' అని యర్థము చెప్పి, ఆ యర్థమున కీ వద్యము సుదాహరించినవి. విఘంటువులు తెలువవలసినది రోకోక్తిని గాని, దానిలోని ఒక వదమున కర్థమును గాదు. 'కుడు

ము'న కర్థము తెలివంత మాత్రమున రోకోక్తి భావము తెలియదు. అది తెలియక వద్య మర్థముకాదు.

5. 'చూ పి చెప్పు'

"మాకుం గుడు మిం డిదె మీరు వ్రక్క గొను ఁని, చదురడిచిన మనసు పాండు చక్కఁబడునే?"—"అని చూపి చెప్పి వెండియు" అన్నచోట, టీకా కర్తలు—"చూపి చెప్పి—పాడిచి పలికి" అని అర్థము వ్రాసినారు.

ఆ యర్థము సరియైనదిగా నాకు తోచలేదు. 'చూపించి చెప్పి' అను అర్థమును అక్కడ సరిపడదు. విఘంటువులు 'చూపు' 'చెప్పు' అను వదముల కర్థము చెప్పినవేగాని, 'చూపి చెప్పు' ఒక వదముగా తీసికొని అర్థము చెప్పలేదు.

కాని, నిజానికి అది ఒక వదమే. అది ఒక విధమైన పలుకుబడి. 'పట్టి యిచ్చు' వంటిది. తిక్కన మరియొకమారును వ్రాయాగించియున్నాడు.

"ఏ పట్టు నూపిచెప్పితి
గాని యది రణంబు పాడి గామి యెఱుంగుదున్
రాసిను నీడువయి ను
తైస్సనికులను వెఱవ కాయితము గమ్ము న్నపి"
(ఉద్యో. 2-105)

ఇది మడుగు వెడలి వచ్చిన దుర్యోధనునితో ధర్మరా అన్నమాట. దుర్యోధనుడు—"మీరు పలువురు నేనొక్కడను. మీ రందఱును ఒక్క మాటుగా నామీద కవియుట ధర్మమా?" అన్నాడు.

ధర్మరాజు—"ఈ ధర్మమును అభిమన్యుని వరించుటలో నీవు పాటించితి వతోయి?" అని యిత్తి పాడిచినాడు.

దుర్యోధనుడు నిరుత్తరు డైనాడు. అతని దీప్తి తినిచూచి, మరల ధర్మ రాజు, "ఓయీ, నీ రణ ధర్మ మే పాటితో తెలియుటకు—అభిమన్యుని వృత్తాంత మును చూపి చెప్పితిని—తార్కాణించితిని. కాని, అది ధర్మముకాదని యేరుగుదును. నేను ధర్మమునే పాటింతును. నీవు భయపడవలదు. యుద్ధమునకు సిద్ధముక"మన్నాడు.

కాబట్టి, "చూపి చెప్పు" అనునది—'తార్కాణించు' దృష్టాంతీకరించు' అను నర్థము విచ్చు వదబంధముగాని, 'చూపు—చెప్పు' అను నర్థముల విచ్చు రెండు క్రియలు కావు.

తిక్కన వద్యము ఆయన పొంత రచన. మూలములో ధర్మరాజు అవిధ ముగా అన్నట్లు లేదు.

"య ద్యేక్షుత త హంతవ్యో బహులి ర్ధర్మ ఏవ తు
త దాభిమన్యుం బహవో నిజమ్ను న్న న్మలే కథన్"
అన్నంత వరకే యున్నది. (33-58)

మా ఖా తా దా రు ల శ్రు, శ్రే యో వి లా షు ల కు మా హృ ద య పూ ర్వ క

ఉ గా ది అ భి నం ద న లు!

- * అద్దాలు సావపట్టుటకు పరికరములు గల లాబరేటరీ మా ఆవరణలోనే ఉన్నది.
- * డాక్టర్ల సూచనప్రకారం సాంకేతికంగా పరితృప్త మయిన అద్దాలులేనీ యివ్వగలము.
- * వాణ్యత, సేవ, సౌజన్యము మా ప్రత్యేకత.

రాధా బ్రదర్స్

కంటి అధ్యయన వ్యాపారము

174, బ్రాహ్మ్య, మద్రాసు-1. ఫోను: 22198

కాబట్టి 'చూపి చెప్పుట' తిక్కన పాతము.

మొదటి పద్యమునను, — 'చూపి చెప్పి' (ధృత రాష్ట్రని వర్తనము 'మాకు కుడు మిచ్చి—మీరు ముక్క తీసికొను' దన్న ట్లున్నదని) దృష్టాంతిక రించి' అనియే అర్థము.

ఇది భాషాభిజ్ఞులు పరిశీలించి పరిష్కరింపవలసిన క్రొత్త విషయము.

6. 'పిల్లిపట్టిన యీలుపు'

విదురుడు ధృతరాష్ట్రనితో నన్న మాట—

"పిల్లఁ గొడుకు వారి నెఱిశిక పఠిచితి

రదియ చాలు, నుచితమైన పాలు

వంచి యిందు; పిల్లి పట్టిన యీలుపు

నేసియున్న నేల చెల్ల నేర్య." (ఉద్యో 2—25)

పెక్కు ప్రతులలో పాఠ మిట్లే యున్నది. 1917—వావిళ్ల ప్రతిలోను, 1925 నే పార్థసారథి అయ్యంగారి టీకానహితప్రతిలోను 'యీలుపు' అను పాఠమున్నది. 'ఈలుపు' అను పాఠముకంటెను, 'ఈరుపు' అను పాఠమే సాధువన దగియున్నది. ఎట్లనగా:—

ఈలుపు అనగా పాతివ్రత్యము:—

"ఎత్తికొలు ప్రయత్న; మీలుపు మానంబు" (ఆంధ్రనామకేషము—53).

పాతివ్రత్యమునకును, పిల్లికిని సంబంధములేదు. మరియు, భాషలో 'నోము పట్టుట' 'వ్రతము పట్టుట' కందుగాని 'పాతివ్రత్యము పట్టుట'లేదు. కనుక 'పిల్లి పట్టిన యీలుపు' అను పాఠమున అర్థము పరిపడదు.

'ఈరుపు' అనగా మాంసము—

"పాల యీరు వెఱచి నంజాడు

పాల నన నివి వరంగు మాంసమునకు"

(అం. సం. తిర్యగ్వర్గ—19)

మాంసమునకును, పిల్లికిని సంబంధము నపాజము. కనుక 'ఈరుపు' పాఠమే వద్యార్థమునకు సరిపడునది.

ఈ 'పిల్లి పట్టిన యీరుపు' నే, గౌరవ తన 'హరిశ్చంద్ర'లో 'పిల్లి పట్టిన దొబ్బ' అని వాడినాడు.

'జడుబండ ధూర్త నక్షత్రకు నోరు

దొడుకుట పావంబు; దుర్మార్గుఁ డిఠాడు

బల్లిదు చేతిలోఁ బడిన ధనంబు

పిల్లి పట్టిన దొబ్బ, ప్రదులక పోయె

నింకఁ గొళికు ఋణ మేమిటు దీర్తు" (ఉ. భా. 1310)

'దొబ్బ' యన్నను మాంసమే—

"తారసించినచోట దారునఁ జొరఁదాటి

యొకటి రెంటిని దొబ్బ లురల నడుచు"

(మను. 4—42)

'పిల్లి పట్టిన దొబ్బ' అన్న గౌరవ రచనను బట్టియు 'ఈరుపు' పాఠమే యిట్టి నదని యేర్పడుచున్నది. ఈ పాఠమున, కౌరవుల వశమై యున్న పాండవ రాజ్యభాగము, పిల్లిపట్టుకొన్న మాంసపు ముక్కనంటదని అర్థము.

మాంసపు ముక్కను పట్టుకొనిపోయిన పిల్లి, మూలను చేరి మూలగు కుండునే గాని, అదరించినను, ముక్కను వదలిపోదు. అట్లే కౌరవులును, పాండవుల భాగము వాక్రమించుకొని, ఇమ్మన్న నియ్యక పేచీలు పెట్టుచువ్వారని భావము.

మీ రీ విధముగా పేచీలు పెట్టుట, 'ఈరుపుఁ బట్టిన పిల్లి' కథగానున్న దనియు, ఇది చెల్లదనియు పద్యమున విదురుడు ధృతరాష్ట్రనితో నన్న ప్రముఖవాక్ అర్థము.

ఒక విశేషము—గట్టిగా రెండు తొలివెలె, పిల్లి మాంసపు ముక్కను వదలి పారిపోవును. ఆ విధముగానే కౌరవులును దండోపాయముచేత, పాండవు, భాగమును వదలుదురేగాని, మంచి మాటలతో ఇయ్యరన్న వ్యత్యము కూడా; ఈ రోకోక్తిని ప్రయోగించుటలో ఉన్నది.

ఈ రోకోక్తియొక్క సరియైన రూపము, సరియైన అర్థము ఇంత కాలముగా పండితుల దృష్టికి రాక మరుగుపడియున్నది. 'ఈరుపు జేసి' అని టీకా కర్త పాఠము. అది సరికాదు. 'ఈరుపునేసి' (ఈరుపుగా చేసి) అని సరియైన పాఠము. ఈ పాఠమే అన్ని ప్రతులలోను ఉన్నది.

"పిల్లికిఁ బట్టిన గజ్జివలెఁ జేసి యున్నచో" అని వారి టీక.

"పిల్లికిఁబట్టిన గజ్జివలె గట్టిపట్టు పట్టిరేని పని యెట్లుపొగును" అని వారు వ్రాసిన తాత్పర్యము.

'ఈరుపు—గజ్జి' యనుట సరికాదు. కావున వారి అర్థము తాత్పర్యము గూడా సరియైనవి కావు.

రోకోక్తితో గూడిన యీ భారతపద్యమును నూ. వి. వా. వి. 'పిల్లి'ం 'ఈలుపు'; 'ఈరుపు'; అను పదములలో దేని క్రిందనైనను ఇచ్చియుండవలసి నది. కాని ఇయ్యలేదు.

పదబంధ పారిజాతము—"పిల్లి పట్టిన యీలుపు—విడదీయరానిది" అని అర్థము చెప్పి, ఈ భారత పద్యమునే ఉదాహరించినది.

7. 'తిండికాడు'

నూ. వి. వా. వి. కూడా "తిండికాడు" = 1. తిండిపోతు. మిక్కిలి తిను వాడు. (శ. ర.) 2. దురాశాపంతుడు, రోభి" అని యర్థముచెప్పి, ఈ క్రింది రెండు పద్యములను ఉదాహరించినవి.

"విను కొడుకుగొన్న వేడులు

కొని కొట్టిన తిండికాడు కుట్రలం దతఁ డా

జనవతి చందము ధర్మజా

ననునమశీలంబు నెఱుంగు దది యట్లుండెన్"

ఉద్యో. (1—56)

"జాన్ము డెప్పరంపుఁ జోటైన చఱి నున్నఁ

జాచి విఱుగఁబడుట చూడ కాత్మఁ

దీవుఁ గోరి యుఱుకు తిండికాడును బోలె

నయితి వగచు టింక వసుచితంబు"

(ప్రీ 1—19)

'తిండిపోతు' అను సర్థము ఈ రెండు పద్యములలోను పరిపడదు. కనుక ఆ యర్థమున కీ పద్యములను చూపుట యుచితముకాదు. 'దురాశాపంతుడు' అన్న అర్థము సరిపడి యున్నది. కాని, 'కొట్టిన తిండికాడు' అనగా అర్థమేమో యేర్పడుట లేదు.

1917 వావిళ్ల ప్రతిలో 'క్రొవ్విన తిండికాడు' అను పాఠాంతర మున్నది. 'రాజ్య సంపదచేత మదిందిన దురాశాపంతుడు' అని యర్థము చెప్పుచున్నవేమో! కాని, అదియును పసియైన పాఠముగా తోచుటలేదు. ఏమైనను 'కొట్టిన' అనుట కంటెను 'క్రొవ్విన' అనుట కొంత మేలేమో నని వా యభిప్రాయము.

'కొట్టిన, క్రొవ్విన' అను విశేషణములమాట అట్లుండగా, 'తిండికాడు' (దురాశాపంతుడు) అను పదమును ప్రయోగించుటకును మూలములో అధారములేదు.

అందు, 'కౌరవులు ధృతరాష్ట్రని యెఱుకమీదనే పాండవులను వంచింది నారు. విదురు డెంతగా బోధించినను వివక ధృతరాష్ట్రుడు కొడుకునే అనుసరించు చున్నాడు' అని మాత్రమే యున్నది.

"ధృతరాష్ట్రస్య విదితే వంచిరాః పాండవానరైః

విదురే దామనీనోఽపి పుత్రమే వానువర్తతే"

(ఉద్యో. 5—6)

అని మూలము. దురాశాపరుడైన కుమారు ననుసరించుటనుబట్టి ధృతరాష్ట్ర యును దురాశాపరుడే నన్న భావముతో తిక్కన 'తిండికాడు' అను పదమును ప్రయోగించి నట్లున్నది.

రెండవ పద్యమునకు మూల మిది:—

“మధు యః కేవలం దృష్ట్వా ప్రపాతం వామవశ్యతి
త భష్మైవ మధురోభేన కోచ త్యేవం యథా భవాన్”
(ప్రీ 1—38)

‘తేనమిది యాశచేత, తామ పడిపోవుట వాలోచించుకొనక పై కెక్కి పడిపోయిన వాడు నీ వలెనే విరిసింపును’ అని యర్థము.

ఇందులో, తేనె వాశించు భష్మైవ నవాడు ఉపమేయముగను, పాండవ భాగము నాశించి, చెడి, పశ్చాత్తప్తృడై యున్నధృతరాష్ట్రుడు ఉపమానముగను చెప్పబడినది. తిక్కన సందర్భోచితముగా మార్చివేసినాడు.

మూలములోని మధురోభేన తిక్కన ‘తీపి గోరి యులుకు తిండికాడు’ అన్నాడు. కనుక పద్యములోని ‘తిండికాడు’ అను పదానికి ‘దురాశాపరుడు, రోభి’ అని నూ. వి. చెప్పిన యర్థమే సరియైనది. తిక్కన ప్రయోగించు పదము లకు—అయన పృథయము ననుసరించి అర్థము చెప్పవలెనేగాని, మన మామూలు అర్థములు చెప్పిన కుదురదు. ఈ తత్త్వమును నూ. వి. కనిపెట్టినది. శ. ర. కనిపెట్టలేదు.

తిక్కన ‘తిండిపోతు’ను, ‘తిండిపో’తనియే అన్నాడు.

“తిండిపోత నీకు భండనం జేటికి
గడవఁ జేరి మనసు కాంక్ష దీతి
నోపు కొలఁది మింగి యూరక నీ వింటి
కడన యుండు మింక నడిచి పడక”

(ద్రణ 4—239)

ఇది కర్కడు భీము నెత్తి పాడుచుచు నన్నమాట.

‘తిండిపో’తని భీము ననుట యుచితమేగాని, ధృతరాష్ట్ర వనుట యుచితముకాదు. కావున, అతని విషయమున తిక్కన వాడిన ‘తిండికాడు’ అను మాటకు ‘తిండిపో’తఁ యర్థము ప్రాయరదు.

8. ‘డెందానం జేయి వెట్టుకొని నిద్రించును’

“కాన యవశ్యముఁ జెనకున

గాని యుపాయమున శబగము గడలేర్చు ధృతిం

బూని నడచు నెవ్వడు డెం

దానం జెయి వెట్టికొని యతడు నిద్రించున్”

(ఉద్య. 3—19)

‘రోమున చెయ్యిపెట్టుకొని నిద్ర పోవును’ అనుట నాడుక. ‘పోయిగా నిద్ర పోవును’ అని యర్థము. ‘ఎట్టి విచారము లేక సుఖముగా మన్నా’దని భావము.

“సుఖం ప్రకాంతః స్వపితి హిత్వా జయ పరాజయౌ
జాతవైర శృ పురుషో దుఃఖం స్వపితి నిత్య దా”

(71—59)

‘ప్రకాంతుడు జయ పరాజయముల మాట పెట్టుకొనక సుఖముగా నిద్రించును. వైరచింతగలవానికి సుఖ నిద్ర ఉండనే ఉండదు’ అని యర్థము.

‘డెందానం జెయి వెట్టుకొని నిద్రపోవును’ అను లోకోక్తిలోనున్న రుచి ‘సుఖముగా నిద్రించును’ అనుటలోలేదు. అందుకే తిక్కన లోకోక్తిని వాడినాడు. తిక్కనకుముందే నన్నయభట్టు వాడినాడు.

“విసుర ధనుర్విద్యా విదు

కుమగర్భం నహాయః జడపి కారవ విభుణ

ర్కను వలని భయమునెడి తో

మును జేయిడి నిద్రపోయె ముదితాత్ముండై”

(అది 6—63)

ఈ పద్యమునకు మూల శ్లోక మిది—

“దుర్యోధన ద్విపి తదా కర్ణ మాపాద్య పార్థివ
భయ మర్జున సంజాతం క్షిప్ర మంతరధీయత.”
(138—24)

‘కర్కడు నహాయుడు కావడముతోనే దుర్యోధనునకు అర్జునునివలని భయము తొలగిపోయినది’ అని యర్థము.

‘భయముపోయి దుర్యోధనుడు సుఖ పడ్డాడు’ అను వర్ణము వచ్చుటకు నన్నయ లోకోక్తిని వాడినాడు.

నూ. వి. యీ లోకోక్తిని గుర్తించి, నన్నయ తిక్కనల పద్యములవేగము యీ క్రింది పద్యమును గూడ ఇచ్చినది.

“తా బ్రజయు నొప్పు, కయ వగఁగఁగ్రములనె చికాకు పఱుచు, వృపతి డెందానం జేయిడి నిద్ర వోపు”
(అము. 4—261)

9. ‘ముకుందాట గాలు గుచ్చుట’

రాయబారిగా వచ్చిన కృష్ణుని, దుర్యోధనుడు తన ఇంట భుజింపననిసి నదిగా కోరినాడు. కృష్ణుడు, “దుర్యోధనా! దూతలు తాము వచ్చిన పని అను కూలముగా వెరవేరిన తరువాత, విందు లాగించుటయు, పూజలందుటయు సుచితము. కావున నేను వచ్చినపని అనుకూలము కానిమ్ము; పిమ్మట నీవును— నీ మంత్రులును చేయు మర్యాదలను నేను గ్రహింతును” అన్నాడు.

అప్పుడు దుర్యోధనుడు, “కృష్ణా! నీ వట్లనుట యుక్తముకాదు. నీవు వచ్చినపని అనుకూలము కావచ్చును; కాకపోవచ్చును. అది యెట్లైనను నీ స్వర్గించుట మాకు ధర్మము” అన్నాడు.

“కృతార్థా భుంజితే దూతాః పూజాం గృహ్లాంతి చైవ హ

కృతార్థం మాం నహమాత్మం సమర్పిష్యసి భారత” (90—19)

“న యుక్తం భవ తాస్మిన్ ప్రతిపత్తు మసాంప్రతవో

కృతార్థం వాఽకృతార్థం చ త్వాం వయం మధునూదన (,,—20)

యతామహే పూజయితుం దాశార్థం న చ శక్నుమః” (,,—21)

అని మూలము. ఈ మూలములోని దుర్యోధన వాక్యమును తిక్కన యీ క్రింది విధముగా చెప్పినాడు.

“వేగడలు మేర! ఎముము కార్యము దీతి

దీతికుండు దాని తెఱిగు దాన

యప్పు తాడరాద! యిప్పుడు ముకుందాట

గాలు గుచ్చునె కమలనాభి” (ఉద్య. 3—220)

ఈ పద్యములోని ‘ముకుందాట గాలుగుచ్చు’ అను లోకోక్తిని అన్వయించుటలో పండితుల యభిప్రాయములు భిన్నముగా నున్నవి.

(1) టీకాకారులు — “ముకుందాటన్ = ముక్కునం గుట్టియుండు త్రాటిలో, కాలు, క్రువ్వంగవ్—దూర్బుట, అగునె = పరిపడునా!—పని కావచ్చును, గాకయుం బోవచ్చును. దాని విషయము నమయము వచ్చినప్పుడు మాట లాడరాదా? ఇప్పుడే ముక్కుత్రాటిలో గాలంగూడ దూర్చినట్లు త్వరపడవచ్చునా” అని చెప్పారు.

(2) పదబంధ పారిజాతము—“ముకుందాట గాలుగుచ్చు. అదేవిగా తగాదాకు—పిలుచు అని అర్థము చెప్పి, ఈ క్రింది ప్రయోగమును ఇచ్చినది.

* ‘బగఱి’ అని అచ్చువ్రతుం పితము. నరికాదు. ఈవిషయమునుగూర్చి ‘తిక్కన అనువాదములో అనుమానములు’ అను వ్యాసములో వేమ వివరించి యున్నాను. (చూ, 1962—జనవరి ‘సాహితీ’)

“లేదు చిక్కులు వెట్టలేదు చెప్పే

గాదని ముక్కుద్రాడు గాలు దుయ్యకుము”

(పారి. ద్వ. భా. 1482)

(పారి. ద్వ. భా. 2 గంధమో వంకత సూచికలో తెలుపబడలేదు.)

ఇక నా మాట—

కృష్ణ! నీవు పెట్టుకొని వచ్చినవి పెద్దది. కావున మేరపడుట మేలు గాదు. ఆవని తీరవచ్చు. తీరకపోవచ్చు. దాని సమయము వచ్చినప్పుడు దానిమాట తాడుదువుగాక. ఇప్పుడు నా ప్రార్థనమును తిరస్కరించి, ముక్కు ద్రాడు గాలు క్రువ్వనేల—నా మనసు నొప్పించనే?—అని యర్థము చెప్పట ఉచితమని నా యభిప్రాయము.

ముక్కుద్రాడు పశువునకు బాధ కలిగించునది. ఆ త్రాటిలో కొలిని దూర్చుట, ఆ పశువును మరింత బాధించుట యగును. కాబట్టి, ముక్కుద్రాడు గాలు దూర్చుట—యనగా బాధ కలిగించుట యనియే భావము.

మరియు, దుర్యోధనుని పశువుగను, రాజ్యవ్యవహారమును ముక్కుద్రాడుగను, కృష్ణుని తిరస్కారము ఆ త్రాటిలో కాలుదూర్చుటగను భావించ వచ్చును.

నాకు తోచినమాట మనవి చేసినాను. పెద్ద లింకను విచారించురుగాక.

సూ. ని. “ముక్కుద్రాడు=నాథము, ఎడ్డకు ముక్కునగుచ్చెడు దారము” అని అర్థము చెప్పి, ఆ యర్థమున కీ పద్యమును చూపినది. ఏమి ప్రయోజనము?

“ముక్కుద్రాడు కాలుదూర్చుకొన్నట్లు” అనుటయును గలదు. అది స్వయంకృతాపరాధమును తెలుపుమాట.

పశువు ముక్కుద్రాటిలో కొలికొంచుకొనుటయు, చూచినవారు తప్పించుటయు అప్పుడప్పుడు తటస్థించుచుండును.

10. ‘మడుగు చీరయందు మసిదాకినట్లు’

“మడుగు జీరయందు మసిదాకినట్లు మీ

పత్కులమున గల్గిషంబు కౌర

వేంద్రు కతన బొందె వింతయు బాపంగ

వీచ నేర్తు కార్యనిపుణ హృదయ!”

(ఉద్య. 1—295)

ఇది సంజయుని వాక్యము—‘కార్యనిపుణ హృదయ! ధర్మరాజా! దుర్యోధనుని దుర్వర్తనము వలన, మడుగు చీరకు మైంపోకినట్లు ముత్రమైన మీ కులము కలుషితమైనది. ఆ కాలుష్యమును పాపుటకు నీవే సమర్థుడవు’ అని యర్థము. యుద్ధము పాపహేతువు గావున, నీ వా పనికి లంపెట్టవలదని—యిందలి భావము.

సంజయు ఓ విధముగా నున్నట్లు తిక్కన చెప్పినాడు గాని, మూలములో ఇట్లు లేదు.

“ధర్మరాజా! మీరు మంచి కులమున జన్మించినవారు. ‘మృదు హృదయులు. వదాన్యులు. హీనమంతులు. కార్యనిపుణులు’ అని పేరు వడినవారు. మరియు మీ పరాక్రమము సాటిలేనిది. ఇట్టి మీరు వీచ కార్యములకు పాలుపడుట భావ్యముకాదు. మీ వర్తనమున ఏ మాత్రపు లోపము పాటిల్లినను, అది శుభ వస్త్రమున కంటిన కాటుక చుక్కవలె నెల్లరికిని తెల్లమై, మీ చరిత్రమునే కలుషితము కావించును. యుద్ధము పాపకృత్యము. సరక మూలము. అదియును గాక, యుద్ధమున జయపరాజయములు నిర్ణయించరానివి. కాబట్టి నీవు యుద్ధము మాట తలపెట్టవద్దు” అని యున్నది.

“కులే జాతా హ్యన్యకంసా వదాన్యా

హీనిపేవాః కర్మణాం నిశ్చయజ్ఞాః” (24.5)

“న యుజ్యతే కర్మ యుజ్యసు హీనం

న త్వం హి న స్తద్భవం భీమపేవా

ఉద్ధానతే హ్యంజన దిందు వ త్

చ్చుభ్రే వస్త్రే యాదృవే త్కిన్త్విషం హః” (24.6)

“సర్వ క్షయో దృశ్యతే యత్ర కృత్స్నః

పాపదయో నిరయో భావ సంస్థః

కస్తత్ర కుర్యా జ్ఞాతు కర్మ ప్రజానన్

వరాజయో యత్ర సమోజయశ్చ” (24.7)

నా బుద్ధికి సంస్కృత సంజయుడు చెప్పినదే సముచితముగా తోచినది. తెనుగు సంజయుని ప్రసంగము అక్షేపమున కవకాశ మిచ్చుచున్నది. కారణములు మనవి చేసెదను.

దుర్యోధనుని దుశ్చేష్టితములవలన కళంకితమైనది అతని చరిత్రమే గాని, కౌరవ వంశ మంతయును గాదు. నిష్కళంక చరిత్రుడు ధర్మజు డుండగా, వంశ మంతయు కళంకితమైన దనుట పొసగనిమాట.

ఎవరికి వచ్చిన చెడ్డ పేరును వారే పాపుకొనవలెగాని, ఇతరులు పాపజారు. అది ఆసంభవము. కాబట్టి, “కౌరవేంద్రు కతన గలిగిన కల్మషంబు బాపంగ వీచ నేర్తు” వనుట యుక్తి యుక్తముకాదు.

దుర్యోధనుడు మంచి మనసు చేసికొని, సమర సన్నాహము చూసి, పాండవుల భాగము పాండవుల కిచ్చివేయవలె. అప్పటికిగాని, అతనికి వచ్చిన చెడ్డ పేరు పోదు. అది పోయినవేగాని, కౌరవ వంశమునకు గలిగిన కల్మషము పోదు. కనుక యుద్ధ ప్రయత్నము తగదని బోధించవలసినది దుర్యోధనునకుగాని, ధర్మజునకు కాదు.

ధర్మరాజా తాము ఎడ్డబన్నములు మెరచియు, రాజ్యాశ పడలుకొనియు, త్యాగముగై యనిపించుకొన నెంచియు, సంజయుని యుపదేశము ప్రకారము, చేతులు ముడుచుకొని యుండును గాక. దుర్యోధనునివలన కులమునకు వచ్చిన అవభాతి పోవునా? ధర్మజుని సహనము, త్యాగము ప్రకటము లగునేగాని, ఆ యవభాతి సోదు. పైపెచ్చు మరింత పొచ్చి, శాశ్వతముగా నిలిచిపోవును.

కాబట్టి, దుర్యోధనునివలని దుష్కీర్తి పోవుటకు—నీవు యుద్ధము మానుకొమ్మని ధర్మజునకు బోధించుటలో ప్రయోజనము లేదు. దైచిత్యమును లేదు. యుద్ధమునకు దిగినచో, మీ మంచి పేరుకు మచ్చునచ్చును గావున, నీ వా పనికి దిగవలదని బోధించుటలోనే ప్రయోజనము—దైచిత్యమును ఉన్నది.

ఇది నా యభిప్రాయము. పెద్దలే మందురో!

11. ‘నేలబెట్టి కాలంజమరు’

“నిజపుటకు విగిలి యుత్తరు

గజ మమ్ముద్రేకు రథముఁ గదిసి తురంగ

ప్రజము పయి కడరి కడు న

క్రమముగ వెన నేలబెట్టి కాలం జమరెన్”

(భీష్మ 1—282)

‘నేలబెట్టి కాలంజమరు’ అనునది, ‘హింసించు, బాధించు’ అను వర్ణము లను దెల్పు జాతీయము. ఈ పద్యమున కర్త ఏమగు గావున, ‘గుఱ్ఱములను శాలి క్రిందవేసి త్రొక్కినది’ అన్న వాచ్యార్థము గూడా సరిపడుచున్నది.

సూ. ని. ‘చమరు’ అను పదముక్రింద, ఈ జాతీయమును తెల్పినది. కాని భావమును తెలుపలేదు. అక్కడ ఈ పద్యమును గూడా చూపలేదు.

‘నేలబెట్టి కాలంచు’ అని యీవాటి వాడుక. సూ. ని. ఈ వాడుకను తెల్పి ‘మిక్కిలి వడించు’ అని అర్థము చెప్పి, ఈ క్రింది పద్యము విచ్చినది.

“నెలయ సారసములు దమ్ము నేలబెట్టి

కాల రాచుచు నున్నాడు కలువల చెల్లి

వెరల బడలార మిది రాహువేళి యనుచు
నతివ వదముల బడవన వడుగు లనుచు."

(బిల్లి. 2—117)

'చంద్రుడు కమలములను నేల బెట్టి కాల రాచుచున్నాడు'— అనుటలో
గల క్లీష చమత్కారమును పాఠకులు గుర్తింపగలరు.

12. 'గుండ్లు తేలి బెండ్లు మునిగినట్లు'

"పాదివివ య గ్గురు ప్రాపున భవదీయ సైనికులు గొండతో కృష్ణలం
తేరి వరాక్రమించుట గుండ్లు తేలి బెండ్లు మునిగినట్లుయ్యి" (ద్రోణ. 3.67)

ఈ సంగతి మూలములో లేదు. తిక్కన సొంత రచన.

కృష్ణార్జునులకు వెరచి వరుగెత్తవలసిన కారక సైనికులు వరాక్రమించి,
కృష్ణార్జునులపై గవిస రవియు, అది గుండ్లు తేలి బెండ్లు మునిగినట్లు—అపూ
ర్వముగా కనుపట్టిన దవియు నర్థము.

'గుండ్లుతేలి బెండ్లు మునిగిన' వనునది వివరీత సంఘటనను దెల్పు జాతీ
యము. ఈ జాతీయమును నాచనసముడును వాడినాడు.

"మనుజాంగవలం బట్టుట

దనుజాలకుం జెల్గుగాక దనుజాంగవలన్

మనుజాలు పట్టుటకును దొర

కొనిరే! బెండులు మునిగి గుండులు దేరెన్"

(ఉ. హరి. 5.218)

సూ. వి. 'గుండు' అను పదముక్రింద 'గుండ్లు తేలి బెండ్లు మునిగి
నట్లు' అను జాతీయమును తెలిసి, భారత వచనమును చూపి యుండవలసి
నది. చూపలేదు.

'బెండు' క్రిందనైనను 'బెండులు మునిగి గుండులు తేలు' జాతీయ మని
తెలువలేదు. 'బెండు=జీలుగు' అని అర్థము చెప్పి, 'ఉ. హరి'. పద్యము నుదాహ
రించినది. ఆ యర్థము, పద్య భావము తెలియగోరువారి కుపకరింపదు.

'బెండు=జీలుగు' అనుటయును సరికాదు.

'జీలుగు' చెట్టుగాని, 'బెండు' కాదు. ఆ చెట్టు, ఎండిన పిమ్మట బెం
డగును. అప్పుడే నీటిపై తేలునది. రోజములో జీలుగు బెండే కాదు. జొన్న
బెండు, పల్ల బెండు మొదలగునవియు నున్నవి. కాబట్టి 'బెండు=జీలుగు.
జీలుగు బెండు' అని చెప్పుట సరికాదు.

సూ. వి. 'జీలుగు' క్రింద ఈ పద్యముల నుదాహరించినది.

"ప్రేలకు జీలుగు పెరిగిన

మాలెకు గంబంబు గాదు"

(ఉ. హరి. 3.50)

"జీలువు పెరిగిన మాలెకంబము గాదు

గొడ్డు బెంచిన బాడి గోవు గాదు"

(ఏలి. 70)

'పెరుగుట చెట్టుగా మున్నప్పుడేగాని, ఎండి బెండైన పిమ్మట పెరుగదు. కనుక
'జీలుగు=ఒక జాతి చెట్టు' అని చెప్పనగును. జీలుగు చెట్టున కల్గవచ్చును.
'జీలుగు'నే—నన్నెచోడకు 'జీలేక' యని వాడినాడు.

"జీలేక కల్లు ద్రావి.....నన్నెకాంతలు రమింతురు తద్విషవాంత
రంబులన్"

(కు. సం. 6.45)

"జీలేక కల్లు=జీలుగు చెట్టు కల్లు" అని టిక్కన. ("వన్య కాంతలు" అని
సూ. వి. నవలం.)

13. 'కప్పయెలుగు పాము'

"విను నవరీం దాటి ప్రతి నేలకు గోలకు దెచ్చుచున్న య
ర్జును దలయెత్తియైన నటు చూడవు పాండవ వక్షపాతి ! వి

మన మటుగాన యెప్పుడును మాదెవర గప్ప యెలుంగు బాచునై
యునికి యెలుంగవచ్చె; నటు లూటగా వర మిచ్చినాడన్!"

(ద్రోణ 3.107)

"అతిశాంతే హి కాంతేయ భిత్వా సైన్యం పరంతప

జయద్రథస్య గోస్తార స్సంశయం పరమం గతా" (94. 8.)

"కావామి త్వాం మహాభాగ పాండవానాం హితే రతం

తథా మువ్యామి చ బ్రహ్మన్ కార్యవత్తాం విచింతయన్"

(,,—11)

"అస్మా స్థ త్వం నదా భక్తా నిష్ఠ స్వమితవిక్రయ

పాండవాన్ సతతం ప్రేణ స్వస్మాకం విప్రియే రతాన్" (,,—13)

అని మూలము. 'ఏమయ్యా! అర్జునుడు మన సైన్యమును భేదించుకొనియే
పోయినాడా? ఎవరైననూ నమ్ముదురా? నీవు పాండవప్రియుడవు. నే నెరుగు
దును. ఎరిగియు కార్యార్థినై నిన్ను నమ్ముచున్నాను. మేము నీకు భక్తు
లమై యున్నను, నీవు మ మ్మిచ్చగింపవు. మాకు విరోధులైన పాండవులను
ప్రేమింతువు'—అని యర్థము.

ఈ యర్థమే తిక్కన పద్యములో, —'పాండవ వక్షపాతి' అను సంబో
ధనమువల్లను, 'అర్జునుడు మన సేనను నేలకు కోలకు తెచ్చుచున్నను తల యెత్తి
యై నను అటుచూడవు'; 'నీ మనస్సెప్పుడును అటే'; 'నీవు కప్ప యెలుగు పామువు';
'మాకు ఊటగా వరమిచ్చినావటయ్యా?' అను జానుతెనుగు పలుకుబళ్ల
వల్లను—ఏంతో మనోహరముగా రూపొందినది.

నేలకు—కోలకు తెచ్చుట' యనగా శివాభిష్టము చేయుట.

'కప్ప యెలుగుపాము' అనగా, కప్పవలె అరచుచు, దగ్గరకు వచ్చువారిని
కాటువేయు పామువలె, మంచి మాటలతో నమ్మించి, ద్రోహము చేయువా డని
భావము.

ద్రోహుడు సైంధవుని రక్షింతునని చెప్పి, అర్జునునిచేత చంపించివా
డని దుర్యోధనుని దెప్పుడు మాట.

'కప్ప యెలుగుపాము' జాతీయము. సూ. వి.; పద. పారి. చెప్పినవి.
ఇట్లే 'మేక వన్నె పులి' అనుటయును కలదు.

"తెలియ నిది మేక వన్నియపులి యటంచు" (రాధికా. 3—19)

'నయోముఖ విషకుంభము'; 'గోముఖ వ్యాఘ్రము' అను సంస్కృత
లోకొక్తులను ఈ భావమును తెల్పునవే.

"తనకు నేం యమృతధామాఖ్య గోముఖ

వ్యాఘ్ర మనగ నిట్టివాడె నుమ్ము" (కళా. 6.268)

14. 'తేనె పూసిన కత్తి'

"విను నమ్మి యొందు వలనికి

జనక జయద్రథుడు నిలిచె సైన్యములో నా

తని జంపెడు దేనియ పూ

సిన కత్తివిగాక మానిసె యూహించన్"

(ద్రోణ. 3—108)

ఈ పద్యమును మూలమునకు భావానువాదమే. మూలములోని భావ
మిందు సంగ్రహింపబడినది. 'తేనెపూసిన కత్తి' యనునది మాత్రము మూలము
లోని మాట.

"న హ్యహం త్వాం విజావామి మధు దిగ్ధ మివ క్షరవే" (94.14)

"న దాస్యచ్చే ద్వరం మహ్యం భవాన్ పాండవ నిగ్ర హే

వావారయిష్యం గచ్ఛంత మహం సింధువతిం గృహన్" (,,—15)

"మయా త్వాకంనమానేన త్వత్ ప్రాణ ముత్థితా

ఆశ్వాసిత స్సింధువతి ర్హివా ద్దత్తశ్చ మృత్యువే" (,,—16)

తేనె పూసిన కత్తి, తేనెను చూసి, ఆశ కల్పించి, నాకివంతనే నాలుకను తెగోయును. దానిని బట్టి, అనుకూలముగు మాటలు చెప్పి, అటుపై మోస గించువానిని 'తేనె పూసిన కత్తి' యనుట రోకోక్తియైనది.

"పైంధపుని రక్షింతుమి మాట యిచ్చి నమ్మించి మోసగించిన వాడవు. "నీవు తేనె పూసిన కత్తివి" అని ద్రోణుని నిందించుచు దుర్యోధనుడన్నమాట.

పై రోకోక్తిని తెలిసి రామకృష్ణుడును, అట్టి భావముతోనే ప్రయోగించినాడు.

"తేనె పూసిన కత్తి ధాత్రిమరుండు" (పాండు. 3—46) మా. వి.; పద. పారి. ఈ రోకోక్తిని గ్రహించినవి.

15. 'నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చు'

'నేలకు గోలకుఁ దెచ్చు' అనునది రూఢ్యర్థముగల ఒక పలుకుబడి. 'చిందర వందరచేసి చెందాడు, చంపు' అని యర్థము. ఈ పలుకుబడిని తిక్కన పలుమారు వాడివాడు.

"బాలుడనైన నీ వరిది బంటు తనంబునఁ బ్రాడ వీర భూ
పాలురఁ గుంభజ ప్రభృతి బాహుబలాద్యులఁ గిట్టి నేలకుం
గోలకుఁదెచ్చి యిట్లగుటకున్ వెఱిగందుచు వంతఁ బొందుచున్
లోలకుఁ జాడకున్నె జన రోకము నీదగు రూపురేఖయున్"

(ద్రోణ. 2—333)

"నిను మలీందాటి ప్రజ నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చుచున్న య
ర్థును దలయొత్తియైన నటు చూడవు" (ద్రోణ. 3—107)

త. ర. "నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చు—క్రిందు మీరుచేయు" అని చెప్పినది. మా. వి. రో ఈ క్రియయే లేదు.

వా. వి. ఈ క్రియను చెప్పి, భారతపద్యముల నుదాహరించినది.

పద. పారి. "నేలకు కోలకు తెచ్చు=1. నానా బీభత్సము చేయు. 2. చంపు" అని అర్థము చెప్పి, ఈ క్రింది పద్యముల నిచ్చినది.

"నీ యవరోకనం బొడవ నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చినట్టి వాఁ

డా యెలనాఁగబోంట్లు తెలియ వ్వనిపింతురు నాకు నెంతయున్"

(కళా. 7—35)

"అలాటి బలము నేలకుఁ గోలకుఁ దెత్తురు" (కర్ణ. 2—88)

16. 'పువ్వుల కోలసాఁచు'

మూలములో, అభిమన్యు మరణమునకు దుఃఖించు ధర్మరాజును వ్యాసు డిట్టూరడించినాడు.

"యుధిష్ఠిర మహాప్రాజ్ఞ పర్య కౌన్త వికారద
వ్యసనేషు నమువ్యంఠి త్వదృశ భరతర్షభ (52.9)
వృగ్గ మేష గత త్కూర త్కృతాన్ పాత్యా బహాన్ రణే
అఖాల నదృశం కర్మ కృత్యా నై పురుషోత్తమః
(,,—10)

అనతి క్రమణీయో నై విధి రేష యుధిష్ఠిర

దేవ దానవ గంధర్వాన్ మృత్యు ర్క్షరతి భారత" (,,—11)

"యుధిష్ఠిరా! నీవు కౌన్తములు చక్కగా చదివినప్రాజ్ఞుడవు. అవదలందు నీవంటివారు ధైర్యమును కోల్పోరు. కుమారుడు తూరులైన కృతపు అను పలువురను పరిమార్చి స్వర్గమున జేరినాడు. అతడు చేసిన పని మహా విరుడు చేయదగినదిగాని, బాలుడు చేయజాలినదికాదు. మృత్యువు దేవ దానవ గంధర్వులనైనను పారింపక మానదు"—అని యర్థము.

ఈ యర్థమును తిక్కన, ఈ క్రింది పద్యముతో మరియొక భోర జోర చెప్పినాడు.

"పలువురు రాజులం దునిమె బల్లిదూఁ డాతఁడు నీన్మ పోషణ
యలుగఁగూ పాలుసేయ కభియాతులు పువ్వులకోల సాఁచురే
కలఁగుదురే విపద్దశం కాటేయ నార్యులు? సాపు లింత విం
తరే? గరుడోరగద్యువరదానవకోటుల చావుఁ జాడమే!

(ద్రోణ. 2—149)

"అభిమన్యు డెంతోమందిని అంత మొందించి పోయినాడుగాని, అనామ కముగా—దీనపు చాపు చావలేదు. అతడు బల్లిదూడుగాని, పసివాడుకాదు. రణమున వగవారు బాణములతో పడగొట్టక, పూలతో పూజింతురా? చా వొక వింతా? గరుడ గంధర్వులును చచ్చుట మన మెరుగమా! ఎరిగియును మీవంటి ఆర్యులు దుఃఖించుట యొప్పుదు" దీని పద్య భావము.

'పువ్వులకోల సాఁచురే'—జాతీయము. తిక్కన ఈ క్రింది పద్యములోను వాడివాడు.

"జనపతి వంశ గేశవుండు పంధికి బోయెడు నప్పు నీవు నె
ప్పిన గరువంపు రాజనపు బెట్టిదపుం దగు మాట లెల్ల నె
మ్మనమున నెక్కొనన్ నిలుపుమా వగవం బనియేమి? పంగరం
టును బగవారు పేర్చి పారిపుచ్చక పువ్వుల కోలసాఁచురే!"

(సావిత్రీ. 2—90)

భీముడు ఆశ్వత్థామ శిరోమణిని తీసికొని ద్రౌపది కడకు వచ్చినాడు. ఆమె పుత్రులను తలచుకొని, దుఃఖించుచున్నది. అప్పుడు ఆమె మనసుకు దిటపు కలిగించుటకై, భీము డన్నమాట యిది.

దీనికి మూల మిట్లున్నది—

"ఉత్తిన్న కోక మున్నప్పిన్మ క్షత ధర్మ మనుస్మర" (16—28)

"ప్రయాణే వాసుదేవస్య శమార్థ మసితేక్షణే
యా న్యక్తాని త్వయా భీరు వాక్యాని మధుమాతని" (,,—29)

"ఉత్తవ త్వసి తీవ్రాణి వాక్యాని పురుషోత్తమం

క్షతధర్మానురూపాణి తాని సంస్మర్తు మర్హసి" (,,—31)

'కోకముమాని లెమ్ము. క్షతధర్మమును స్మరించు. సంధికి పోవునపుడు క్రి కృష్ణునితో క్షత ధర్మాను రూపముగా నీ వాడిన తీవ్ర వాక్యములు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకో' అని యర్థము.

తిక్కన పద్యములోనున్న అర్థమును ఇదే. అయితను—'అనాడు నీవు కృష్ణునకు చెప్పిన గరువంపు—రాజనపు—బెట్టిదపు మాటలు మనమున నెక్కొన నిలుపుమా' అను రచన, మూలము కంటెను బిగియు బిగియు గలిగి, సంభాషణ సమయోచితమై, కోకమయమై యున్న ద్రౌపది హృదయమున మరల పీరమును మొలకెత్తించ జాలియున్నది. దానికి 'పంగరమున వగవారు పారిపుచ్చక పువ్వుల కోలసాఁచురే' అన్న అర్థాంతర వ్యాసము మరింత ఎన్నె పెట్టినది.

'పువ్వుల కోలసాఁచురే' అనునది 'పూజింతురా!' అను నర్థము నిచ్చు జాతీయము. 'పువ్వుల కోలసాఁచు' శబ్ద పల్లవక్రియ. కావున, 'పువ్వులకోల—పూల బాణమును, చాతురే—చాపుదురా' అని ప్రతిపదార్థము చేయగూడదు. 'పూల కోల యేమి? చాచుటయేమి?' అని వితర్కించుటయును కూడదు.

మా. వి. ఈ జాతీయములో గూడిన పై రెండుపద్యములను 'చాచు = చాపు' అను క్రియక్రింద ఇచ్చినది. పద్యములలో 'చాచు=చాపు' అను అర్థము పరిపదదు. కావున, ఆ క్రియక్రింద ఇచ్చుట సరికాదు.

'పువ్వుల కోలసాఁచు' అను క్రియను మూలపదములలోనే చేర్చి, దాని క్రింద భారతప్రయోగములను చూపించవలె—పద. పారి. అట్లే చూపించినది.

17. 'పాలలోఁబడిన బల్లి'

సంధికొరకు వాసినకు పోవుచున్న కృష్ణునితో, ధర్మరాజు తమ తల్లిని తలచుకొని యిట్లున్నాడు.

“అడవికి నేగునాడు మము నందగ నెంతయు దప్పు వచ్చిన
పుడు దనమోము దైన్యమునఁ బొందెడు నత్రులుఁ జూచి చూచి యు
ట్లోడఁ బడి డింది సోవలసె నుమ్మలికమ్మున గొంతి యింతకున్
బడుగలు పాలలోఁ బడిన బల్లి విధంబున నుండకుండునె?”

(ఉద్య. 3—135)

“ప్రవణంతోఽభిరావంతిం కృపణం పుత్రగర్హిణిం
రు ధతి మనసో యో నా మగచ్ఛామ వయం నవన్” (82—44)

న మానం మ్రియతే దుఃఖైః సా వే జ్జీవతి కేశ
తథా పుత్రాధి ర్గార్థ మార్తా వ్యసర్త సత్కృతా” (—45)

“అభివాద్యాన సా కృష్ణ త్వయా మ ద్యచనాత్ విధా” (—46)

అని మూలము—ఇందులో, ధర్మరాజు—“కృష్ణ! మా తల్లి దుఃఖముల
చేత మృతిపొందియే యుండును. జీవించి యున్నను మా కష్టములను తలచు
కొని దుఃఖించుచుండును” అన్నట్లున్నది.

తిక్కన, ఈ యర్థమునే—‘పాలలోఁ బడిన బల్లి విధంబున నుండకుండునె’
అని జాతీయమైన భాషలో చెప్పినాడు.

“పాలలోఁ బడిన బల్లి” సంకట స్థితిని దెల్పు జాతీయము.

పాలకుండలో బడిన బల్లి బయటికి వచ్చుటకు పిలువెడు. పాల జీ ద్తంబు
కొని కాళ్ళు జారిపోవుచుండును. కనుక కుండ కెగ్గటాక ననువు పడదు. అందు
వలన, ఆ పాలతోనే ప్రాణధారణ చేసికొనుచు, గతి గల్గు వరకును, అందులో పడి
యుండవలసినదే. కనుకనే, సంకటస్థితి మాచకముగా ‘పాలలోఁబడిన బల్లి’ అను
జాతీయము పుట్టింది.

ఈ జాతీయమును శ్రీనాథుడు వాడుకొన్నాడు.

“పడితిమి కుక్కలం బడవి పాలులు, దుర్భరమైన వృత్తి నెన్
బడితిమి గర్భయాచకుంధంగిదరిద్రత చుట్టుకొన్న, లో
బడితిమి పాలలోఁ బడిన బల్లల కై పడి, వెల్ల వెంటలం
జెడితిమి యేమి చెప్ప నరవరుహసంభవ! దుష్ట దైత్యుడే”
(హర. 3—15)

నూ.వి. “బల్లి = గృహ గోధిక, తఱచుగ విండ్ల గోడలపై ప్రాకుచుండెడి
ఒక జాతి నరీపువము. (ఇది శకునమును దెలుపును)” అని వివరించి, “ఉమ్మడి
కంబున గొంతి” అను ‘ఉద్యోగ’ పద్యము నుదాహరించినది.

పద్యములో మన్నది వట్టి బల్లికాదు. ‘పాలలోఁబడిన బల్లి’. కవి అట్టి
బల్లిని ఉపమానముగా చెప్పుటలో భావమేమో, నూ. వి. వివరణము వలన తెలి
యును. ఆ విషయమును అది జాతీయ మని గుర్తించలేదు.

పద. పారి. జాతీయమును చెప్పి, అర్థభావములను ఛక్కగా వివ
రించినది.

18. ‘మల్లు ముంటఁబుచ్చుట’

“కలహంబుల్ దమలోనఁ జేసిన నుచేల్చా నైపుణం బొప్పు శ
త్రులఁ జాడందగు భూత దానపుల సోరుంజూచిన క్షేమ్యైయిన్
ములు ముంటం దగఁ బుచ్చు ధంగిగలుగున్ భూవాత కీర్తన మం
త్రుల యేపున్ విరుఁ డిట్ల మాపునది నేర్పుం బెంపుఁ బొల్పారగన్.”
(శాంతి. 2—418)

ఈ పద్యమున మూడు పంతులు తిక్కన పాఠము. ‘కీర్తన మంత్రుల
యేపు మాపునది’ అను వాక్యము మాత్రమే మూలము లోనిది.

“అథర్వదర్శి యో రాజా ఇలా దేవ ప్రసర్తతే
క్షీప్రమే వావయాతోస్మా దుభౌ ప్రథమ మధ్యమా (92—8)
అన త్వాష్మి నచివో వధ్యో లోకవ్య ధర్మవా

నపైన పరివారణ క్షీప్రమే వావసీదతి” (—9)
అని మూలము.

మల్లు ముంటఁ బుచ్చుటయనగా దుర్మార్గుని దుర్మార్గుని చేతువే మడి
యించుట—తనకు గిట్టనివారు తమలో లాము కలహించుచున్నప్పుడు, రాజైన
వాడు అందులో జోక్యము కలిగించుకొనక, చూచి, చూడనట్లుండవలె ననియు,
అట్లున్నచో, శత్రువు శత్రువుచేతనే హతు డగుననియు, అది ముంటిని ముంటి
తోనే తీసివేసినట్లుగుననియు పద్యభావము.

‘మల్లు మల్లుతోనే తీసినట్లు’ అని వాడుక. ఈ వాడుక నూ. వి. కెక్కి
లేదు. పద. పారి. ఈ వాడుకను చూచి, ‘చెడుగును చెడుగుతోనే సాధించు’ అని
అర్థము చెప్పి, ఈ క్రింది పద్యమును గూడా ఇచ్చినది.

“అనవుడు నింతి యాయెడఁ బ్రయాస వడం బనియేమి యంచు వే
గన ములు ముంటఁ బుచ్చుటయ కార్యముగాఁ దలపోసి”

(పిక. 1—45)

19. ‘ఎడ్డక తైర-నాలుక బెల్లము’

“వికచముఖఁ డగుచు శత్రువు
లకు హతులగు నట్టి వారలం గని భూపా
లకుఁ దెడ్డ కత్తెరయు నా
లక బెల్లము నై మనంబులుం గవవలయున్”

(శాంతి. 3—268)

ఎడ్డ = ఎడఁద, పృథయము—‘నాలుక బెల్లము; ఎడ్డకత్తెర’ అని వాడుక.
తియ్యగా మాటలాడుతూ, పృథయమున కఱికుగా నుండుట.

రాజా శత్రువక్తమువారితో మంచిగా మాటలాడుచు, వారి మనస్సు మర్క
ములను కనిపెట్టుచుండవలెననియు, శత్రు వ్యవహారమున మాత్రము మన
సున కఱిమదనము కలిగియుండవలె ననియు పద్యముని భావము.

“వాక్యోత్రణ వివీత స్యాత్ పృథయేన యథా క్షరం”

శ్లోక్ష, పూర్వాభిధాషీ చ కామక్రొధోచ వర్జయత్” (140.13)
అని మూలము.

నూ. వి. ‘నాలుక’ అనుపదముక్రింద—“నాలుక బెల్లము—వాక్యోరు
యము, మాటల తీసి” అని చెప్పి, ఈ పద్యము నుదాహరించినది కాని, ‘ఎడ్డ’
అను పదమక్రింద ‘ఎడ్డ కత్తెర’ యన నేమో చెప్పలేదు. “ఎడ్డ—ఎడఁద” అని
మాత్రమే చెప్పినది.

నిఘంటువు ఎడ్డకత్తెర నాలుకబెల్లము’ అను జాతీయమును ‘ఎడ్డ’
క్రిందనే చూచి, దాని భావమును తెలుపవలెగాని, ఆ జాతీయమును రెండు
ముక్కలు చేయుటయు, అందు రెండవ ముక్కను ‘నాలుక’ క్రింద చూచి
మొదటి ముక్కను వదలి చేయుటయు సరిగాదు.

పద. పారి. యీ పద్యమునే ఉదాహరించి—“ఎడ్డకత్తెర నాలుకబెల్ల
మగు—లోపల యేమున్నా నై కి ప్రియముగా మాట్లాడు. పయో ముఖ విష
కుంభము లొంటిది” అన్నది.

పయోముఖవిషకుంభము—‘వంశకుడు’ అను పద్యమునిచ్చినది. వంశవ
వానికి నవాజలక్షణము.

పరపక్షమువారితో మంచిగా మాటలాడుచు, వారి మనస్సులను గమ
నించుచు, అత్యు రాజ్యరక్షణమున జాగరూకత గలిగి యుండుట రాజైనవాడు
నేర్చుకొనవలసిన లక్షణము. అందువలననే రాజా కాటోయే ధర్మజానకు తీష్ఠుడు
బోధించవలసి వచ్చినది. అది రాజనీతి.

ఆ నీతిని కృష్ణరాయలును అనువదించినాడు.

“గడిన్పుల రాయజారుల యెడఁ గొలుపున
పరన పల్కనములు రాజా నలుపవలయుగ

గాత్య యద్యము అనుచును గాత్య బలుక
వలయు; నది మైత్రీ దా దేహ బలుక వలయు

(అము. 4.259)

వంచకుడు—అందరి విషయమునను 'వయోముఖ విషయము' గానే వర్తించును. రాజ రాజనీతి ననుసరించి, సగవారి విషయమున మాత్రమే 'వారుక బిల్లిము—ఎద కత్తెర'గా వర్తించును. కాబట్టి, 'వయో.....భము' అను మాట, రాజ నేడ వర్తించదని వా యర్థిపాయము.

20. 'నిడుత్రాట పోవనిమ్ము'

"కుడువ నిచ్చు తతీయుఁ గురవర కక్కించు
వవనరంబు నెఱిగి యరి వృపాలు
నీవు ధీరవృత్తి నిడుగ్రదాట బోనిమ్ము
క్రమ్ము కపిల యనగఁ గ్రమ్మి వెళ్ళు." (అశ్. 1.72)

ఈ పద్యమున కర్థము వాకు నరిగా గోచరించలేదు. 'క్రమ్ము కపిల యనగ గ్రమ్మి వెళ్ళు'—అను తుదిపాదము బొత్తిగా బోధపడలేదు. పోవనిమ్మో తప్పే మైన నుండునా? అన్న సందేహము వచ్చినది.

సూ. వి. లో 'నిడుగ్రదాడు' అను పదముక్రింద ఈ పద్యముదాహితమై యుండదా! అక్కడ పో సందేహము తీరదా? అనుకొని చూచితిని—'నిడుగ్రదాడు = పాడుగుత్రాడు' అని చెప్పి, ఈ పద్యమునే యిచ్చినది. కాని, తుదిపాదము నియ్య లేదు. 'నిడుగ్రదాట బోనిమ్ము' అన్వంతవరకే యిచ్చినది.

'కపిల' క్రింద ఇచ్చినదేమోనని చూచితిని. అక్కడను ఇయ్యలేదు. అర్థము దుర్బోధముగా నున్నందున, ఆ పాదము మదాపారించుటే మాని నట్లున్నది. తక్కిన మూడు పాదములైనను అర్థమైనా? అర్థమయ్యే యున్న యెడం 'నిడుగ్రదాట బోనిమ్ము' అను జాతీయమును తెలిపి, దాని భావమును వివరించుచుండుమగాని, 'నిడుగ్రదాడు' అను పదమునకు మాత్రమే అర్థ మేం వ్రాయును? 'నిడు'—'త్రాడు' అను మాటల కర్థ మా నిఘంటువులోనే యున్నది. కాబట్టి అది యొక పదముగా చూపుటయు, అర్థము వ్రాయుటయు ననుచున్నాము.

మొత్తముమీద తిక్కనపద్యము చిక్కుగానే యున్నది. మూలమును చూచినను అర్థమగుటలేదు. మూలమునకును—పద్యమునకును—పాత్తు లేదు.

"కున్న పున్నుల కృత రత్నవా నితి చ న్మరేభ" (7-2)

పర్యవసన కాలేతు నిరీతం విధీయతే

అమర్తకాలే రాజేంద్ర వ్యవహరే త్తతః వర్మ (,,-3)

వ్యసనం భేదనం చైవ శత్రుకాం కారయే త్తతః" (,,-4)

అని మూలము.

పద్యమున కర్థము వా కొక విధముగా సాదకట్టినది. కాని, నమస్వయ నగుటలేదు. అర్థము తెలిసినచో పండితులు నమస్వయంతరన్న తలపుతో తెలుపుచున్నాను.

'కపిల' అనగా, ఒక జాతి, ఇం జంతువు. ఈ యర్థము సూ. వి. లోనే యున్నది. 'నిడు త్రాట పోనిచ్చు' అను నానుడి ఇలజంతువుల పేరును బట్టి వుట్టినది. అది యెట్లునగా:—

పేటకాడు నిడుపైన త్రాటికి గాలము కట్టి, దానికి, 'నిరు'ను గ్రుచ్చి, నీటిపై వదలును. ఆ జంతువు మాంసాశయేత గాలమును బ్రతిగి వట్టువడును. అప్పుడది తాడు త్రేపి తప్పించుకొని పారిపోవుటకు పెనగుచు, పరుగులు పెట్టును. పేటకాడు దానియెప్పుడు ప్రకారము కొంతదూరము పోనిచ్చి, మెల్లగా తన

వంకకు లాగుకొనును. అది కొంతవరకు వచ్చి, మరల వరుగెత్తును. పేటకాడు మరల లాగును. ఈవిధముగా ఆ జంతువు అంపిపోవు వరకును బాధించి, తరువాత వాడు దానిని గట్టునకు లాగివేయును. ఇదే 'నిడుత్రాట పోనిచ్చుట' యనగా—ఇం వంతుడైన శత్రువునకు స్వేచ్ఛ యొనగుచునే—వశపరుచుకొనవలె నని తిక్కన పద్యమున భావము. ఈభావమును తెల్పునదే—Give him a long rope అను ఇంగ్లీషు జాతీయము.

మరియు, తిక్కన పద్యమునకు వ్యాఖ్యానమో అన్నట్లు, అముక్త మాల్య డలో ఈ క్రింది పద్యమున్నది.

"బెడరి చేరిని బలియుని బిగియఁ బట్ట

కతని మైవడినే వచ్చి వాత్తఁ జేర

క్రమము, పెనగెడు బలమీను త్రాటఁ జేడు.

నొద్దుగాలవు పేటకా డుపమ గాడె?"

(4-25)

ఇట్లు అన్వయమునకు రాక అణకలు వేయు పద్యము లింకను గలవు. తిక్కన వాడిన పదములు, పదబంధములు, వ్యవహారమునుండి జారిపోయినవి. అందువలన ఆయనగారి రచన నరిగా బోధపడుటలేదు. పండి తులట్టి వట్టులను గుర్తించి, అర్థములు వివరించుట అవసరము. నే నిందు కొన్ని సూచించినాను. వా యీ వ్రాతలో—ప్రజ్ఞా లోపమువల్లను, ప్రమా దము మూలమునను నెరసులు పారలి యుండవచ్చును. నచ్చాదయులు దయతో సవరింతురు గాక.

SRI NATARAJA BRAND STEEL TRUNK WORKS

Steel Trunk And Suit Case
Specialists In Film boxes & Mid-Wife Boxes

నటరాజ మార్కు

ఉక్కు త్రుంకులు, సూట్ కేస్ పెట్టెలు

ఈ ఫ్యాక్టరీలో 38 సంవత్సరముల అనుభవముతో, పరి శ్రమతో నిపుణులైన పనివారిచే, దిగ్గమైన ఉక్కు రకులతో, నవనాగరికతకు తగిన శ్రో తరకాలగో తయారుచేయబడిన దిక్కురి త్రుంకులు, సూట్ కేసులు ఇతర రకాల పెట్టెలు, ఆకిరి టీయమైన వివిధ రంకులతో మానవ దొరుకును. ఎక్కువ పొడవు, వెడల్పు, ఎత్తుగలవి, ఇతర మెపులలోకంటె తిక్కుర ధరలలో దొరుకును. ఒకసారి ఆరురుచేసి, మా సరుకుల వాణ్య తను పరీక్షించండి. అవి మాకు తిప్పక తృప్తికలిగించును.

అ. రత్నసభాపతి ముదలియార్,

166, నైనియప్పనాయకన్ వీధి, మద్రాసు-3

WORK SHOP :

31/32, Hood Wharf, Walltax Road,

G. T. Madras-1.

ధాత్రి వందనము

శ్రీ టి. బి. యం. అయ్యవారు

యంగయుగములు-నీ పవిత్రోదరమున
విసుషకయె-నన్ను మోసిన విశ్వధాత్రి!
గిరివరకీరీటధారిణీ! తరళసింధు
హారిణీ! అందుకో మన్నమస్కారశతము
ఎన్నో జన్మలనె త్రియుండెదను త
శ్రీ! స్వచ్ఛజైతల్య సం
పన్నం బుజ్వల హేమరత్న నివహ
వ్యాలోల శోభాచ్ఛటా
చ్ఛన్నంబౌ-భవదీయగర్భమున-స్వే
చ్ఛావృత్తి క్రీడించుచున్-
వన్నెల్ చిన్నెలు సారెసారెకును సం
పాదించుకొంచున్ ధృతిన్.

సురభిళ లతాంతములు-గిరీర్పురులు-బర్హ
భూషితమయూర నివహమ్ము-ముగ్ధశేష క
దంబకమ్మును-నేను సోదరుల మమ్మ!
ఇంతకంటె సౌభాగ్యమింకేమి వలయు!
కవినై పచ్చికబీళ్ల నీ యొడలి సిం
గారమ్ము మెచ్చక-పత
న్నవ నీహార పృష న్మనోజ్ఞ పదబం
ధ శ్రేణి నీనాడు-భూ
ధవమూ ర్తిన్-భవదీయవక్షమున మ
తారాతి రక్తమ్ముఁ బ్రా
గ్భవమందుం బ్రవహింప జేసినను-నన్
బాలింతు వేళాకృతిన్ -

పువుపుట్టమ్ములతోడ మెత్తనగు నీ
పొత్తిళ్ల బాంధవ్యమే
ను విడంజాలను-జన్మజన్మలకు న
న్నం గన్న రల్లి! వృధా
దివిషన్మార్గ విహారవల్లనములన్ -
దీవ్యద్రోహవాసభా
గ విలాసమ్ములఁగాని కోర-శిశులే
భిన్-నీ యొడిన్ దూగుచున్.

కలలో మనిషి

శ్రీ పెద్దిబొట్ల సుబ్బరామయ్య

గో

డ గడియారం 'టంగ్' మని ఒక్కసారి మ్రోగి దీక్షగా పని చూసుకుంటున్న చంద్రమౌళి ఏకాగ్రతను భంగం చేసింది. ఆయన తలయెత్తి గడియారంవంక చూశాడు. అయిదున్నర అయింది. అఫీసులో మిగిలినవాళ్ళ కూడా వెళ్లిపోయినట్టున్నారు. అంతా నిశ్శబ్దంగా ఉంది. పూను రాఘవులు గుమ్మం ముందే కూర్చుని ఉన్నట్టున్నాడు. అతని వీడ గాజు తలుపుమీద పడుతున్నది.

చంద్రమౌళి తాను చూస్తున్న కాగితా లన్నింటిని ఎక్కడి వాటి నక్కడ సర్దిచేసి పని ముగించుకుని నిట్టూర్చి, ఏకాంతంగా రివాల్యంగ్ కుర్చీలో వెనక్కు వ్రాలి, ఒక్క క్షణం కళ్ళ మూసుకున్నాడు. ఇంతలోనే ఎన్నో దినాలుగా తనకు చిరపరిచితమైన 'టక్ టక్' మనే ధ్వని వినిపించి ఆయన కళ్ళ తెరచి కిటికీలో నుంచి క్రిందికి చూసేవారికి మళ్ళీ ఆ కుర్రవా ర్లిద్దరూ క్లబ్ కోర్టులో టెన్నిస్ ఆడుతూ కనిపించారు. ఆయన వ్రతి రోజూ వలెనే వారిని ఆసక్తితో గమనిస్తూ కూర్చున్నాడు.

ఆ అఫీసు పక్కనే ఒక క్లబ్బు ఉంది. చంద్రమౌళి అఫీసు గదిలో నుంచి చూస్తే ఆ క్లబ్బు ప్రక్కభాగంలోని టెన్నిస్ కోర్టు కనిపిస్తూ ఉంటుంది. అసలా క్లబ్బులో టెన్నిస్ అంటే మోజా గాని, ఆసక్తి గాని ఉన్నవా రెవరూ లేరు. దాదాపు అందరూ అక్కడికి కేవలం పేకాల ఆడేం దుకు వచ్చేవారే. మూడు నెలలక్రిందట ఆ క్లబ్బుకు ఒక ప్రఖ్యాత రాజ కీయ నాయకుడు రావడం జరిగింది. ఆయనచేత అక్కడ ఏదో ఒక ప్రారంభో త్వం చేయించుకుంటే ఆయనను బాగా గౌరవించినట్లు పురుషులందరినీ, ఆ ప్రారంభించబడే విశేషమేదో ఆయన పేరుమీద చిరస్థాయిగా నిలబడి క్లబ్బుకు పేరు ప్రఖ్యాతులు తెస్తుందనీ ఎవరో సూచించారు. అంతా ఆ ఆలోచన బాగున్నదనే అన్నారు. కాని "దేనికి ప్రారంభోత్సవం చేయించాలి?" అన్న మీమాంసే వచ్చినప్పుడు ఎవరూ ఏమీ మాట్లాడలేదు. "మన క్లబ్బులో ఏం తక్కువ? పేకాలకు ఎంతమంది వస్తే అంతమందికి కావలసిన ఏర్పాట్లు యిప్పుడూ జరుగుతూనే ఉన్నాయి. ఇప్పుడు మనకు లేనిదేమిటి?" అని కమిటీ మెంబర్లందరూ చీర్షంగా ఆలోచించారు. చివరకు ఇతర పూర్ణలో రకరకాల క్లబ్బులను చూసిన ఒక మెంబరు "మన క్లబ్బులో లేని వేమిటో నేను చెబుతాను. ఎన్నాళ్లనుంచో మీలో కొందరితో వ్యక్తిగతం గనూ, సమిష్టిగనూ కూడా యీ ఎడ్యుం ప్రస్తావించాను. కాని మీ రెవ్వరూ దానిమీద ఆసక్తి చూపించనే లేదు. ఇప్పుడు మన క్లబ్బులో ముఖ్యంగా లోపించినది 'బిల్డర్ గవ్వ'. ఏ బాడ్మింటన్, టెన్నిస్, వాలిబాల్ ఆడుకోవటం మన మెంబర్లలో చాలామందికి యిష్టంలేక పోవచ్చు. రాత్రింబవళ్ళ పేకాల తప్ప మరేమీ వారికి రుచించకపోవచ్చు. కాని నామ మాత్రానికైనా అవి చాలా అవసరం. ఇప్పుడు మన మెలాగూ ఈ రాజకీయ నాయకుణ్ణి పిలిచి సత్కరించి ఒక పార్టీ ఏర్పాటు చెయ్యాలనుకుంటున్నాం. ఒక టెన్నిస్ కోర్టు తయారుచేయించి ఆయనచేత ప్రారం భోత్సవం చేయిద్దాం. అది బాగుంటుంది" అన్నాడు. మిగిలినవా రందరూ దానికి తలబాపి "అవును. మీరు చెప్పింది బాగానే ఉంది" అన్నారు. వారిలో ఒకాయన సందేహిస్తూ "అవునండీ. స్లాను బాగానే ఉంది. కాని యిక్కడ మన కేవలం టెన్నిస్ కోర్టు పాదపు, వెడల్పులే సరిగా తెలియవుకదా? ఇప్పు డెలా?" అని అడిగాడు. మిగిలినవారు "అదీ విజమే" అన్నారు. అప్పుడా

మొదటి మెంబరు "అది అనలు నమస్కేకాదు. మనకు ఆలోచన ఉందాలే కాని చిటికె వేస్తే పనులు జరుగుతాయి. మా యింట్లో అద్దెకున్నవారి అబ్బాయి యూనివర్సిటీలో చదువు పూర్తిచేసుకుని ఉద్యోగ ప్రయత్నాలు చేస్తూ యిప్పుడు యిక్కడే ఉన్నాడు. అతని దగ్గర టెన్నిస్ బ్యాటు ఉంది. ఏమీ తోచక చాలా బాధపడిపోతున్నాడు. నేను అతనితో మాట్లాడు తాను. ఆ బాధ్యత అంతా నామీద ఉంచండి" అన్నాడు. అంతా "సరే" వన్నారు. తర్వాత త్వరత్వరగా పనులు జరిగిపోయాయి. ఆ రాజకీయ నాయ కుడు వచ్చే వేళకు టెన్నిస్ బాగా ఆడగలిగిన వారి నిర్దేశించిన పనులూ గలిగారు. ఈ విధంగా ప్రారంభమైన ఆ టెన్నిస్ కోర్టు తర్వాత తర్వాత చాలా నిర్లక్ష్యంపాలైంది. విజానికి అక్కడివా రెవరికీ, పేకాలకు ఉపయోగించ వలసిన అమూల్యమైన తమ కాలాన్ని యీ కొత్త ఆటకోసం వ్యర్థం చేయటం యిష్టంలేదు. అందువల్ల ప్రారంభోత్సవంనాడు ఏ యిద్దరు యువకులు ఆడారో చివరకు వా రిద్దరే మిగిలారు. సాయంకాలం అయిదు న్నర ఆయ్యనారికి క్రిందినుంచి 'టక్ టక్' మని ఆ ధ్వని వివరావలమూ, చంద్రమౌళి కొద్దిసేపు వారి ఆటను గమనించటమూ చాలా రోజులుగా జరుగుతున్నది.

టెన్నిస్ ఆడుతున్న యిద్దరిలోనూ ఒక వ్యక్తికి యిరవైవారుగు నంతవరకాల వయస్సు ఉంటుంది. అతడు యూనివర్సిటీలో చదువు పూర్తి చేసుకుని ఉద్యోగప్రయత్నాలు చేస్తూ యింట్లో తల్లిదండ్రుల దగ్గరే ఉన్నాడు. బొద్దుగా ఆరోగ్యంగాఉండి ఎప్పుడూ నవ్వుతూ చలాకీగా ఉంటాడు.

రెండవవాడు చంద్రమౌళి అఫీసులోనే దాదాపు పదిహేను రోజుల క్రిందట ఉద్యోగంలో చేరాడు. అతడు అంతకుపూర్వం కూడా రోజూ సాయంకాలంనేక టెన్నిస్ ఆడుతూ ఉండేవాడు. చంద్రమౌళి టెన్నిస్ కోర్టు ప్రారంభం అయిన నాటినుంచి అతన్ని జాగ్రత్తగా గమనించాడు. అతనికి యిరవైయేళ్ళు ఉంటాయి. నవ్వుగా, వచ్చగా ఉంటాడు. అందమైన ముఖం జాట్టు పెడవరంగా ఉండి ఎప్పుడూ నుదుటిమీదికి పడుతూ ఉంటుంది. అతడు పెద్దగా నవ్వుటం ఎవరూ చూసి ఉండరు. చాలా గంభీరంగా ఉంటాడు. వ్రతి పని ఏడమచేతితో చేస్తాడు. అతడు టెన్నిస్ బాగా ఆడగలడు. మెరుపువలె కోర్టులా తానై విప్రంభించి, ఎడమచేత్తో ఆడుతూ ప్రత్యర్థి కళ్ళ భైర్లు కమ్మించగల వేగం వుంది అతని దగ్గర.

టెన్నిస్ కోర్టు ప్రారంభోత్సవం జరిగిన తర్వాత దాదాపు నెల రోజుల పాటు అఫీసుపైము కాగానే యిలా క్రిందికి చూస్తూ వారి ఆటను గమనించటం చంద్రమౌళికి బాగా అలవాటైంది. ఇంతలోనే తమ అఫీ సులో మరో పైపిన్లు కావలసినవచ్చి ప్రకటన చేయటమూ దానికి ఒక డజను అఫీజేమ్లు రావడమూ జరిగింది. చంద్రమౌళి ఆ పన్నెండు మంది లోనూ యోగ్యులైనవారిని ఆరుగురిని ఎన్నుకుని వారికి 'యింటర్వ్యూ' కార్డులు పంపించాడు. ఒక అధివారనాడు ఉదయం 'యింటర్వ్యూ'లు ప్రారంభమైనాయి. ఒక్కొక్క అభ్యర్థిలో దాదాపు యిరవై విముషిలు మొదలుకొని అరగంట వరకు సంభాషించి మంచిచెడ్డలు తేల్చుకున్నాడు. వారిలో అరవవాడుగా చివరకు యీ ఎడమచేతి టెన్నిస్ ఆటగాడు రోహికి వచ్చాడు. రాగానే చంద్రమౌళికి ఎదురుగా నిలబడి నమస్కారం చేశాడు. చంద్రమౌళికి రోజూ తాను చూస్తున్న యీ టెన్నిస్ ఆటగాణ్ణి

ఉద్యోగం కోసం వచ్చిన అభ్యర్థిగా చూడవలసి రావటం చిత్రంగా ఉంది. ఆయన అతనికి తన అభ్యర్థిమైతన కుర్చీ చూపించి 'కూర్చోండి' అన్నాడు. అతడు బిడియవడుతూనే కూర్చున్నాడు. చంద్రమౌళి అతని అప్లికేషను తీసి చూసి "మీపేరు పార్థసారథి కదూ?" అని అడిగాడు. అతడు 'అవును' ని తల వూపాడు. తర్వాత ఆయన అతని పర్ఫిఫికేట్లన్నీ చూశాడు. 'ఔ పూ, పార్థసారథి' అని అతని యోగ్యతను పరీక్షించాడు. తాను మాట్లాడుతూ ఉంటే అతడు ముందు 'షిర్ట్ వ్యూండ్' లో వ్రాసుకోవలసిన అవసరం లేనివాడివలె ఔ పూ మెషిను ముందు కూర్చుని, తాను చెబుతూవున్న దాన్ని వింటూనే ఔ పూ చెయ్యటం ప్రారంభించాడు. తాను వేగం ఎంత హెచ్చినా అత డెక్కడా తడుముకున్న బాడ అయినా కానరాలేదు. అతని పన్నుని ప్రేళ్ళ అదృతంగా, అతి వేగంగా 'ఔ పూ మెషిను' మీద కదులుతూ ఉంటే చూడటం చాలా ఆనకట్టి కలిగించింది. తాను చెప్పడం ఆపిన తర్వాత అతడు 'మెషిను' లో నుంచి కొయితాలు తీసి ఆయన కిచ్చాడు. చదివితే ఒక్క అక్షరం కూడా పొల్లుపోకుండా అంతా అలాగే ఉంది. చంద్రమౌళి తన ఆశ్చర్యం పైకి కనుపించకుండా జాగ్రత్తపడి ఆ కొయితాలను బల్లమీద ఉంచి 'బాగానే ఉంది' అంటూ తం పంకించాడు.. ఆయువకుడు చంద్రమౌళిలో "మీరు అన్యథా భావించకపోతే ఒక్కవిషయం చెబుదా మనుకొంటున్నాను. నేను చాలా బాధలలో ఉన్నాను. 'ఇంటర్మీడియేట్' ప్యాసయి రెండు సంవత్సరాలయింది. అప్పటినుంచి ఔ పూ, పార్థసారథి నేర్చుకుంటూ ఎన్నో ఉద్యోగాలకు అప్లయిచేశాను. కానీ, నాకే ఉద్యోగమూ దొరకలేదు. నేనందుకు బాధపడనూ లేదు. బహుశా ఆ ఉద్యోగాలు నాకన్నా అర్హులైన వారికే లభించి ఉంటాయని నన్ను నేను సమాధాన పరచుకున్నాను. కాని యిప్పుడు నా పరిస్థితులు మరింత విషమించాయి. నాకు ముసలి తల్లి దండ్రు లున్నారు. మా నాన్నగారికి కళ్ళ కనిపించవు. అరవై యేళ్ళు వచ్చాయి. మా అమ్మ జబ్బుమిషి. ఎన్నో ఏళ్ళనుంచి దగ్గర్లో బాధపడుతున్నది. మిషి చిక్కి శరమైపోయింది. ఇన్నాళ్ళూ అసరాగా ఉన్న కొద్ది భూమిని వదిరోజుల క్రిందటనే అమ్మి బాకీలు తీర్చాము. ఇక ఇప్పుడు నాకు రెక్కలే ఆధారం. నా పాద అంతా అనవసరంగా చెప్పుకుని మిమ్ములను బాధపెడు తున్నానేమో! నా పరిస్థితిని కాస్త సానుభూతితో చూడండి" అన్నాడు. చంద్రమౌళి అతనివంక విశ్రంభంగా చూశాడు. తర్వాత బల్లమీదికి వంగి "నే నేమీ అనుకోను. మీ యోగ్యతలు చెప్పుకున్నారు. మీ బాధలు చెప్పుకోవడమూ మంచిదే. అయినా మిమ్ములను నేను రోజూ ఎక్కడో చూస్తున్నాను" అంటూ ఏదో జ్ఞాపకం చేసుకుంటున్నట్టు నటించాడు. ఒక్క క్షణం అగి "అవును. జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఈ కిటికీలో నుంచి క్రిందికి చూడండి. ఈ ప్రక్కనే ఉన్న క్లబ్బు టెన్నిస్ కోర్టు యిక్కడికి కనిపిస్తూ ఉంటుంది. రోజూ సాయంకాలంపూట మీరు టెన్నిస్ ఆడుతూ ఉండగా నేను చూస్తున్నాను. టెన్నిస్ చాలా భాగ్యవంతుల వినోదం. ఖర్చుతో కూడిన వ్యవహారం. మీరేమో 'చాలా బిడవాళ్ళ' మని చెబుతున్నారు. నాకు చిత్రంగా ఉంది ...." అన్నాడు. ఆ యువకుడు నిట్టూర్చి "అవును. అది నిజమే. కాని నేను ధనవంతుణ్ణి వుండి విలాసంకోసం ఆడటంలేదు. దాని కోసం నేను రాగి కాసి కూడా ఖర్చు చెయ్యాలలేదు. నిత్యమూ ఇంట్లో జరుగుబాట క్షుణ్ణం ఉన్న నాకు అట పాటం కోసం డబ్బు ఖర్చు పెడదా మనేది కలలోనైనా ఉపాంచరాని విషయం. ఆ టెన్నిస్ బ్యాటును నేను కొనలేదు. 'అది నా దగ్గరి కెలా వచ్చింది?' అనేది చాలా బాధాకరమైన ఒక కథ. అది తలుచుకున్నప్పుడల్లా నాకు గుండెల్లో చేయి వేసి తెలికినట్టుగా ఉంటుంది. ఇప్పటికే కాలం వృధా చేస్తున్నానేమో నని బా కపలే బాధగా ఉంది ...." అంటూ అగిపోయాడు. చంద్రమౌళి చేతి గడియారం చూసుకుని "ఫరవాలేదు. మీరా విషయం కూడా చెప్పవచ్చు. కానలసివంత వ్యవధి ఉన్నది నాకు" అన్నాడు. ఆ యువకుడు బాధ ధ్వనించే గొంతుతో, "నేను రెండు సంవత్సరాల క్రిందటనే 'ఇంటర్మీడియేట్' ప్యాసయినాను. నేను చదువుకునే రోజులలో ఎవరితోనూ కలవకుండా ఒంటరిగా ఉండేవాణ్ణి. ఎవరితోనూ స్నేహం చేసుకోవాలనీ, కలిసి తిరగాలనీ ఉండేది

కాదు. 'నా చదువే రోకంగా' వాసాటికి నేను కాలం గడుపుతూ ఉండేవాణ్ణి. నేను రెండో సంవత్సరం చదువుతూ ఉండగా ఒక కొత్త కుర్రవాడు మా క్లాసులో చేరాడు. అతని పేరు మధు. చాలా చలాకీగా, హుషారుగా ఉండేవాడు. ఎక్కడో మొదటి సంవత్సరం చదివి వాళ్ళనాన్నగారికి బ్రాన్స్ ఫర్ కావడంవల్ల వచ్చి రెండో సంవత్సరంలో చేరాడు. వచ్చిన రెండు, మూడు రోజులలోనే అందరి పరిచయమూ పొంది పలుగురి అభిమానము సంపాదించుకున్నాడు. అతడు నన్ను మాట్లాడించి వాతో స్నేహం చేసుకోవాలని చూశాడు. కాని నేను బెరుకు బెరుక్కు మాట్లాడటంలో నా తత్వం అతడు వెంటనే కనిపెట్టి మరీచమవుగా స్నేహంగా ప్రవర్తించటం ప్రారంభించాడు. అలా ఒక వారంలోజూ స్నేహంతోనే నన్ను పూర్తిగా మార్చి వేశాడు. అతని నవ్వు అంత అద్భుతమైనది. అతని మూల అంత శక్తి కలిగి. అతడు 'తన నవ్వుతో ప్రపంచా వ్యంతటిసి జయించగలడ'నిపించేది. తర్వాత మా స్నేహం బాగా పెరిగింది. 'ఒకరిని చూడకుండా మరొకరం ఉండలే మన్నంత' దూరం వచ్చింది. అతనికి టెన్నిస్ అంటే చాలా అతి మానం. సాయంకాలం అయ్యేసరికి పాట్ల లాగా, బనియనూ వేసుకొని టెన్నిస్ బ్యాటు చేతో వూపుకుంటూ వచ్చేవాడు. నన్ను కూడా తనవెంట రమ్మని గొడవ చేసేవాడు. అతడు ఆడుతూఉంటే చూసేందుకు ఎంతో అద్భుతంగా ఉండేది. అంత వేగంగా, అంత నేర్పుగా టెన్నిస్ ఆడేవా రెవరినీ నేను చూడలేదు. అతడు నన్ను కూడా ఆడమని ప్రోత్సహించేవాడు. తనతో ఆడేవారు మరెవరూ లేని సమయంలో నాకు దాన్ని బోధపరిచేవాడు. తర్వాత తర్వాత నాకు తన బ్యాటు యిచ్చి నేను ఆడుతూ ఉండగా చూస్తూ నుంచునేవాడు. తనకేదైనా పనివున్న రోజులలో తన బ్యాటు నాకు యిచ్చి నన్ను 'ఆడుతూ ఉండమని' చెప్పి వెళ్లేవాడు. ఈ విధంగా రెండు మూడు నెలలు గడిచేసరికి నాకు అట బాగా వచ్చింది. నేను ఎడమచేతితో ఆడటం అతని కెంతో ముచ్చటగా ఉండేది. నాతో ఆడుతూ తాను కావాలని ఓడిపోతూ, ఆ ఓటమిలోనే ఆనందిస్తూ ఉండేవాడు. తర్వాత పెద్ద పరీక్షలు దగ్గరికి రావటంవల్ల నేను తా దృష్టి నంతటిసి చదువుమీదనే కేంద్రీకరించాను. అతడు కూడా కష్టపడి చదువుతూ ఉండేవాడు. సాయంకాలంపూట టెన్నిస్ మాత్రం మానేవాడు కాదు. పరీక్ష లైపోయి ఫలితాలు తెలిశాయి. నేను అన్ని సబ్జెక్టులలోనూ ప్యాసైనాను. మధు గ్రూపులో తప్పాడు. ఫలితాలు తెలిసినవాటి సాయంకాలం టెన్నిస్ బ్యాటు తీసుకుని నా దగ్గరికి వచ్చాడు. ఇద్దరం నా గదిలో చాపమీద కూర్చున్నాము. నాకేం మాట్లాడారో తెలియలేదు. అతడు ఒక్క క్షణం అగి గద్గడికంగా, "ఈ బ్యాటు నువ్వు తీసుకో సారథీ! నేను మళ్ళీ పరీక్షలకు వెళ్లి గ్రూపులో ప్యాసయ్యే వరకూ టెన్నిస్ కోర్టులో దిగను" అన్నాడు. నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది. తర్వాత అతడే నెమ్మదిగా అన్ని విషయాలూ చెప్పాడు. ఇంట్లో వాళ్ళ వాస్తవాలూ పరీక్షా ఫలితాలు చూడగానే చాలా గొడవ చేశారుట. 'ఆటలలో పడి చదువును నాశనం చేసుకున్నావ'ని చాలా విష్కారంగానూ, కఠినంగానూ మాట్లాడారుట. "ఆత్మాభిమానం లేకమైనా ఉంటే అట కట్టిపెట్టి యాసారి అయినా జాగ్రత్తగా చదివి ప్యాసయినా వనిపించుకో" అన్నారుట. మధు కాస్తేపు కూర్చుని తర్వాత వెళ్లిపోయే సమయంలో "నేను మళ్ళీ కాలేజీలో చేరబోవడంలేదు. ఔ పూ నేర్చుకుంటూ, ఏదైనా ఉద్యోగం చూసుకుంటా మనుకుంటున్నాను. నువ్వు ఎప్పుడైనా పరే నా దగ్గరికి రావచ్చు" అని చెప్పాను. "అలాగే" అని తలవూపి వెళ్లిపోయాడు. కాని ఆ తర్వాత అతడు నాకు చాలా అరుదుగా మాత్రమే కనుపించేవాడు. నేను రోజూ టెన్నిస్ ఆడుతూ ఉండేవాణ్ణి. ఆ ఆటలో బాగా నైపుణ్యం సంపాదించి ఆ వూళ్ళో క్లబ్బు నిర్వహించిన పోటీలలో వెగ్గను కూడా. ఆ పోటీలు జరిగేటప్పుడు మాత్రం మధు వచ్చి నన్ను ప్రోత్సహిస్తూ ఉండేవాడు. బహుమతి తీసుకుని యివతలికి రాగానే నన్ను కాగించుకుని "నువ్వు పెద్ద ఛాంపియన్ వోయ్! పరీక్ష లైపోగానే నేను మరోబ్యాటు కొంటాను. మనిద్దరం ఆడాలి" అంటూ నన్ను అభినందించాడు. తర్వాత రెండు, మూడు సార్లు మాత్రమే నేను అతన్ని కలుసుకో గలిగాను. అతడు రాత్రింబవళ్ళు చదవటం ప్రారం

నా యో త కు

గ ట్టి త నా ని కి

పె ట్టి న పే రు

దుర్గాబ్రాండు పోర్ట్‌లాండ్ సిమెంటు

ప్రతినిత్యము, ప్రతిచిన్న కట్టడములలో కోరబడుచున్న సిమెంటు
మాచ్‌ఖండ్, నాగార్జున సాగర్, ఖిలాయ్ మొదలగు పెద్ద పెద్ద
ప్రాజెక్టులలో వేలాదిటన్నులు వాడబడుచు ప్రతి పంచవర్ష
ప్రతాపి క కు ఎ క్కు వ గా తో డ్ప దు చు న్ను
దుర్గాబ్రాండు పోర్ట్‌లాండు సిమెంటునే
ఎల్లప్పుడు విరివిగా వాడండి

ఆంధ్రప్రదేశ్, ఒరిస్సా రాష్ట్రాలలోను - చెన్నపట్టణమునందును

మా స్టాకి స్థుల వద్ద చూడుకును

తయారు చేయువారు :

ది ఆంధ్రా సిమెంటు కంపెనీ లిమిటెడ్

గాంధీనగరం పోస్టు,

విజయవాడ - 3

38, మాంటు రోడ్,

మదరాసు-6

సబ్సిడియరీ కంపెనీ :

ఆంధ్ర సిమెంటు కన్‌స్ట్రక్షన్ కంపెనీ ప్రయివేట్ లిమిటెడ్.

భించాడు. ఆ చదువు అతన్ని పీల్చి పీల్చేసింది.. బాగా చిక్కిపోయాడు.. కాని ఆ చిరువ్వు మాత్రం అలాగే ఉండేది. నేను తర్వాత ఉద్యోగ ప్రయత్నాల్లో ఏదో పూర్వకు వెళ్లవలసి రావడంవల్ల అతన్ని కలుసుకోలేక పోయాను. జేను లింగి వచ్చేసరికి పరీక్ష రైపోయాయి. టెన్సివ్ బ్యాటు లీసుకుని చివరి పరీక్ష రోజున సాయంకాలం వారి యింటికి వెళ్లాను. పరీక్ష తలా వ్రాశాడో కనుక్కుని బ్యాటు యిచ్చి మళ్ళీ కులాసాగా కలిసి కాలక్షేపం చేద్దామని వెళ్లాను. నేను వెళ్లేసరికి యిళ్లంతా బోసేగా దీనంగా ఉంది. పంచర్ ఏళ్లయేళ్ల వ్యక్తి ఒకాయన వాలు కుర్చీలో కూర్చుని ఉన్నాడు. నేను ఆయనను పిలిచి "ఏమండీ మధు ఉన్నాడా యింట్లో?" అని అడిగాను. ఆయన ఎన్ను 'గేటు దాటి లోపలికి రమ్మ' న్నాడు. వెళ్లగానే కుర్చీ చూపించి 'కూర్చోమన్నా'డు.. నేను కూర్చుని "మధు ...." అంటూ ఓంకగా ఆయన దుఃఖం పొంగిపొరలిరాగా ముఖాన్ని చేతులలో కప్పకున్నాడు. "ఏదో దారుణం జరిగిపోయింద"నుకున్నాను. ఆయన కాస్తేసిగి కళ్ళు తుడుచు కుని దిషయమంతా చెప్పాడు. నేను వింటూ రాలిపోమ్మ వలె కూర్చుండి పోయాను. నా చేతిలోని 'టెన్సివ్ బ్యాటు' చేతిలో ఉన్న పామువలె తోచింది. దాన్ని క్రింద పడేశాను. మధు పరీక్షలు రెండు రోజులలో ప్రారంభ మవుతాయనగా, ఒకనాడు చదువుకుంటున్న వాడల్లా లేచివచ్చి "నాన్నా! నాకు గుండె వొప్పగా ఉంది" అన్నాడట. ఆయన "యిక చదువు చాలించి పడుకో. ఏదైనా అతి పనికిరాదు" అన్నాడట. అందు వెళ్లి పుస్తకం మూసివేసి పడుకున్నాడట. తెల్లవారి ఎంతకూ లేచిరాకపోయేసరికి వెళ్లి చూస్తే చంపంలేని కట్టె పడి ఉంది. వెంటనే డాక్టరును లీసుకువచ్చారు. కాని, "అంతా మించిపోయింది. చేసేదేమీలేద"ని డాక్టరు వెళ్లిపోయాడు. ఆయన తర్వాత చేతులలో ముఖాన్ని దాచుకుని "నేనే నా బంగారు తండ్రిని చేతులారా చంపుకున్నాను" అంటూ దుఃఖించాడు. నేను చాలా కష్టంమీద తేరుకో గలిగాను.. తర్వాత ఆ బ్యాటు ఆయన ముందు ఉంచి, "దీన్ని మీ మధు తన పరీక్ష రైపోయాడా నా దగ్గర ఉంచమని యిచ్చాడు. 'పరీక్షలు కాగానే మళ్ళీ యిచ్చరం కలిసి ఆడుకుందామ'న్నాడు. దీన్ని మీ దగ్గరే ఉంచండి" అన్నాను. ఆయన దాన్ని చూచేందుకైనా యిష్టపడక "ఒద్దు నాయనా! దీన్ని మివ్వే ఉంచుకో. వాళ్ళే జ్ఞాపకం చేసే పస్తువును దేన్ని నేను భరించ లేను. నిరంతరం దాన్ని చూస్తూ ప్రేగులు తోడివేసే యీ దుఃఖాన్ని భరించలేను. దీన్ని లీసుకుపో" అన్నాడు. నేను చేసేదేమీ లేక దాన్ని చేతుల్లోకి లీసుకుని వచ్చేసాను" అని చెప్పి అగాడు. చంద్రమౌళి అంతా విని కొద్ది క్షణాలు సస్యంతంగా కూర్చుని "నే. ఏ నిషయమూ నేను తర్వాత తెలియజేశాను. మీరిక వెళ్లవచ్చు" అన్నాడు. ఆ యువకుడు లేచి చంద్రమౌళికి సమస్యలించి వెళ్లిపోయాడు. తర్వాత ఆ ఆరుగురు అభ్యర్థులలోను పార్థసారథి అనుకు యోగ్యుడుగా కనిపించినందువల్ల అతనికే 'అపాయింట్ మెంట్ అర్జరు' పంపించాడు. పార్థసారథి వెంటనే ఉద్యోగంలో చేరి, అప్పటి నుంచి చాలా శ్రద్ధగా పనిచేస్తూ చంద్రమౌళి అధిమానాన్ని యిట్టే సంపాదించాడు.

చంద్రమౌళి కిటికీలోనుంచి క్రిందికి చూస్తున్నవాడల్లా 'బాబు గార్హ' అనే పిలుపు వినిపించి వెనుదిరిగి చూశాడు. పూర్వ రాసువులు నిం బడివుండి "నావని అంతా అయిపోయింది బాబుగారూ! డ్రైవరు కారు లీసుకుని వచ్చి వాటిల్లో కూర్చుని ఉన్నాడు. మీ రిప్పుడు బయలుదేరరా?" అని అడిగాడు. చంద్రమౌళి లేచి ఒక్క క్షణంసేపు సుంచుని, తర్వాత రాసువులు అందించిన రాశాలు అందుకుని యింటికి వచ్చాడు. ఆయన కూర్చుని తలుపు వేసుకోగానే కారు వేగం అంచుకుని పరుగెత్తడం ప్రారంభించింది.

* * * *

చంద్రమౌళి మొహమూ కాళ్ళూ చేతులూ కడుక్కుని వాలు కుర్చీలో కూర్చుని దినపత్రిక చేతిలోకి లీసుకుంటూ ఉండగా ఒక చేతిలో కాఫీ కప్పులో, మరొక చేతిలో ఒక పోస్టు కవరులో లక్కడికి వచ్చింది శ్రీదేవి. చంద్రమౌళి కవర విప్పకుండా దాన్ని బల్లమీద అలాగే ఉంచి కాఫీ కప్పు అందు కున్నాడు. శ్రీదేవి ఆయన కెదురుగా న్నాలుమీద కూర్చున్నది. ఆమెకు

మువ్వుయి రెండేళ్ల వయస్సుంటుంది. చాలా అందమైన మనిషి. ఆమె కాపు రానికి వచ్చినప్పటినుంచి చంద్రమౌళి ఆ ఆనంద సముద్రంలో మునకలు వేస్తూ తన వెనుకటి జీవితాన్ని, వెనుకటి విషయాలనూ మరిచేపోయాడు.

శ్రీదేవి, భర్త కాఫీ త్రాగుతున్నంతసేపూ నిశ్శబ్దంగా కూర్చుని తర్వాత భారీ కప్పు అందుకుంటూ 'మన మురళి ఉత్తరం వ్రాశాడు, చూడండి' అన్నది. చంద్రమౌళి అప్పుడు కొడుకు వ్రాసిన ఉత్తరాన్ని చదువుకుని "ఏమున్నది? ఎప్పుడూ వ్రాసే పంగతులేగా? హాస్టల్లో తిండి సరిగా లేదనీ, ఆ క్రమశిక్షణ తనకు చాలా బాధాకరంగా ఉందనీ, ఇష్టం వచ్చినట్టు పూరి మీద టడి తిరగవివ్వరనీ, గోం చేసేందుకు వీలులేదనీ .... యిది ఎప్పుడూ ఉన్న ఆరోపణలేగా! అయినా అటువంటి కట్టుబాట్లకు లోబడి చదువు కోవటంలో ఉన్న లాభం యిప్పుడు తెలియదు. వాడలా వ్రాస్తున్నాడని నువ్వు దిగులువడకు. చదువుకునే రోజులలో అలా గట్టి కట్టుబాట్లలో ఉండటం మంచిదే" అన్నాడు.

ఆమె నిట్టూర్చి "ఏమో! ఆరు నెలలయింది ఏచ్చి తండ్రిని చూసే" అన్నది. చంద్రమౌళి "మరొక రెండు నెల లాగితే ఎలాగూ వాడి పరీక్ష రైపోయి యిక్కడికి రానే వస్తాడు. ఇంతలోనే ఆరాటం ఎందుకూ? .... ఒక్క సంవత్సరం తల్లిదండ్రులనూ, పున్నవారిని వదిలి, చక్కని క్రమ శిక్షణ క్రింద ఒక కాలేజీ హాస్టల్లో ఉండటం వాడికి అంత బాధగా ఉంది. నా విషయం చూడు. నాకు పూసా తెలియకముందే నా తల్లిదండ్రులు చచ్చి పోయారు. వారాలు చేసుకుని, వారిని వీరిని ప్రార్థించి చందాలు పోగుచేసి జీతాలు కట్టి చదువుకున్నాను. ఒక యిల్లని వాకిలి అనీ లేకుండా ఒక్కొక్కప్పుడు వీధి లాంతరు క్రింద కూర్చుని చదువుకున్నాను ...." అంటూ ఆలోచనలో పడిపోయాడు.

శ్రీదేవి మరేమీ మాట్లాడలేదు. మరొక నిమిషంసేపు అలాగే కూర్చుని తర్వాత లేచి "నేను పేరంటానికి వెళ్లి వస్తాను. కాస్త పొద్దు పోతుండేమో? మీరు ఇంట్లోనే ఉంటారా? ఎక్కడికైనా వెళ్లదలచు కున్నారా?" అని అడిగింది. ఆయన తల పూసి "ఎక్కడికి వెళ్లను" అన్నాడు. "అయితే నేను సిద్దమై వస్తాను. ఒక్కసారి కిందికి వచ్చి, తలుపు వేసు కుని పైకి వాద్దురు గాని ...." అంటూ శ్రీదేవి క్రిందికి వెళ్లిపోయింది.

తూర్పున పూర్వ చంద్రదింబం వెన్నెలలను వెదజల్లుతూ ఉదయించింది. తెల్లని శరత్కాలపు మేఘాలు దూది పింజలవలె ఆకాశంలో అక్కడక్కడ కదులుతున్నాయి. ఇంటి ఆవరణలోని కొబ్బరివెల్ల అకులు వెన్నెం పూతలో వెండి కత్తులను ఒకదానిప్రక్కన మరొకటిగా పేర్చినట్టు ప్రకాశిస్తు న్నాయి. వక్క డాబామీద పండు వెన్నెలలో యిద్దరు పిల్లలు పరుగులెత్తుతూ ఆడుకుంటున్నారు.

చంద్రమౌళి కొద్ది నిమిషాలపాటు దినపత్రికలో విశేషాలు చూసి తర్వాత తం ఎత్తగానే ఆకాశంలో ఆయనను ముగ్గుణ్ణి, చేసే అపురూప మైన దృశ్యం కనుపించింది. పెద్ద ప్రమిద ఆకారంలో ఉన్న పలుచని మబ్బు ముందు ఉడ్జ్వలంగా కాంతు లీసుతున్న శరీరైన నుంచి ముత్యం వలె ఉన్నది చంద్రదింబం. వక్క డాబామీద ఆడుకుంటున్న యిద్దరు పిల్లలలో మగ పిల్లవాడు "మల్లికా ఆ మబ్బు చూడవే. దీవపు ప్రదిమలా లేదా?" అంటున్నాడు.

చంద్రమౌళి ఆలోచనలో పడ్డాడు. ఆయన మళ్ళై అయిదేళ్ల జీవితంలోనూ ఎన్నడూ గలాన్ని నెమరు వేసుకోవలసిన అవసరం కాని, సందర్భంకాని, లేకపోయింది. పుట్టగానే తల్లిని, తండ్రిని దూరం చేసు కుని ఎవరో బీద దూరపు బంధువులు దగ్గరికి లీసి పెంచగా బాల్యం గడి పాడు. తర్వాత ఫస్టు ఫారం నుంచి బి. ఏ వరకూ వారాలు చేసుకుంటూ కాలం గడిపాడు. అదృష్టం బాగుండటం వల్లనూ, నోరు మంచిది కావడం వల్లనూ నుంచి ఉద్యోగమే దొరికింది. వారూ ఏదూ సంకల్పించి వివాహం చెయ్యగా నిక్షేపంగా మారు మాటాడకుండా బుద్ధిగా పెళ్లి చేసుకు న్నాడు. అత్యంత అనుకూలవతి అయిన భార్యలో, చదువుకుంటూ పైకి

వస్తున్న కొడుకుతో, జీవితం ఆయనకు చక్కని సీమంటు రోడ్డుమీద కారు ప్రయాణంవలె అన్ని విధాలా పోయి ఉన్నది. వివాహమైన తర్వాత ఎన్నడూ ఆయన తన పూర్వజీవితాన్ని గురించి ఆలోచించనే లేదు. ఎవరైనా బీద పిల్లలు ఏదైనా సహాయం కావాలని వస్తే వారిని ఎక్కువగా మాట్లాడించ కుండా చేతనైన సహాయం చేసి వెంటనే పంపివేసేవాడు.

ఇప్పుడు తీరికగా కూర్చుని ఆకాశంలో ప్రమిద ఆకారంలో ఉన్న మబ్బును చూస్తూవుండగా, పక్క దాబామీద వెన్నెలలో యిద్దరు పిల్లలూ పరుగులెత్తుతూ ఆడుకుంటూ ఉండగా, ఆయనకు ఎన్నడో జరిగిన విషయాలు జ్ఞాపకం రావడం ప్రారంభించాయి. తానూ యిలాగే శుభ్రజ్యోత్స్న ప్రసవించి అప్పడంతో ముంచెత్తుతూ ఉండగా ఆటలాడుకున్నాడు. ఇలాగే వింతవింత ఆకారాలలో ఉన్న మబ్బులను మరొకరికి చూపిస్తూ “ఆ మబ్బు మొసలిలా లేదా? ఈ మబ్బు గిన్నెలా లేదా? అక్కడ ఆ మబ్బు మొగలి పాదలా లేదా?” అంటూ ఉండేవాడు. తన పక్కన అప్పుడు తన మాటలు వింటూ వన్నెండేళ్ల పిల్ల ఉండేది. అప్పుడు వన్నెండేళ్ల బంగారు బొమ్మ .... స్పష్టికర్త తన సర్వశక్తులనూ వినియోగించి ఎంతో దీక్షతో, విశ్రంబుద్ధితో మలచిన పుత్తడి బొమ్మ .... ఆ పిల్ల నవ్వుతూ ఉంటే ముత్యాలూ రత్నాలూ జలజల రలుతున్నట్టుండేది.

చంద్రమౌళి భార్య పిలుపు విని వెనక్కు తిరిగి చూశాడు. శ్రీదేవి మెట్లు దగ్గర నిలబడి ఉండి “మీరు క్రిందికి వచ్చి తలుపు వేసుకోండి. నేను వెదుతున్నాను” అన్నది. ఆమె కనకాంబరం రంగు సిల్కు చీర కట్టుకుని పేరంటానికి పోయేందుకు సిద్దమై ఉన్నది. ఆయనే లేచి క్రిందికి వెళ్లి ఆమె కారులో ఎక్కి వెళ్లిపోగానే, తలుపు గడియ వేసుకుని మళ్ళీ పైకి వచ్చి వాలు కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఆకాశం యిప్పుడు నిర్భేషంగా ఉన్నది. ప్రక్క దాబామీద యంతవరకూ ఆడుకుంటున్న పిల్ల లిద్దరూ క్రిందికి వెళ్లిపోయారు కాబోలు—చుట్టుప్రక్కల అంతా నిశ్శబ్దంగా ఉన్నది.

చంద్రమౌళి మళ్ళీ ఆ విషయాన్నే మననం చేసుకోవడం ప్రారంభించాడు. ఆయన అప్పటికి పద్నాలుగేళ్లవాడు. పట్నంలో ఉండి వారాలు చేసుకుని చదువుకుంటూ ఒకసారి వేసవి పెంపులలో తన బీద బంధువుల వూరికి వెళ్లాడు. అది ఒక చిన్న పల్లెటూరు. ఆ వూరి చుట్టూ బంగారం వండే పారవంతమైన భూము లుండేవి. ఊరికి కొద్ది దూరంలో నది ఉండేది. నది ఒడ్డునే ఒక పాడుబడిన ప్రాచీన కట్టడం ఉండేది. దాని చుట్టూ ఒక పెద్ద కొబ్బరితోట. చంద్రమౌళి కా వూళ్లో ఏమీ తోచేదికాదు. ఇంత నిశ్శబ్దంగా ‘మనష్యు లెలా జీవించగలరా?’ అనిపించేది. ఆ వూళ్లో పగలే ఏమీ పండడి ఉండేది కాదు. పైగా తన యీడువా రందరూ తను ననులమీద తాము ఉండేవారు. ఒకచోట ఎవరైనా తనను కలుసుకోవటం తటస్థించినా వారి అభిరుచులూ, తన అభిరుచులూ వేరుగా ఉండేవి. వారు మాట్లాడే విషయాలు తనకు మొరటుగా ఉండేవి. తాను మాట్లాడితే వారికి వింతగా ఉండేది. అందువల్ల ఎవరి ప్రమేయమూ పెట్టుకోకుండా అతడు వూరికి దూరంగా నడిచి వెళ్లి నదివొడ్డున ఉన్న మండవం దగ్గర ఏదో చదువు కుంటూ కూర్చునేవాడు. ఒకనా డతడు అక్కడ స్తంభాని కానుకుని కూర్చుని ఉండగా ఆ అమ్మాయి అటువైపు వచ్చింది. ఆమె వెంట అయిదేళ్ల పిల్లవా డొకడు చేతిలో కొయ్యబొమ్మతో నడిచి వచ్చాడు. వాళ్లిద్దరూ అక్కడ మరొక వైపున కూర్చుని ఆడుకోవటం ప్రారంభించారు. చంద్రమౌళి ఆ పిల్లను ఉద్దేశించి ‘మీ యిల్లెక్కడ?’ అని ప్రశ్నించాడు. ఆ పిల్ల వెనుదిరిగి తన వికాశ నయనాలను మరింత పెద్దవిగా చేసి అతనివంక చూసింది. తర్వాత వూరివైపు చూపిస్తూ ‘అక్కడ’ అని చెప్పింది. చంద్రమౌళి మళ్ళీ “నీవు మీ తమ్ముడా?” అని అడిగాడు. ఆ పిల్ల ‘అవును’ వ్నట్టు తల వూసింది. అతడు ఒక్క క్షణం ఆగి మళ్ళీ ‘నీపే రేమిటి?’ అని అడిగాడు. ‘ఉషాబాల’ అని సమాధానం చెప్పిందా పిల్ల.

గారి మండ మందంగా పోయిగా పిస్తున్నది. మార్కులు తన ప్రధానం వారిని పడమటి దిక్కున అస్తమిస్తున్నాడు. ఆకాశం రంగులంగుల మబ్బు

లతో నిండి చిత్రలేఖనంలో ప్రాథమిక మూలాల్లానా తెలియని మసీదు తన చిత్రం వచ్చినట్టు రంగులు వూసి వ్రాసిన చిత్రంవలె వలె ఉన్నది. కొద్ది విముషాలలోనే మార్కాస్తమయం అయి, దేవకన్యలు తమలో తాము అడు కుంటూ విసిరిన బంగారు బంతివలె చంద్రబింబం ఉదయించింది.

ఉషాబాల ఆట వారిని తమ్ముళ్ళే వెంటబెట్టుకుని బయలుదేరింది. చంద్రమౌళి కూడా వెంట నడిచాడు. నడుస్తూ ఎన్నో విషయాలు తను క్కున్నాడు. ఆ పిల్ల తల్లి అయిదేళ్ల క్రిందట చనిపోయింది. భార్య పోయి నంవత్తురం తిరగ్గానే ఆ పిల్ల తండ్రి మళ్ళీ పెళ్లి చేసుకున్నాడు. వెంటనే భార్యను కాపురానికి కూడా తీసుకుని వచ్చాడు. మొదట్లో నవతి తల్లి యీ పిల్లను బాగానే చూసేది. కాని కాలం గడిచేకొద్దీ ఆమెలో మార్పు వచ్చింది. ఆమెలో కోపమూ, అసహనమూ ఎక్కువయి ఆ పిల్లను కొద్దిగా బాధపెడుతూ ఉండేది. ఆ పిల్లకు శక్తికి మించిన నమలను చెప్పటమూ, సరిగా చెయ్యలేదని పాధిస్తూ ఉండటమూ సాగించింది. ఏ పని అయినా చెప్పేదాకా చెయ్యకపోతే “నేను చెబితేగాని చెయ్యవచ్చుమాల” అనేది. చెప్ప కుండా చేసుకుపోతే “నేను చెప్పనిదే ఎందుకు చేశావు?” అని పాదించేది. తర్వాత ఆమెకు కూడా ఒక మగపిల్లవాడు పుట్టాడు. అప్పటినుంచి ఆమె ఆ పిల్లను కొంచెం ప్రేమగానే చూడటం ప్రారంభించింది. అయినా పాదించా, కోపమూ, అసహనమూ మాత్రం పూర్తిగా పోలేదు. ఆ పిల్ల చాలా దీనంగా ఉండేది. ఎప్పుడో చచ్చిపోయిన తల్లి తనకు గుర్తులేదు. నవతి తల్లిలో మాత్రప్రేమ కనిపించటంలేదు. తండ్రి తనవిషయం అనలు పట్టించు కోడు. అంతా విన్నతర్వాత చంద్రమౌళి గుండె ద్రవించింది. అతడు నిట్టూర్చి “నీకు నాన్న అయినా ఉన్నాడు. నా సంగతి మరి అవ్వాయం. నా నాన్నా, అమ్మా నేను పుట్టిన రెండు మూడేళ్లలోనే పోయారు. వాళ్ళ ముఖాల్లానా నాకు గుర్తులేవు.” అన్నాడు. ఈసారి జాలినదటం ఆ పిల్లనంతా అయింది. దీనంగా ఉన్న అతని ముఖాన్ని ఆమె చాలా ఆర్థమైన దృక్పథంతో చూసింది. చంద్రమౌళి వారి యింటి వరకూ వెళ్లి వారిద్దరూ యింట్లోకి వెళ్లిన తర్వాత తన దారివ తాను వచ్చేవాడు.

ఆ వాటినుంచి వారిద్దరూ నది ఒడ్డున ఉన్న కొబ్బరితోటలో కలుసు కునేవారు. పశ్చిమాదిన క్రుంగిపోతూ మార్కబింబం తన కిరణజాలంతో రోకానికి బంగారువూత వేస్తూ ఉండే సమయంలో వారిద్దరూ కొబ్బరి చెట్ల మధ్య నడుగులెత్తుతూ ఆడుకునేవారు. దేవతాశంఖాని అప్పుర కన్యలు ఉపయోగించే నిర్మలమైన గుండ్రని అద్దం పంటి చంద్రబింబం తన చల్లని కిరణాలతో రోకానికి వెండివూత వేసే సమయంలో మంటవంతో కూర్చుని కబుర్లు చెప్పుకుంటూ ఉండేవారు. జలతారు వస్త్రం మడతలలో దాతి ఉంచబడిన మంచి ముత్యం వలె పలుచని తెలి మబ్బులలో చంద్రుడు చిక్కు బడివప్పుడు వారిద్దరూ అట చూస్తూ కూర్చుని “అడుగో చంద్రుడు మబ్బుల్లోకి పోయాడు. ఇటు మళ్ళీ యివతలికి వస్తున్నాడు. మళ్ళీ ఆ మబ్బు చంద్రుణ్ణి మింగేందుకు వస్తున్నది” అనుకుంటూ ఉండేవారు.

ఒకనాడు వారు ఒకరి వెంట ఒకరు పరుగులెత్తుతూ ఆడుకుంటూ ఉండగా ఆకాశం ఉన్నట్టుండి మెఘాలతో నిండిపోయింది. అంతవరకూ నిరంకుశంగా ఆకాశ సామ్రాజ్యాన్ని పరిపాలించిన వేసవి బలహీనమై పోయింది. ఏ చిన్న మబ్బుకునక విస్లవం ప్రారంభించిందో తెలియదు. ఉన్నట్టుండి చిన్న చిన్న మబ్బు లన్నీ కలిసి మహా శక్తిగా రూపొంది వేసవి గడ్డే దింపి తమ పరిపాలన ప్రారంభించాయి. ఆకాశం నల్లగా నిండు కుండవలె ఉన్నది. అంతవరకూ మిలమిలలాడిన నక్షత్రాలు మాయమైపోయాయి. ఒక దిక్కున మేఘాలు తమ విజయవిహ్వాంగా వేస్తున్న జయ ధ్వజాల వలె ఉరమటం కూడా ప్రారంభించాయి.

ఉషాబాల ఆకాశం వంక చూసి “అమ్మో! వర్షం వచ్చేట్టున్నది. నా పిన్ని వూరుకోడు. నేను వెళ్లిపోతాను బాబూ?” మెట్లు దిగటం ప్రారంభించింది. చంద్రమౌళి, పదారు వన్నె పసిడి పాదాలు కనిపించేట్టు పరికిణీ కుచ్చెళ్లను పైకి పట్టుకుని త్వర త్వరగా క్రిందికి దిగిపోతున్న ఉషా

జాను చూస్తూ కూర్చున్నాడు. అలా ఆ పిల్ల కొన్ని మెట్లు దిగేసరికి తన వెనక తరుచు బని వచ్చినట్టు వాన రానే వచ్చింది. మళ్ళీ ఆ పిల్ల త్వర త్వరగా పైకిరా తప్పలేదు. అక్కడి నుంచి వానజల్లు వారి నిద్దరినీ మంటపం లోనికి తరిమివేసింది. ముందు ఉషాబాల, వెనక చంద్రమౌళి వాన రౌద వింటూ అలాగే నిలబడిపోయారు. ఉషాబాల పండుతమలపాకుల వంటి తన చేతులతో పైనుంచి పడుతున్న వాన నీటిని పట్టుకుని ఒక్కసారిగా చంద్ర మౌళి మొహం పల్కింది. చంద్రమౌళి మొహం తుడుచుకుంటూ 'ఊరుకో ఉషా! మరీ అల్లరి వేషాలు వెయ్యకు. నేను రేపు పొద్దున్నే వెళ్లిపోతున్నాను' అన్నాడు. ఆ పిల్ల మళ్ళీ పిల్ల అతనిమీద చల్లబోతూ ఆగింది. ఒక్క క్షణం పూరుకుని చేతిలోని నీటిని నేలమీద చల్లింది. చేతులు పరికి ర్చి తుడుచుకున్నది. తర్వాత కళ్ళలో అమాయకత్వం వాలుకుతూ ఉండగా "మళ్ళీ రావా?" అని అడిగింది. అతడు "రాకేం?" మళ్ళీ సంవత్సరానికి .... ఉషా! నేను నీకు గుర్తుంటావా?" అని అడిగాడు. ఆ పిల్ల ఏమీ మాట్లాడ లేదు. కొన్ని క్షణాలు నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్నది. అతడే మళ్ళీ "నేను అక్కడికి వెళ్లి మళ్ళీ వారాలు ఏర్పాలు చేసుకోవాలి. ఈ సెలవులలో ఎవ రున్నారో .... ఎవరూ పూరు వదలి పోయారో .... పోయిన సంవత్సరం నేను ప్రతి శుక్రవారం జిల్లా ఉడ్డిగారి యింటల్లో భోజనం చేసేవాణ్ణి .... ఈ చొక్కా, లాగా యిచ్చింది కూడా ఆయన. అప్పటికే బదిలీ అవుతుండనే అను కునేవారు. ఇప్పుడున్నారో లేరో" అన్నాడు. ఉషాబాల ఏమీ మాట్లాడలేదు. చంద్రమౌళి కూడా తర్వాత ఏమీ మాట్లాడకుండా మౌనంగా కూర్చు న్నాడు. వాన అలా కొంతసేపు, కుండపోతగా కురిసి తర్వాత కొద్దిగా ఆగింది. చంద్రమౌళి చేయి బయటికి వాసి చూసి "వాన తగ్గింది. యిక పోదాం వద" అన్నాడు మెట్లు దిగుతూ. ఉషాబాల అతన్ని అనుసరించింది. ఇద్దరూ వూళ్ళోకి వచ్చారు. ఉషాబాల యింటిముందాగి చంద్రమౌళి "రేపు ప్రొద్దున్నే జిల్లాపోతాను నేను. మళ్ళీ కనిపిస్తావా?" అని అడిగాడు. ఆ పిల్ల తం పూసి లోనికి పోతూ ఒకసారి తన లేడి కళ్ళను అతనివైపు రిప్పి చూసింది. తర్వాత యింటోకి వెళ్లిపోయింది. చంద్రమౌళి స్మృతిగా నడిచి తన యింటికి వచ్చాడు.

అతడా మర్నాడు బండల్లో ఎక్కి స్టేషనుకు వచ్చాడు. ఉషాబాల అలా నిక మళ్ళీ కనిపించనే లేదు. మళ్ళీ సెలవులకు అతడా పూరికి వెళ్లేసరికి వాడా పూళ్ళో లేడు.

చంద్రమౌళి గాఢంగా నిట్టూర్చాడు. 'తర్వాత ఆమె ఏమయింది? ఎలా బ్రతికింది?' అనే ప్రశ్నలకు సమాధానమే లేదు. ఇదంతా తన మన స్సులో ఎక్కడో అట్టడుగున వడిపోయిన విషయం. తన చదువు, ఉద్యో గమూ, ప్రమోషన్లు, పెళ్ళి, అత్యంత సంత్సర్కరమైన వైవాహిక జీవితమూ, నీటి అడుగున ఎక్కడో వడి యిన్నాళ్ళకు యీ పిల్లల ఆట మామూలుండగా యిది బయటికి వచ్చింది.

ఆ తర్వాత ఆయన కొన్ని నిమిషాలపాటు అలా నిశ్శబ్దంగా కూర్చు న్నాడో లేదో క్రిందినుంచి క్రిడేపి పిలుపు వివవచ్చింది. ఆయన వెంటనే క్రిందికి దిగి వచ్చేవాడు.

* * * *

ఉదయం చంద్రమౌళి ఆఫీసుకు వెళ్లి తన కుర్చీలో కూర్చోగానే తాళపులు ఒక కాంతులం తెచ్చి యిచ్చాడు. 'పార్థసారథిగారు యిమ్మని చెప్పా రంకి' అన్నాడు.

పార్థసారథి 'తన తల్లికి అకస్మాత్తుగా ప్రాణంమీదికి వచ్చింద' నీ, 'అర్ధరాత్రినే ఆనువూరికి తీసుకు వెళ్లవలసి వచ్చిందనీ, రెండు గంటలు అశక్యంగా ఆఫీసుకు వచ్చి అన్ని విషయాలూ మాట్లాడగలననీ', వ్రాశాడు. చంద్రమౌళి ఆ కాంతులాన్ని ప్రక్కనే ఉంచుతూ తాళపులతో "నరే. నువ్వు వెళ్లవచ్చు" అన్నాడు.

తర్వాత ఆయన తన పనిలో లీనమైపోయాడు. వచ్చేందు గంటల వేళ తాళపులు కాఫీ తెచ్చి యిచ్చాడు. చంద్రమౌళి ఏకాంతంగా కూర్చుని కాఫీ త్రాగుతూ ఉండగా పార్థసారథి లోపలికి వచ్చాడు. అతని ముఖం చిన్నబోయి ఉంది.

చంద్రమౌళి "కూర్చోండి. మీ కాగితం చూశాను. ఎలా ఉన్నది మీ అమ్మగారికి?" అని అడిగాడు. పార్థసారథి దీపంగా "ఎలా ఉన్నదని చెప్పను? డాక్టరు ఏ విషయమూ రెండు రోజులు గడిస్తేగాని చెప్పలే నంటున్నాడు. తాత ఉన్నట్టుండి దగ్గు ఎక్కువై అవస్థాపక స్థితి వచ్చింది. పరికడం మానివేసింది. మన స్పృహ లేదు. మేము అప్పటి కప్పుడే ఆమె ప్రితికి లీసుకుపోయాము. డాక్టరు పరీక్షచేసి ఏవో యింజెక్షనులు యిచ్చాడు. కాని యింతవరకూ మన తోకింకోకి రాలేదు. అలాగే చలనం లేకుండా పడి ఉన్నది. మా వాన్ను చూస్తూఉంటే నా కడుపు తరుక్కు పోతున్నది... అక్కడే ఒక ప్రక్కగా మోకాళ్ళమీద తల వాలుకుని కూర్చుని ఉన్నాడు. ఆయన పెద్దవాడు. పైగా కబోది ...." అన్నాడు.

చంద్రమౌళి జాలిగా "అయితే మీరు అక్కడ ఉండటం చాలా ముఖ్యం. వెంటనే వెళ్లి దగ్గరే ఉండండి. అన్నట్టు మీ అమ్మగారి వయ సెంత?" అని అడిగాడు. పార్థసారథి "ముప్పయి అయిదో నలభయ్యో ఉంటాయి. అయినా దాదాపు అయిదారేళ్ల నుంచి ఉన్న దగ్గును నిర్లక్ష్యం చేసి యీ స్థితికి లీసుకువచ్చింది. నా చదువు కోసం 'ఎలా డబ్బు సమ కూర్చున్నా' అన్న ప్రశ్న తప్ప నా తల్లిదండ్రులకు యిన్ని ఏళ్ళగా మరొక ఆలోచన లేదు. మా నాన్న తాలూకా ఆఫీసులో చీకటి గదిలో పైపు చేస్తూనే జీవితమంతా గడిపాడు. రిటైరయ్యే వయస్సు వచ్చేసరికి చూపు మంజూరిని పోయింది. ఇప్పుడు పరిస్థితు లిలా విషమించి పోయాయి" అన్నాడు.

చంద్రమౌళి "మీకే సహాయం కావలసి వచ్చినా సంకోచం అక్క ర్లేదు. ఇక్కడికి రండి. నాకు చేతనైన దంతా చేయగలను" అన్నాడు. పార్థసారథి ఆర్థమైన కళ్ళతో, "కుంజుగ్గి" అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు. ఆ నాటి సాయంకాలం పని పూర్తి అయిన తర్వాత చంద్రమౌళి కిటికీలో నుంచి క్రిందికి చూస్తే క్లబ్బు టెన్నిస్కోర్టు నిర్మాణమ్యంగా బోసిపోయి కనిపించింది.

* * * *

మర్నాడు సాయంకాలం ఆఫీసు మూసివేసే సమయంలో చంద్రమౌళి వాకిట్లో నిలబడి ఉండగా పార్థసారథి రిక్వా దిగివచ్చాడు. అతడు మరీ దీపంగా ఉన్నాడు. అతడు రిక్వావాడికి డబ్బులిస్తూ ఉండగా చంద్రమౌళి "ఏమండీ! ఎలా ఉన్నది మీ అమ్మగారికి?" అని అడిగాడు. పార్థసారథి కళ్ళు చెమ్మగిలురూ ఉండగా "ఏం చెప్పను? ఈ రాత్రి గడవటం ఘట్టమే నంటున్నాడు డాక్టరు. ఆమె అప్పుడప్పుడు మాత్రం కళ్ళు తెరిచి చూస్తు న్నది. ఏవో కొత్త ఇంజెక్షనులు కావాలని వ్రాసి యిచ్చాడు డాక్టరు. మిమ్ములను అడుగుదామని వచ్చాను" అన్నాడు. చంద్రమౌళి వెనుదిరుగుతూ "అలా అయితే లోపలికి రండి. డబ్బు యిస్తాను. తర్వాత నా కారుతో ఎక్కితే మిమ్ములను దోవలో అనుప్రతి దగ్గర దింపి నేను వెళ్లిపోతాను" అంటూ లోపలికి నడిచాడు. పార్థసారథి ఆయన వెంటనే వెళ్ళాడు.

చంద్రమౌళి నూరు రూపాయల నోటు నోడాన్ని అతని చేతికిచ్చి "ఇది సరిపోతుందా?" అని అడిగాడు. పార్థసారథి తలవూసి, ఆ నోటు అందుకున్నాడు. ఇద్దరూ బయలుదేరి హాస్పిటల్ నుండుకు వచ్చేసరికి తాళు అసి చంద్రమౌళి "మీరు దిగండి" అన్నాడు. అంతవరకూ దీపంగా మిలో ప్రపంచంలో ఉన్నట్టున్న పార్థసారథి వెంటనే క్రిందికి దిగి "వాకిట్లో భయంగా ఉన్నదండీ. దయచేసి మీరు కూడా రాలామా?" అన్నాడు.

చంద్రమౌళి "వస్తాను. కాని మీరలా అద్వైత్య వడకూడదు. ఇటువంటి సమయాల్లో ద్వైత్యం చాలా అవసరం. మరీ అంత పిళ్లకారి పోతాడను" అంటూ దిగి అతని వెంటనే లోపలికి వెళ్ళాడు.

అది పెద్ద ఆనువ్రతి. ముందు పెద్ద వరండాలో వరుసలుగా మంచాలు ఉన్నాయి. అక్కడోక్కటి అక్కడోక్కటి వడకలు భారీగా ఉన్నప్పటికీ మిగిలిన అన్ని మంచాలలోనూ రోగులు వదులుని కొందరూ, కూర్చుని కొందరూ ఉన్నారు. డ్యూటీలో ఉన్న నర్సు ఎవరి అవసరాలు ఏమిటో కనుక్కుంటూ అటూ యిటూ తిరుగుతున్నది. మిగిలినవి ప్రత్యేకమైన గదులు. వాటిలో రెండేసి మంచాలు ఉన్నాయి. ఒక గదిలో పెద్ద గొడవ జరుగుతున్నది. ఒక రోగిచేత మందు త్రాగించడం కోసం యిద్దరు నర్సులూ దాక్టర్లూ విశ్వ ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారు. అతడు మాత్రం అందరినీ తోసి వేస్తూ "మీరు నాకు విషం పోస్తున్నారు. నేను తాగను గాక తాగను" అని అరుస్తూ కేకలు పెడుతూ గందరగోళం చేస్తున్నాడు. చంద్రమౌళి, పార్థ సారథి ఆ గదిముందు ఓ క్షణం ఆగారు. పార్థసారథి నవ్వి "అతడొక లక్షాధికారి. తనను ఎవరో ఒకరు విషంపెట్టి చంపేసి తన అస్తిని కాజేస్తాడని ఎప్పుడూ భయపడుతూ ఉండేవాడు. ఇంట్లో అందరిమీదా, చివరకు కుటుంబంపై పెల్లాం మీద కూడా అనుమానమే. ఇప్పుడేమో జబ్బుచేసింది. ఇక్కడికి వచ్చిప్పుటినుంచి యింతే. నానా వాంగమా చేస్తున్నాడు" అని చెప్పాడు. చంద్రమౌళి నవ్వు వచ్చింది. ఆయన కీ ఆనువ్రతి వాతావరణమే కొత్తగా ఉంది. తనజీవితంలో ఎప్పుడూ ఆయన యితరకూ ఆనువ్రతి ఎరుగదు. ఎప్పుడైనా అదపా దదపా చిన్నచిన్న జ్వరాలూ, జలుబులూ వస్తే శ్రీదేవి తన పరిచర్యతో, చిన్న చిన్న గృహవైద్యాలతో తనను సేదదీర్చేది. వారిద్దరూ అలా వదుస్తూ చివరి గదుల దగ్గరికి వచ్చారు. ఒక గది ముందు అగి పార్థసారథి "రండి తోవలికి" అంటూ తాను ముందు నడిచాడు. చంద్రమౌళి గుమ్మం దాటి తోవలికి వెళ్లి చుట్టూ చూశాడు.

ఆ గదిలో ఒకే మంచం ఉంది. మంచానికి దిగువగా చాపమీద ఒక ముడునలి, పడుకుని నిద్రపోతున్నాడు. అతని గడ్డం వండి వుంది. గదిలో నేల అంతా తెల్లని నానరాతితో కుత్తలాగా వుంది.

పార్థసారథి రోగి మంచానికి వెళ్ళగా ఉన్న కుర్చీని యితరలికి లాగి చంద్రమౌళి సుద్దేశించి "కూర్చోండి" అన్నాడు. చంద్రమౌళి కూర్చుని రోగి నైపు చూశాడు.

ఏళ్ల తరబడి దగ్గుతో, ఆయాసంతో, కృశించిపోయిన బలహీనమైన శరీర మామెది. చాలా నెమ్మదిగా, బరువుగా గాలి పీలుస్తున్నది. ఆరిపో తోతున్న దీపశిఖరల చాపూ బ్రతుకుల మధ్య ఊగులాడుతున్నది.

చంద్రమౌళి ఒక్క నిమిషం అగి తర్వాత లేచి నుంచుని "మీరు రైర్యంగా ఉండండి. మన మంతకన్నా చేయగలిగింది ఏమీ లేదు. మనం అలవరచుకోవలసినదల్లా రైర్యంగా నిలబడటమే" అన్నాడు. పార్థసారథి దుఃఖిస్తూ "ఏం రైర్యమో! ఎంతగా ప్రయత్నించినా యీ బాధ తప్పకుని పైకి వస్తున్నది. ఉన్న ఆ ఒక్క దిక్కుపోతే యీ కబోరి తండ్రి, నేనూ ఎన్ని అగచాల్సిపాలు కావలసి వస్తుందో!" అన్నాడు. ఇంతలో చాపమీద పడుకునివున్న వృద్ధుడు లేచి మాటలు వివక్షపూర్వకం నైపు మొహం తిప్పి దీనంగా కూర్చున్నాడు. చంద్రమౌళి యితరలికి వస్తూ మళ్లీ తల తిప్పి రోగిచైపు ఒకసారి చూశాడు. ఆమె యిప్పుడు కళ్ళు తెరుచుకుని మగతగా పడుకుని ఉన్నది.

చంద్రమౌళి వడవటం ప్రారంభించాడు. పార్థసారథి వెనకనుంచి 'నేను ఉండిపోతానంటే' అనటం వినిపించింది. బయట చీకట్లు అటుము కుంటున్నాయి. వరండాలో అక్కడోక మనిషి అక్కడోక మనిషి తప్ప సంద దేమీ లేదు. చంద్రమౌళి ఊట్లు చప్పుడు కూడా వివక్షవంతం నెమ్మదిగా పడుస్తున్నాడు. ఆమె ముఖమే ఆయనకు చిరపరిచితమైనదిగా మాటిమాటికి జ్ఞప్తికి వస్తున్నది. ఒక అద్భుత కల్పం చెయ్యి విరిగి, కాలు విరిగి వికృతమై పోయినట్టుగా పసి పిల్లలాడు ఎంతో అశక్తిగా చూసుకుంటున్న ఆటలోమ్మ వగిరి ముక్కులై పోయినట్టుగా, చిత్రాకాళిడు తాను జీవితఖండం ప్రవేశించి, తన నైపుత్యం అంతా రాకపోసి ప్రితింధిత్వ కమోక్షం చిత్రం మీద ఒక

మూర్ఖుడు రంగులు పులిమినట్టు ఉన్నది. గాజు కొంపలో ఉండి బయటి ప్రపంచాన్ని మనుష్యులమా చూసేవాడికి అన్నీ చాలా అస్పష్టంగా కనిపించి నట్టు ఏదో అస్పష్టరూపం ఆయన మనస్సులో తెలిసి తెలియకుండా యిబ్బంది పెడుతున్నది.

చంద్రమౌళి కాలు దిగి యింట్లో ప్రవేశించగానే శ్రీదేవి ఎదురుగా వచ్చి "ఏమిటండీ అలా ఉన్నారు?" అని అడిగింది. ఆమె తన భర్త ఎన్నడూ పరధ్యాసంగా ఉండటం చూసి ఎరుగదు. ఆయన "ఏమీ లేదు" అని వెప్పి దుస్తులు మార్చుకుని పైన వాలు కుర్చీలో కూర్చుని ఉండగా ఆమె కాఫీ తీసుకువచ్చి అందించింది.

చంద్రమౌళి కాఫీ త్రాగుతూ పక్క దాదా మీదికి చూశాడు. అప్పుడే ఉదయిస్తున్నది చంద్రబింబం. ఆ యిద్దరు పిల్లలూ రోజూ చలెనే మళ్లీ పరుగులెత్తుతూ ఆడుకుంటున్నారు. ఆ ఆడపిల్ల ఒక్కసారి అగి "అదూగో! ఆ మబ్బు చూడు రఘూ! వెట్టులాగా లేదా?" అన్నది.

చంద్రమౌళి ఏదో స్ఫురించగా, చేతిలో ఉన్న కాఫీ కప్పు క్రింద ఉంచేసి వ్యాకులహృదయంతో "శ్రీదేవి! ఆ తలుపు మూసి నువ్వు క్రిందికి వెళ్లిపో. నన్ను కాసేపు ఒంటరిగా ఉండనివ్వు" అన్నాడు.

ఆమె నివ్వెరపోతూ కాఫీ కప్పు చేతిలోకి తీసుకుని, తలుపు వేసి, నెమ్మదిగా క్రిందికి వెళ్లిపోయింది. ఆయన కళ్ళ మూసుకుని వాలు కుర్చీలో విశ్రాంతిగా పడుకుని ఏమీ ఆలోచించకుండా ఉండేందుకు ప్రయత్నం చేశాడు.

* * * *

మరునాడు ఉదయం శ్రీదేవి, భర్త ముఖం చూసి అశ్చర్యంతో "అలాఉన్నా రెమిటి?" రాత్రి నిద్ర సరిగా పట్టలేదా?" అని అడిగింది. ఆయన నవ్వి "ఎలా ఉన్నానూ? రాత్రి వళ్ళ మరచి నిద్రపోయానే" అన్నాడు. కాని అది అబద్ధం. శ్రీదేవి ఆయన మాటలను నమ్మనూ లేదు. ఆయన రాత్రిఅంతా జాగ్రదవస్థకూ సుషుప్తావస్థకూ మధ్య బాధ పడ్డాడు. కన్నుమూస్తే ఏవో అర్థంలేని పిచ్చి పిచ్చి కలలు వచ్చి నిద్రను ఎన్నడూ లేనంతగా పొడుచేశాయి. శ్రీదేవి "ఏమో! రాత్రి మీరు రోజూ లాగా ఆదమరచి నిద్రపోలేదు. ఒకసారి కెవ్వర కేకపేసి లేచారు కూడా. నాకెంతో భయం వేసింది. అప్పుడు గడియారం చూస్తే సరిగ్గా రెండు గంటలైంది. రాత్రి అంతా భయంతోనే గడిపాను" అన్నది.

తర్వాత ఆయన ఆఫీసుకు వెళ్లగానే రాసువులు ఒక కాయితం తెచ్చి అందించాడు. అందుకుని చూస్తే అది పార్థసారథి సెంపు దళభాష. తన తల్లి రాత్రి రెండు గంటల వేళ మరణించిందని, తనకు ఒక వధి రోజుల సెంపు అత్యవసరమని వ్రాశా దతడు.

చంద్రమౌళి ఆ పూట అంతా ఒక్క కాయితమైనా చూడకుండా ఆఫీసులో వాలు కుర్చీలో వదుకుని నిద్రపోయాడు, రాసువులతో, 'నివ్వలిని తోవలికి రానివ్వవద్ద'ని చెప్పాడు.

ఆయనకు మైలకువ వచ్చేసరికి గాజు తలుపుమీద దీపపు వెలుగు వణు తున్నది. అవతల ఎవరున్నారో స్పష్టంగా తెలియడంలేదు. కాలింగ్ బెల్ నొక్క గానే రాసువులు త్వరత్వరగా వచ్చి "కారు వచ్చింది బాబుగారూ!" అన్నాడు. చంద్రమౌళి లేచి ఒళ్ళ విరుచుకుని "త్వరగా తాళంవెళ్ళులు తెచ్చి యివ్వు" అంటూ బయటికి వెళ్లాడు.

రెండు నిమిషాలతర్వాత వేగంగా పోతున్న కారులో కూర్చుని అతను "కలలో ఎవరెవరో చూస్తూ ఉంటాము. అలాగే యిదీనూ .... ఎప్పుడెవరిని కలుసుకుంటామో .... ఎప్పుడు విడిపోతామో తెలియదు" అను కున్నాడు. తర్వాత కారులో ఉన్నంతసేపూ ఆయన ఆలోచనలన్నీ శ్రీదేవి మీదనే ఉన్నాయి. "రాత్రి ఎంతో బాధపడి ఉంటుంది. నా పిచ్చి శ్రీదేవి" అనుకున్నా డాయన. తర్వాత పెద్దగా "రాజా! ఘరి కాస్త త్వరగా పోయి వోయ్" అన్నాడు. రాజు "అలాగేనండీ" అంటూ కాళ్ళ వేగం పెచ్చింపాడు.

అష్టగ్రహకూటపు దుమారము

శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

వీధివాటకములలో పిరపురుష పితృధారులు రంగస్థలమునకు రానుండగా, గొప్ప కోలాహలము బయలుదేరుట సామాన్యమధవము. జోడు తప్పెల్లు పెళిపెళలు, నజ్జరనపు దివిటి తళతళలు, కప్పతాళముల ఘణఘణాలు, బిరుసు బాణాల భుగభుగలు, వెనుకపాటగాండ్ర తోంత తబ్బిణలు, అన్నియు చేరి, అనిర్వాచ్యమయిన గొప్ప కలకలము బయలుదేరినదే, నటుడు రంగస్థలమునకు కుప్పలించి వచ్చి నాట్యమాడడు. తరువాత కొన్ని నిమిషములు కాళ్లతీటి తీర్పుకొని, చల్లబడి, అతడు ఏమూలకో పోయి విశ్రమించుకొనును.

కడచిన ఏప్రిల్ 5 వ తేదీనాటి అష్టగ్రహకూటపు నాటకములో నయితము ఇట్లే జరిగినది. రామన్న గ్రహకూటపు ఫలితములను గూర్చి సిద్ధాంత తార్థాంతములు కొన్ని నెలలకు ముందే వార్తాపత్రికలలో ఆరంభమయినవి. అదో, ఇదో, ప్రపంచయుద్ధములో ఆటంబాలులు ప్రేలు ఖని, యుద్ధములలో రాజాలు, రాజ్యములు నశించునని, భూమి రక్తమయమగునని, అగ్నిపర్వతములు, నదీప్రవాహములు, భూకంపములు మున్నగు మారణ యంత్రసామగ్రి చేరితే మానవులను అపారముగా కలలించునని, అర్ధనాడములు బయలుదేరినవి. మూలమూలాలనుండి జ్యోతిశ్శాస్త్ర విశారదులు పలువురు ప్రాచీనసంహితలనుండి సూత్రములను ఉదహరించి, హేరవీరత్తు రామన్నదని హెచ్చరించసాగివారు. ఖండాంతరములలో నయితము ఇట్టి గోలు నమ్మర్చిగా వినవచ్చినవి. యాగములు, హోమములు, పూజలు మొదలగు శాంతికృత్యపులు జరుపుట గ్రహకూట బాధా నిరావారణమునకు అత్యవసరములని లోకహితైషులు పలువురు సభలలో ఉపన్యసించినారు. లక్షల కొంది ద్రవ్యమును చందాలెత్తి ప్రోగుచేసి, దేశభక్తు లనేకులు పుణ్యక్షేత్రములలో జవములు, అభిషేకములు మొదలగు శాంతికర్మలు చేయించినారు. ఏప్రిల్ 3, 4, 5 తేదీలలో ఏ ప్రళయ వార్తలు వినబడునో, ఎట్టి హేర సంఘటనలు చూడవలసి వచ్చునో అని అనేకులు హెచ్చరించిరి. మరణ శాసనములు నయితము వ్రాసియుంచినవారు లేకపోలేదు. “ఇట్టి గ్రహకూటములు ఎన్నియో వచ్చినవి. ఎన్నియో పోయినవి. గొప్ప ప్రమాద మేమీ జరుగ”దని అనుభవకారులు కొందరు అభయ మిచ్చినారు. ఏ నిమిషమున ప్రపంచయుద్ధము. పాటిమరించునో యని వావా దేశములు బాపొలముగనో, మారుపేర్లతోనో, సైనికసన్నాహములు చేయకపోలేదు.

“నేను గ్రహకూటమునకు ఏమీ భయపడను. అది నన్ను ఏమీ లేదు. ఇది అంతా మూఢో విశ్వాసము!” అని తారత మహాప్రధాని శ్రీ నెహ్రూ పండితుడు ఎడపా దడప ఎలుగెత్తి హెచ్చరించుచుండేనా, ఈ కోలాహలములో అతని మాటలు అణగిపోయినవి. కాక, ఔరంగజేబు సంగీత శాస్త్రమును ద్వేషించినట్లు, శ్రీ నెహ్రూ పండితుడు జ్యోతిశ్శాస్త్రమును ద్వేషించుచున్నాడనుట సుప్రసిద్ధ విషయము. అగుటచే, అతని అభిప్రాయములు జనసామాన్యమునకు విలువలేనివి.

పోలితము. అష్టగ్రహకూటము మెల్లగా రానే వచ్చినది, చల్లగా పోనే పోయినది కూడా! కాని, ప్రళయము కాని, ప్రపంచయుద్ధము కాని తారేదు. చెప్పుకోదగినట్టి హేరపరిణామ మేమియు కలుగలేదు. యధా పూర్వముగా ప్రపంచము తనననుభవం జరుపుకొనుచునే యున్నది. గ్రహకూటమునుగురించి భయపడినవారిమూఢో భక్తిని అధునిక విజ్ఞానవేత్తలు కొందరు ఎగతాళిచేయసాగివారు.

“ఏకరాశి యదాయాంతి,
చత్వరః పంచభేదరాః,
స్థానయంతి మహీం సర్వాం,
రుధిరేణ, జలేనచ.”

ఈ మొదలయిన సంహితావాక్యములు నాలుగయిదు గ్రహములకూటము వలననే భూమండలము రక్తప్రవాహమందో, జలప్రవాహమందో, మునుగు ననుచున్నవే! వాని ఫల మేమైనదని జ్యోతిషులు బిత్తరపోయి ఆకాశమును చూచుచున్నారు. “అప్పుడే ఏమైనది? ఆరు నెలలు చూడండి” అన్నారు కొందరు సమయస్ఫూర్తికల చతురులు. తాము సాధించిన శాంతికృత్య ఫల ఫలముగా రైవానుగ్రహము కలిగి యుష్ఫలము తగ్గిపోయినదని కొందరు తృప్తిచెందు చున్నారు. ఎవరికి తోచినట్లు వారి వ్యాఖ్యానము!

ఏది ఎట్లయినా అష్టగ్రహకూటమేమో కడచిపోయినది. యుద్ధము కానీ, ప్రళయము కానీ తారేదు. దినపత్రికలలో రైళ్ల ఉపద్రవములు, విమానపతనములు, పడవల ప్రమాదములు, బస్సుల ఢీకొనుట మొదలగు వానివలన ఏవో కొన్ని మరణములు సంభవించుచుండుటను గూర్చి ఇంచు మించుగా అనుదినమును చదువుచున్నాము. దినమునకు నెరసరి అరువది వేలకు పైగా హెచ్చుచున్న జనసంఖ్యగల ఇప్పటి ప్రపంచములో, ఈ మరణములు ఏమి లెక్క? గ్రహకూటములు లేవి కాలములో నవో ఇట్టివి జరుగుచునే యున్నవి. ఇట్టి స్వల్ప విషయములను అష్టగ్రహకూటఫలమునకు చెల్లుగట్టుట వగుటాట్లు చేటు!

మరి, అష్టగ్రహకూటము కలుగనే లేదా? లేక, మహానీయుడు మన మహాప్రధాని పెరినిచ్చినట్లు, దానికి ఫలము తావ్యమేనా? ఇది ఇంతా మూఢో విశ్వాసమేనా? లోకకల్యాణ కాంక్షతో మహర్షులు చెప్పిన సంహితావాక్యములు నిష్ప్రయోజనములా? అను సందేహములు పుట్టుటకు నమ్మర్చిగా అవకాశ మేర్పడినది.

కొన్ని గ్రహములు ఒకచోట చేరినచో గ్రహకూట ముందురు. నెల కొక్కమారు భవక్రములో ఏదో ఒక రాశిలో రవి, చంద్రులు చేరుచుండురు కదా? దీనిని చిన్న గ్రహకూట మనవచ్చును. ఇదే అమావాస్య. అనాడు ఏక రేఖలో రవిచంద్రు లుండుటచేత, అతి ప్రబలమగు ఆకర్షణకీ బయలుపడలి భూమండలమును లాగగలదు. కావుననే ఆ సమయమున సముద్రములు వార్లకల్లోలముగా ఘూర్చించుట! ఆ రవిచంద్ర సంయోగస్థానము ఏ వ్యక్తియుక్క లగ్నముపై నవో, చంద్రస్థానముపై నవో వికరముగా పడవేసి, త్వరలో ఆ వ్యక్తికి ఆరోగ్య భంగమో, క్లేశమో కలుగుచుండుట అనుభవ సిద్ధము. అట్లు జన్మ చంద్రునిమీద రవి చంద్ర సంయోగము కలిగినప్పుడు, అది విషవాడిప్రదేళమే అయినచో, ప్రాణాపాయకరమని నశ్చమహర్షి చెప్పెను.

“యస్య జన్మర్షగళ్యందో,
విషవాద్యాం కుపార్యువేత్,
అభిచారేణ కిం తస్య,
స్వయమేవ మరిష్యతి.” అని.

ఇట్టి అమావాస్యలో రాహువో, కేతువో రవిచంద్రులను చేరినచో, మార్కగ్రహణ మగును.. దీనిని గ్రహాత్రయకూట మననప్పును. అమావాస్య లో ఇది అధికశక్తి కలది. జన్మనక్షత్రమందు ఇట్టి పర్వము వచ్చినచో, వీరభయముగలది ప్రాచీనులు చెప్పిరి.

“గ్రహణం జన్మనక్షత్రే
జాయతే చంద్రనూర్యయోః
యశ్య, తస్య కుభంహానిః
వైరం, రోగో, పరాభవం.”

గ్రహణముల ఆకర్షణశక్తి దుష్ఫలప్రదమయినచో అది మానవు లందరికి సమానముగా అన్వయించవలయు గదా? అని కొందఱే అధి క్షేపము. ఇది అవిచారమణియమగు ప్రశ్న. ఏడుగు మహాభయంకరమైనదే. అయినా అది ఎప్పుట వడువో, అచటనే కదా దాని వేదాప్రభావము వ్యక్తము కాగలదు? అట్లే, వ్యక్తి జాతకములలో దుష్టానములలో గ్రహణములు పడి నపుడు మాత్రమే వారి జీవితములలో క్షేమము సంభవించగలదు. జాతక మందలి 1, 7, 8, 12 భావములలో పడినచో గ్రహణ ఫలము క్షుధర మని, 3, 6, 10, 11 భావములలో పడినచో కుభఫలము కలుగునని, ఇతర భావములలో మధ్యఫలమని, భృగుమహర్షి సూచించినాడు. అతని వాక్య మిది :—

“క్షుధరం జన్మభగం
గ్రహణం పుంసాం తథాష్ట సప్తాంత్యం
ఉపవయగం కుభదం స్వీత్
మధ్యఫలం ద్విత్రికోణబంధుగతం.”

అది యట్లుండె.

రవికి సమీపమందే సంచరించువా రగుటచేత, బుధ, కుక్రూలు ఒకొ కప్పుడు రవిచంద్రసంయోగముతో చేరవచ్చును. అప్పుడు చతుర్దశాకూటమో పంచగ్రహకూటమో అగుచున్నది. ఇక కుజ గురు శనిలు జట్టుగా పర్వములలో చేరుట అరుదు. ఎన్నియో సంవత్సరములకు కాని, వీరందఱు ఒక రాశిలో చేరుట అసంభవము. గత 32 సంవత్సరములలో షష్టగ్రహ కూటములు మూడుమార్లు, సప్తగ్రహకూటములు రెండుమార్లు సంభవించినవని ఖగోళ శాస్త్రవేత్తలు చెప్పుచున్నారు. అన్నిగ్రహము లొక్కచోట చేరినచో, వాని మండి బయలుదేరు ప్రచండ శక్తులు ఏకమై సమష్టిగా ఆకర్షించుట కారణ ముగా భూమండలమున గొప్ప సంచలనము జనించుట వింతకాదు. ఆ ఆకర్షణము ఏ భూభాగమునకు వ్యాపించునో, ఆ ప్రాంతములో అకాలి, ఈలి భాధలు, భూకంపాలుకలుగుట ప్రకృతిసిద్ధమగు సహజధర్మము. కనుకనే గ్రహకూటములకు ప్రాచీనులు దుష్టఫలములను సూచించినారు.

కడచిన ఏప్రిల 5 వ తేదీనాడు వచ్చిన గ్రహకూట మెట్టిదో చూడము. 4 వ తేదీన అర్ధరాత్రి తరువాత 10 నిమిషములకు (ఇది గ్రీన్ మధ్యమ కాలము) అనగా భారత కాలమానములలో 5 వ తేదీ ఉదయము 5—40 A. M. (IST) గంటల సమయములో రవి చంద్ర సంయోగము కలిగినది. అప్పటి గ్రహస్థితి ఈ క్రింది చక్రము చూప గలదు :—

సాయన కుంభరాశిలో కుజ, శని, రవి, చంద్ర, బుధ, కుక్ర, కేతు, గురువులు చేరినారు. నిరయన సంచరదాయముతో గమనించినచో, ఈ గ్రహము లన్నియు మకరములో ఉన్నట్లుగను.

మన భారతదేశమునకు సంబంధించినది మకరరాశి అని పాశ్చాత్య శాస్త్రవేత్తల మతము. మనది కన్యారాశి అని భారత జ్యోతిర్వేత్తలు భావించు

చున్నారు. ఈ రాసులు సాయనరాసులా, నిరయనరాసులా అను విషయము అన్వయస్థంగా నున్నది. ఎంతో పరిశోధనము చేయవలసిన అంశ మిది. ఆమని

గు 18-37 కే 18-7 కు 17-47 బు 16-55(ప) ర 15-43 చ 15-43 శ 3-48 కు 2-32	(సాయనము) — గ్రహకూటపు పర్వము — (సాయనము) — గ్రహకూటపు పర్వము		
		రా 18-7 వ 29-2 (వ)	
		ఇ 13-28	య 9-26(వ)

చేయు శక్తిగల ప్రముఖులు పలువు రున్నారు. కాని, వారిలో ఆ కార్యము చేయించు యోజకులు లేకున్నారు. పొనిండు.

ఈ గ్రహకూటమునుగురించి కొందఱు ప్రముఖుల అభిప్రాయముల నంగ్రహ మిది :—

హిందూ దేశములో గొప్ప రాజకీయ సంక్షోభము, హిరమగు భూకంపము వలన ఉత్తరప్రదేశమందలి నగరములలో జనవృద్ధి, చైవావారి దండ యాత్ర, ఇంగ్లండు రాజగారికి, భారత మహాప్రధానికి సహా క్షేమము సంభ వించుట, అనునవి ఈ గ్రహకూటపు ఫలములని, శి. పి. నిక్సన్ అను ఆంగ్ల పండితుడు వ్రాసెను. దేశము నిర్మానుష్యమగునని సూచించు శాస్త్ర వాక్య ములను కొందఱు భారత పంచాంగ కర్తలు ఎత్తిచూపిరి. గొప్పగా ఉప్పెనలు పొంగి కొన్ని భూభాగములను ముంచివేయునని, అతివృష్టి, అనావృష్టి కారణ ముగా క్షోభ కలుగునని, ఏదో అంత వాడి గ్రంథములో నున్నదట! కాని, హిందూదేశము కర్మభూమి అగుటంబట్టి, ఈ గ్రహకూటమువలన దానికి గొప్ప దుష్ఫలము రాదని ఆ వాడితో నున్నదట! మన పుణ్యము!

సిరిల్ ప్యాగ్ అను ఆంగ్లేయుని దృష్టిలో, ఈ గ్రహకూటమువలన లండన్ నగరము వాతా అభివృద్ధికి రాగలదట! పంగీత సాహిత్య శాఖ ప్రశస్తి హెచ్చునని, ప్రపంచ యుద్ధము వచ్చు భయము లేదని ఇతని జోష్యము. ఇండొనేషియా, వియత్నాం, ఫిలోపీలకు ప్రలయముగా విషమ ఫలము తగులుననియు, మధ్యప్రాచ్యదేశములలో (ఈజిప్టు, జోర్డాన్, ఇస్రాయిల్, ఇరాన్) అకాలి వాతావరణపు దుమారము లేగి అగ్నిప్రైము లతో ప్రపంచ సంగ్రామము వచ్చునను భీతికి అవకాశ మున్నదనియు, భారత మహాప్రధానినంటి అంతర్జాతీయ రాజనీతి విశారదుల ప్రయత్నముల వలన అట్టివిపత్తు సంభవించదనియు, రఘువీర కృష్ణ దైవజ్ఞుని అభిప్రాయము (ఇందలి తాటికము మెచ్చదగినది). అంతః కలహములు, విషవములు, కారణ ముగా క్షిప్త పరిస్థితులు ఏర్పడి ఇండియా, పాకిస్తానములు కలిసిపోవచ్చు నని, రష్యా దేశములో నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు మారుగా ఏదో రీతిలో, ప్రజాసత్తాక ప్రభుత్వము ఏర్పడునని, (కొరికలు మంచిచే) అర్ధోలానగాని

అను పాశ్చాత్య దైవజ్ఞుడు నూచించినాడు. పారిశ్రామిక వ్యాధులవలన జన వన్యము, సమ్మెల తొందరలు, దేశద్రోహ శక్తుల విజృంభణము, శాంతి భద్రతా భంగములు, వీరివలన వ్యాపారం ద్వారా ప్రభుత్వమునకు ధనవన్యము, చట్టా జేరముల వలన దివాలాలు, విద్యాసంస్థలకు కష్టములు మల దేశములో సంభవించునని S.I పాంజీవయ్యగారి నూచన. (గ్రహ కూటము లేకనే యివి యున్నవి). ఇంగ్లండులో రాజ్యాంగమున గొప్ప మార్పులు జరుగనవి, రష్యాలో వైరము పెరుగునవి, అమెరికాలో టుపా నులు బాధ, రైల్వే ప్రమాదములు, గమల ప్రేకులు, జనవన్యము వంధ వింతునవి ఈ పండితుని అభిప్రాయము.

ఇంగ్లీషు శాస్త్రవేత్త డి. జే. టిక్కర్ గారి దృష్టిలో ఈ గ్రహ కూటము వలన గొప్ప దుష్టఫలము ఏమీ రాదట. రోము పండితు డొకడు ఈ గ్రహకూటమునకూ ఫలమేమీ లేదనెను. సోనియట్ యూని యన్, పోర్చుగల్గు పిరియా, గ్రీసు, ఇథియోపియా, ఇరాన్ దేశములకు దెబ్బ తగులగలదని పాశ్చాత్య శాస్త్రవేత్తలు కొందరు నూచించారు.

ఫిబ్రవరి 3, 4, 5 తేదీలలో నదీప్రవాహముల పొంగులు, భూకంప ములు, ఉప్పెనలు, అగ్నివర్షముల ప్రేలుళ్లు మున్నగు ఈతీబాధల వలన క్షీణ పశ్చిమ అమెరికా, తూర్పు చైనా, మధ్య ప్రాచ్య దేశములు, పశ్చిమ ఆఫ్రికా, ఇండోనేషియా, ఇటలీ, మెక్సికో, బీహార్, అస్సాం, గ్రీసు ప్రాంత ములలో సంభవించగలదని శ్రీ బెంగుళూరు వెంకటరామన్ గారి అంచనా. భారత మహాప్రధాని తన ఆరోగ్యమును, తన క్షేమమును పహా, చాలా జాగరూకతతో గమనించవలసి యుండునని వీరి సలహా. (సదా విమాణ ప్రయాణములు చేయుచుండు వ్యక్తికి ఈ సలహా యుక్తమే). అంత ర్జాతీయ కారణములవలన ఎన్నికలు ముందుకు వాయిదా పడవచ్చునని ఇత డూహించెను. (ఇది జరుగలేదు). ఎన్నికలు జరిగినా, కాంగ్రెసు పక్షము బాగా దెబ్బతినగలదట. (జనసామాన్యభిప్రాయ మిది). ప్రస్తుత రాజనీతి దేశభివృద్ధికి భంగకారి యని ఇతని జోషము. (కాంగ్రెసు ప్రతిపక్షుల బాద మిది). ఈ గ్రహకూటపు ఫలము అధమవక్షము రెండున్నత సంవత్సర ములు దీర్ఘకాలము వ్యాప్తిలో ముందునని ఇతని అభిప్రాయము. (ఈ కాలావధి ఎంతో ఉపయోగకరము). కాని, ఈ మధ్యకాలములలో వచ్చు గ్రహణములు సంక్రాంతిలు మున్నగువానికి ఫలము లేదనుట సాహసము.

ఈ గ్రహకూటపు ఫలము శుభకరమే యని చైనా, ఇండోనేషియా జ్యోతిష్కులు కొందరు ఉద్ఘాటించినారు.

ఈ విధముగా పలువురు పలువిధములగు భావములను ప్రకటించి యున్నారు. వీరిలో కొందరు సాయనవాదులు, మరికొందరు నిరయనవాదులు. వీరు వ్రాసిన వ్రాత లన్నియు ప్రకటించుటకు గొప్ప గ్రంథ మగును. ప్రిథ్విపులాకవ్యాయముగా ఇంత జాలును. పండిత వైప్రూ గారి దృష్టిలో టుర్డిహీనులు, మూఢ విశ్వాసపరులును అగు భారతీయ శాస్త్రాంతికులు మాత్రమే కాక, ఆధునిక విజ్ఞానధమలగు పాశ్చాత్య దేశములందరి శాస్త్ర వేత్తలు సయితము అనేకులు (దాదాపు 30 మందికి పైగా) ఈ గ్రహ కూటపు ఫలమును గూర్చి భిన్నభిన్న దృక్పథములతో విమర్శించినారని నూచిం చుటకై మాత్రమే ప్రముఖుల అభిప్రాయములు కొన్ని యిచట సంగ్రహించుట! వీరి అభిప్రాయములకు ఐకమత్యము లేదనుట వాస్తవము. భిన్న దృక్పథములు, భిన్నాదర్శములు, భిన్న పక్షపాతములు, దానికి హేతువులు— అంతేకాని శాస్త్రము కాదు.

సనాతన ధర్మముపైన అచంచల విశ్వాసము, దైవభక్తి కలవారు భారతభూమి యందలి సామాన్య ప్రజలు. గ్రహకూట దుష్ఫల నివారణము వకై యోగములు, పూజలు, శాంతిలు వారు జరిపించుట దాని ఫలము. శాంతిలవలన గ్రహవైషమ్యము తగ్గునని వారి విశ్వాసము. కాని హోమముల పేరుతో, అంత మంచినేయి అన్యాయముగా అగ్నిలో పోసి సాచుచేసినారే యని వైప్రూ పండితుడు, సాపము, ఎంతో ఆరాటపడివాడు. సువాసనకల పూల

మాలికలను మణుగుల కొంది ప్రోగుచేసి, బండి చక్రములవలే పెద్దగా చుట్లు చుట్టి, ఎన్నడో చచ్చి మంటపాలై నవారి గోరీం (అధవా, సమాధుల) మీద నిరర్థకముగా పేర్చుటవలన, సుమంగలు కేశపాములనో, మహావీయుల కంఠ సీమలనో, అలంకరించవలసినయున్న కోమల సురభిపుష్పజాలము ఎంత పాడై పోవుచున్నదో, సాపము, అరవికి తెలియదు! ఆ పూవుల సువాసనలకు చని పోయినవారు ఆనందించుటకు, హోమముల ద్వారా గ్రహాధి దేవతలు తృప్తిపొందకూడదా? ఎవరి ఏచ్చి వారి కానందము!

అది యట్లుండనితము.

గ్రహకూట మనగా, ఏదో ఒక రాశిలో, పరస్పరముగా ఎంతెంత దూరముగా నయినా సరే, గ్రహములు చేరుట అని భావించుట, వా దృష్టితో శాస్త్రసమ్మతము కాదు. యోగమునగా, ఒకటే భాగ (డిగ్రీ)లో గ్రహ ములు కలియుట అని ప్రాచీన శాస్త్రకారులు సృష్టముగా చెప్పినారు.

“ఏకరాశివ స్థితై ర్యోగః.”

“యోగస్తథై కాంశ సమాగమోక్తిః.”

అని మున్నుగా ప్రమాణము లున్నవి. అట్లుకాక, ఆ గ్రహములు పరస్పర ముగా దూరమందున్నచో, అట్టి యోగములకు ఇచ్చామాత్రమే ఫలమని రల్ల మహాశయుని సూక్తి :—

“యోగా యథోక్తఫలదః

కలార్థ భాగైక సంస్థితానాం

అప్రాప్తీతీతానాం

ఇచ్చామాత్రం ఫలం భవతి”

ఇదే సందర్భమున ఆచార్య వరాహమిహిరుడు సయితము యిట్టి నియ మమునే విధించియున్నాడు. చూడుడు :—

“ఏకర్క కలాంశగతో,

యథోక్త ఫలద శ్శశి గ్రహసశేవ,

అన్యర్కగత స్ప్వస్నే,

మనసా, భావనం కురుతే”

(అ 2.)

శిశువులలో సంచరించు తారాగ్రహములకు, భూమినుండి చూచినచో అట్టి ఆత్మంతిక సంయోగము చూపట్టినప్పుడు, దానికి “గ్రహయుద్ధ” మను సాంకేతిక నామమును శాస్త్రకారులు అనుగ్రహించిరి. ఇట్టి గ్రహ యుద్ధములు వృష్టివాళనము, శస్త్రాగ్నిభయము, కలహములు మొదలగు క్లేశములను సూచించునట! ఆకాశరంగమునందు ఏకకాలమున అనేక గ్రహ ములకు అట్టి యుద్ధము కలిగవేసి, భూమిపైన హైర సంక్రామములు, భూకంపములు, క్షామములు, మొదలగు ఈతీ బాధలు చెందెగలు వింతకాదు.

మరి, ఇప్పటి అష్టగ్రహకూట పెట్టిదో, పాతక మహాశయులు గన్య నించగలరు. రవి, చంద్రులకు ఒక భాగ అంతరములో బుధుడు, రెండ, భాగలు దాటి కుక్రుడు మూడుభాగలదూరములో గురువు, విరిచి యున్నారు. మరియొకవైపున శశి, కుజులు 12, 13 భాగల దూరములో నున్నారు. సాయనముగా చూచినా, నిరయనముగా గమనించినా, ఈ అంతర ములలో ఏమియు వ్యత్యాసము రానేరదు. కనుక, దీనిని అష్టగ్రహకూట మనుట విర్జేతుకము. ఈ గ్రహము లన్నియు ఒకటేరాశిలో నున్నవనుట సత్యమే. కాని, అంతమాత్రమున గ్రహకూటము కాదు. అలోచించిచూడుడు. శ్రీకాకుళములో ఆంధ్రు లున్నారు. చిత్తూరులో ఆంధ్రు లున్నారు. పరి కదా? వీరందరూ ఆంధ్రప్రదేశవాసులే. అంతమాత్రపు ఉపనతితో ఆంధ్ర మహాజనపథ సమావేశమై కార్యక్రమము జరుపుచున్నట్లు భావించుట ఏమి న్యాయము? ప్రళయనలోనున్న గ్రహకూటము సయితము ఇట్టిదే. స్థూల ముగా చెప్పినచో, రవి, చంద్ర, బుధ, కుక్రు, గురువుల కూట మనవచ్చును.

వంచగ్రహకూటముయినా, మేము ఫలవదమే కదా అందురేమో? కాని వర్ష కాలములో గ్రహములు యుద్ధమునకు దిగివచ్చడే, వాని కూటము ప్రపంచ మునకు అపితమును మోచించగలదు. గ్రహయుద్ధము లేని కేవల సంయోగము—అందులో కుభగ్రహముల కూటము—దోషకారి కాకాలదు. అయినా రవితో చేరిన కారణమున ఈ చంద్ర, బుధ, కుక్ర, గురువులు తమ సహజ సౌమ్యత్వమును కోలుపోయి పాపులయినారని పూర్వ వక్షము రావచ్చును. కాని, రవి, చంద్ర, బుధ, కుక్ర, గురువుల సహజమునకు ప్రాచీన కౌస్త కర్తలు చెప్పిన ఫలము ఇట్లున్నది :—

“యంత్రజ్ఞో, బహువిభవో,
స్వవసవివో, దండవాయకోవా, స్వీతో,
భ్యాత, కృభకీర్తియుతో,
బుధేందు రవి జీవ కుక్రైశ్చ.” (పిరావలి)

“రాజమంత్రి, భూరివిత్త,
యంత్రజ్ఞో, దండవాయకో,
భ్యాతో బనే, యశస్వీచ,
జీవార్కేందుజ్ఞ భార్గవై.” (మానసాగరి)

ఈ ఫలములు వ్రాసిన కౌస్తజ్ఞులకు చంద్ర, బుధ, కుక్ర గురువులకు రవి సంయోగ మున్నదని తెలియదునుకొనుట మహాసాహసము, ఈ ఫలములలో కుష్ఠంము లనదగినవి ఏవియు చూపట్టవు. యంత్రజ్ఞుడు, దండవాయ

కుడు, రాజమంత్రి, యశస్వి, ప్రభాతుడు, అను విశేషణములు గమనించ దగినవి. ఈ ఫలములు వ్యక్తిజాతక పరములయినా, ప్రపంచమునకు సంబంధము అన్వయించవచ్చును. ఏ భూభాగమున కీ గ్రహకూటఫల మన్వయించునో, అచటి వాయుకులు యంత్రసాహాయ్యముతో, అర్థిక సౌకర్యములతో, సైనిక సన్నాహములతో, వేత్తత్వ శక్తితో, కార్యకూరులై, విజయ పరాకములై, శాంతి వార్షించగలరని అర్థము చెప్పవచ్చును. ఈ గ్రహ కూటము కుభఫల ప్రదమే అని చెప్పా, ఇందోనిషియా దేశముల ద్యోతి స్కూలు చెప్పుటకు కారణమిదే కాబోలు? పోలే, ఇప్పుడు అగ్రరాజ్యముల వారి రాజవీతిలో, సన్నాహములలో, వాదోపవాదములలో, స్పష్టముగా కనిపించునని ఇట్టి భావములే కదా?

చెప్పవచ్చిన దేమన, ప్రశంసలో మన్న గ్రహకూటమునంద భయంకరముగ గొప్ప దుష్ఫలము ప్రపంచమునకు కలుగు వనుటకు కారణము వాదము.

ఇటీవల వెలువడిన వార్తలలో, జబ్బల్పూరు, భోపాల్ ప్రాంతములలో ఏప్రిల్ 5, 6 తేదీలలో వాతావరణమునందు ఒక్కసారి హఠాత్తుగా మార్పు వచ్చెను! 4 & తేదీ మధ్యాహ్నమునుండి భూవలయము చుట్టూ అయి స్కాంత శక్తి వాతావరణముగా ఉండినదట! ఇది ఈ గ్రహకూట ఫలమే కాదు? కాని, భారతీయ వాతావరణ శాస్త్రద్యోగులు ఈ మార్పులకు సామాన్య కారణములే చాలవని పెరిచిచ్చిరట! అనగా, గ్రహకూటముతో దీనికి నిమిత్తము లేదనుట! మరి, వారి సామాన్యకారణములు ఎట్టివో? గ్రహ

మా అభిమానులందరికి హృదయపూర్వక ఉగాది అభినందనలు

శ్రీ అంబాల్

ఆపీసర్స్ నశ్యము

శ్రీ అంబాల్ & కో

P.B. No. 3... మద్రాసు.

కూట ఫలమని యొప్పుకొన్నచో, తమ శాస్త్రమునకు న్యూనత కల్గుననియో, రాజకీయ ప్రముఖవ్యక్తుల అగ్రహమునకు గురి అగుదు మనియో వారి భయమునుట ఆ సామాన్య కారణ మగునేమో ?

మరియొక వింతవినుదు. విమానములలో ప్రయాణము చేయుచు గ్రహములకు దగ్గరగా ఎంతో ఎత్తున అనుదినమును ఎగురుచుండినా, గ్రహకూట ప్రభావము తనపైన విమియ కనరాలేదనియు, ఇది అంతా వచ్చి మోసమనియు, శ్రీ నెహ్రూ పండితుని ముఖాపిఠములు. గ్రహములలో అతి సమీపములో నుండు బుధుడే భూమికి 8 కోట్ల, 80 లక్షల కిలోమీటర్ల దూరములో నుండెనని భగోళశాస్త్ర పండితులు తెలుపుచున్నారు. ఇట్టి పరిస్థితులలో అతని విమానము 8 వేలు, అధవా 80 వేలు, అడుగుల ఎత్తునకు ఎగిరి యుండినా, “ఉట్టికీ, స్వర్గమునకూ” ఉన్నంత అంతర మగును కదా ? ఇంత దూరవాస్తవి గల ఊహలు అంతర్జాతీయ రాజనీతిలో పనికి వచ్చునేమో తెలియదు.

జ్యోతిశ్శాస్త్రమునకు సంబంధించిన పండితనెహ్రూగారి పరిహాసములు, ఎగతాళి మాటలు, ఎత్తిపాడుపులు, ఆక్రోశములు అన్నియు అతని రాజనీతి ప్రభావమయినచో, కొంత మట్టుకు సహేతుకములు కావచ్చును. అనేక సమయములలో జ్యోతిషులు కొందరు ప్రకృత సందర్భమునకు అనవసరములు, శాంతిభద్రతలకు భంగకరములు, అరాజక విద్రోహాశక్తుల విజృంభణమున కనుకూలములు అగు అభిప్రాయములను జ్యోతిష్యము పేరుతో ప్రకటించుచున్నారు. ప్రజల శాంతిభద్రతలను సందర్శించు బాధ్యత వహించి యున్న రాజకీయప్రముఖ వ్యక్తుల యోగక్షేమములకు, వారి కార్య కలాపములకు, ఇట్టి ప్రకటనలు ఎంతో హానికరములు కావచ్చునని మరణముగా మనము ఊహించగలము. పాకిస్తానములో యుద్ధము రాగలదని, ప్రముఖ రాజకీయ వ్యక్తులపైన హత్యా ప్రయత్నములు జరుగునని, చెనా సేనలు దండెత్తి వచ్చునని, మొదలుగా జ్యోతిషఫలములని వ్రాసి వార్తాపత్రికలలో ప్రచారము చేయుట రాజనీతి దృష్టితో క్షంతవ్యముకాని మహాపరాధ మగుట వింతకాదు. మేరుపుపూసవంటి ఉదాహరణ మొకటి, మచ్చుమచ్చ చిత్తగింపుడు. 1962 వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరినెలకు ముందే నెహ్రూ పండితునికి రాజకీయముగా అధిపత్యము పరిపూర్తి యగునని ఒకానొక జ్యోతిషుడు 26—7—1957 వ తేదీన వాటి “భారతజ్యోతి” పత్రికలో ప్రకటించెను. ఇట్టి పిచ్చి వ్రాతలు శాస్త్రమునకు అపకీర్తిని సంపాదించుటకు మాత్రమే పనికివచ్చుచున్నవి కదా ? ఎంత రాజనీతి దురంధరుడైనా, ఎంతటి సహన శక్తి కలవాడైనా, నెహ్రూ పండితుడు మానవమాత్రుడే! అతనికి మాత్రము కోపలాపము లుండవా ? ఒకవేళ జాతకనూచనలు అట్టివే అని ఆ కారాంతి కుడు పారబాటున సమ్మి యుండినా, అవి ప్రకటించుట మాత్రము వివేక మనజాలము వాస్తవ స్థితిలో రాజకీయ రంగమునందు మన మహా ప్రధాని ప్రభావము అత్యున్నత స్థాయి నందుకొనుచున్న కాలమిది. లోకసభ మొత్తము అతని అరచేతిలోనున్నది. అతని బలమును తగ్గించు ఆశతో సర్వసన్నాహములు చేసిన ప్రతిపక్ష నాయకప్రముఖులు ఎన్నికలలో రూపనామక్రియలు లేకుండు నట్లుగా అణగిపోయినారు. రాష్ట్రములలో అతని ఆదేశమునకు ఎదురులేదు. సత్యమును విచారించితిమేని దేశపరిపానలో అతని నిరంకుశాధికారము పరాకాష్ఠ వధిరోపించిన కాల మిదే అనవచ్చును. అతని జాతకమునకు దేవ మానసికలో చలితలగ్నము పరాశ్రమస్థాన మందలి పరుణుని సంయోగమునకు వచ్చియున్న పయస్పది. అధికారమును సంపాదించుకొని యున్నవారికి ఈ దశ అప్రతివ్యంధ్యమగు పీరుషమును అనుగ్రహించగలదు. ఆ ఫలమే చూపట్టు చుండుట !

ఇటీవల అనర్హకరములగు జాతకఫల ప్రకటనల సంఖ్య చాలా పెరిగి పోయినదని పాతక మహాశయులు ఎరుగుదురు. మహాప్రధాని వీనిని గూర్చి అసహ్యపడుట యుక్తమే ! అయినా, అట్టి సలాదేశములు చేసినవారిని ప్రత్యేకముగా తగు రీతి మందలించుట కర్తవ్యము అగును. కాని, జ్యోతిశ్శాస్త్రమునే మోసమనుట, జ్యోతిషులను మోసగాండ్రులు మాత్రము అసంగత మనక తీరదు.

ప్రకృత మనుషరింతము. రచితచంద్ర సంయోగముతో (అనగా వర్షముతో) సంబంధించినదే గ్రహకూటము గొప్ప ఫలము వీయజాలదు. అందులో సర్వశక్తితో గ్రహయుద్ధజనిత విషమశక్తి చేరినపుడే, భూమండలమున గొప్ప క్షోభ జనించగలదు. ఆ వర్షము ఏ రాశిలో వచ్చునో, ఆ రాశి భూమండలమున ఏ దేశమునకు సంబంధించునో, అందుమాత్రమే ఫలము వ్యక్తము కావలసి యుండును. సాయనవర్షాదిలో, ఇంగ్లండు, జర్మనీలకు మేషమని, రష్యకు కుంభమని, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములకు మిథునమని, ఇండియాకు మకరమని, మొదలుగా పాశ్చాత్యులు నిర్ణయించిరి. మన జ్యోతిషులు, వీరయసముగా, కన్యారాశి హిందూదేశమునకు సంబంధించినదని భావించుచున్నారు. ఇందు ఎవరి మతము సాధువో ? ఏ రాశి అయినా దానియందలి ముప్పది భాగం ప్రదేశ మంతయు ఆ దేశమునకు ఫలము నిచ్చునని విశ్వసించుట కష్టము. ఇది గొప్ప అవ్యవస్థ ! ఈ విషయమై ఎంతో పరిశోధన జరుగవలసి యున్నది.

కనుక, ప్రపంచ ఫలితములట్లుంచి, వ్యక్తి జీవితములకు గ్రహకూటము ఎట్లు అన్వయించునో, కొంత పరిశీలింతము. గ్రహకూటము ఎంత దుష్టమయినా, ఏ దేశమున కది వ్యాపించినా, అచటి జను లందరికిని అది విషమ ఫలము నిచ్చు ననుకొనుట అవిచారరమణీయము. వర్షము ఏ ప్రత్యేక భాగలో ఏర్పడునో, ఆ భాగకు, దాని సమనంతమ భాగకు, గ్రహకూట ఫలము వ్యాపించుట సహేతుకము కాగలదు. ఆ విశిష్టభాగంలో ఏ వ్యక్తి జాతకమందలి గ్రహములు ఉండునో, ఆ గ్రహ భావ ధర్మముల ననుసరించి, ప్రస్తుత దశామగూలముగా, అతని జీవితములో, మంచిదో, చెడ్డదో, ఫలము సంభవించును. కాని ఆ వేళ నికరముగా లేనిచో ఫలము కలుగదని ప్రాచీనులు చాటి చెప్పిరి.

“వారాగ్రహాపి యథా

దృక్పరవే వేధకవ్య లక్ష్మ్యగ్రాహే,

ఖలు సిద్ధ్యతే న పీర్షకః,

తద్యద్యే భోషి విభిష్యః.” (తల్లడ

లక్ష్మ్యకుద్ది వెంట్రుక మందము తప్పినా, వేధకు ఫలము లేదనుట ! వేధభాగ మాత్రమునకైనా విజయముగా మున్నచో, రెండు, అధవా నాల్గు, వారముల లోపలనే ఫలానుభవము కల్గును. నెలలు, సంవత్సరములు, కాచుకొని యుండునని యుండదు.

ఈ క్రింది ఉదాహరణములు కొన్ని చూడుడు:—

(1) శ్రీయుత వి. కే. కృష్ణమీనన్ గారికి ఎన్నికల పోటీలో బొంబాయి నగరమున మహాత్తర విజయము కలిగినది కదా ? అతని జాతకములో ఇప్పుడు చలిత రవి శుక్ర సంయోగము కర్కాటకరాశిలో 16 $\frac{1}{2}^{\circ}$ లో అతని పుణ్యపామమునకు (కన్యారాశిలో 16 $\frac{1}{2}^{\circ}$) నికరముగా గుప్తమిత్ర దృష్టితో నున్నది. ఈ రెండును ప్రశంసలో నున్న వర్షస్థానము (కుంభము 16 $^{\circ}$) మీద తులా భారము తూగుచున్నవని పాతక మహాశయులు గుర్తించగలరు. మీనన్ గారికి ఉపచయ స్థానమందే ఇప్పటి గ్రహకూటము సమావేశ మగుట ! అఖండ విజయలక్ష్మి అతని వేలవరించదు ? మరియొక్క విశేషము ! పైన వివరించిన తులాభారమునకు ఆధార స్థానము సింహములో 16 $\frac{1}{2}^{\circ}$ కదా ? మహా ప్రధానిగారి జన్మలగ్న జన్మ చంద్రుల మధ్య బిందుస్థాన మదే యని మనము గమనించితిమేని, మీనన్ గారి విజయమునకు ఆధార మెందున్నదో కరతలామలకముగా బోధపడగలదు.

(2) హిందూదేశమునకు రాజకీయ స్వీతంత్ర్యము లభించిన ముహూర్తపు జాతకమున రాజ్యస్థాన (దశమ) కేంద్రము కుంభరాశిలో 15 $\frac{1}{2}^{\circ}$ లో నుండినది. అప్పటి చతుర్థ భావము (సింహము)లో బుధ, యమ, శని, శుక్ర, రవులతో చిన్న గ్రహకూట మొకటి ఏర్పడి ప్రజాసత్తాక రాజ్యమునకు అంకురార్పణమును సూచించెను. ప్రశంసలో నున్న గ్రహకూటము అనాటి

గ్రహకూటమునకు నమనవృత్త వేగలో మండగా, ఇప్పటి వరకు అవాటి రాజ్య స్థానములో (ఉపచయ స్థానము) వడివది. గ్రహకూటాంతరము జరిగిన ఎన్నికల ఫలముగా, రాజ్యాంగము వట్టిమై విరంతుక ప్రభుత్వముగా అది వృద్ధికి వచ్చుటకు, భూస్వాముల యొక్కయు, కృషీవరుల యొక్కయు, అత్యున్నత పాఠ్యపుటకును, బీజావాసము జరిగినదని సూచన.

(3) ఒకానొక వృత్తికలగ్నపు బాలిక జాతకములో సింహమండలి బుధునికి (15°—8') నమనవృత్తవేగ ఈ వర్తము వలన ఏర్పడినది. అప్పటినుండి ఆ బాలికకు జ్వరము, కోరింతదగ్గు.

(4) మరియొక వృత్తికలగ్నపు బాలికకు జన్మ చంద్రునికి (సింహములో 16°—8') నమనవృత్తవేగ ఈ వర్తము వలన కలిగినది. అప్పటినుండి ఆ బాలిక జ్వరబాధలో నలిగినది.

(5) లోకమదా నభ్యుత్థమును సంపాదించిన ఒకానొక మానసియునికి జన్మ లగ్నము సింహము. లగ్నాధిపతి రవి, కుంభములో 16°—43' లో నుండుట ! ప్రశంసలో నున్న వర్తము ఆ రవి స్థానమునకు ఉత్తేజము విచ్చినది. అభివృద్ధికరమగు మహదాశ్రయము లభించునని సూచన.

(6) శ్రీయుత పీఠం సంజీవరెడ్డిగారి జాతకములో 'అభివృద్ధి' నవామము కుంభములో 16°—15' లో నున్నది. ప్రశంసలో నున్న గ్రహకూటపు వర్తమువలన ఆ నవామమునకు అపూర్వమయిన ఉత్తేజము లభించెను. అంతఃకలహముల భారముచే అల్లాడుచున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ రాజ్యాంగ వాకను అపాయములపాలు కాకుండునట్లుగా గడుపుటకు తగిన కర్లదారు డిటేయని భారతమహాసభాని నిర్ణయించినాడు. ఎవరికి రుచించినా, ఎవరికి రుచించకపోయినా, అతని ఆజ్ఞకు ప్రతిలేదు. అనాయాసముగా శ్రీ సంజీవరెడ్డి నాయకత్వమును సంపాదించగలిగెను. ఆంధ్రప్రదేశ్ పరిపాలనము అభివృద్ధికరముగా కొనసాగిండు.

(7) ఒకానొక ధమర్లగ్నపు రాజకీయోద్యోగిపైన కొన్ని యేండ్ల క్రింద ఏదో వేరము ఆరోపించబడి, అతని ఉద్యోగము వూడిపోయినది. నెమ్మదిగా నాలుగయిదు సంవత్సరములు అభియోగము విచారణ జరిగి, తుదకు వ్యాయస్థానములో అతనికి కారాగార శిక్ష విధించబడెను. జీవనోపాయము కోలుపోయి నానాబాధలకు లోనై, అతడు అప్పీలు చేయగా, ఈ వర్తము వచ్చిన వారములోనే, అతడు నిర్దోషి యని ఉన్నత వ్యాయస్థానములో తీర్మాన

మైనది. ఆ వ్యక్తి జాతకములో ఉపచయ స్థానములో నున్న రవి (కుంభములో 16°) పైన ఈ వర్తము వచ్చుటవలన కలిగిన ఫలమిది.

(8) ఒకానొక వృషభలగ్నపు తరుణికి దేవమాన దశలో ఇప్పుడు చలిత దశమకేంద్రము కుంభములో 16½° లో నున్నది. అది ఆమెకు ఉపచయ స్థానము. ప్రశంసావర్తము ఆ కేంద్రమునకు ప్రోద్బలము విచ్చినది. గ్రహకూట మందలి బుధుడు ఆమెకు వంచమాధిపతి. శుక్రుడు లగ్నాధిపతి. గురువు లాభాధిపతి. బారము తిరుగక పూర్వమే ఆశ్రమముగా ఆమెకు వివాహము జరిగెను. విధిలేని పరిస్థితులు ఏర్పడుటవలన, పెద్దలు అశిష్టికముగా ఆమెకు రహస్యవివాహము జరిపినారు.

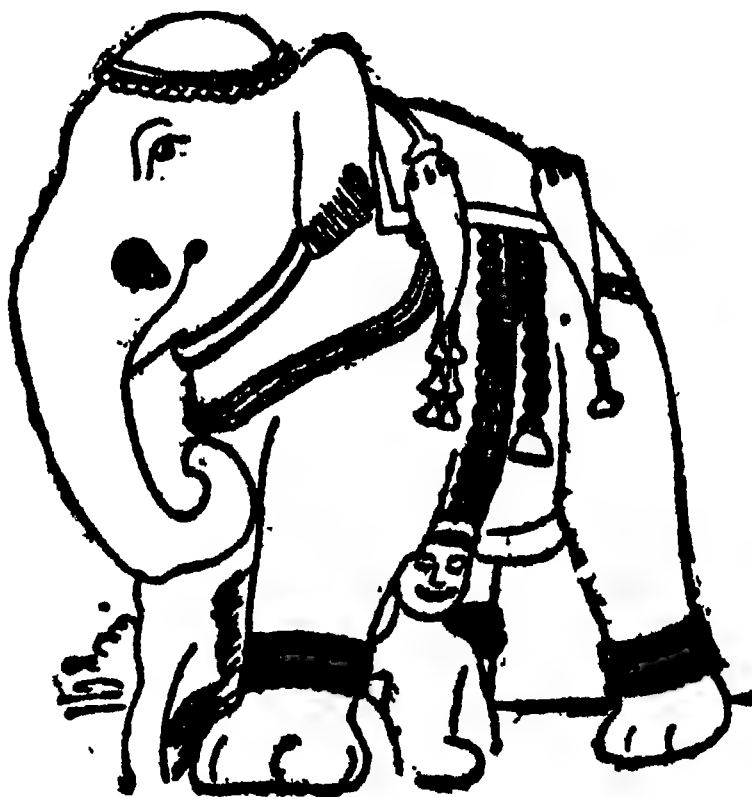
గమనించినచో సమృద్ధిగా ఉదాహరణములు లభించగలవు. కాని, మచ్చునకు ఇవి చాలు.

సారాంశ మేమన, గ్రహకూట వర్తములో జాతకమందలి నిలువగల స్థానములకు స్వర్గరానిదే, శుభమయినా, అశుభ మయినా, దాని ఫల ముండుట. కాక, వర్తములవాడే ఫలమునకు ఎదురు చూడరాదు. పర్యావంత రము ఆయా వ్యక్తుల దైనిక జాతక కేంద్రములు ఫలప్రద స్థానములను చేరుకున్నవాడే వారికి ఫలప్రాప్తి. సాధారణముగా ఇది మరల వర్తము వచ్చు లోపల జరుగగలదు. వ్యాసము పెరిగిపోవునని, పై ఉదాహరణములకు జాతకము లను కాని, దైనిక కేంద్రచలనమన్వయమును కాని, ఇవట చూప నైతిని. క్షంతవ్యుడను.

ఒక్కమాట ! ఈ గ్రహకూటపు ఫలము తనకు ఏమీ తగులలేదని వెల్లెచూ వండితుడు పెరివిచ్చినాడు. వాస్తవమే. అతని జాతక గ్రహములకు ఈ వర్తస్పర్శ రాలేదు. మరి, అతనికి ఫల మెట్లు వచ్చును ? అతని జన్మ చంద్రుడు సింహములో 10° లో నుండుట. గ్రహకూటవర్తము కుంభములో 16° లో. ఏమి సంబంధము ? వృన్మతాడవదంతభంగవ్యాయ మగును గదా ? కాని, తనకు ఫలములేదను కారణమున ఇతరు లెవరికీ ఫలము ఉండదని అతడు భావించు నట్లు, అది శాస్త్రీయ దృక్పథము కాదనిమనవి.

“పర్యాయ యోగా ద్విహితం విధాతా,
కాలేన వర్తం లభితే మనుష్యః.”

—(మహాభారతము.)

దనుర్దాసు

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

బ్రహ్మరీ వాటకముల సోయగం వసీవాడకుండా గొడుగుపట్టి శ్రీరంగుని తిత్వాళ్ళలో తిరిగి మల్ల
పీఠకు ధనుర్దాసుని విశ్వాగ్రత ఆచార్య రామానుజుల ఆపత్తినీ అనుగ్రహాన్ని ఆర్జించుకున్నది. 'భాగ్య
హీనాంగి కన్నులకన్నా చక్కని విజయపురిలో శేషన్న ఆ సాందర్య పీఠానికి శ్రీరంగ వాఙ్మయ విశిష్ట
లోచన సందర్శనం ప్రస్తావిస్తారు ఆచార్యులు. ఆ దివ్యదర్శన వాసింది పరమమడు ధనుర్దాసు—

దీర్ఘహారిక సాందర్య

న్నహ సుధా సాగరములు; నిర్వల జగ
నోహన కాంతి స్ఫారము
లోహా! శ్రీరంగ విభుని లోచన శోభలే !

ఎంత నెయ్యపుచూపు లెల్ల సాందర్యముల్
కొలుపున్న పసిడి చెంగలువ పూవు;
లివి జన్మజన్మల తృప్తిలా ర్చుడు సుధల్
తొలకించు కారుణ్య జలధరములు;
కోటి పున్నమి రేల గుండె చల్లదనాలు
నిండించుకొన్న వెన్నెల మడుంగు;
లీ కొండ గుహను వెల్గించి మోహపు గాఢ
తిమిరముల్ పోకార్చు దీపశిఖలు;

మానసీ మత్త దృగ్వలమాన మాన
సాంబు నిధి తరంగాంత రంగంబు నందు
వెలువడిన శ్రొత్త మీనులు నేయి నేయి
జన్మ లలరించు నీ రంగళాయి కనులు

ఎన్నాళ్ళన్ వృథచేసుకొంటి నిటు తండ్రీ! అప్రభ గంగా భ్రమ
చ్చన్న స్వాతుండ—కుద్ర పల్వల జల స్నానాను రక్తుండ; నా
కన్నన్ లేడు దరిద్రు డెవ్వడు, భవత్కళ్యాణ నేత్ర ద్వయిన్
కన్నారం గనజాల నీయవిర భానందా శ్రుపాతమ్ములన్ !

స్వామీ! జన్మసహస్ర నంచిత తపస్సంప్రాప్త పుణ్యోదయం
భీ మాధుర్యము నెట్లు దాచుకొనుటో యీ చిన్ని డెందాన తం
డ్రీ! మన్నింపు మెరుంగజాలను, కృపాసిద్ధంబు ఏతాదృశ
శ్రీమద్భక్తిభవంబు పాడుకొను పెట్టి రుద్ధకంఠమ్మునన్ ?

నవనీలోత్పల దళముల
నవరించు సుధాంశు కిరణ సౌందర్యముల్
నవి ప్రభుని బడద కన్నుల
రవణించు దరస్మితాంకు రమ్మలు దలతున్ !

లింగనచూడ్కు లుత్పలములంచు, నవాంబుజ ఖంజరీట సా
రంగములంచు, మన్మథ తురంగములంచు, విలాస వీచికా
రింగణలోల బాలశఢరీ భ్రమరీకుం, మంచు మెచ్చు ను
ద్భంగ వచోధనుం డితడవత్రప పల్కనులేడు, సామి శ్రీ
రంగని దివ్యలోచన హిరణ్మయ దీధితి నోలగించుచున్.

మరు మరీచిక కొరకు ముమ్మరపు తృష్ణ
పరచు నజ్ఞాన హరిణశాబకము బట్టి
చేర్చితివి చల్లనగు నరస్తీర భూమి
ఆరని పిపాసలెల్ల చల్లార్చుకొనగ.

గడపితిపో ప్రియానమున కొముదిలో సాగసున్-వయస్సు, మా
కుడుగనిపంట, లవ్వలపు టూయెల పాయని జంటలంచు; ఇ
ప్పుడు విలపింతు నిన్నుగని, పోయినకాలము కూడిరాని ది
య్యెడ నని, పంకజాక్ష! తుమియింపుము నా యవివేకమాంద్యమున్ !

దేవ! త్వదీయ దృగ్గగ దధీనుడు వీడొకడంచు నేమి? బృం
దావన గోపికాజనమనః ప్రణయ ప్రకటైక భోగలీ
లా వివశంబు లిట్టి నయనాంబుజ రేఖలలో ద్రవించియున్
బోవని రాతిగుండీయలునున్ గలవాక్కొ? సిరంగనాయకా !

నత్యం బాత్మ వెలింగె నేడు; తరుణి సౌందర్య సంసేవనా
జాత్యంధత్వము లారె; తీరిన వభీష్టస్వప్న సంచారముల్
నిత్యానందరసప్రవర్ధనము లీ నీరేజ పత్రాక్షి సాం
గత్యంబుల్ గలిగెన్, మనోమధుపకాంతా నుప్రభాతంబులై !

కావేరీ లహరీ పరీమళము లంగశ్రేణికిన్ నిత్యమున్
పావిత్ర్యమ్ము ఘటింప, మీ భవనభాన్వద్గోపురం బాత్మలో
సౌవర్ణ చ్చవినింప, పూర్వకృతమత్ సర్వాఘముల్ ప్రత్యుపః
క్రైవారమ్ము లడంపగా ప్రభుకటాక్ష శ్రీల జీవింపనో !

కడలిరాయనిపట్టి కరము పట్టిన నాడు
ఎలనవ్వులను ప్రేమజలుకు కనులు
పగవాని తమ్ముని తెగువ నేలిన నాడు
నిండువాత్సల్య మందించు కనులు

ఆంధ్రవ్రత - శుభకృష్ణామ సంవత్సరాది సంచిక

కొలుపులో మగువ కొండలము మాన్సిన నాడు
అభయ ముద్రాంకము లయిన కనులు
ములుకునాటిన యంచ యభుకు తీర్చిననాడు
జీవకారుణ్యముల్ చిందు కనులు

రేబవల్లను పూలుపూయించు కనులు
రెప్పలార్పక శ్రీతుల పాలించుకనులు
ప్రథిత సౌందర్యధునులు, కృపా ప్రకాశ
ఖనులు, మత్తపోవనులు, రంగయ్య కనులు

రహస్య చంచల లోచనాంచల చలదాగ స్మితం బాతవ
శ్రమకున్ వాడకయుండనెత్తె మును ఛత్రం బే ధనుర్దాసు, వా
డమరించున్ ప్రభు సుందరాక్షి జలజ్జగత్తోడి ముక్తాత ప
త్రముకాగా తన జీవితం బిభుడు శ్రీరంగా! జగన్మంగళా!

ప్రవహించెన్ కొరగాని యీ చవిటిపట్టున్ దివ్యగంగార్పురీ
నివహమ్ముల్, చిటిముత్తెపున్నరులు పండింపంగ; కానిమ్ము, నీ
వనలోకించెదు గాక! దాసునికృషి ప్రావీణ్య, మప్పంట వై
భవమెల్లన్ వెలకట్టి నాణెమును దెల్పన్ సార్థవాహుల్ ప్రభూ!

నవశృంగారతరంగరాసరతిధన్యమ్మన్య, మిచ్చావిహ
రవిధా మత్తగజేంద్ర మియ్యది; యదల్పన్ జాలు భవ్యాంకుశం
బవు నీ దివ్య కటాక్ష వీ క్షణము; రంగా! త్వత్పదాలానబం
ధవమున్ పట్టపు శున్లు కేనుకొనగా నర్థింతు నీదాసుడన్

శ్రీరామానుజ కరుణ
సారసమాలభ రంగళాయస్మితద్వ
క్పారస సారభములు వి
ప్సారక మత్ప్రణ పథములం దయిదింటన్!

సంస్కృత రాఘవ పాండవీయములు

శ్రీ ఈయణ్ణి వెంకట వీరరాఘవాచార్యులు

“రమ్యా రామాయణీ మైషా భారతీ సైవ భారతీ,
అర్థనారీశ్వరమయీ మూర్తి రేకత్ర శోభతామ్.”

(కవిరాజసూరి: రా. పా. I-42)

మూలవ ప్రతిభ యూహించగల కవిలా చమత్కారములన్నియు సంస్కృత కావ్యధ్యానమున లభించును. ఇవి పుత్రద్వయమును అర్థనారీశ్వర శరీరస్వయమున క్షీరసీర న్యాయమున, ఏకనాశావలంబియగు ఫలద్వయమువలె, కావ్యముననామూలాగ్రవాస్తవముగా పెనవేసి రచించబడిన కావ్యము ద్వర్ధికావ్యము, ద్విసంధానకావ్యము అని వ్యవహరింపబడును. ద్వర్ధికావ్యమును పఠించి, ఆనందించుటకు పర్యావృత్తమగు సాహిత్యసంస్కార మవసరము. పుత్రపుష్పాదగునట్టి యధికారి రామాయణ కథాజిజ్ఞాసతో రాఘవ పాండవీయము నంటి యుత్తమ ద్వర్ధికావ్యమును పఠించినచో మనోనల్లశము నంతగా కల్గింపక, ఆ కావ్య మంతయు తదనుగుణముగా నన్వయించును. భారతకథ నెరుగు సంకల్పముతో పఠించిన నా కావ్య మంతయు నల్ల విశదమగును. ఇది ద్విసంధాన కవుల పరమ లక్ష్యము. కాని ఈ కావ్యము లెంతటి పుత్రపుష్పల కై నను వ్యాఖ్యాన సాహాయ్యము లేనిచో మనోనల్లశ జనకములే యని చెప్పవచ్చును. ఉత్పన్నములు, అజ్ఞాతములు, కించిద్ విస్మృతములు అగు రాఘవపాండవీయములను గూర్చి యిటు కొంత వ్రాయబడును.

1

ద్వి సంధానము—(అచార్యదండి—క్రీ. 6 వ శతాబ్ది):

భోజాడు శృంగార ప్రకాశమున (9వ ప్రకాశము)

‘దండినో ధనంజయువ్య వా ద్విసంధానమ్’

“ఉదార మహిమా రామః ప్రజానాం హర్షవర్ధనః

ధర్మప్రభవ ఇత్యాసీత్ భృతో భరత పూర్వజః.” 1

అనుచు దండిదియో, ధనంజయునిదియో ‘ద్విసంధానము’ను పేర్కొనుట యేకాక, యందలి శ్లోకముకంటే యుదాహరించెను. ధనంజయుని ‘ద్విసంధానము’న నీ పద్యము కానరాదు. కావున నిది లుప్త మనదగు దండి ‘ద్వి సంధానము’లోని దనియు నీ కృతియందలి యితి వృత్తము రాఘవ పాండవీయ కథయే యనియు నూహించ జనును. కావ్యాదర్శము (దశకుమార చరితము) అనంతి మందరీ కథయు దండి యితర కృతులు.

2

రాఘవ పాండవీయము (కవిరాజ సూరి—11 వ శతాబ్ది)

కవిరాజసూరి, తత్కృతులు, కాలములను గూర్చి నేను విపులముగ రచించిన ఆంగ్లాంధ్రవానములు రెండు పుష్కరములకు, పూర్వముననే ప్రకటింపబడి నవి.2 కుతూహలముగల పాఠకు లా వ్యాసములను చూచెదరు గాక. ‘కామదేవాంక’ మగు కవిరాజసూరి ‘రాఘవ పాండవీయము’న 13 పర్వములును, మొత్తము 672 శ్లోకములును కలవు. కవి రాజాను, ద్విసంధాన కావ్యమును నిర్మించిన కై న ధనంజయుడు నించు మించుగా నమకాలికులు కావచ్చును. సంస్కృతమున ద్వర్ధికావ్యమును రచించిన వారిలో కవిరాజ రెండవవాడు కా నోపును. ఈతని మఱి యొక కృతి ‘పారిజాతపాద’మను పది పర్వల మన కావ్యము.3 ఇది యింకను

ముద్రితము కాలేదు. కవిరాజ ‘రాఘవ పాండవీయము’పై వ్యాఖ్యలు రచించిన వారు.

1. చారిత్రవర్ణనాడు	5. రామభద్రుడు.
2. పద్మనంది.	6. లక్ష్మణపండితుని ‘సార చంద్రిక’ (ముద్రిత)4
3. పుష్పదంతుడు.	7. విశ్వనాథుడు.
4. ప్రేమచంద్ర తర్కనాగేశ భట్టాచార్యుని ‘కపాట’ విపాటిక 8. శశధరుని ‘ప్రకాశము’ (ముద్రితము)4	

1- Sri M. Ramakrishna Kavi's Introduction (p. 6) to Sri Avvari Subrahmanya sastri's Telugu Trans. of Dandin's Kavyadarsa. (1929).

2. (a) Dvyarthi & Tryarthi Kavyas in Sanskrit Literature - in the K. B. Pathak Commemoration Volume - p p- 367—81—Poona. (1934).

(b) ‘కవి రాజసూరి కాలనిర్ణయము’ (అంధ్ర వ్రతీక—‘ఉగాది సంచిక’ విభవ సంవత్సరము 1928)

(c) ‘కవి రాజసూరి కాలనిర్ణయము’—అంధ్ర సాహిత్యపరిషత్పత్రిక—ప్రభవ, మార్గశిర—ఫాల్గున మాసములు; సంపుట: 16. సంచిక: 5—6. డిసెంబరు 1927—మార్చి 1928—పుటలు: 247—55.

(d) ‘సంస్కృత రాఘవపాండవీయ విమర్శనము’—అం. సా.వ. వ్రతీక సంపుట: 17. సంచిక 2. పుటలు 65—72. సంచిక 3. పుటలు 127—137—1927 ఏప్రిల్—జూలై.

(e) ‘సంస్కృత సారస్వత చరిత్రము—ద్వర్ధికత్వర్ధిక కావ్యములు’—(అం. సా. వ. వ్రతీక. సంపుట: 23. సంచిక : 5. పుటలు : 193—200. భావ, మార్గశిర పుష్యములు—డిసెంబరు 1934—జాన్యవరి—1935)

(f) అం. సా. వ. వ. సంపు 24, సంచిక 2. పుట 49—64. (జూన్—జూలై 1935)

3. A Triennial Catalogue of Mss.—Vol. IV.

4. (1) Bibliotheca Indicae d-pp.4 + 435 + 2. Sanskrit Press, Calcutta. - (1854 A.D.)

(2) Reprint of the above ed. by Bhavadeva Chatterji (B. I. ed)—Calcutta (1892).

(3) In Telugu 1ye.—Demy. pp. 2 + 1 + 1—286. Sriniketana Press, Madras (1892)

5. Grantharatna-mala ed., with the Sarachandrika—com. by Laksmāna Pandita—Bombay. (1889)

6. Kavyamala No. 62. with the com. Prakasa by Sasadhara N. S. Press, Bombay—(1897)

9. (మరాఠీ శీర్షిక కృత 'వకాశ్ వ్యాఖ్య')

పై వ్యాఖ్యలనుబట్టి కవిరాజు కృతి వాఙ్మయ ప్రపంచమున నెంతటి భృతి నందెనో యూహించుటగలను. కవిరాజు కావ్యమునుండి మచ్చునకు—

1. 'నిశ్శ్రేణ్యో బ్రహ్మలోకస్య, వాగ్దేవ్యాః కర్మకుణ్డలే
ధర్మద్రుమ మహామూలే వాల్మీకి వ్యానయోః కృతే'
2. 'పురాణ రామాయణ—భారతాది—
క్షీరాణి సంయోజిత భక్తి వత్సైః
పురాతనై ర్వా దుదుహే కపింధైః
సా భారతి కామదుఘా మ మాన్తు' (రా. పాండవీయ I, II; 12)

3

ద్వినందనము⁷ (—రాఘవ పాండవీయము) జైన ధనంజయుడు:

ఈ ధనంజయుడు 'నామమాలియును ధనంజయు విమంతువును కూర్చు
టచే నీతనిని నైఘంటుక ధనంజయు డనవచ్చును. ఈతని తల్లి శ్రీ దేవి; తండ్రి
వాసుదేవుడు.⁸ ధనంజయుని 'ద్వినందనమును' 'శృంగర ప్రకాశము'న భోజాడు
(క్రీ. 1005—62) పేర్కొనుటచే నీతనికంటె ధనంజయు డిండుక పూర్వఁడో
ననుచుంటున్నాడో కావచ్చును.

ముంజాని సభను (క్రీ. 975—95) అలంకరించిన ధనంజయుడు
బ్రాహ్మణుడు, విష్ణుని కుమారుడు, దశరూపక నిర్మాత; నైఘంటుక ధనం
జయునికంటె భిన్నుడగు నీతనిని దశ రూపక ధనంజయుడనవచ్చును.

డాక్టర్ కోనాధ బాపూ పాఠిక పండితుడు 10—

కొన్ని గ్రంథస్థ ప్రమాణములనుబట్టి, కొన్ని కన్నడ కావ్యములను
బట్టియు జైనధనంజయుడు క్రీ. 1123—40 నడుమ ద్వినందనమును

నిర్మించి యుండుననియు, ఈతనికి శ్రుతకీర్తి యను ఉపనామము కలదనియు
ప్రాసియుండెను. డాక్టర్ వింటర్నిట్¹¹ డాక్టర్ ఎ. బి. కీత్¹² యం. డన్.
పండితులు¹³ తమ సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రలయందును, భారతీయ
గ్రంథ గ్రంథకారుల కాలవిచారమునందును పాఠకపండితుని మతమువే
ప్రమాణీకరించుకొనిరి.

కాని, జైన ధనంజయుడు, శ్రుతకీర్తియు, భిన్న వ్యక్తులనియు, ధనం
జయుడు క్రీ. 960—1000 నడుమ ద్వినందనమును రచించియుండు
ననియు, శ్రుతకీర్తిత్రైవిద్యుడు గత ప్రత్యాగత విధానమున రాఘవ పాండ
వీయమును నొక మహా కావ్యమును నిర్మించియుండెననియు, ప్రమాణ పురమున్న
రముగ పిద్ధాంతికరించి, వింటర్నిట్, పాఠకపండితుల యభిప్రాయమును

7. కావ్యమాల—49. వ్యాఖ్యతో (1895)—బొంబాయి.

8. వావిళ్ళవారి ప్రతి—తెనుగు లిపి, తెనుగుటీకతో (మద్రాసు)

9. ద్వినందనము VIII. 146. (పై కావ్యమాలా ప్రచురణము)

10. Dr. K. B. Pathak : 'Journal of the Bombay
Branch of the Royal Asiatic Society-Vol.XXI.pp. 1 ff.

11. Dr. M. Winternitz : History of Indian
Literature - Vol. III. p. 75 (In German)

12. Dr. A. B. Keith : 'History of Sanskrit
Literature - p. 137 (1928 A. D.)

13. M. Duff : Chronology of India.

ఉ గా ది శు భా కా ం డ లు

మా వ ద్ధ

అన్ని విధములైన సినిమా, స్టేజి మేకప్పుకు కావలసిన పరికరములు,
కాన్మెటిక్సు, నైలాన్ విగ్గులు, వేషధారణకు అవసరమయిన
ఆభరణములు, కుటుంబని సామగ్రి, జరి లేసులు, మొదలగు
న వ నా గ రి క వ స్తు వు లు

స ర స మైన ధ ర ల కు ల భిం చు ను.

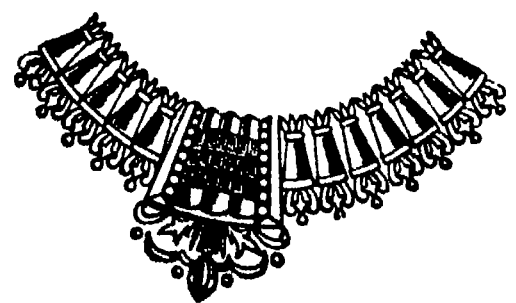

క్రిష్కో షాపింగ్

331-333, రాచప్పశెట్టి పీఠి,

మ ద్రా సు - 3.

ఫోన్ నెంబరు : 33960

జుండించుచు, దాక్షర్ నీ. వెంకట సుబ్బయ్యగారు 35 సంవత్సరముల క్రిందట నొక వ్యాసమును ప్రకటించియున్నారు.14 వేసును, వెంకటసుబ్బయ్యగారును భిన్న మార్గముల ననుసరించి, వడసిన జైన ధనంజయుని కాం మేకీభవించు చున్నది.

ధనంజయుని ద్విసంధానమున 18 వర్గములు, 1105 శ్లోకములును కలవు. కవిరాజు “రాఘవ పాండవీయము” కామదేవ వదాంకముగనో, ధనంజయుని ‘ద్విసంధానము’ ధనంజయ వదాంకము. ఇట్టి కావ్యచిహ్నములను గూర్చియు, ఈ ద్విసంధానమును గూర్చియు వా రచించిన ‘సంస్కృత ద్వ్యర్థి—త్యర్థి. కావ్యములు’—అను వ్యాసమును పరిశీలించడగును.14

సంస్కృత కవులు కొందఱు తమ కావ్యముల కాద్యంతములందుకాని, అంతమున కాని స్వనామమునో, అందఱి యాద్యక్షరములనో, స్వసౌషిక నామ మునో, తమ కిష్టములగు శ్రీ, లక్ష్మీ త్యాది శబ్దములనో, అనురాగ—ఆనంద—కర్ణి కాకర—కామదేవ—జిన—ధనంజయ—రత్న—రామ—లక్ష్మీ—విజయ—శ్రీ—సంపదానంద — పారస్వత— పారివరణ వరోజ — ఇత్యాది శబ్దములనో కావ్యలాంఛనములనుగా వాడి యుండిరి. అందు స్వనామాంతర కుడపారణములు.

1. జనరత్నసూరి—నిర్వాణ లీలావతి జనాంకము.
2. ధనంజయుని ద్విసంధానము.
ధనంజయాంకము.
3. రత్నాకరుని—పారి విజయము.
రత్నాంకము.
4. రాజశేఖరుని—పారివిలాసము
(ఉత్సవము) రాజశేఖరాంకము.
5. విజయ (విజయాంక) కృతి
విజయాంకము.

ద్వి సంధానముపై వ్యాఖ్యలు:

1. కవిదేవర—వ్యాఖ్య.15. రామభట్టు తనయు డగు నీతడు అరలు శ్రీష్టి ప్రాప్తాపామున పై వ్యాఖ్యను నిర్మించెను (అముద్రితము)

2. నేమి చంద్రుని—‘పదకొముది’. ఈతడు దేవనంది, విజయ చంద్రుల ఇష్యుడు. పద కొముది—9000 గ్రంథాగ్ర నరిమితిగల విపుల వ్యాఖ్య. దీనిని సంగ్రహించి, బదరీ వాధవండితుడు ‘కావ్యమాల’ యం దీకావ్యమును ప్రకటించ జేసెను.

3. పుష్పసేన ఇష్యుని వ్యాఖ్య. 16 (అముద్రితము)

ఇతి పుత్ర భేదము గల యీ క్రింది ద్విసంధాన కావ్యములను కూడ నిట పేర్కొనడగును.

(1) ద్విసంధానము (లేక నేమివాధ చరిత్ర) మూలాచార్య కవి.17

ధారాధినాథు డగు భోజని సంస్థానమున ద్రోణాచార్యుని ఇష్యుడగు మూరా చార్యుడు పై కావ్యమును క్రీ. శ. 1034 (సంవత్—1090) వ వత్సరమున పూర్తి చేసెను. నేమి—ఋషభ దేవుల పుత్రాంతము క్షీరసీరవ్యాయమున నీ కావ్యమున సంధానించబడినది. రాఘవ పాండవీయ కర్తయగు కవిరాజసూరి, ద్విసంధాన నిర్మాతయగు నైఘంటిక—ధనంజయుడును, పై మూలాచార్యుడు వింశమించుగా ననుకూలికుని చెప్పవచ్చును.

(2) ద్వి సంధానము (నేమి ద్విసంధానము లేక వాళేయనేమి కావ్యము)18

కర్త హేమచంద్రుడు. ఈతని గురువు అజిత దేవుడు. పరమగురువు బృహద్గచ్ఛకు చెందిన మునిచంద్రుడు. పై కావ్యమునందునరేనే యిందలి యితి పుత్రము కూడ నేమి—ఋషభదేవుల కథయే. ఈ కావ్యమును కవిచక్రవర్తి యగు శ్రీపాలకవిరాజు పరిష్కరించెనట.

రాజశేఖర మహాకవి ద్విసంధాన—ధనంజయుని ప్రశంసించుచు రచించిన యీ క్రింది శ్లోకము జర్జిలుచు కూర్చిన మాక్తిముక్తావళియందును, పారి కవి సంధానించిన సుభాషితచారిత్రయందును ఉల్లేఖించబడి యున్నది:

- (1) “ద్విసంధాన వే నిపుణతాం సతాం చక్రే ధనంజయః
యయా జాతం ఫలం తస్య స తాం చక్రే ధనంజయః”

ధనంజయుని ప్రతిభా పాండిత్యములను, కవిత్వ మహత్త్వములను సూచించు నీ క్రింది మూడు పద్యములును ఆ కవిశేఖరుని విఘంటువున (=నామ మాలలో) ఉప సంహార పద్యములుగా కన్పట్టుచున్నవి.

2. ‘ప్రమాణ—మకలంకవ్య, పూజ్య పాదస్య లక్షణమ్
ద్వి సంధాన కవేః కావ్యం రత్నత్రయ—మహాశ్రమమ్’
3. జాతే జగతి వార్మికే శబ్దః కవి రితి స్మృతః
కవి ఇతి తతో వ్యాసే కవయశ్రీతి దండివి
4. కవయః కవయ శ్రీతి బహుత్వం దూర మాగతమ్
వినివృత్తం చిరా దేత త్కౌ జాతే ధనంజయే”

—(II—48—50)

పై శ్లోకములు మూడును ధనంజయుడే స్వయముగా రచించెనో లేక ఏ కవియో రచించినవానిని, నామమాలా పరిష్కర్తలా విఘంటువున చేర్చిరో విమర్శింపవలసి యున్నది.

4

రాఘవపాండవీయము (నేమి చంద్రకృతము)19

ఈ కావ్యము బరోడా నగరమున కాంతి విజయ భండారమున వ్రాత ప్రతిగా నున్నది. నేమి చంద్రుడు పై ద్విసంధాన కావ్యమునే కాక, జైన ధనం జయకవి రచించిన ద్విసంధాన మనబడు రాఘవపాండవీయమునకు ‘పదకొముది’ యను టీకను రచించెను.

5

రాఘవ పాండవీయము (కర్త—అరల శ్రీష్టి)20

జైన కవియగు అరలశ్రీష్టి రచించిన పై కావ్య మముద్రితము. దీని ‘గ్రంథాగ్రము’ 12,000 శ్లోకములు (అనగా నీ కావ్యమునగల అక్షరముల సంఖ్య 38,400). కన్నడ లిపిలో వ్రాయబడిన యీ కావ్యము ‘అరా’ పట్టణ మున (Arrah) ‘జైన సిద్ధాంత భవన’మను దిగంబర భండారమున కంతగత ప్రాణముతో నున్నది. ధనంజయుని ద్విసంధానముపై కవిదేవర పండి తుడు, అరలుశ్రీష్టి ప్రాప్తాపామున నొక వ్యాఖ్య నిర్మించెను. ఈ అరలు శ్రీష్టి యు రాఘవ పాండవీయకర్తయగు అరలశ్రీష్టి యు ఒక్క వ్యక్తి యనియే తోచు చున్నది.

రాఘవ పాండవీయము (కవిపేరు తెలియదు)21

అముద్రితముగ దీని వ్రాతప్రతులు రెండు కలవు. కన్నడ లిపిలోనున్న ప్రతి ‘జైన సిద్ధాంత భవన’ మను దిగంబరభండారమున కలదు. వాగర్

14. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక—సంపుట—24. వంచిక: 2 (పుటలు 50—54) జూన్—జూలై, 1935.

14. J. B. B. R. A. S. (New Series) Vol. III. P. P. 134-47 - (1927.)

15 - 17. Prof. H. D. Velankar: Jina - Ratnakosa Page 185. (1944 A. D.) Poona.

18. Jina - Ratnakosa - p. 185.

19-20. జన రత్నకోశము.

21. Jina - ratna - ko'sha

లిపిలో నున్న ప్రతి శ్రీహంసవిజయజీమహారాజ గ్రంథ సంచయములోనిది. ప్రకృతము బరోదాలోని 'కాంతి విజయ భాండారము'న కలదు.

పై కావ్యమునకు 3 వ్యాఖ్యలు కలవు.

1. మరాఠీకీ కూర్చిన 'ప్రకాశ' వ్యాఖ్య 'జై నసిద్ధాంత భవనము'న నున్నది.
2. పద్మనంది రచించిన వ్యాఖ్య 7,500 శ్లోకముల పరిమితి కలది. రైస్ (Rice) పండితుని—లిఖిత సంస్కృత గ్రంథ సూచికలో నిది పేర్కొనబడెను.
3. పుష్పదంతుని వ్యాఖ్య. దీని గ్రంథాగ్రము 3000. ఇదియు రైస్ పండితుని సూచికలో సుల్లేఖింపబడియున్నది.

కవిరాజమూరి రచించిన రాఘవ పాండవీయమునకు పద్మనంది, పుష్పదంతుడును రచించిన వ్యాఖ్యలు రెండు కలవు. ఈ యిరువురును పైని పేర్కొనబడిన యిరువురును ఆధిన్నులే కానోవు. అట్లే యగుచో కవి నామరహితముగ పై 'రాఘవ పాండవీయము' కవిరాజకృతమే కావచ్చును. అట్టి యెడ కవిరాజమూరి రచించిన 'రాఘవ పాండవీయము'పై మరల శ్రీకీ కూర్చిన 'ప్రకాశ' వ్యాఖ్య (శశధరుని 'ప్రకాశ' వ్యాఖ్యకాక) ఒకటి కలదని తెలియుచున్నది. ఈ విషయము పరిశీలించవలసి యున్నది.

7

రాఘవ పాండవీయము: (ఇట్టి కేల—లేక—ఇష్ట కల పృష్ట పండిత కృతము)

కృష్ణ పండితుని రాఘవ పాండవీయ మింతవఱకు సమూహసంకలనంబై అడయాగ్ గ్రంథాలయమున తాళిదళసంస్థాపనములలో అజ్ఞాతవాసము చేయుచున్నది. సంస్కృత సారస్వత గవేషణపరులలో నే కొందరిమందికో తప్ప దీని సంగతియే యెఱికిన తెలిసినట్లులు లేదు. రామాయణ, భారత కథలు రెండును పెనవేయబడిన యీ ద్విసంధాన కావ్యమున 8 సర్గాలు కలవు. కవి ఆనంద తీర్థులనబడు మధ్యచార్యులవారి శిష్యుడని గడ్డమునుబట్టి తెలియుచున్నది. మధ్యచార్యులవారి కాలము క్రీ. శ. 1199—1278—79 (మలాంతరమునుబట్టి క్రీ. శ. 1237—1318) కనుక మన కవి క్రీ. 13 వ శతాబ్దమునకు చెందియుండునన వచ్చును. ఈయను జనకుడు అనంత పండితుడు; జనని లక్ష్మీదేవి. గృహనామము ఇటికేరి, ఇష్టకం లేక ఇటికేరి. కవి 'శ్రీ హయగ్రీవాను గ్రహ సుగ్రహ సమగ్ర కవితా వైభవుడు.' ఇంటిపేరునుబట్టి యీత డాంధ్రుడనఁ దగును. మతమునుబట్టి వైష్ణవుడు. ఈ కావ్యమునకు 'కల్పవల్లి' యను వ్యాఖ్య కలదు. దీనిని రచించిన పండితుడు డేగరమూడి రామసూరి. ఈయన నందద (న?) రాన్య వాయులింకుడని, శ్రీవత్స గోత్రజాడనియు వ్యాఖ్యారంభ శ్లోకములనుబట్టి తెలియుచున్నది. కవివలెనే వ్యాఖ్యారయు (ఇంటిపేరునుబట్టి) ఆంధ్రుడనియే చెప్పవచ్చును. వ్యాఖ్యత తండ్రి సింగయ్య. పితామహుడు మాధవార్యుడు. ప్రవీణ మహుడు. ఛైరవుడు.

పై యంశము లీ క్రింది గద్యాదులనుబట్టి విశదమగును.

1. "ఇతి శ్రీ హయగ్రీవానుగ్రహ సుగ్రహ సమగ్ర కవితా వైభవస్య ఇటికేరి కుల మండితయో ర్లక్ష్మీదేవ్యనన్త పండితయో వైష్ణవభవస్య శ్రీమదానన్త తీర్థ గురు కరుణాలబ్ధి వైష్ణవ కలావితానస్య, కృష్ణ పండితాభిధానస్య కృతే సకలసుకవి సమ్మాన్యే రాఘవపాండవీయ మహాకావ్యే ఆవృత్త ము స్సర్గః" 22
2. వ్యాఖ్యార్య గద్యము: "ఇతి డేగరమూడి—రామసూరి విరచితాయాం రాఘవపాండవీయ వ్యాఖ్యాయాం కల్పవల్లి నమాఖ్యయా మన్వమః సర్గః" 28
3. వ్యాఖ్య భూమికా పద్యములు: 24
- (1) 'అధిగత శరచాప రామభూషణ మేషా మహితమహితమాజావిద్యుతాల్లితాబ్ధః'

వివవతు హృదయే మే వర్షయన్నజ్జురాణి
ప్రవిమల కరుణామృదారయా చిన్మయాని.

- (2) రామాయణ భారత.....శీషః కథితః పు రేతి వార్తా
ఇట్టికేరి వంశతిలకః ప్ర(స?)త్కావ్యం కృష్ణపణ్డితః కృతవాన్.
- (3) శ్రీమన్నన్తదరాన్యవాయులింకః శ్రీవత్స గోత్రోద్భవః
ఖ్యాతో డేగరమూడి ఛైరవసుతః శ్రీ మాధవార్యః ప్రభుః
సన్మాన్యం ముషువే సుతం గుణవిధిం శి(పి?) జ్ఞానిధానం చ యం
సోఽపాం రామకవిః కరోమి.....తాం తస్యః కృతే ర్వాక్రీయామ్
- (4) పూర్వం పద్యే కథా వృత్తా యా సా సా ద్వయ ముచ్యతే
వేదానాం సర్వతో వృత్తా శ్రోతృజ్ఞానాం సుఖబుద్ధయే.
- (5) అత్ర పూర్వకథా భాగాద్ వక్తవ్యం యది విద్యతే
ద్వితీయస్మిన్ వివేకోఽస్మి తేషా మన్వాన్తి పూర్వవత్
4. మచ్చునకు కావ్యమునందలి పద్యములు కొన్ని చూపబడును.
- (6) 'కల్యాణం మే విధత్తాం కమలజజనకః
స్వస్థి సంస్థాన పాతుః (హేతుః?)
కాన్త గౌర్యాబ్ధి కాన్తా వ్యధుతతరకమలా
వాసతాసుప్రసిద్ధః
విశ్వేషామ్నాయవాహః శుచిపతదృష్ణభా
రోహ.....త్తయా నః
సత్యా వాణ్యా శ్రియా వా పతిరభినువతాం
సర్వ సంపత్ ప్రదాయాః
- (7) డన్మనోరథపారిద్విరదోగైః
స్వర్పలైః (పరబలైః) న సమగ్రైః
యుద్ధ మాకంయతే న్మ విశజ్జిం
పార్థివో ధృతివిముక్తకంజ్జిమ్
- (8) ఈ క్రిందిది ఉపసంహార శ్లోకముః
"శ్రీ ధాన్యై రాన్యమాఖ్యాత్సకంభువి తదా
వర్ష దబ్ధో యధోన్యం
గౌసన్యాదై యర్జజ్జుప్యే క్షీ తిరరివితతి
ర్నామ శీషా బభూవ,
వాస్తాం రోగావమృత్యా శ్రుతిమంభత నో
జారవోర ప్రవృత్తిః
వృత్తి ర్వర్ణాశ్రమాణాం వ్యజయత చరణై
రాన్త ధర్మ శ్రుతుర్పి'

ఆంధ్రులు రచించిన రాఘవ పాండవీయములు మూడింటిలో రెండుండ్ర ప్రబంధములు, ఒకటి సంస్కృత కావ్యము. ఆంధ్ర రాఘవ పాండవీయ

22-23. A Triennial Catalogue of Manuscripts—

Vol. V. Part I, Sanskrit A—R. No. 4282. b—
Pages 6312—13 (1932.) Govt. O. Mss.
Library, Madras.

24. Descriptive Catalogue of Sanskrit Mss. in the Adyar Library Vol. V.No.292; pp101—02—(1951) Madras.

ములు రెండింటిలో వేములవాడ భీమకవి రచించినది ఉత్పన్నమై నది. రెండవదియగు పింగళి సూరన్నది మాత్రమే సజీవమై వలస పాఠముల మున్నది. పై రెంటికి మధ్య కాలమున రచించబడిన కృష్ణ వండితుని కృతి మాత్రము కొన యూపిరితో చెన్నపురి యందలి రెండు లిఖిత గ్రంథాలయములయందు తాళి తళ సంపుటములయందు గాఢ నిద్రయందున్నది. దీనిని మేలుకొల్పి, వాఙ్మయ ప్రపంచమున విహరించునట్లు చేయు బాధ్యత ఆంధ్ర సాహిత్య సంస్థలది.

రాఘవ పాండవీయము : శ్రుతకీర్తి శ్రై విద్యకవి 20.

పై కావ్యము గత వ్రత్యగత విధానమున రచింపబడినది. ఇట్టి వానిని ప్రతిరోమకావ్యము అనియు, విరోమ కావ్యము అనియు వ్యవహరించురు. సామాన్య ద్వి సంధాన (లేక ద్విర్విధి) కావ్యములందు పదము అనురోమపద్య తినే పఠింపబడి, శ్లేషాది మహిమచే ఇతివృత్తద్వయమున కన్వయింపబడును. విరోమ కావ్యములందు. పద్యము అను రోమ క్రమమున నొక కథకును, ప్రతి రోమ క్రమమున రెండవ కథకు వన్వయించును.

ఈ ప్రతిరోమ కావ్య ముత్పన్న కల్పము. సంస్కృత వాఙ్మయమున గల గతవ్రత్యగత కావ్యముల వామముల నిట పేర్కొన దగును.

- (1) నల పారిశ్రంధీయము : 4వ పేరు తెలియదు (అముద్రితము)
- (2) యాదవ రాఘవీయము : వేంకటాధ్వరి (విశ్వ గుణాదర్శకర్త)
- (3) రసిక రంజనము 20 : రామచంద్రకవి (క్రీ 1524)
- (4) రాఘవ పాండవీయము : 27 శ్రుతకీర్తి.
- (5) రాఘవ యాదవీయము : వింజమూరి 28 పోమేశ్వర కవి.
- (6) రామకృష్ణ విరోమ కావ్యము 29 : దైవజ్ఞ మార్యమూరి.

రాఘవపాండవీయము—(వాసుదేవకవి)

వాసుదేవకవి కేరళ దేశవాసి. పై కావ్యము (వ్రాతప్రతి) గంజాం మండలమున లభించెనట. పి. రాజరాజవర్మ మళయాళ భాషయందు రచించిన 'కేర

ళీయ సంస్కృత చరిత్ర' 80 మను గ్రంథమున దీనిని గూర్చి కొన్ని యంశముల వివరించెను. కాలాంతరమున నీ యంశములు వికలీకరింపబడును.

సంస్కృతమున గల తక్కిన ద్విసంధాన, త్రిసంధాన, చతుష్సంధాన—పంచసంధాన, సప్తసంధాన—కథ సంధాన కావ్యములనుగూర్చి వేటొక వ్యాసమున కాలాంతరమున వివరింపబడును.

'కతి కవయః, కతి కృతయః కతి లుప్తాః'

కతి చరన్తి, కతి శిధిరాః' (నిలకంఠ దీక్షితులు)

25. E. V. V. Raghavacharya's "Dvyarthi and Tryarthi Kavyas in Sanskrit—(Pathak Com-memoration Volume—1934) p. 380—81
26. Kavyamala— Part IV.No.5.—R. Schmidt's ed. with German Trans. (1896)
27. J. B. B. R. A. S. (N. Series) Vol. III pp. 134—47. (Dr. A. V. Subbiah's Paper)
28. Printed in Telugu type, at Kakinada (adout 1938.)
29. Jnanasagara Press, Bommay, — 1905 A.D. (Samvat 1962).
30. Keraliya-Samskrita Sahitya-Caritram. - Vol. I. p- 552 ff. Also-Vide:Dr. K. K. Raja's 'The Contrai bution of Kerala to Sanskrit Literature-publi-shed by the Sanskrit Department of the Univer-sity of Madras. (1958).

సం తో ష ప్ర ద మై న ఉ గా ది శు భా కాంక్ష లు

కాతాయి సిల్క్ ఎంపోరియం

4, నన్నిది వీధి, మైలాపూరు, (తెలిఫోను నెం: 71905) మద్రాసు-4.

కొల్లేగాల్, కాంచీపురము సిల్క్ చీరలు, మైసూరు క్రేజ్ చీరలు, చోళీ నుడెలు, పొకట్లు, జరీ మాలు మరియు సిల్క్ ధోతములు మావద్ద నాణ్యమైన రకములలో లభించును.

రెండ్లీ చీరలు నల్ల యి మా ప్రత్యేకత

"మీనాక్షి పీఠం" 110, తరద్వారి తూర్పు. జాంషెడ్ పూరునందు స్టాకులు గలవు.

అభిసరణము

శ్రీ వేదాంతం గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

గంధము కప్పురంబుమెయికందువ లందునలంది గోపికల్
చిందములన్ హసించు గళసీమల ముతైపుఁ బేర్లు చాల్చి యిం
దిందిర సీలదేహుని బ్రదీప్త తమాల వనాంత వీధు లం
దందు రతి ప్రసంగములయందున జ్యోత్స్నికలందుఁ గూడ రే !

పసిడినలాక లొక్కపరి ప్రాయపుమేలిమి సిగ్గునిగ్గులం
దొనపరి కర్బురాంబరు సముజ్జ్వల నీలశరీరుఁ గాంచి త్రొ
క్కిన పడినారు తామునకు గీమునకుం దొలగంగలట్టి వా
రసలుకు పడ్డి పాటు వలపాగని వారు త్రపన్ హసింపఁగన్

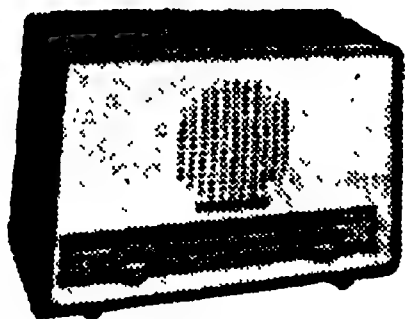
మేలిపసిండి తీవలు నిమిలిత నేత్ర సరోజయుగ్మ ల
వ్వేళఁ జరింప తైవలిని వేడుక వారి పదాబ్జనూపు రో
ద్యేల విరావభంగులను దేలిచివైచె సమీరపోత క
ల్లోలిత భంగ నృత్యముల లోలవిలోచన లెల్ల మిచ్చఁగన్

శారదవేళా విషణ్ణ కేకికుల పిం
ఛచ్చవుల్ నెఱులలో సాగిపోవ
తత్కాల సముపాత్త ధావశ్య కుల్యా జ
లమ్ముల నొరయు హాసంబుతోడ

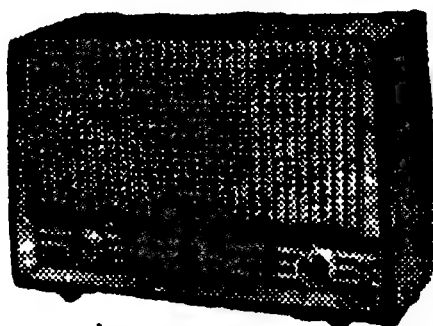
తత్కాల మాంసల తరుణరథాంగాహ్వా
యములఁ ద్రోసెడి యురోజములతోడ
తత్కాల సమధికోత్సాహ భరిత వరా
టీనృత్యభంగుల టక్కుతోడ

దళ దిశార్పిత మంద గంధవహ చలిత
క్రమ వక్షోజక్లప్తాంశుకమ్ముతోడ
కటకజితమారచాపటంకార యగుచు
అభినరించెను రాధ బహ్లావతంసు

అశలు కన్నుకోనల ముద్రను ప్రపాతముగాఁగరాధ, మా
ర్వాకయనంబుపై నిదురరాని నిశల్ కలిగించినట్టి ర

ఫిలిప్స్ పోర్టబుల్ B2CA99U
ఎసి/డిసి: ధర రు. 187/-

ఫిలిప్స్ పోర్టబుల్ B3CA07U
3 బ్యాండులు, 5 వాల్వు
ధర రు. 308/-

ఫిలిప్స్ మినిమల్ B4CA07A
4 బ్యాండులు-6 వాల్వు
ధర రు. 405/-

9 ట్రాన్సిస్టరు రేడియో B4CA07T
రు. 510/-

అందానికి, అనందానికి
అగ్రస్థానం

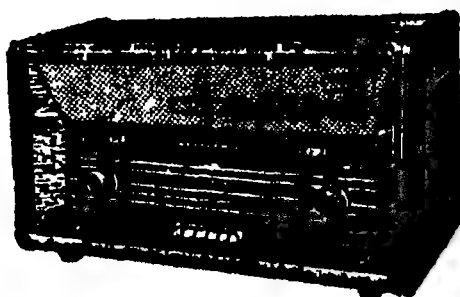
1962

ఫిలిప్స్

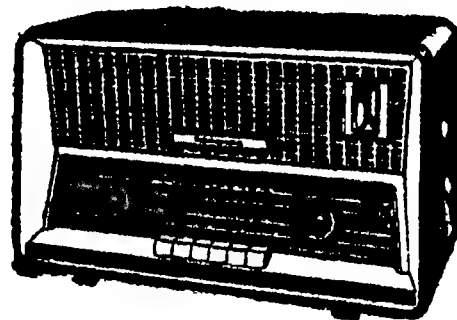
నావోస్టానిక్

రేడియోలు

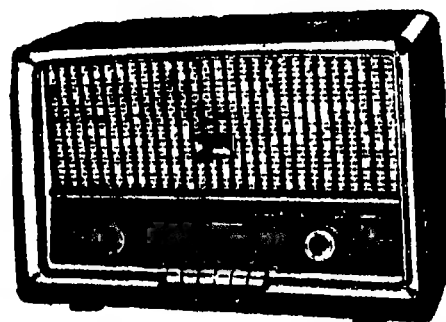
నాదములో ఒక
నూతన ప్రపంచము

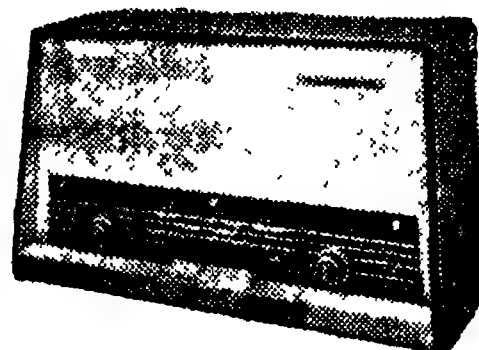
ఫిలిప్స్ మాజర్ B6CA86A
8 వాల్వు - డబుల్ స్పీకర్లు
ధర రు. 957/-

ఫిలిప్స్ ఇంటర్మీడియట్
B4CA97A-6 వాల్వులు-4 బ్యాండులు
ధర రు. 551/-

ఫిలిప్స్ మేజర్ డబుల్ స్పీకర్లు
B5CA88A - 7 వాల్వు
ధర రు. 645/-

ఫిలిప్స్ ట్రాన్సిస్టరు రేడియో
ఫిలిప్స్ B5CA06T
ధర రు. 690/-

వస్తువుల అదనము

గుంటూరు జిల్లాకు అధికారియైన ఫిలిప్స్ రేడియో డిలరు:

ఓరిగినల్
వికాస్ }

విజయ & కంపెనీ,

మెయిన్ రోడ్డు - గుంటూరు.

{ హాఫ్ :
356 }

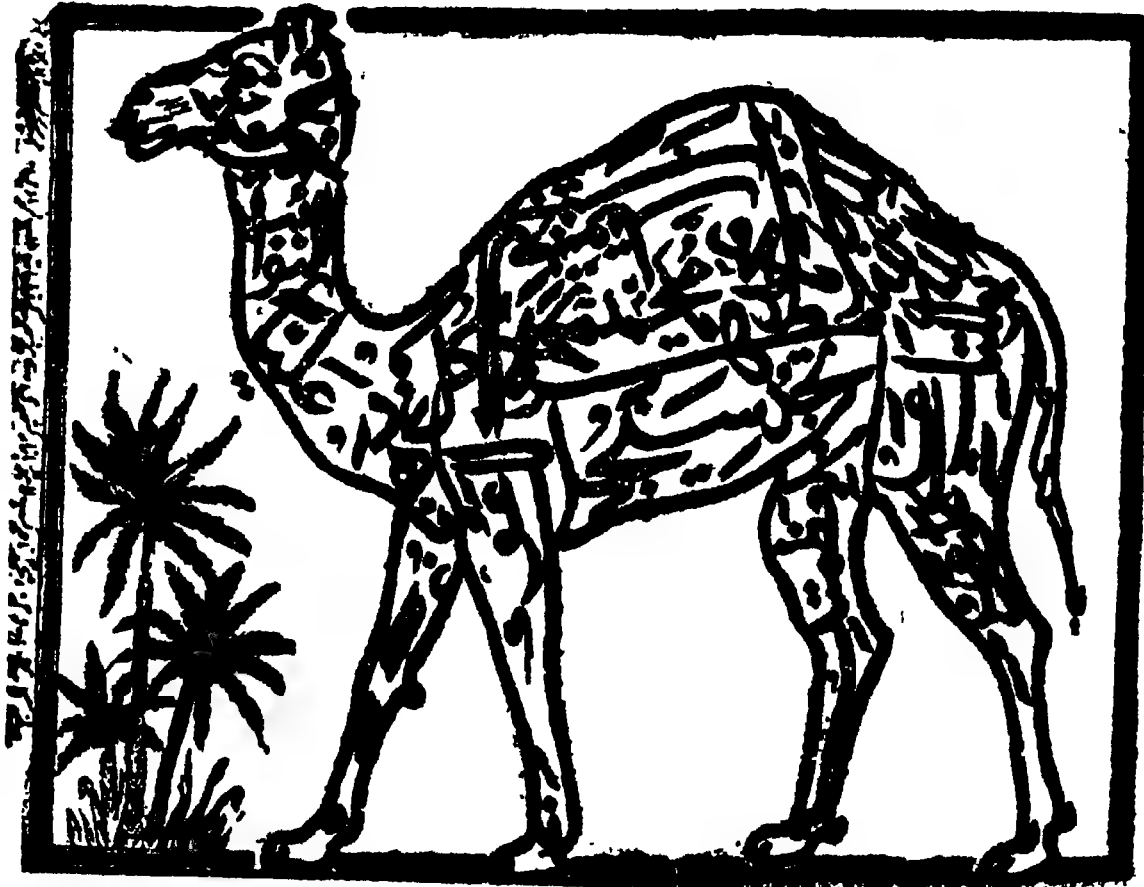
త్యాశల తక్కుబెక్కులు త్వదర్థమురా యని యల్లుగుట్ట భో
గశ్రమఁదీర్చి స్వీన్నమృదుగండ యుగంబును దుద్ధిపయ్యెదన్

ఓ హరినీలరత్నశకలోజ్జ్వలకైశిక! నావ్రభూ! జగ
న్మోహనమూర్తి నీవయిన ముద్దులు మామక గండభాగ భా
క్తి హవణిల్లు పత్రముల క్రేవల స్ఫూరిత దంతరోచులై
కోహటిలన్ వలెన్ గమలకోరకమయ్యె నదేమి మోమురా

ప్రేయస! నీ ముఖముపయిపెట్టిన కస్తూరిబాట్టు శీర్ణమై
సోయగముల్ వెలార్చు నినుజూచిన పూచును మ్రోడువాటు నా
యీ యెద నా విలాసముల యిక్కకు నీకు శ్రమంబు తీరఁగాఁ
దోయద నీలదేహ! పరితుష్ట వ్రజాంగన! వీతుపయ్యెదన్

మారవృషత్కళిన్నసుకుమారశరీరలు గోపికాంగనా
వారము హ్రాదితటవిభాస్వర శాద్వలశయ్యమీఁద నా
చేరువ నిన్ను గాంచెదరు చిక్కణగల్గి విలోచనాంచల
స్ఫూరిత హాసరోచులయి శ్యామలమూర్తి యొకింత పల్కరా.

పలుకరాదో? ముక్తామణులొలుకఁబోవు
యాదవక్షీరజలధి శుభ్రాంశుబింబ!
చిలుకరాదో! గానామృతశీకరముల
వల్లవవధూ తటిల్లరా వారిదంబ!

ఆరవయ్యోళ్ళ ఆంధ్రసాహిత్యం

శ్రీ నాగళ్ల గురుప్రసాదరావు

1

ఇరవయ్యో శతాబ్దప్రారంభంనుండి నవీనాంధ్ర సాహిత్యం సువిశిష్టమై, ఎన్నో సాగులు పోయినది. ఈనాడే ముగిసినది. విమర్శయందు సాహిత్య మనే పదం వాడబడుతూవుందో అదే ముగిసినది. ఈ వాక్యంలో ఆపదం వాడ బడినది. సారస్వత వాక్యం పదాలకున్న అర్థంకంటే భిన్నమయిన అర్థంలో సాహిత్యపదం ఇటు సంభావించబడినది. ఆ అర్థాన్ని ఆధారంగా తీసికొని నవీనాంధ్ర సాహిత్యాన్ని, బహుముఖాలుగా విస్తరించినదాన్ని, సింహావలోకనం చేయాలనే ప్రయత్నం—నమగ్నంగా కాకపోయినా, ఇందు గోచరిస్తుంది. అరవై యేండ్లు నిండిన సాహిత్యాన్ని ఒక్క యూపులో, పరిమిత పరిధిలో క్షోదక్షమంగా పరిశీ లించి, తక్కువలో పెట్టి తూచి మంచి పెబ్బరలను ఎంచటం దుశ్శకమన్న విష యం నప్పాదయులకు వేరుగా చెప్పవలసిన పనిలేదు. వారికి తెలియనిదీగాదు. కేవలం నూతన భావోద్యమాలు ప్రతిబింబించిన సాహిత్యమే ఈ వ్యాసంలో పరామర్శించబడుతుంది. ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యంకంటే ఏ యే భావోద్యమాల మూలంగా నవీనాంధ్ర సాహిత్యం భిన్న స్వరూపంలో కనబడుతూ వున్నదో ఆ భావాల పోకడలు చూపబడునని సారాంశం. అందుచే ఈ అరవై యేండ్లలో సుగృహీత వామగోయులయిన గ్రంథకర్తలందరూ గూర్చి ప్రత్యేకంగా చెప్పటం కుదరదు. అవసరమూలేదు. ఆ యా గ్రంథ కర్తలనుగూర్చి సమర్థులైన వారెందరో ప్రత్యేకంగా విమర్శలు వ్రాశారు. అవసరమయిన దానికంటే ఎక్కు వగా భూషించారు! దూషించారు కూడ! నూతన భావ పథంలో విహరించినవారు మాత్రమే ఈ వ్యాసంలో కనిపిస్తారు. కాని ఉదాహరణలయినవారు కొందరిమందే యుంటారు.

అయితే ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యంకంటే నవీనాంధ్రసాహిత్యం భిన్న రూపంలో కన్పడుతూందా యను ప్రశ్న కల్గవచ్చు. భిన్నరూపంలోవుందనే పమాధానం. సాహిత్య ప్రపంచంలో ఒకా నొక నవయుగం ప్రారంభమయినదనే చెప్పాలి. శ్రీ విద్వాన్ విశ్వం ఈ యుగాన్ని గూర్చి విమర్శనలో చూడండి.

“ఏ జాతి చరిత్రలోనూ, ఏటా వసంతం విరియదు. ఒక్కొక్క శతంలో అఖండప్రతిభాసమున్నేషం జాతి జాతినీ సమగ్రంగా సర్వతో ముఖంగా సముత్తేజితంచేసి నవయుగానికి నాందివాచకమవుతుంది.

అలాంటి తరుణాన్నే మనం స్వర్ణ యుగమనీ, నవయుగమనీ భావిస్తాము. ఎందులోనో ఒకందులో ఏ కొంతో మార్పు వచ్చినపుడెల్లా నవశోదయం అను కోము. ఏ ఒక కొత్త ఉద్యమమో ఆరంభమై నపుడెల్లా దానిని నవయుగ ప్రాదుర్భావమని తలంపము.

ఆ మార్చేదో అంతదాకా నడుస్తున్న జీవన గతిని కొత్తదారుల్లోనికి గణాలున కొంపోయినప్పుడూ, ఆ మార్చేదో ఒక రంగానికి పరిమితంగాక సర్వతో ముఖమయినప్పుడూ, ఆ పరిణతి ప్రభావం ఆనాటికే పర్యావృత్తంగాక, కొన్నేండ్ల దాకా జాతి ప్రగతి పథ ప్రయాణానికి పాథేయ మివ్వగలిగినప్పుడూ అదే నవయుగంగా నవశకంగా సంభావిస్తాము.

తెలుగుజాతి మనుగడనే మాన్యం చేసిన మహాత్మమకాలం గమకనే ఇరవయ్యో శతాబ్ది ఆరంభ కాలంలో అటూ, ఇటూ ఉన్న సమయాన్ని మన మెంట్ అపురూపంగా అంగీకరిస్తున్నాము.” (తెలుగు వాఙ్మయము, పుటలు 196—197.)

ఇతి పుత్త స్వీకారం, దాన్ని తీర్చి తిద్దటంలో గ్రంథ పరిమాణం గ్రంథకర్తల లక్ష్యంలో ప్రక్రియాభేదంలో నవీ నాంధ్రసాహిత్యం ఎన్నో గడుసరి తీరులను ప్రదర్శించినది. స్వాతంత్ర్య శుభావతార సమయాన్ని పొద్దుగా భావించి, ఆ తీరు తెన్నుల వన్నెలూ, చిన్నెలూ చూపటం జరుగుతుంది. సౌభాగ్యన్నిబట్టే స్వాతంత్ర్యసిద్ధి వేళనుపొద్దుగా భావించటం జరిగినదే కాని అన్యధాకాదు. ఏ వాణీ తెలుగు మాగాణం నాలుగు చెరగులా ప్రతిధ్వనించి ఉర్రూత లూగించినదో ఆ వాణీ ప్రతిధ్వనుల ప్రతిధ్వనులు ఇంకా వినిపిస్తూనే వున్నవి. దాని నింకా కొందరు ఆలాపించుతూనే వున్నారు. ప్రాచీన సాహితీ సంప్రదాయాలు పల్లవించటం కూడా జరిగినది. జరుగుతూనే వున్నది.

ఇరవయ్యో శతాబ్ది ప్రారంభంనుండి నూతన రీతుల్లో నడిచిన సాహిత్యానికి దోహదం పందొమ్మిదవ శతాబ్దం చివరి రెండు దశవాల్లో జరిగిన దనే చెప్పాలి. ఆ శతాబ్దం చివరి వాళ్లలో వున్నవారే ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో గూడా జీవించారు. మారు మూలల్లో కుంటు కుంటూ, నడిచిపోయే ఆంధ్ర సరస్వతని చేరదీసి, లాలించి, పాలించి నలుగురిలో తలయెత్తుకొని తిరిగేటట్లు చేశారు. కొందరు శక కర్తలు. పర్వసలీదేవికి నూతనాలంకారాల్ని సమకూర్చారు వారు. రాబోయే రెండు మూడు తరాల గ్రంథకర్తలమీదా అక్షిప్తాధవాన్ని చూపారు వారు. ఆ మహా మనీషులు కందుకూరి వీరేశలింగమువంతులు, గురజాడ అప్పారావు, తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు, గిడుగు వేంకట రామమూర్తి, కాశీవాధుని నాగేశ్వరరావు, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారలు. నూతన సాహిత్య ప్రక్రియలు సృష్టించి, కావ్య తత్వవ్యచ్ఛిందోరీతుల్లో కొత్త దానాన్ని చూపి, కవితా కన్యను పూరూరా త్రిప్పి, “అదృత నాంధ్రకవి ప్రపంచ నిర్మాత”లై, భాషా పరిణామ ప్రాగల్భ్యాన్నివాటి, ఆంధ్రదేశంలో సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనానికి బీజావాసం చేయటమేగాక, అండగా నిలబడి, తెలుగు వారికి విజ్ఞాన పీఠాన్ని ధారాపాత్ర లందించి, సాహిత్యానుభవ శక్తి సంపాదనము నకు బాటలు చూపిన విరాట్కారులు వీరు. తెలుగువారు ఇలువేల్పులుగా అరా ధిపదగినవారు వీరు. ఈ శ్రమపీఠంపన్నుల అపార వాగ్దేవతాన్ని పుణికి పుచ్చుకొని స్వసంస్కార పరిపాకంతో తరువాత వచ్చినవారు నవీనాంధ్ర సాహితీ మందిరంలో నూతనప్రతిష్ఠలు గావించారు.

“సామాన్యముగా జాతీయ జీవనము తద్వజ్జయమున ప్రతిబింబి తంబై యుండునను విషయము నితర భాషా వాఙ్మయ పరిచితిలేని కేవల హైందవ విజ్ఞాన దురంధరులగు మనవారు కొందరు పాటెంపకోమోకాని, పాశ్చాత్య వాఙ్మయములను నచ్చటి విమర్శ కాభిప్రాయములను పరిశీలించిన వారి కెల్లరకును నది వాఙ్మయ విషయమున నొక ముఖ్య తత్త్వముగ గోచ రించక మానదు. ఏ తత్త్వత్వతవగాహనకు దేశ చరిత్ర జ్ఞానము కూడ కొంచె మవరమని లోచెడిని. దేశమున నొక్కొక్క కాలమున గల్గు వివిధ రూపంబులగు విప్లవములు జాతీయ జీవనము నెట్లు మార్పు చుండునో యట్లే భాషా వాఙ్మయములను గూడ మార్పు గలిగి యుండును. ఒకవేళ మన వా రీ విషయము సంతగా గమనింపకున్నను, దేశచరిత్ర రచనా విషయమున వాదినుండియు దూషింభావము వహించి, యెల్లప్పుడును బరమార్థ చింతా తత్పరులయిన వీరి యెడల నిది యంత యాశ్చర్య జనకము కా”దని కోరాడ రామకృష్ణ య్యగారన్నారు. నవీనాంధ్ర సాహిత్యాన్ని అర్థం జేసుకోవాలంటే ఈ శతాబ్ది ప్రారంభం నుండి తెలుగువాట తెలివికి పాదులు కట్టిన ఆ యా ఉద్యమాల్ని పరిశీలించాలి.

ఆంధ్రదేశంలో క్రమీన కారుకట్లను పంచబంగాళంవేసి, సాంస్కృతిక పునరుద్ధరణ రోచిస్తున్న ప్రపంచ జేసిన భావభామాదయాన్ని గూర్చి తెలుసుకోవాలి.

రాజకీయంగా తెల్లదొరల ఏర్పడి నిలువరం సంపాదించుకొన్న తర్వాత భారతదేశంలో సాంస్కృతికంగా వికాసరేఖలు మోసురెత్తటం మొదలైనది. దేశంలో విశ్వవిద్యాలయాలు స్థాపించబడ్డాయి. వర్ణవివక్షణత లేకుండా ఎల్లరూ చదువుకోవటానికి అవకాశం ఏర్పడినది. రాజభాషయైన ఆంగ్లభాష జీవనోపాధికై తేవేమీ, వాగరికతా లక్షణంగా నై తేవేమీ, భారతీయులకు అవశ్య పతనీయమయినది. ఆంగ్లసాహితీ వాఙ్మయ సాధనలో పున్న నూతనోదారభావకోశాన్ని దేశీయులు వేయి చేతులా దోచుకున్నారు. ఏదో ఒక నూతన ప్రపంచ దేవత విరాడ్రూపంలో భారతీయుల కనులముందు సాక్షాత్కరించినది. ఆ సాక్షాత్కార వేశంలో విశ్వమోహనంగా సాహితీ గానం చేయటానికి వల్లవి అందుకొన్నారు భారతీయులు. ఇదే సమయంలో జాతిభేద దోష దూషిత బుద్ధులుగాని పాశ్చాత్య పండితుల నిర్విరామకృషిమూలంగా ప్రాపకం కోల్పోయిన సంస్కృతసాహిత్యం సర్వాంగీకృతమై వదాన్ని సంతరించుకొన్నది. సంస్కృత సాహితీ పతనం పాలి ప్రాకృత సాహితీపతనం శరవేగంతో కొనసాగినవి. కె. వి. గోపాలస్వామిగారు చెప్పినట్లు “అటు ఆంగ్ల సాహిత్యం ఇటు సంస్కృత సాహిత్యం—ఈ రెండింటి అధ్యయనంవల్ల భారతీయుల ఆధునిక వాఙ్మయానికి అంకురార్పణజరిగింది”

ఈ యుగంలో పెద్ద ఉప్పెనలాగా నింగి ముట్టి దేశాన్ని ముంచెత్తిన—కొందరును కంఠపెట్టిన—ఉద్యమం సాంఘిక సంస్కారోద్యమం. భారతదేశం మహమ్మదీయుల రాకతో తన సంఘం చుట్టూ అభేద్య దుర్గాల్ని నిర్మించుకొన్నది. బాప్యప్రపంచంలో సర్వ సంబంధాల్ని తెగతెంపులు చేసుకొన్నది. అల్ప రూపి వ్రాతలే మనకు తార్కాణాలు. తత్ఫలితంగా భారతీయ సమాజం ఉదార దృక్పథాన్ని ఉజ్జగించినది. అనర్థకములయిన దారుణాచారాల్ని, శ్రీయోదూరములయిన సిద్ధాంతాల్ని స్పష్టించుకొన్నది. విజ్ఞాన వ్యాప్తి శూన్యం. చైతన్యంలేదు. పురోగమనం హుళక్కి. ఆంగ్లేయుల ఆగమనంతో బిర్రబిగిసి మునుగుదన్న పండుకొన్న—విద్రావపటమే సుఖదాయకమనుకొన్న—భారతీయ సంఘం జాగృతమైనది. ప్రాక్రమిచీ సభ్యతా సమ్యక్మేళనమూర్తిగా నిలిచిన రాజారామ మోహనరావులు ఈ సాంఘిక సంస్కారోద్యమానికి ఆదిమ తీర్థంగా అవతరించాడు. బ్రహ్మ సమాజాన్ని నెలకొల్పాడు. దూరదృష్టిగల ఆ పండిత ప్రకాండుని అడుగు జాడల్లో నడిచి, సర్వ శక్తులా కృషి చేసిన ఆంధ్రులు కందుకూరి వీరేశలింగంవంతులు, రఘుపతి వేంకటరత్నం వాయుడూ. పంతులుగారూ, నాయుడూ తమ తర్వాతితరం పడుచువాండ్రునీద ప్రబల ప్రభావాన్ని చూపారు.

సాంఘిక సంస్కారోద్యమంతోపాటు హైందవ జాతీయోద్యమం కూడా అప్పుడే ప్రారంభమైనది. ఈ ఉద్యమాన్నిగూర్చి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు చక్కగా చెప్పారు. “ఈ మానవోద్యమం గాక, సవభారతంలో ఈ యుగంలో మరో మహాద్యమం బ్రహ్మాండంగా విజృంభించింది, హైందవ జాతీయోద్యమం. ఇది దయానంద రామకృష్ణ—వివేకానందులతో ఉజ్జ్వలంగా ప్రారంభమై, లోకమాన్యునితో ఉన్నత శిఖరా లందుకొంది. చిరదాన్య నిద్రనుంచి మేల్కొన్న భారతీయుని దృష్టి ఒక్కసారి పూర్వకాలంలోకి చొచ్చుకొనిపోయింది. అభిమానంవల్ల, ఆత్మ విశ్వాసంవల్ల ఈ దృష్టి మరి విశితమై ధగధగ తొందర తొందరగా మెరసి పోతూ వరుగులెత్తింది. కవికి అత్యీయామభవం కలిగించినంత ఆవేశమూ, వేడి యీ జాతీయోద్యమం కలిగించింది. ఎంతో ఆపంగా అయి పోయాయి మన పూర్వ గాథలూ, విజ్ఞాన సంస్కృతులున్నూ. ఏ రోషమూ లేక సమగ్ర సుందరంగా శాశ్వత సత్యాలుగా కనపడ్డాయి. “ప్రాత కోత్తల మేలికలయిక” అని అనడంకన్న, “ప్రాత వాటికన్న నీవు పాడిచే దేముంది? వాటిని మళ్ళీ శుభ్రపరచి మస్తాపితం చేసి కొమ్మం”టుంది ఈ ఉద్యమం.

ఈ ఉద్యమానికి ఉత్తమ ప్రతినిధులు వంగ సాహిత్య క్షేత్రంలో బంకిం చంద్ర ద్వీజేంద్రలాల్ రాయలు; ఈ ఉద్యమానికి చెందిన సవ్యాంధ్ర కవిత్వ

క్షేత్రంలో ఉన్నత శిఖరంగా సాక్షాత్కరించేవాడు విశ్వనాథ సత్యనారాయణ.” (భారతి రజతోత్సవ సంచిక)

మహాశక్తి సంపన్నమయిన జాతీయోద్యమం గూడా సాంఘిక మతోద్యమాల వరనవే బయలు దేరినది. ఆంగ్లేయులు భారత దేశాన్ని రాజకీయంగా దోష్ట్యహామగుండంగా చేశారు. భారతదేశ సంపత్తి అంతా బకింగ్ హామ్ రాజప్రసాదంలోపున్న ఏలికపాని లేక ఏలిక పాదాల ముంగలకప్పుం మాదిరిగా సమర్పింపబడినది. పారిశ్రామికంగా దేశం అభివృద్ధి పొందక పోవటంగాక, భారత సామ్రాజ్య వైఖరి అయిన రైతు ప్రత్యక్ష రోషనరకాన్ని అనుభవించాడు. అట్టి పరిస్థితుల్లో కొందరు విద్యావంతులు ఉత్తమ ప్రభుత్వం కొరకు మాత్రమే వందొమ్మిదవ శతాబ్దం ఉత్తరార్ధంలో రాజకీయోద్యమాన్ని ప్రారంభించారు. 1905 వ సంవత్సరం వచ్చేసరికి జాతీయోద్యమం మరొక ఘట్టంలో పడింది. 1905 వ సం. లో వంగ రాష్ట్ర విభజనం జరిగింది. 1913 వ సంవత్సరంలో ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమం ఆవిర్భవించినది. గాంధీగారి రాకతో జాతీయోద్యమం సమగ్రస్వరూపాన్ని ధరించినది. అనాటి భారతదేశంలో అనేక విధాలుగాపున్న జాతీయ శక్తుల సన్నిటిని సవ్యస్థయించిన మహాత్ము డాయన. సత్యాసాసా శ్వలను పూంచిన జాతీయోద్యమ స్వందనానికి సారధి ఆయన. బాపూజీవిశ్వవాణి దివ్య సందేశం సవ్యాంధ్ర సాహిత్యాన్ని సమున్మీషితం చేసినది.

ఆ సమయంలోనే రవీంద్రుని అవ్యక్తమధురవాక్కు వంగదేశంనుండి వినిపించినది. ఆవాక్కులో విశ్వమానవతావాదం దోబూచులాడింది. విశ్వ సౌందర్యదేవతా సాధాగ్యం పిసిలించినది. తరతరాలుగా చెల్లుతూపున్న భారతీయోపషత్కారం, తథాగతుని సర్వజనతా సమతావాదం, కాలిదాన కవితారామణీయకం, పాశ్చాత్య సభ్యతా చైతన్యం సర్వమూ రాశీభూతమై రవీంద్ర భారతిగా అవిష్కరింపబడినది. ఆ గురుదేవుని సాన్నిధ్యనుభావాన్ని అనుభవించినవారు, ఆ మహాకవి సాహిత్యామృతాన్ని ఆస్వాదించినవారు తదితర భాషాసాహిత్యంలో నూతన శకాలను సృష్టించారు.

ఇంత యెందుకూ? ఇరవయ్యో శతాబ్దానికి ముందువెనుకలుగా భారతదేశంలో వచ్చిన యావద్దానసరిమాణామంతా ఏదో ఒకరూపంలో నవీనాంధ్ర సాహిత్యంలో ప్రతిబింబించినది.

3

ఒకవైపు సంస్కృతాంగ్ల సాహిత్యాధ్యయనమూ, మరొకవైపు జాతీయోద్యమాదులూ విద్యావంతుల దృక్పథంలో విపరీత పరిమాణాన్ని తీసుకొని ఏచాాయి. అంతకుముందు కనీసం ఎరుగని భావప్రపంచాలు విద్యా వంతుల హృదయ క్షేత్రాల్లో ప్రవహింపసాగాయి. తత్ఫలితంగావారు నూతన సాహితీ ప్రక్రియాసస్యసంపదను సరస్వతీదేవికి సమర్పించారు. వనీనాంధ్ర సాహిత్యంలో ఈ నూతన ప్రక్రియా చైవిధ్యమే బృహద్రూపంలో కొట్టవచ్చినట్లు కన్పట్టుతూ పున్నది. ఒకనాడు సంస్కృత సాహిత్యమాదిరిగా ఈవాడాంగ్ల సాహిత్యం అనుకార్యమయినది. ఆంధ్రసాహిత్యంలో ఈనూతన ప్రక్రియాపతరణం ద్విముఖంగా కొనసాగినది. ప్రాచీనులచే ఉపేక్షితములయిన సాహిత్యప్రక్రియలను ఆంధ్రసాహిత్యంలో సృష్టించటం ఒక పద్ధతి. ఆంగ్లసాహిత్య ప్రభావితమై ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఇంతవరకూ అచుంబితములైన ప్రక్రియలను సృష్టించటం రెండవపద్ధతి. మొదటి పద్ధతులవల్ల—ఇతర హేతువులవల్ల—ఆంధ్రరూపకావతారం, వచనసృష్టి, హాస్య రచనలు ప్రారంభమైనవి. రెండవ పద్ధతివల్ల సవల శిండకావ్యం, ఏకాంకిక, కథానిక, వ్యాసము, విమర్శ మున్నగునవి చోటుచేసుకొన్నవి. ఈ రెండు పద్ధతులవల్ల ఆంధ్రసాహిత్యం సువిశాలమూ, పరిపుష్టమూ అయినది. ఇక్కడ ఒకవిషయం చెప్పాలి. ఏకాంకికలు, కథానికలు, శిండకావ్యాలు మనకు కొత్తవిగావని కొందరంటున్నారు. అగ్నిపురాణంలో కథానికవంటిది పేర్కొనబడినదనీ, పురాణోపాసాలలోపున్న ఆఖ్యానాన్ని కథానికలవంటిదనని, భానుడు ఏకాంకికులు ఏనాడో రచించాడనీ, ప్రబంధాలలోపున్న వర్ణనలన్నీ శిండ కావ్యాలవంటిదననీ, కాదంటూ కళాపూర్ణోదయంతాంటి—ఏకాన్య

భేదం అయితేనేమి—నవలలేనవి, ఇకపోతే ఆంగ్లసాహిత్యంవల్ల భారతీయ సంస్కృతి కలుషితమైపోవటంతప్ప ఒరిగిందేమీ లేదని—ఆత్మసంతృప్తి కొఱచూ—వారు వొక్కి వక్కాణిస్తున్నారు. వికాంతిరారులు ప్రస్తుత పూర్వం కొన్నివేల సంవత్సరాలనుండి మనదేవభాషలో వర్తిల్లిన వర్తిల్ల వచ్చుగాక. ఆసాహిత్య ప్రక్రియలన్నీ ఆంధ్ర సాహిత్యంలో అవతరించటానికి ఆంగ్ల సాహిత్యమే దోహదం చేసినది. ఆంగ్లవాఙ్మయ ప్రభావితమైనవారే తత్పుష్టికి పూనుకొన్నారు. ప్రతిసాహిత్య ప్రక్రియనూ సంస్కృతానికి ముడి పెట్టటం తగదు. ఈ సీసాంతం వివిధ సాహిత్యప్రక్రియోపాధులను—వైదేశికములుగా అంగీకరించటానికి అంతరాత్మ మారాం చేయటంచేత—సంస్కృత సాహిత్యంలో అన్వేషించటంవలన పుట్టినదేతప్ప నవీనాంధ్ర సాహిత్యపరిణామాన్ని గమనించి చెప్పినదిగాదని వ్రాస్తున్నందుకు పరిణత బుద్ధులు మన్నించాలి.

ప్రాచీనకాలం నుండి చెల్లూతూపున్న సాహిత్య సంప్రదాయాల విచ్ఛేదం ఈ శతాబ్దంలో ఎక్కువగా గోచరిస్తున్నది. ఈ సంప్రదాయ విచ్ఛేదానికి ఆంగ్లసాహిత్య పతనం—దానిలోపాలు మారుతూపున్న జీవనగతీ—దాగా వుసికొల్పినది. అయితే సంప్రదాయ విచ్ఛేదం అన్నది పెట్టితలలు వేసిందన్న విషయంకూడా మనం విస్మరింపరాదు. సంప్రదాయ విచ్ఛేదానికి పుదాహరణంగా వద్యకావ్యగతిని తీసికొందాం. సంస్కృతభాషలో అలంకారశాస్త్రం బహుముఖాలుగా విస్తరిల్లినది. దానిలో కావ్యహేతువులు, కావ్యభేదాలు, కావ్యాత్మలు, నాయికా నాయక భేదాలు, రసమీమాంస, కావ్యకర్తాధికారము, శబ్దార్థాలంకారాలు, శబ్దార్థ దోషాలు చక్కగా నిరూపించబడ్డాయి. అలంకారశాస్త్రం ప్రాకృత లక్షణాలతో వ్రాస్తేనే కావ్యనామం సార్థక మవుతుందని తచ్చాస్త్రవేత్తలు వాదించిన రోజులుకూడా వున్నాయి. కాని నవీనాంధ్రకావ్యకర్తల్లో ఎక్కువమంది ఆ సాహిత్యశాస్త్రనియమ చోదితులు కాలేదు. ఇదియొకముఖ్య భావ పరివర్తనం. ఈభావ పరివర్తనానికి పెట్టునికోటగా నిలబడినది కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి కవిత్వ తత్వవచారం. దానిలో రెడ్డిగారు ప్రబంధ దుర్గణాల్ని ఎలుగెత్తి చాలారు. నవీనకవులందరూ అప్రబంధావ గుణాల్ని పరిపాలించటానికి ప్రయత్నించారు. కావ్యరసపరిపాలనం విషయంలో కూడా మార్పు వచ్చినది. శృంగార రసంతోపాలు తదితరసౌలకూ సమప్రాధాన్యం లభించినది. నవీనకావ్యాల్లో చమత్కారం రసమనిపించేటంతగా ప్రబలినది కావ్యహేతువుల్లో పుష్కలమై కంటే ప్రతిభాభ్యాసాలకే ప్రాచుర్యం లభించినది. ఇతివృత్త వైవిధ్యం వున్నది. అది వ్యర్థ విస్తృతి పొందినది. ఈ మార్పువల్ల అము కావ్యాలు అసంఖ్యాకంగా ఆవిర్భవించాయి. ఈ మార్పునుచూచి శ్రీమాన్ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారిలాంటి వారే మహాకావ్యాలు రచించేకాలం నిష్క్రమించిందని భావించటం జరిగినది. కొత్తకొత్త నాయికా నాయకులు కన్పించారు. లోదారిబుచ్చిగడు మొదలు లోకోత్తరపురుషుని వరకువున్న నాయకులు, అక్కమ్మ, ఎంకీ మొదలు అరుంధతి వరకూ వున్న నాయికలూ కావ్యలో సాక్షాత్కరించారు. అంతేగాక అదర్శవాదం కంటే వాస్తవికవాదం కళారంగంలో గజ్జికట్టినది. ప్రతిసాహిత్య ప్రక్రియలోనూ ఈ మార్పు కన్పడుతున్నది. మహాకావ్యాలు లేవనిగాని, సంప్రదాయ పరిపాలనం చేసినవారు లేరనిగానీ ఎవరూ ఈవాక్యాలు చదివి భావించరాదు. ముఖ్య లక్షణాన్నే ఇక్కడ వివరించటం జరిగినది.

ఈ సంప్రదాయ విచ్ఛేదానికి సంబంధించినదే వ్యావహారిక భాషోద్యమం. దీని ప్రభావం నవీనాంధ్ర సాహిత్య ప్రపంచంలోదాగా ద్యోతక మవుతుంది. ఈ పుద్యమ పితామహులు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు. ప్రాచీనకాలంనుండి సాహిత్యనామాంకితమైన దంతా గ్రాంథిక భాషావకుంత వాన్నే ధరించినది. చిన్నయమూరి బాలకృష్ణకవి, బహుజనపల్లి సీతారామచార్యులవారి శబ్దరత్నాకరము మనవండితుల పాలిటికి ఆపారు పేయములయిన లక్షణ శాస్త్రమూ, విసుంటువూ అయినాయి. బాలకృష్ణకవి అంగీకరింపని శబ్దరూపము, శబ్దరత్నాకరం స్వీకరింపని పదమూ

ఇంటింటికి
కావాలసిన
శ్రీవత్సవారి
ఔషధములు

శ్రీకాఫ్

సకలమైన
దగ్గులను
వెంటనే
నిలుపునది

స్కిన్ డెక్స్

కురుపులు, గాయములు,
కోరలు, గడ్డ, మొదలైన
చర్మరోగములను
నివారించును

కిల్మేయ్

దోమలు, నల్లులు,
ఇంకా సకలమైన
పురుగులను
చంపును

కాడోమాలి

కాడ్ లివరు ఆయిలుతో
మిశ్రితమైన మాట్లా
యిది పిల్లలకు
పుష్టినిచ్చే ఆహారము.

శ్రీవత్స కెమికల్స్ & డ్రగ్స్
(ప్రై) లి., మదరాసు. 30

అసాధువులని వెలివేయబడ్డాయి. ఎంత ప్రాచీనగ్రంథం ప్రయోగాన్నియినా చిన్నయ్యసూరి బాలవ్యాకరణవరణంలో పున్నదా లేదా, శబ్దరత్నాకరానికి అంగీకార్యమా, కాదా అని మన మహామహోపాధ్యాయులు ఆలోచించి బహుశ రింపటమో, నిరాకరించటమో జరిగేది. వారు సూరిగారిని, అచార్యులుగారిని విశ్వసించినంతగా శ్రీ వాఢాది కవులను—వారి గ్రంథాలలోని ప్రయోగాల విషయంలో కూడా—విశ్వసించలేదు. ఎందరో పూర్వకవులు తమ కావ్యాల్లో వాడిన మాటలను బాలవ్యాకరణానికనుకూలంగా తిద్దటంలో ముసపండితులు ఎంతో సాహసమూ, సామర్థ్యమూ ప్రదర్శించారు. జీవద్వాష మారిపోతూ వుంటుండనీ, పదాలు అర్థశబ్దవిపరిమాణాన్ని పొందుతాయని అచార్యులన్నింటినీ శాస్త్రకర్త నియమబద్ధం చేస్తాడనీ అంగీకరించటానికి మాత్రం మనపండితులకు సాహసం లేక పోయినది. తత్వాన్ని దర్శించే సామర్థ్యమూ కొరవడిపోయినది. భాషావిషయంలో అవక్రవిక్రమాన్ని, సత్య దర్శనానకీనీ ప్రదర్శించినవారు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు. ఆ ప్రజ్ఞామూర్తి పాండిత్యపాటవం వల్ల గ్రామ్యపదాలుగా చూడబడిన పదాలన్నీ పురాణ వైభవాన్ని, పరమప్రామాణ్యాన్ని పండించుకున్నాయి. సవీన సాహితీ పదస్వరూపము మారినది. కావ్యకర్తలు, తదితరులూ శిష్ట వ్యావహారిక రూపాలను అంగీకరించారు. సకలసాహిత్య ప్రక్రియలూ వ్యావహారిక భాషలో వెలువడ్డాయి. ఈ వాదం రామమూర్తిగారి కాలంలోనే ఆయనకూడా గుర్తుపట్టలేనంత వ్యావహారిక భాషావాదంగా రూపాంతరప్రకృతిని అలవరచు కొన్నది.

సంప్రదాయ విచ్ఛేదంతోపాటు వ్యక్తి స్వతంత్ర్యమూ మానవతా వాదమూ అనురెండు సిద్ధాంతాలూకూడా సవీనసాహిత్య గతిని నిర్ణయించాయి. ఆంగ్లేసాహిత్య పతనంవల్ల ఈరెండుసిద్ధాంతాలను అంగీకరించి ప్రచారం చేసినవారి సంఖ్య బహుళమయినది. వ్యక్తి, అతని అంతరాత్మ, అతనిసుఖ దుఃఖాలు, అతడు పుట్టి పెరిగిన చుట్టుపట్టులు—వీని పరిశీలనం ఎక్కువై నది. వ్యక్తిత్వమను తత్త్వం ముప్పైతీకం చేయసాగినది. ఆత్మాశ్రమయిన సర్వ సాహిత్య ప్రక్రియలకూ ఇదే మూలం. మానవతావాదం విజయయాత్ర చాగించినది. ఈవాదం ప్రచారం వ్యక్తికీ వ్యక్తికీ, సంఘానికీ సంఘానికీ, జాతికీ జాతికీ మధ్యపున్న భేదాలు అనుచితాలు, అర్థరహితములునూ. ఏవిషయాన్నయినా సరే చేశకాల పరిస్థితుల్నిబట్టి ఈవాదం పరిశీలిస్తుంది. “తూర్పు తూర్పు వడమర వడమరే ఈరెండు ఏనాడూ కలిసికోవు” అని కిస్లింగ్ వంటి వారు చేసే విలంబవాదాలు ఈమానవతావాదాను యాయులకు గిట్టవు. ప్రతిజాతీ స్వకీయ సంస్కృతి వైశిష్ట్యాన్ని భంగపరచుకోకుండా బ్రతకాలనీ ఆనాడే భూమిమీద దివి అవతరిస్తుందని ఈ వాదం నేర్పుతుంది.

4

సవీనాంధ్రసాహిత్యంలో ప్రక్రియా వైవిధ్యాన్ని పరిశీలించేముందు దానికి విరుద్ధవాదిన వారినిగూర్చి కొంతయినా వ్రాయాలి. ఈసాహిత్యగతిని మార్చిన ముగ్గురు వ్యక్తులు హిమవత్సరవత్ శృంగారాల్లాగా పుంటారు. కందుకూరి వీరేశలింగముగారు, గురజాడ అప్పారావుగారు, రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు ఆముగ్గురు వ్యక్తులు. కందుకూరి వీరేశలింగంగారు నవలకూ, స్వీయ చరిత్రకూ, వ్యాసమునకూ, ప్రహసనాలకూ, ఇంకా ఇతరములయిన వానికి శ్రీకారం చుట్టారు. వారేదీ వ్రాసినా సంఘ సంస్కారం ప్రధానం. తదితర సాహిత్య గుణాలు గౌరవం. రసానందంకంటే ప్రక్రియలో ఉపదేశం చాలా ముఖ్యమన్నరీతి వీరివల్ల బలపడింది.

కావ్య తత్త్వచ్ఛందోరీతుల్లో విప్లవకములయిన పోకడలు పోయిన వారు గురజాడ అప్పారావుగారు. నిర్మలమయిన హాస్యాన్ని తెలుగువారి కందివ్వటానికి ప్రయత్నించి కృతకృత్యమయినవారు వారు. అప్పారావుగారు లక్ష్య శుద్ధితో కథానికలు వ్రాసేరి. “ప్రబోధ కావ్యము, ఆత్మ పరకావ్యము ప్రేమ గీతము, కథాకావ్యము—అన్నీ తరువాత తరంవారికి మచ్చున కందించినట్లు ఆయన వ్రాశారు.” గురజాడవారి రచనలో మానవతావాదము గూడుకట్టు

కొన్నది. అప్పారావుగారి “కవ్యాకుల్కం” ఇతి వృత్తసమ్మానంలో ప్రాతచిత్రణంలో, ప్రాతచిత్ర నటీవభాషలో ఎన్నో ఒయ్యారాలు ఒలికించినది.

అదేసమయంలో ఆంధ్రసాహితీ రంగస్థలంమీద రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు కన్పించారు. సుబ్బారావుగారి మార్గం అప్పారావుగారిమార్గం కంటే భిన్నమయినది. రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు రవీంద్రుని అంతే వాసి. వారిని దిద్దితీర్చినది శాంతివికేతనం. రవీంద్రుని చాయలు రాయప్రోలు గ్రంథాల్లో, వెంకట పార్వతీశ్వర కవుల “ఏకాంతసేవ” లో రూపొందాయి. గురజాడ వ్యక్తిత్వంలోకంటే రాయప్రోలు వ్యక్తిత్వంలో భారతీయ సంస్కృతి ముద్ర ఎక్కువ. “పాశ్చాత్య సాహిత్యపరిచయ పాండిత్యాలూ వంగకవితా భంగిమలు, మననాలు ముమ్మరంగా అలముకొన్న రాష్ట్రాభిమానమూ వర్తమాన సాంఘికసమస్యలూ, ఇవే రాయప్రోలునూ కదిపినది. గురజాడవారి మానవప్రేమనూ, తోడివారిని బాగుపరచవలె నన్న మహాద్యత్వాన్నీ, మనమున ఉంచుకొని తనకవితను కేవల ప్రాచీనపద్ధతికి భిన్నంగా జానపదకవిత అంత విరాడంబరం, నిర్మలంగాకున్నా, అంత సులభ మందరమైన పద్ధతిని మలుచుకున్నాడు. ప్రబంధశిల్పాన్ని, వస్తువునూ కాదన్నా, భాషాచ్ఛందో రీతులలో పూర్వమర్యాదను మన్నించినాడు. ప్రేమను తన మూసలో పోసుకొని, నిష్కేమప్రేమరూపులయిన ప్రాతలను పోతపోసుకుని, అనాటి స్త్రీ దుస్థితిని—మౌనకీరున ఆమెను దివ్య నుగా చూపుటద్వారా—తీర్పుటకై యత్నించినాడు. (విద్వాంవిశ్వం. తెలుగు వాఙ్మయము. పుట. 217). అచార్య లక్ష్మీరంజనం గారన్నట్లుగా “మధ్య తరగతి సంసారుల జీవితవృత్తము కథావస్తువుగా ఆంగ్లేభాషాపరిచితివే సమా సన్నమైన ప్రకృతి తత్త్వ కథన ప్రీతితో హృద్యమయిన స్వభావోక్తితో ఖండకావ్యమని క్రొత్త ప్రక్రియ సుబ్బారాయకవి ప్రచారమునకు తెచ్చి “తృణకంకణము” మొదలగు లఘుకావ్యములను సృష్టించెను.” (తెలుగు సంస్కృతి. పుట. 622)

సాహిత్య ప్రక్రియా వైవిధ్యం సవీనాంధ్రసాహిత్యంలో బాగా కన్పడు తుందని ముందే మనవిచేశాము. అన్నిటి ఆవిర్భావమూ, పరిణామమూ సర్వతో ముఖంగా నిరూపించటం సాధ్యంకానివని. ఆయాభావోద్యమాల రీతులను వర్ణించేటప్పుడు కొన్నిటి ప్రస్తావనవుంటుంది. 1947 వ సంవత్సరం తర్వాత వెలసిన సాహిత్యాన్ని సమీక్షించేటప్పుడు కొన్నింటిని మూలంగా పరిశీలించటం జరుగుతుంది. అన్ని ప్రక్రియలను మించి సర్వవ్యాప్తమైవున్న ఆంధ్ర వచనపద్ధతిని వివరించటం సాధ్యంగాదు. ప్రస్తుతానికి రూపక పరిణామం, నవలరీతులు, కవితారీతులు, హాస్యరచనాభంగిమలు చూపటంలో పంతున్నీ చెందకతప్పదు.

(క) ప్రాచీనాంధ్రసాహిత్యంలో రూపకాలులేవు. సంస్కృతంలోవున్న నాటకాలు కావ్యాలుగా రచింపబడ్డాయి. కాని యక్షగానమనే ప్రక్రియమాత్రం పామరుల్లో మెలుగుతునే వున్నది. పందొమ్మిదవ శతాబ్దం ఉత్తరార్థంలో నాటకరచన జరిగినప్పటికీ, అనాటకాలకు బహుశప్రచారం లభించినది ఇరవయ్యో శతాబ్దంలోనే. ఉద్దండలయిన పండితులచే సంస్కృతాంగ్ల నాటకాలు పరివర్తించబడ్డాయి. ఆ తర్వాతగాని స్వతంత్ర నాటకాలు రచింపబడలేదు. ధర్మవరం కృష్ణమాచార్యులుగారు, కోలాచలం శ్రీనివాసరావు గారు నాటకకళను ఉన్నత స్థానంలో అధిష్టించజేశారు. వీరిరువురూ పౌరాణిక చరిత్రాత్మక నాటకాలు సృష్టించి వాటిని స్వయంగా ప్రదర్శించారు. “విషాదసారంగధర” తొలి విషాదాంత నాటకం. శ్రీమంతులు సైతమూ ఈనాటక కళను ఎంతో అభివృద్ధికి కొంపోయారు. “గయోపాఖ్యానం” “హరిశ్చంద్ర” “తారాశశాంకం” పానుగంటి వారి నాటకాలు ఆంధ్ర దేశంలో బహువారాలు ప్రదర్శింపబడి ప్రేక్షకుల ప్రసంశలు అందుకున్నాయి. పౌరాణిక రూపకరచన తిరుపతి వేంకటకవుల పాండవజనన—ప్రహస—ఉద్యోగ—విజయ—అశ్వమేధములలో ఊరాగ్రాన్ని చేరుకొన్నది. పౌరాణిక నాటకాలలోని పద్యాలు విరక్తరాస్యలనాల్కంపై నాట్యంచేశాయి. చరిత్రాత్మకరూపకాలుకూడా

రచించబడ్డాయి. కోలాచం శ్రీనివాసరావుగారి “రామరాజు”, చారిత్రాభావ రూపకమయిన “వ్రతాపరుద్రీయం”, శ్రీపాదవారి “బొబ్బిలి” గుండిమెడ వేంకట సుబ్బారావుగారి “భీష్మరాజ్యవతనం”, కొప్పరపు సుబ్బారావుగారి “రోషనార” అతి ప్రశస్తి పొందాయి. “రోషనార” వల్ల ఆంగ్లప్రభుత్వం చారిత్రక నాటకాలను విషేధించటంకూడా జరిగినది. సాంఘిక సంస్కారం ప్రతిబింబించిన రూపకాలు “కన్యాశుల్కం” “కంతాభరణం” “చింతామణి” “వరవిక్రయం” “మధుసేవ” “రంగూన్ రౌడీ” మున్నగునవి.

ఈ రూపక రచనల ఎన్నో మార్పులకు లోనయినది. ప్రాచీన సంస్కృత నాటకాలను అనుసరించి కొందరూ, ఆంగ్లరూపక ప్రభావితమై కొందరు రూపక రచన చేశారు. రాగతాళయుక్తము లయిన పాటలు, పద్యములు, గ్రాంథికభాష, కొన్ని రూపకాల్లో ప్రధానస్థానం వహించాయి. క్రమక్రమంగా కేవల వచనరూపకాలూ, వ్యావహారిక ప్రాంతీకభాషతో కూడినవి రాసాగాయి. అంకాల విభజనతో పాటు రంగవిభజనం జరగటం ఒక మంచి మార్పు. ఈ రూపక రచనతోపాటు ప్రదర్శన సంఘాలు కూడా అభివృద్ధి పొందాయి.

1929వ సంవత్సరంలో ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు స్థాపించబడినది. అయినా అది 1933వ సంవత్సరంలోనే ప్రాముఖ్యానికి వచ్చినది. ఈ పరిషత్తు 1941వ సంవత్సరం నుండి నాటక ప్రదర్శనలతో పోటీలు నిర్వహించినది. దీనితో ఆంధ్ర రూపక రచన విస్తృత స్వరూపాన్ని ధరించినది. “పాలేరు” “కులంబేపిల్ల” “ఎదురీత” మొదలైన రూపకాలు చాలా రచించబడ్డాయి. సాంఘిక సమస్యలు ప్రబలంగా ఇట్టి రూపక గతిని నిర్ణయించాయి. 1949 వ సంవత్సరం తర్వాత ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు గౌరవాన్ని వాంఛించటం వల్లగానీ, స్థానిక ప్రదర్శనార్థంగానీ శతాధికంగా రూపకాలు రచించబడ్డాయి. డి. వి. నరసరాజు, పి.వి.శేట్టి, ప్రఖ్య శ్రీరామమూర్తి, కొరపాటి మున్నగువారు రూపక రచనలో తమ నైపుణ్యాన్నిచాటారు. “బెల్లం కొండ” ప్రభృతులు రచించిన రూపకాలు ఆంధ్రదేశ సంఘాన్ని ప్రతిబింబించుతున్నాయని చెప్పటం కష్టం. వావిలాల సోమయాజులగారి “నాయకురాలు” ప్రసిద్ధిపొందిన చరిత్రాత్మకరూపకం. ఎన్నో సంగీత రూపకాలు కూడా ఈ సమయంలో విస్తించాయి. “తెనుగుగడ్డ” మున్నగున వట్టివి. “నాగసేన” “రాగమంజరి” “ఉషారాగం” మొదలైనవి సృత్యగీత రూపకాలు. రేడియోకోసం శ్రీ రజని “చండిదాసు” మున్నగునవి రచించారు. వందర్పాన్ని బట్టి 1947 తర్వాత వచ్చిన రూపకా లుదాహృతాలై వాయి.

సాహిత్య సాహిత్యంలో నవలవలెవలెనవలం ఒక మహాపరిణామం. ఆంగ్ల సాహిత్యప్రభావం మనసాహిత్యంమీద ఎట్లా పనిచేసినదో నవలే మూడ అగా ఉన్నది. వీరేశలింగం పంతులుగారి రాజశేఖరచరిత్రం నవలకు నాంది పడినది. వారి తరువాత ఈసాహిత్య ప్రక్రియకు మెరుగుపెట్టినవారు చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహంగారు. కొమరాజు లక్ష్మణరావుగారు విజ్ఞాన చంద్రికామండలి స్థాపించి ఈ ప్రక్రియను ఎంతో ప్రచారంచేశారు. వంగభాష నుండి వచ్చిన నవలలు తెలుగువారికి సుధాభాండీకలయ్యాయి. చక్రపాణిగారివల్ల తెలుగు దేశాన్ని చూచిన శరత్ బాబు తెలుగువాడే ఐపోయాడు. భోగరాజు వారాయణమూర్తి చారిత్రకనవలలు, కేతవరపు వేంకటశాస్త్రి సాంఘిక నవలలూ ఆంధ్ర దేశాన్ని అవ్వోదపరచాయి. కానీ బాల్యదశలో వున్న ఈ ప్రక్రియను పెంచి పెద్దచేసినవారు ఉన్నలక్ష్మీ నారాయణ, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, అడవి బాపరాజుగారలు. ప్రస్తుతానికి “మాలవల్లి”ని గూర్చి వ్రాయటం విరమిస్తాను.

సత్యనారాయణగారూ, బాపరాజుగారూ మహాప్రజ్ఞాన ధురీణులు. అసాధారణ కల్పనాచాతురీ మూర్తులు. విక్టోరియన్ మహారాణి కాలములో రచించబడ్డ నవలల పోలికలు వీరువురి నవలల్లో వృష్టంగా కన్పిస్తున్నాయి. “భాకరీ” “హర్షి” “గార్లవర్ధి” ప్రభావానికి అడవి బాపరాజుగారూ, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారూ లోపడినవారే. కానీవీరిరువురి మార్గాలకుఎక్కడా అందికా పొందికలేదు. దానికి కారణం ఇరువురి వ్యక్తిత్వభేదం. సత్యనారాయణ

బాపరాజులు సాంఘిక నవలలూ, చారిత్రక నవలలూ చిన్నపిపెద్దపి రచించారు. “నారాయణరావు” “హిమదీందు” వంటినవలలను బాపరాజుగారే వ్రాయ గల్గుతారు. సమకాలీన సంఘాన్ని, చారిత్రకయుగాల్ని, యధార్థమయిన భావుక దృష్టితో రసమయంగా దర్శిస్తారు బాపరాజుగారు. ఏయుగం సంఘమయినా దానిజీవనశక్తి బాపరాజుగారి నవలల్లో సత్యసుందరంగా సాక్షాత్కరిస్తుంది. ఆజీవనశక్తిని వ్యక్తిత్వభేదంతో వారు సృష్టించిన పాత్రలు ప్రదర్శిస్తాయి. బాపరాజుగారిదృష్టి ఋషి దృష్టి. అదృష్టికి ప్రపంచంలో సామర్యం తప్ప మరొకటి కన్పించదు. సత్యనారాయణగారి దృష్టి అట్లాంటిదికాదు. సనాతన ధర్మ మమకారమూ, తదస్యధర్మనికారమూ, సత్యనారాయణగారి నవలల్లో మూర్తీభవించినవి. సనాతనధర్మ దృక్పథమునుండి వారు ప్రపంచాన్ని పరిశీలిస్తారు. పాశ్చాత్య సభ్యతా పంబంధం వల్ల బహుధా పతనమైపోయినదని గ్రంథకర్త భావించిన ఆంధ్రదేశాన్ని “వేయినదగలు” చూపిస్తున్నది. జమీదారీవ్యవస్థ, వర్ణాశ్రమధర్మవ్యవస్థ, దేవదాసీ విధానము—ఇవియే భారత జాతికి తరుణోపాయాన్ని ప్రసాదిస్తాయని విశ్వనాథ విశ్వాసం. వారి నవలల్లో సమస్య ప్రధానములయిన నవలల. సాంఘికంగావచ్చు, చారిత్రకంగావచ్చు వినవల్లో అయినవరే విశ్వనాథ సృష్టించిన పాత్రలు ఆర్షధర్మాభిముఖంగా ప్రయాణం చేస్తాయి. అందుచేత అవి పజీవములుగా వుండవు. మరి గ్రంథకర్త చేతికి బొమ్మలులాగా వుంటాయి. ఆర్షధర్మాన్ని అపారగేయంగా నిరూపించటంకోసం సత్యనారాయణగారు బౌద్ధాదిమతదూషణం చేయటానికి వెనుకంజవేయరు. “ధర్మవక్రం”, అదినుండి ఎంతో మహాహరంగా నడిచిన “వికవీర” వారి యీ నిరసనదృష్టిని తేటతెల్లంగా చాటుతున్నాయి. బాపరాజు గారి నవలల్లోకంటే సత్యనారాయణగారి నవల్లో బంధమెక్కువ. కావ్యగుణాలు ఎక్కువ బెర్నార్డుషా వంటివారు సమస్య ప్రధానములయిన ప్రక్రియలు సృష్టించారు. కానీ వారిరచనల్లో కన్పడే సహజసౌందర్యమూ, సరసచతుర్శ్రి సత్యనారాయణగారి రచనల్లో మనకు కన్పించవు. సత్యనారాయణగారి వంటి వారు బహువిధ ప్రక్రియాప్రవృత్తి మరెవరూ మనకు కన్పించరు.

(బ) ఈ యుగంలో కవితా విలాపి ఎంతో హోయలు చాటివని. వివిధ భేతివృత్త వర్ణికావనాల్ని ధరించి ఎంతో నాజాతుతనం చూపినది. ఈయుగం ఖండకావ్యయుగము, లఘుకావ్య యుగమూ ఐపోయినది. ప్రతికవి లఘుకావ్యాలనూ, ఖండకావ్యాలనూ రచించాడు. కట్టమంచివారి “ముసలమ్మమరణము” “రాయప్రోలు” వారి కృతులు అదర్శలఘుకావ్యాలై వాయి. ఖండకావ్యాలంటే లఘు కావ్యాలంటే నవయుగ కవిత్రవర్తి “జాషువా” పేరు చిన్ననాడే వస్తున్నది. వీవీలికాది బ్రహ్మచర్యంతమూ వ్యాప్తమైఉన్న బంగమస్థివర ప్రపంచం ఈ ఖండకావ్యల్లో లలితాతి లలితరూపంలో కన్పిస్తున్నాయి. పురాణేతిహాస చారిత్రక నన్నివేశాలకు నవయుగ భావస్ఫూరకంగా లఘుకావ్యల్లో వ్యాఖ్యానాలు చేయబడ్డాయి. తిరుపతి వేంకట కవుల కవితా బాల్యమాధుర్యం ఈ ఖండకావ్యల్లోనూ, లఘుకావ్యల్లోనూ వెలకిని వున్నాయి. కృషీ వలయి జీవనగతిని వర్ణించటం ఈ యుగవిశేషం. రామిరెడ్డిగారి “కృషీ వలయడు”తో ప్రారంభమైన ఈనరణి ఏలుకూరు వేంకట నరసయ్యగారి “క్షేత్రలక్ష్మి”లో చరమస్థాయి పొందినది. రాధాకృష్ణల ప్రణయ వృత్తాంతం, ఉమర్ ఖయ్యామ్ తత్త్వం నవీనకవుల్ని బాగా ఆకర్షించినవి. “శృంగారవీధి” “సానకాల” విలక్షణమైన కావ్యాలు.

గురజాడ అప్పారావుగారు వృత్తాల్నివదలి, జాతులను వదలి “అంత నరకూపున్న జానపద గీతచ్ఛాయలో, కన్నడంలోని షట్పది “పిర్మిలోని ఒక విధమయిన గజల్” కలయికతో, ఒకవిరాదంబరమైన రీతిని” గేయకవిత్వం సృష్టించారు. ఈ రీతి కవులకు అనునరణీయమైనది. రూపిణిమూర్తిగల గేయాలను బసవరాజు అప్పారావు రచించారు. తలీపి వల్లేజంట ముద్దులొలుకు నలవును వందూరి సుబ్బారావుగారు “ఎంకిపాటలు”లో విస్తించారు. భాషా భావంలో విరాదంబరత వీరిరువురి గేయాలు లక్షణం. భావరామోయకమంతా

కొలుపుచేసిన పాటలు "కిన్నెరసానిపాటలు." తల్లావజ్జల శివశంకర శాస్త్రిగారు ఎన్నోగేయవాటికలు కావ్యవైభవంతో రచించారు.

(త) హాస్యరసం అనేది నవరసాల్లో ఒక్కటిగా పరిగణింపబడినా ప్రాచీన సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యాల్లో అది ముఖ్య స్థానాన్ని పొందలేకపోయింది. "మృచ్ఛకటిక"లో అనేకమార్గాలవల్ల జనించిన హాస్యం గోచరిస్తున్నది. సంస్కృత వీధీ భాణప్రవాహనాల్లో వుండేహాస్యం శుద్ధంగా వుంటుందని చెప్పజాలము. ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యంలో ఎడనెడా చాటుపుల్లో, యక్షగానాల్లో కావ్యాల్లో హాస్యం కనిపిస్తున్నది. వీరేశలింగంగారి రచనల్లో, చింత మర్రివారి రచనల్లో సాంఘిక సంస్కారానికి లోపడిన హాస్యము, చమత్కార ప్రధానమయిన హాస్యము వుంటాయి. కేవలం హాస్యరసాన్ని ఆరాధించినవారు నవ్వులు. గురజాడ అప్పారావుగారు స్వప్నమయిన హాస్యరసాన్ని తెలుగువారికి రుచి చూపించారు. "కవ్యాశుల్కం"లోని పాత్రలు ఎటువంటి సన్నివేశంలో ఎట్లా మాట్లాడినా హాస్యరసం పొంగి పొర్లుతుంది. పాసుగంటివారి "సాక్షి" సంపుటాలు హాస్యరస విలయాలు. హాస్యరస ప్రయోజనాన్ని—దోషాల్ని బాహరవుచు సంస్కరించటం— గమనించి లక్ష్యపీఠి వదలినవారు పాసుగంటివారు. హాస్యరస ప్రధానంగా నవలలా, నాటికలా రచించబడ్డాయి. మొక్కపాటివారి "బారిష్టరు పార్వతి శం", "మోలియర్" ప్రధానగల, మోతాదుమించిన హాస్యంతో నిండిన భిమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారి నాటికలా, చదివిన—చూచిన తెలుగువారు ఎంతగా కడుపు చెక్కలయ్యేటట్లు నవ్వాలో! సామాన్య సంపారాల్లో, లోకీకమిని వేళాల్లో నిక్షిప్తమయిన హాస్యరసాన్నిచూపే "మునిమాణిక్యం" గ్రంథాలు విరమ్యరణీయాలు. విమర్శలో తీవ్రతతో కూడిన హాస్యాన్ని చూపినవారు కట్టమంచివారుకాగా, అతిమృదువు, సాదుపూరితమైన హాస్యాన్ని చూపినవారు మోపినవారు రాళ్లపల్లివారు.

ప్రేమ ఆరగ్య సాభాగ్యములకు లోధ

కేసరి కుటీరం

విజయవాడ - సికింద్రాబాద్ - మధుర - అరహంకూరు - తెలంగాణ.

విజయవాడ - సికింద్రాబాద్ - మధుర - అరహంకూరు - తెలంగాణ.

5

నవీనాంధ్ర సాహిత్యంలో నాలుగు భావోద్యమాలూ బాగా పాటుకొని పోయాయి. అవి భావకవిత్వోద్యమమూ, జాతీయ రాష్ట్రోద్యమములూ, హేతువాదోద్యమమూ, అభ్యుదయకవిత్వోద్యమమూ. ఈ నాలుగుద్యమాలూ రెండు తరాలవారిని ఆకట్టుకొన్నాయి. వానిలో ఒక్కొక్కదాన్ని సమీక్షించుదాము.

(క) ఆత్మాశ్రయ కవిత్వం అనబడే ఈ భావ కవిత్వానికి ప్రథమా చార్యుడు రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు. "సాహితీ సమితి" ఈ కవిత్వాకాశము బాగా ప్రచారం చేసినది. ప్రతి వ్యక్తిలో ఏదో ఒక సార్వకాలికమైన, సార్వజనిన మయిన అమూల్యానుభవం వుంటుంది. ఆ అనుభవాను ఆశ్రయించి పెరిగి నది భావ కవిత్వం. పెళ్లి, కీటు మొదలయిన ఆంగ్ల కవులూ, రవీంద్రుడూ ఈ భావ కవులకు ఉద్దీప్తి కల్పించారు. రాయప్రోలువారు మోహితరమయిన దివ్యప్రేమను అభిలషించారు. ఎన్నో పాత మాటలు వారి కావ్యాల్లో మాతవార్ధాలను విరజిముఖతా వుంటాయి. వాయని సుబ్బారావు ప్రభుత్వం భావ కవిత్వంలో ప్రకృతి ప్రవేశించినది. ఈ శాఖలో సూటికి సూరుపాళ్ళ భావకవి అయినవారు దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రిగారు. భావోద్యమంలో, అక్షర రమ్యతలో, విమోహనమానాంతో కృష్ణ శాస్త్రిగారి కవనం వికాసం చెందినది. ఆయన నృప్తి ఒక గంధర్వకావ్యం. ఈ రీతిగా ఇంకా కొంతదూరంపోయిన వారు వేదూర సత్య నారాయణశాస్త్రిగారు. ఈ భావ కవిత్వంవల్ల కోకిలలూ, సెలయేరులూ మలయ మారుతాలూ, అందరకూ ప్రయోగి ప్రయమైనాయి. నూతన పద సంపుటలూ పద చిత్రాలు భాషలో బయలుదేరాయి. కన్నె గులాబులూ, వెన్నెలదారులూ, మొయిలు దోవలూ, పదాల గున గునలూ, భావాల పరీమళాలూ—ఒక్కటేమిటి ఈ విధమయిన వెన్నో భాషలో స్థిరపడిపోయాయి. ఈ భావ కవిత్వ లోకంలో పువ్వులు నవ్వుతాయి. మూగ గుండెలు మాట్లాడుతాయి. భావ కవులెంతోమంది యున్నారు. "కానీ వారిలో ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి, పిలకా గణ తిక్కాస్త్రి వంటివారి కొక స్థానం ఉన్నది. వీరిలో ప్రాచీనతా సంస్కారం బలంగా కాన వస్తూ, కొత్త పద చిత్రాలు అపి తక్కువైనా అందంగా ప్రాయుడం అదొక స్థితికి గొంపోబడినది." (తెలుగు వాఙ్మయము పుట. 233) ఈ పద్ధతికి తల్లావజ్జల శివశంకరశాస్త్రిగారు మూల పురుషులుగా కనిపిస్తారు.

అక్కిరాజు ఉమాకాంతంగారు ఆంధ్ర సాహిత్యంపట్ల మమతలేనివారు "నేటి కాలపు కవిత్వం" అనే విమర్శ గ్రంథంలో ఈ భావ కవిత్వాకాశము చిల్చి చందాడారు. వారి గ్రంథంలో పక్షపాత దృష్టి, సత్యమూ, రెండూ కన్న దుతూ వున్నాయి. భావ కవులందరూ సంఘాన్ని ఆడిపోసుకున్నవారే. తమ పతి పును అర్థం జేసుకోలేని లోకాన్ని ఈనడించిన ఈ కవులు రాసు రానూ లోకంచేత ఈనడింపబడ్డారు. ప్రజలకూ, భావ కవులకూ ఏమాత్రం పాత్తు లేకుండా పోయినది. ఈ కవులు ఎట్లుగోడలు కట్టుకున్నారు. భావ కవిత్వంలో రామణీయతకంటే అశక్తత అధికమైనది. యతి ప్రాసలు వేర్వీన ప్రతివ్యక్తి ఆప్రాప్త మనోహరినిగూర్చి కవిత్వం వ్రాశాడు. కానీ, ఆమె కాలం గడిచినకొద్దీ దూర భూములకు తరలిపోయినది. తీసి ఎక్కువైతే మొగం మొత్తి వట్లు భావకవిత్వాన్ని అఖండంగా చదివిన ఆంధ్రజాతికి రోయింపు కల్గినది. ఒకవాడి భావకవుల మూగగుండెలే మాట్లాడాయి. కానీ తర్వాత వారు నోరే విప్పలేకపోయారు.

(చ) జాతీయోద్యమంవల్లా, ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమంవల్లా దేశమంతా అట్టుడికి చుట్టుడిపోయిన రోజులవి. పృథ్వీతలంపైన అణువణువునా వీరతాగుణం వెల్లివిరిసిన నాళ్లవి. ఆనాడు కవి వీరులెందరో—కవిత్వమనే పదార్థం అట్టు వైనా—పాటలు వ్రాసి, ప్రజలను ప్రబోధించి—కర్తవ్యస్ఫుటలను వేశారు. గరిమెళ్ల నత్యనారాయణరావుగారి పాటలు వాడవాడలా మారుమోగాయి. వర్తమాన ప్రభుత్వ విమర్శతోపాటు, ప్రాచీన భారత వైభవాన్ని నవీన కవులు వేనోళ్ల చాచారు. చరిత్ర సృష్టించిన వీరుల యశస్సునకు అక్షర రూపం కల్పించారు.

మహాత్మాగాంధీ రాకతో భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో మాతవాద్యయం ప్రారంభమైనది. ఆయన "అసీలేని సేన"తో సత్యాహింసలను ఆంధ్ర శాస్త్రాలుగా అంగీకరించి, రవి యస్తమింపని మహా సామాజ్యాన్ని వణకించాడు. బాపూజీ అమరవాణిని ఆంధ్ర రచయితలు పాడారు. జాతీయోద్యమ ప్రభావంతో బయలుదేరిన నవలల్లో వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారి "అహోబలీయం" ఉన్నవలక్షణ నారాయణగారి "మాలవల్లి" చాలా ముఖ్యమైనవి. గాంధీగారి సిద్ధాంతాల్ని తూ. చా. తప్పకుండా ఆచరించుచూ చూపాలని అహోబలీయ కథా నాయకుడు వోబయ్య ప్రయత్నించాడు. "మాలవల్లి" హింసా హింసా సంగ్రామమూ, భక్తియోగమూ పారిజన పాత్రల ద్వారా చాటివేసింది. ఈ నవలలోపున్న ఇతివృత్తమంతా ఒక యెత్తూ, అందలి భాష మరొక యెత్తూను. కండగల తెలుగు సుడిరాచికి విడిది పట్టినది "మాలవల్లి."

బాపూజీ దీనజన సేవానురక్తి, సత్యాహింసలూ తెలుగు కై నెరులను పులకరింపజేశాయి. బుద్ధ ధర్మోపదేశ గాథతో, గాంధీయ ధర్మావిష్కరణం ప్రాతిపదికగాను మహాకావ్యం "సౌందరనందము". తద్రచయితలు పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు, కాలూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు. "కాలూరి" వారి "గుడిగంటలు" గాంధీయ ధర్మాన్ని వేంకటేశ్వరస్వామికి ప్రబోధించుతూ, గణగణ మోగాయి. మరి గాంధీ సందేశాన్ని త్రికరణబుద్ధిగా నమ్మి, వ్రాసిన కవిత్వాల్పంతా దానితో నింపినవారు తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు. వారు "బాపూజీ—అత్యుక్త"ను తెనుగుగా చేశారు. సీతారామమూర్తిగారు భారతదేశంలో గాంధీయుగాన్ని తమ కవిత్యంలో ప్రతిబింబింపజేశారు. సర్వోదయచింతలో గాంధీజీకి జౌర సుడుగాపున్న ఏవోబావాగి కూడా సీతారామమూర్తిగారిని కదిలించినది. తల్లిపొంగి వారి "సర్వోదయగానము" ఇటీవల వెలువడినది.

ఆంధ్ర రాష్ట్రాద్యమమూ, తెలుగుకవులచేత కంచల కదిలేటట్లు పాడించినది. ప్రభువుగా దేశభక్తిని ప్రబోధించినవారు గురజాడవారుకాగా, ఆంధ్రాధిమానాన్ని చాటినవారు రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు. "ఆంధ్రజాతి పూర్వోన్నత్యము, తరువాతి తెనులు పదునుల ప్రణయాలు, సగలు, నోములు క్రీడలు" రాయప్రోలు అభిమాన కావ్య వస్తువులైనాయి. కొదలి సుబ్బారావుగారి "చాంపీ క్షేత్రము" విశ్వనాథ "ఆంధ్రప్రసాద" ప్రబంధచ్ఛాయల్లో నడిచాయి. ఒక తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు ప్రాచీనాంధ్రాన్ని ఒకవంక చాటుతూ, మరొకవంక ఆంధ్రోద్యమచరిత్రనంతా కావ్యగతం చేశారు. రాళ్లపల్లివారి పెనుగొండపాట తేనెవాక. పుట్టుపర్తివారి "పెనుగొండలక్ష్మి" గజ్జల రచన తెలుగు నా దంతటా వినిపించినది.

జాతీయరాష్ట్రాద్యమాలు ముమ్మరంగా సాగేసమయంలో ప్రాచీన పీఠుల జీవన యశోగానం చేశారు తెలుగు కవులు. రాయలసీమనుండి యిరువురు మహాకవుల కావ్యాల్లో చారిత్రకవాణి పీఠమోగించినది. గడియారం శివ శాస్త్రిగారి "శివభారతము", దుర్గా రాజశేఖర శతావధాని "రాణా ప్రతాపశింహచరిత్రము" "అమరసింహచరిత్రము" వీరరస పరిపూర్ణ శైలితో సాగినవి. అభినవభారతంగా ఆంధ్రులబృహదయాల్లో స్పందనం గలిగించే ఎల్లాటిపీఠుల చరిత్రను "వీరభారతము", "నాయకురాలు", "బాలచంద్రుడు" "మగువ మాంచాల" మొదలయినకావ్యాల్లో ఏటుకూరి వేంకట సరస్వయ్యగారు చిత్రించారు.

(బ) సాహిత్య నాగరకజా సంపర్కంవల్ల ఆంగ్ల సాహిత్య సమద్యయనం వల్ల భారతీయ సంస్కృతిని మాతన దృక్కోణంనుండి సహేతుకంగా పరిశీలించడానికి ప్రయత్నించారు ఆంధ్ర రచయితలు. ఈ ప్రయత్నంవల్ల భారతీయ సంఘం మూఢాచార కశ్మలభూయిష్టంగా, మానవతా గుణదూరంగా వారికి కన్పించినది. సాంఘిక సంస్కారోద్యమం కూడ దీన్ని బాగా ప్రోది చేసినది. భారత దేశ చరిత్ర కూడా అనిదం పూర్వహేతుద్వంద్వితో పరిపరిచినది. భారతీయ సంస్కృతి సాధనిర్మాణంలో ఆర్యులనబడేవారేకాక, అనార్యులూ, శకయన నాది విదేశీయులూ తోడ్పడ్డారనే రహస్యం భూగర్భంనుండి బయట పడినది.

ఆ సాంఘిక దృష్టితో, ఈ చరిత్రక దృష్టితో దేశంలో పెద్ద దుమారాన్ని లేపిన రచనలు చేశారు కొందరు. అట్టివారిలో తిపురనేని రామస్వామిచౌదరి, గుడిపాటి వేంకటచలం ముఖ్యులు.

రామస్వామిచౌదరిగారు ఆర్యనార్యద్విజాతి సిద్ధాంతంలో తీవ్రహేతు దృష్టితో భారతీయ పురాణోల్లిహసాల్ని విమర్శించారు. వారి "నూతన పురాణము", "శంబుకవళి", "ఖానీ", "భగవద్గీత", తెలుగువారి మహాప్రపంచంలో భావవిప్లవాన్ని రేకెత్తించాయి. శ్రీ ముచ్చకృష్ణ "అశోకము", చలం "చారి శృంగధర", అమంచర్ల గోపాలరావు "హిరణ్యకశిపుడు" జి. వి. కృష్ణారావు "భిక్షా పాత్ర" కోటగిరి వేంకట కృష్ణారావుగారి "వేదవతి" ప్రాచీన కథలకు నూతన వ్యాఖ్యానాలు. పి. వి. రాజమన్నారూ నాటికలు కూడా భారతీయ సాంఘిక సూత్రాల్ని త్రొందివేశాయి. వారు రచించిన "తప్పెవరిది" పరంపరాగతంగా వచ్చిన ధర్మ ప్రపంచాల్ని అంగీకరింపలేదు.

వేంకటచలంగారు తెలుగు దేశాన్ని ఒక్క పూపు పూపారు. చలంగారి రచనల్ని ప్రస్తావించే సందర్భం కేంద్రం చుట్టూ తిరుగుతాయి. ప్రస్తావన వస్తువు కాదని నిరూపించడానికి వారెంతో కృషి చేశారు. కాని ఆంధ్ర దేశం వారి దౌర్భాగ్యన్ని ప్రశంసించినంతగా, రచనలను పార్శ్వంపలేకపోయినది. అవినీతిని వర్ణించటంలో నీతి సంపద బహిర్గతమౌతుందన్న సూత్రాన్ని సంఘం అంగీకరించాలంటే కొంతకాలం గడవాలి. సజీవమయిన వ్యావహారిక భాష, భావ శుభ్రత, రచనా కళా, శిల్పబృష్టి, చలంగారి రచనల్లో ఎటువూగా తెచ్చిన సాములు గావు.

(ఆ) అభ్యుదయ కవిత్యమూ, దానితోపాటు వచ్చిన అధి వాస్తవిక కవిత్యమూ రెండూ తెలుగు దేశంలో కొత్తగా అడుగు మోపాయి. ఈ రెండు ఉద్యమాలకూ, అవికవి శ్రీ శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు. 1930—1935 సంవత్సరాల మధ్యకాలంలో ప్రపంచమంతా ఆర్థిక సంక్షోభంతో హాహాకారాలు చేసినది. ధనికవాద రాజ్యాల్నూ, వాటి పలనలైన భారతదేశంవంటి దేశాలూ ఈ సంక్షోభ భద్రకాళికి బలియైపోయాయి. సోవియట్ రష్య సర్వోప్రద్రవాలుకూ, అతీతంగాపుండి, శరవేగంతో అభివృద్ధి సాధిస్తూ, ప్రపంచ వీడిత ప్రజాపౌదయ క్షేత్రాల్లో ఆశాజీవాలు నాటివది. దుర్భర జీవిత రథచక్రాలక్రింద జనం నలిగిపోతూవుంటే కవుల గుండెలూ నలిగిపోయాయి. సోవియట్ రష్య సామ్యవాద భావాలు తెలుగు కవులను—ఈనాటికీ బయట పడకుండా వుండేటట్లు—తమ గుప్పిట్లోనికి రాక్కున్నాయి. భావ కవిత్యం అభావ కవిత్యంగా పరిణమించిన ఆ రోజుల్లో అభ్యుదయ కవిత్యం ఆవిర్భవించింది. ఆంధ్ర సాహితీ ప్రపంచానికి, "మరో ప్రపంచం" కన్పడినది. ఆ మరో ప్రపంచానికి "మహా ప్రస్థానం" సాగించినవారు శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

"శృణునాలవంటి నిఘంటువులు చాటి, వ్యాకరణాల సంకెళ్లు విడిచి, చందస్సుల సర్వ సరిష్టంగం వదిలి, వడిగా, వడి వడిగా" "తెలుగుల రవ్వల జడిగా" "నాలో కదిలే నవ్వ కవిత్యం కార్మిక తోకపు కల్యాణానికి" అంటూ శ్రీ శ్రీ అభ్యుదయ కవిత్యం వ్రాశారు. శ్రీ శ్రీ వాక్కు మాతనాతి మాతనమయిన వాక్కు. మహా శక్తివంతమై ఘాట అయినది. ఆ వాక్కులో, ఆ భాషలో ప్రతిభా, ప్రత్యేకతా గోచరిస్తాయి. ఒక ప్రత్యేక మాతన భావోద్యమానికి ప్రవక్త శ్రీ శ్రీ. ఇంతే గాక, అధి వాస్తవిక కవిత్యం అనే ఒక మాతన కవితోద్యమాన్ని వారు ప్రవేశ పెట్టారు. సాహిత్యరోకంలో ఈ రెండు పద్ధతుల్లో కవిత్యం వ్రాసినవారు శ్రీరంగం నారాయణబాబు. "తెలుగు దేశంలో శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు నారాయణబాబుగార్లు అధి వాస్తవిక రచనలు సాగించారు. కాని, యివి ప్రజామోదాన్ని పొందటంలేదు. "మరో ప్రపంచం"లాంటి శ్రీ శ్రీ గేయాలును మెచ్చుకొన్న ప్రజలే ఆ శ్రీ శ్రీ వ్రాసిన అధివాస్తవిక రచనలను మెచ్చుకోదలలేదు. వాటి భావా లేమిటో నాకు బోధపడలేదు. అధి వాస్తవికత పేరుతో మళ్ళీ భావ రహితమైన శబ్దాడంబరకొరకు ప్రయత్నాలు—డ్రెల్లి జరుగుతున్నాయి" అని వ్రాసిన మద్దకూరి చంద్రశేఖరరావుగారి వాక్యాలు పత్యములే. (ఆంధ్ర సాహిత్య పునర్వికాసం. పుట. 58).

"అందాము ప్రాప్తద కవిత్వ మిది అని, అందాము అందుకొని ఆదరి ద్దాము" అని అన్నాడు శ్రిష్టాంగ. ఇక అక్కడనుండి అభ్యుదయ కవి పరంపర బయలుదేరినది. రామదాసు, "వచ్చాను వచ్చాను వ్యాస సంతతివాణ్ణి" అని అన్న అనిపెట్టి మొదలు రమణారెడ్డి వరకు ఎంతోమంది ధారాళంగా అభ్యుదయ కవిత్వం వ్రాసి, వ్యాప్తి చేశారు. శ్రీ శ్రీ కున్న సంప్రదాయజ్ఞత, భాషాధికారమూ వీరిలో ఎంతో మందికి లేవు. ప్రజా కవిత్వం అన్న నినాదాన్ని ఎక్కువగా చేసిన వీరు అభ్యుదయ భావాలను, కవిలా స్ఫూర్తితో చెప్పలేకపోయారు. నానాటికీ వీరు రాజకీయంగా సంకుచిత పరిధుల్లో విహరించారు. అందుచే తర్వాత తర్వాత అభ్యుదయ కవిత్వంలో శ్రీ శ్రీ ప్రతిభనుబూ, వచన గుణమూ ఎక్కువై పోయాయి. అది ప్రచార సాహిత్యంగా పరిణమించినది. "ఆరుద్ర", "బైరాగి" మాత్రము అభ్యుదయ కవిత్వంలో బలవంతమైన వలసదనాన్ని పరిహరించటానికి పాలుబడ్డారు. రమణారెడ్డిగారి "భువనసాగ" సాహిత్య భువనంలో ఒక సాగగానే మిగిలి పోయినది.

అభ్యుదయ భావాలతో రూపక రచన ఉదాత్త రీతుల్లో జరిగినది. దేశంలో అలలడి గలిగించిన రూపకాల్లో సుంకర, వాసిరెడ్డిగారలు రచించిన "ముందడుగు" "మా భూమి" ప్రత్యేకంగా పేర్కొనవలసినవి. అనేక విధాలుగా ప్రజలను సత మతవరద అర్థిక నమస్కర్తి, కళాత్మకంగా చూపాయి ఈ రూపకాలు. కొన్నిచోట్ల వీటిలో కూడా రాజకీయ నినాదాలు లేకపోలేదు. శ్రీ ఆశ్రేయ సుప్రసిద్ధ—అభ్యుదయ రూపక రచయిత. ఆయన రచించిన "ఎన్. జి. వో." నవీన రూపకంలో అగ్ర గణ్యమయినది. ఎటువంటి అర్థిక నమస్కర్తనా ఎంత కళాత్మకంగా చిత్రింప వచ్చో ఋణాపు చేసినది వాటకం. "పరివర్తన, విశ్వ శాంతి, భయం" అనే రూపకాలను ఆశ్రేయ రచించారు. వీటిమీద ప్రపంచ సాహిత్య ప్రభావం బాగా వున్నది.

6

1947 వ సంవత్సరం తర్వాత

1947 వ సంవత్సరం తర్వాత అని వ్రాశానేగాని, ఆ యా నూతన ప్రక్రియలను, వానిలక్షణాలనువివరించే సందర్భంలో, ఆ యా భావోద్వేగమాలగతులను గుర్తించే సందర్భంలో పౌరభ్యం కొరకు స్వాతంత్ర్యానంతరం వెలువడిన సాహిత్యం కొంతకుంత పరామర్శింపబడినది. ఆ పరామర్శను బట్టి చూస్తే, ఆ యా భావోద్వేగ మాలు ఇంకా తెలుగువారి మనస్సుల్లో పని చేస్తూ వున్నట్లు ద్యోతకమవుతుంది. వ్యావహారిక భాషా గ్రాంథిక భాష అనే చర్చలకు అవకాశం లేకుండా పోయినది. రెండు రీతుల్లోనూ రచనలు సాగుతున్నాయి. అయితే ఒకటి మాత్రం జరుగుతూ వున్నది. వ్యావహారిక భాషను వ్రాసేవారు దానిలో కృత్రిమ గ్రాంథిక భాషా లక్షణాల్ని తీసువుతున్నారు. గ్రాంథిక భాషలోనేమో, వ్యావహారిక భాషా లక్షణాలను అనుసరించుతున్నారు. రచయితలు రెండు వాదలనూ మేళగించి సామరస్యం కల్గించుదామనుకుంటూవారో యేమో తెలియదు. రచనల్లో వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము తగిలి యెక్కువయ్యినది. ఏ విషయమునా కాలానుకూలంగా పాలింపబడుతూ వున్నట్లు కాకరాదు. మానవతావాదం అనేది కూడా అనూహ్యం పడినది. మానవతావాదం అని వాక్యారథ ప్రదర్శించటం జరుగుతున్నదే తప్ప, దానిని కళాత్మకంగా దర్శించే కోరణి మృగ్యమైనది. ఏదైనా ఒక నూతన భావోద్వేగం బయలుదేరినదంటే దానిపట్ల ఏమగింపు కల్గేంతవరకూ దానిని పాడిగిస్తూ, పాడినదే పాడటం మన కల వాడైనది. ప్రజంధ ప్రక్రియ, భావ కవిత్వోద్వేగం, అభ్యుదయ కవిత్వం దీనికి తార్కాణాలు. ఒకతరంవారు భావ కవిత్వం, అభ్యుదయ కవిత్వం వ్రాయటం మాని వేశారు. వారి తర్వాత వారు మరలా పాడటం మొదలు పెట్టారు. వాని అనున తిమ్మగూడదని అనడంలేదు. కాని ఒకతరంవారు ఏ యే రీతుల్లో అయితేపోయాలో మరలా అదే రీతుల్లో ఆ కోకిలనూ, ఆ మలయమారుతానూ, ఆరాణండునూ అతోపాశ్చ్యవానూ పరివారంగా చేసుకొని, ప్రయాణం సాగిస్తే ఏమంత బావుంటుంది. ఏదైనా ఒక నూతన లక్షణం ఆపాదించి పూర్వ పూర్వ మార్గాలకు మెరుగులు తిద్దుకుంటూ, నూతన పదాలను అన్వేషించటం అభ్యుదయానికి చిహ్నం. తాళి దర్శనాపునాయుడుగారు, "కొత్త పాత"లో అన్నట్లు ఆంధ్ర రాష్ట్రంకంటే చిన్నదైన బోపాదేశాల్లో నోబెల్ బహుమాన మందుకునే వారుంటే, మనలో—

నోబెల్ బహుమానం సంగతి దేవునికి తెలుసు—తుదకు అఖిల భారత స్థాయిని గూడా పొందినవారు కరవయ్యారు. ఈ వాక్యం వ్రాస్తూ, ప్రపంచ కథానికల పోటీలో ప్రథమ బహుమానం పొందిన పాలకున్ని పద్మరాజులు ఈ తెలుగు గడ్డ మీద వున్నారు అనే ప్రశ్న కూడా వెన్వంటనే పుట్టుతున్నది. జాతీయ రాష్ట్రాదయ పర్యవేక్షణను పురస్కరించుకొని ఎంతోమంది కవికుమారులు ప్రాచీన వైభవాన్ని చాటుతూ, పద్యాలల్లుతూ వున్నారు. నవ్యాంధ్ర సాహిత్యంలో ఈ శతాబ్దం రెండు మూడు దశాబ్దాల్లో సుప్రసిద్ధులయిన వారియందు—వి యద్దరవో, ముగ్గురవో మిమహింయించితే—మిగిలిన వారందరూ అప్రస్త సంవ్యాసం చేశారు. ఆ యా నూతన భావోద్వేగాల బయలు దేరటానికి ఏ చైతన్యం శక్తి ఆ యా రచయితలను ప్రేరేపించినదో ఆ శక్తి నానాడూ కొరవడుతూ వున్నట్లు ద్యోతకమవుతున్నది. అయితే సాహిత్య విస్తృతి జరుగలేదా అంటే జరిగినదనే సమాధానం చెప్పాలి. దానికి కారణం చైతన్యశక్తిగాదు. మరి భిన్నమైనది.

ఈ కారణాలను వెదకటంలో మనకు ముందుగా కప్పించేది పత్రికలు. ఈవా డాంధ్రదేశంలో దిన, వార, పక్ష, మాస పత్రికలు చాలా వున్నాయి. విద్యా వ్యాప్తివల్ల కొన్ని లక్షలమంది ఆ పత్రికలు చదువుతూ వున్నారు. ఆ పత్రికలు నిత్యమూ ఎన్నో సవలలను, ఖండ కావ్యాలను, ఏకాంకికలను, రూపకాలనూ, కథానికలను ప్రచురిస్తున్నాయి. మాసం గడిచేటప్పటికీ అన్ని సాహిత్య ప్రక్రియలూ పందకుపైగా కొత్తవి వెలువడుతున్నాయి. ఈవిధంగా చూస్తే, గతించిన పది పానెండ్లలో ఆంధ్ర సాహిత్యం ఎంతగా విస్తృతి పొందినదో, ఎంతగా వైవిధ్యం సంతరించుకున్నదో అంతు లేకుండా వున్నది. వస్తువును ఆధారంగా తీసికొని, సమీక్షించటంకంటే ఆ యా భావోద్వేగాలను ఆధారంగా చేసుకొనే ఈ సాహిత్యాలను సమీక్ష చేయటమే వున్నది. ఆశాజనకమైన గొప్ప మార్పు గోచరిస్తున్నది. అనేకులు నూతన రచయితలు నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధుల్లో విహరించుతున్నారు. వుష్కలంగా సాహితీ సేవ చేస్తున్నారు. కాని, "ఇదిగో వీరు ఈ నూతన భావోద్వేగాన్ని ప్రారంభించారు" అని మనం పగర్వంగా చెప్పుకోటానికి ఎంతమంది లభించుతారు? అని కూడా మనం ప్రశ్నించుకోవాలి. గతం అంతా మంచిదనే ధోరణిలో ఈ వాక్యాలు వ్రాయటంలేదు. కొత్త పుస్తకాలతోపాటు, కొత్త భావాలూ, సాహిత్యంలో ప్రవేశిస్తే అది బలువపుతుంది. లేకపోలేవవుతుంది. రచయితలకు సన్మానాలెంత యెక్కువగా జరుగుతున్నాయో, ఆ విషయంలో వారి గ్రంథాల్లో కొత్తదనం కప్పించటంలేదు. ఇప్పుడు ఒకా వొక సంది దశ గోచరిస్తూ వున్నది. దీనిలోనుండి ఒక నూతన భావోద్వేగం రాక తప్పదు. సాహిత్యం ఎక్కువగా పెరిగి పోవటానికి, "అకాశవాణి" చాలా దోహదం జేస్తున్నది. "అకాశవాణి"లో వివిధ ప్రత్యేక కార్యక్రమాలు అనుదినమూ నిర్వహింపబడుతున్నాయి. ఆ కార్యక్రమాలు కొరకు ఎందరో రచయితలు ఎన్నో సాహిత్య ప్రక్రియలు వృద్ధించుతున్నారు. ఇక మూడవ కారణం పుస్తక ప్రచురణ సంస్థలు. ఇవి తెలుగువాల చాలా వున్నాయి. అవి చాలా గ్రంథాలను ప్రచురించుతున్నాయి. స్వదేశ విదేశాల్లోని ఉత్తమ రచనలను అందిస్తున్నాయి. అయితే మిగుల దారుణమైన విషయమేమిటంటే ఆ పుస్తకాల ఖరీదులు వానాడు అకాశపుంటువున్నాయి. ఏదైనా పుస్తకం ఖరీదుని వయోపై సాలోగ్గి మారిస్తే, ఆ నయోపై సాల మొత్తంలో మూడోవంతు, వాలుగో వంతు పేజీలు మాత్రమే ఆ పుస్తకంలో మనకు కనిపిస్తాయి. పరిశోధనా గ్రంథాలకు—కొనేవారూ, అవసరమైనవారూ తక్కువమంది కాబట్టి—అధిక మూల్యం నిర్ణయించటంలో ధర్మం గోచరిస్తుంది. కాని ఈ పుస్తకాల ధరలు అట్లాగాదు. చదివే వారెక్కువయిన కొందరి ఈధరలూ ఎక్కువవుతాయి. ప్రభుత్వ వైయక్తిక ప్రయత్నాలవల్ల మూడు పూలూ, ఆరు కాయలుగా గ్రంథాలయోద్వేగం అభివృద్ధి చెందుతున్నది. తత్ఫలితంగా పుస్తకాలధర లెంతగా మిన్నంటివా చెల్లబడి అవుతున్నది.

స్వాతంత్ర్యానంతరం నవీన సాహిత్యంలో అనువాద సాహిత్యం త్రివిక్రమ రూపం దాల్చినది. ఈ శతాబ్దినుండి అనువాద సాహిత్యం లేకపోలేదు. వేంకట పార్వతీశ్వర కవులూ, వేలూరి శివరామకృష్ణగారివంటి పెద్దలూ, తదితరులూ వంగభాషనుండి సాహిత్య భాషలనుండి ఉత్తమ సాహిత్యాన్ని జాను దెముకులో అనువాదం చేశారు. 1947 వ సంవత్సరం తర్వాత ఈ అనువాద సాహిత్యం పెరిగి

నీవటానికి వ్రతకలా, ప్రచురణ సంస్థలూ తోడ్పడ్డాయి. తెన్నేటి సూరి, నండూరి రామమోహనరావు, విద్యాన్ విశ్వం, బెల్లంకొండ రామదాసు మున్నగు వారు ప్రపంచ భాషలలోని గొప్ప గ్రంథాల్ని అనువదించి, ఈ సాహిత్యాన్ని ఎంతో పెంపొందించజేశారు. నవలలేకాక, ఏకాంకికలు, కథానికలు, రూపకాలు, ఆ యా ప్రపంచ సాహిత్యాలనుండి వచ్చాయి. క్రమ క్రమంగా ఒక మార్పు గోచరిస్తున్నది. ప్రాచీన భారతీయత వాసాదులను, కావ్యాను మిథమయిన వచనంలోనికి అనువదించటానికి రచయితలు ప్రారంభించారు. దీనికి నాంది పాడినది “ఆంధ్రవ్రత” దిన పత్రిక. శ్రీనివాస శిరోమణి వార్షిక రామాయణాన్ని అనువదించారు. భారత భాగవతాలు అనువదించబడుతున్నాయి. కిరాతార్జునీయం, కాదంబరి, దశకుమార చరిత్రలు అనువదించబడినవి. కొంతకాలం నడిచిన “పరిశోధన” పత్రికలో రామ చంద్ర వేంకట రమణయ్యల “లలిత విస్తరం” అనువాదం ప్రచురించబడింది. పై చెప్పిన గ్రంథాలలో కొన్నింటికి పూర్వకాలంలోను, నవీన కాలంలోను అనువాదాలు వుండవచ్చుగాక! కాని అక్షరాస్యుడైన వానికి విజ్ఞాన భాండాగార ద్వాకవాటానం తెరచుదామనే ప్రయత్నం ఆ గ్రంథాల్లో కన్పించదు. మరి నేటి అనువాదాలు శిష్ట వ్యావహారిక భాషలో నడుస్తూ, నలుగురకూ అర్థం కావాలనే ధోరణిలో వున్నాయి.

మనకు సాహిత్య భాష సాహిత్యాలతో, పరిచయమున్నంతగా ఆంధ్ర భారతీయ సాహిత్యాలతో పరిచయంలేదు. ఇరుగుపొరుగు భాషలతోడి సాత్తు ఇప్పుడిప్పుడే నెలకొంటూ వున్నది. ఆంధ్ర భాష ద్రావిడ భాష కుటుంబానికి చెందినప్పటికీ, తులనాత్మక సాహిత్యధ్యయనం కుంటువడింది. దత్తమండలానికి చెందిన రచయితలు రామచంద్రపంటివారలు తులనాత్మక పరిశీలనం చేస్తూ వున్నారు. తమిళ భాషలో అగ్రశ్రేణికి చెందిన కావ్యం “కంబ పామాయణం”, “తిరుక్కురల్” సుబ్రహ్మణ్యభారతి కృతులు, రాజగోపాలాచారి గ్రంథాలు అనువదించబడ్డాయి. దక్షిణ భారత పుస్తక ప్రచురణ సంస్థవల్ల ద్రావిడ భాషల్లోని సాహిత్యం అనువదించబడుతూ వున్నది. ఈ ప్రచురణసంస్థ ప్రపంచ భాషల్లోని ఆ యా ప్రక్రియలను అందిస్తున్నది. ద్రావిడ భాష రులనాత్మక పరిశీలనా రంగంలో చల్లా రాధాకృష్ణ శర్మగారు ప్రశంసనీయమయిన కృషిచేస్తున్నారు. మరువూరు కోదండరామిరెడ్డిగారు శిలపదిగారాన్ని “మంజీర గాథ”గా సంతరించారు. ఇక హిందీ మొదలయిన ఆర్యవర్త భాషల సాహిత్యం గూడా ఎక్కువైనది. ప్రేమ చందు జై నేంద్రకుమార్ల సవలలు తెలుగువారిని శరత్ బాబు సవలల్లాగా లోగొప్పాయి. పూర్వభాషనుండి “గాలిట్ గీతాలు” వచ్చాయి. బుద్ధ జయంతి వలన బౌద్ధ సాహిత్యం రూపొందినది. శత వార్షిక జయంతివలన రవీంద్రుడు నజీవుద్దయ్యాడు. ఒక వ్యక్తిగాడు. ఒక ప్రచురణ సంస్థగాడు—ఎందరో వ్యక్తులు, ఎన్నో సంస్థలు రవీంద్ర సాహిత్యాన్ని ప్రబలంగా ప్రచారం చేయటానికి ప్రయత్నించటం జరిగినది. కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు దీనికి బాగా దోహదం చేశాయి. ఇదే సమయంలో రవీంద్ర సాహిత్యమవదాల్లో రవీంద్రుని మూర్తి ఏ రూపంలో గోచరించుతూ వున్నదని మనం ఆత్మ పరిశోధనం జేసికొనటం గూడ మంచిది.

తెలంగాణలో జరిగిన సాహిత్య సృష్టిని ప్రస్తావించి, యీ భాగానికి భరత వాక్యం పలుకుతాను. తగినంత ప్రచారం లేక, యితరులకు తెలియదుగాని, ఈ శతాబ్ద ప్రారంభంనుండి అచట ఎంతో గొప్ప సాహిత్య వ్యవసాయం జరుగుతూనే వున్నది. భారత ప్రభుత్వ సైనిక చర్యతో, ఆంధ్ర ప్రదేశ్ వతరణముతో తెలంగాణ ముసటు, సాగరాంధ్ర దత్తమండలములకూ ప్రగాఢ సంబంధం ఏర్పడినది. తెలంగాణములో నవ్య యుగ శంఖమెత్తినవారు కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారు. వారి ప్రోత్సాహంతో నెంకొన్ను శ్రీ కృష్ణ దేవరాయాంధ్ర భాషానిలయమూ, రాజనరేంద్ర భాషా నిలయమూ, విజ్ఞాన వ్యాప్తికి ఎంతో దోహదం చేశాయి. తెలంగాణ సాహితీ పునరుజ్జీవనంలో నేడు దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు సారథ్యం వహించిన “ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు” మహా పాత్ర నిర్వహించినది.

మేరు తెలంగాణముయినా, ఆ ప్రాంతంలో కొలుపు సింగారమై కూర్చున్న బాదు ఉప్పాన్ అలిఖన్. మహమ్మదీయతరుల చిరువేడి నెత్తురులను పట్టి

ప్రఖ్యాతి చెందిన అసలు ‘బుట్ట మార్కు’

COLUMBIA
అసలుబుట్టమార్కు

BEST IMITATION SILK
అసలుకొలంబియ

అసలు గీతానియ

GUARANTEED 34 MONTHS

MANUFACTURED BY
EBRAHIM CURRIM & SONS
BOMBAY. MADRAS. CALCUT

అసలు ‘కొలంబియ’

గొడుగులను వాడండి!

— — — త యా దు చే యు వా దు : — — —

ఇ బ్ర హీం క రీం
అండ్ సన్సు

బాంబే - మద్రాసు - కాలికత్

జల్లుగా పరిగణించిన విలాస పురుషుడై ముక్కడి యేలుబడిని కత్తులతో పొగి విన కుజేరు డాయన. భారతదేశంలో సౌరభ్యాలను జిమ్ముతూవున్న సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవన కమలం నైజాము నవాబు అర్థచంద్ర ధ్వజంకింద మకు రించుకొని పోయినది. ఉర్దూను రాజభాషగాచేసి, తెలుగుపట్ల సవతితల్లి వలపును చూసి వా డా ప్రభువు. తెలంగాణమునకు, శీషింద్ర దేశమునకు నెయ్యము దిగియ కుండా నిరోధించివాడు. అయినా కొందరు విజ్ఞానమూర్తుల నిర్విరామకృషి ఫలితంగా అంధకార బంధురమైన ఆ ప్రదేశంలో జ్ఞానద్యుతులు ప్రసరించాయి. ఈ సందర్భంలో ప్రాతః సంస్కరణీయులయినవారు మరవరం ప్రతాపరెడ్డి గారు, మాడపాటి హనుమంతరావుగారు. ఈ సంఖ్యావన్యణుల నిరంతర ప్రయత్నాలవల్ల తెలంగాణములో సౌరస్యతోద్యమమూ, ఆంధ్రోద్యమమూ, గ్రంథాలయోద్యమమూ, దిన దినాభివృద్ధిని పొందాయి. ఇతరాంధ్ర దేశంలో సాహిత్యాలి వృద్ధి వ్యక్తులను ఆశ్రయించితే, తెలంగాణంలో అది సంస్థలను ఆశ్రయించినది. అది అక్కడ ఒక నిర్మాణాత్మకోద్యమంగా భాసించినది. గద్వాల మున్నగు సంస్థానాల్లో సంస్కృతాంధ్ర భాష పండితసంఘాలెందరో వున్నారు.

తెలంగాణంలో కూడా మాతన సాహిత్య ప్రక్రియలను తెలుగులో సృష్టించ వలెనే ఉద్యమం బాగా వేరు దన్నినది. ఈ ఉద్యమం ప్రారంభించినవారు మాడ పాటి హనుమంతరావు. సిద్ధహస్తులు. కృష్ణా వ్రతకలో వీ రెన్నో కథలు ప్రకటిం చారు. మరవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు ఒక జంగమ విజ్ఞాన సంస్థ. వీరూ కథానికలు రచించారు. ప్రతాపరెడ్డిగారు రచించిన “ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర”, “రామా యుగ విశేషములు” సమస్తాంధ్ర దేశ విద్యావంతుల దృష్టిలో గొప్ప మార్పును తీసికొని వచ్చాయి. లక్ష్యజరావుగారి అడుగుజాడల్లో నడుస్తూ, విశిష్ట చరిత్ర రచనలు గావించి, నిష్క్రమ సాహితీ సేవ గావించువారు ఆదిరాజు వీరభద్రరావు గారు. బూర్గుల రామకృష్ణారావుగారు సౌరస్యత వ్యాసములను రచించుటేకాక, ఉమర్ భయ్యావో రుబాయితులనూ, పండితరాయకృతులనూ అనువదించారు. తెలంగాణములో ఆ యా ఉద్యమాల ప్రభావం కాలక్రమానగాని, స్పష్టంగా కన్ప డదు. కావ్యాలు, ఖండ కావ్యాలు, కథానికలు ఎన్నో మాతన పద్ధతుల్లో వెలువడి వాయి. కథకులలో మిగుల ప్రఖ్యాతిగాంచినవారు భాస్కరభట్ల కృష్ణారావుగారు. కథానికమ ఒక మనోహర ప్రక్రియగా వీరారాధించుతున్నారు. సమాజమందలి ఒడుదుడుకులను చిత్రించి, సాంఘికాభ్యుదయమును బోధించు కథానికలను, కావ్య ఖండాలను పొట్లవల్లి రామారావుగారు రచించారు. ధరణికోట శ్రీనివాసులుగారు “ముని మాణిక్యం” ప్రభావంతో సాంసారిక సంఘటనలతో కూడిన కథలు రచించు తున్నారు. ఇల్లందల సరస్వతీదేవిగారు ఉత్తమ కథకులు రచించువారిలో ఒకరు.

అన్ని రకాల భావోద్యమాలనూ, జీర్ణము చేసికొన్నవారు దాశరథి కృష్ణమా చార్యులుగారు. “వా తెలంగాణ కోటి రత్నాల వీణ” అంటూ, “కింగ్ కోటి” ప్రాకారం బద్దలయ్యేటట్లు వాయెత్తి పాడినవారు దాశరథిగారు. శ్రీ దాశరథి కవిగ్యం చెప్పనేర్చిన కావయ్య నాయకుడు. అభ్యుదయ కవిత్వభోరణి జాతీయ రాష్ట్రోద్యమాల గమనములూ, “అగ్నిధార”, “రుద్రవీణ” “మహాంధ్రోదయం” కావ్యాలలో కప్పించుతాయి. బుద్ధ జయంతి సందర్భంలోవారు, “మహాబోధి” రచించారు. మరి నారాయణరెడ్డిగారిలో భావ కవిత్వాభిమానం స్పష్టంగా కన్పడు తున్నది. స్వతంత్ర్యానంతరం గేయ కవిత్వాన్ని శక్తివంతంగా సృష్టించిన వారిలో నర్సాంధ్రదేశంలోనూ నారాయణరెడ్డిగారే గణ్యులు. మాత్రానియతిని పాటించి, పాదాదియతిని మేకుంటూ, భావ బలోపితంగా నడక మార్చుకొంటూ, వీరి గేయ కవిత్వం రాణి కెక్కినది. ఆయన కవితా శక్తి “వాగర్జున సాగరము”లో కంటే, “కర్పూర వనంతరాయలు”లో బహుశంగా కన్పడుతున్నది. ఏకాలంవాటి యితీవృత్తమైనా, మొదట నారాయణరెడ్డిగారు శృంగార రసప్రధానంగా రచన పొగించారు. “విశ్వనాథ నాయకుడు”, “నను దర్శనం” నై మాత్రానికి భిన్నంగా నడిచాయి. తెలంగాణలో వుంటూ, అధి వాస్తవిక కవితా ప్రభావంతో వచన వద్య రచన పొగించేవారు కుందుర్తి అంజనేయులుగారు. గేయకవులలో ఉక్తి నైచిత్రి, భావోద్రేకముగల ప్రజా కవి కాళోజీ నారాయణరావుగారు. సమకాలిక పరిపాలనా పద్ధతిని వ్యంగ్య రచనల ద్వారా వారు తూర్పార బట్టారు. వానమామలై వరదా

చార్యుల రచనల్లో శ్రీనివాస సోదరుల రచనల్లో ప్రాచీన, నవీన కవితా సంప్రదాయ సమ్మేళనం కన్పడుతున్నది. వల్లార్లు దుర్గ య్యగారు “గంగిరెద్దు” అనే సాంఘిక కావ్యం రచించారు. వద్యాలతో, గీతావళితో నిండినవాది “పాలవెల్లి” రమ్యమయిన ఖండ కావ్యము.

7

ఈ శతాబ్దంలో ఆంధ్ర భాష పరిమాణాన్ని అవరోకిస్తే ఆశ్చర్యం కల్గు తున్నది. ఆంధ్ర భాష పరస్పరి వోచిన వోములు తక్కువయ్యా ఏమో కాని, ప్రాచీనకాలంనుండి ఎందరకో దాని ప్రకృతి అంతు పట్టలేదు. తెలుగులో కావ్యాలు రచించినవారు గీర్వాణ వైదగ్ధ్యాన్ని చూపించి, జోహారులందుకొన్నారు. ఇట్లాంటి వారిని జాచే కాబోలు మొల్ల

“మును సంస్కృతముల దేలుగ”

దెవిగించెడి చోటవేమి దెలియకయుండవో

దన విద్య మెరయ గ్రమ్మర

ఘనమగు సంస్కృతము జెప్పగా రుచి యగునో”

అని చెప్పినది. శిల్పావిష్కరణానుకూలంగా సంస్కృత భాషను ఆదరించవచ్చు. కాని, సంస్కృత శ్లోకమా? తెలుగు పద్యమా? అని అనుమానం కల్గేంతవఱకూ పోయారు ప్రాచీనులతో కొంతమంది. మఱి ఇప్పుడు మనతలపై తాండవం జేస్తు న్నది ఆంగ్ల భాష. ఆంగ్ల భాష ప్రభావం ఎంతవరకు వచ్చిందంటే, “మనం ఇంగ్లీషు రచనచేస్తే తెలుగు మర్యాదలూ, తెలుగు రచనచేస్తే ఆంగ్ల మర్యాదలూ దొరులుతూ వుంటవి.” తత్ఫలితంగా ఒక విధమైన “ఆంగ్లో—ఆంధ్రభాష” ఈ కాలంలో ఏర్పడినది. ఒకనాడు దేవభాష తెలుగులో వున్న కొన్ని కొన్ని పదాలనే మాయం జేసినది. ఈనాడు ఆంగ్లభాష సార్వభౌమాధికారాన్ని—రాజకీయంగా కాకపోయినా—రచనల్లో చలాయిస్తున్నది. ఇది చాలదేమో అన్నట్లు ఇప్పుడు హిందీ (తుళ్ళు ఎక్కువై నది. చూస్తూ, చూస్తూ వుండగానే తెలుగు నుడికారానికి సజీవ సమాధి ప్రాప్తిస్తున్నది. అన్య భాష సంబంధం అక్కరలేదనిగాని, మడికట్టుకోవాలనిగాని నేననటలేదు. అన్య భాష మైత్రీవలన ఏ భాషకైనా వుష్టి కల్గుతుందేకాని, వస్టిరాదు. కాని, ఆంధ్ర భాష సంప్రదాయం అదృశ్యమైపోయే టంతగా ఇతర భాషల చుట్టరికాన్ని ఇచ్చగించటం వాగరక లక్షణమేమోకాని, విశ్మితకు తార్కాణంగాదు.

ప్రతి భాషకూ, ఒక ప్రత్యేక స్వభావం వుంటుంది. దానిలోవుండే నుడి కారం, నానుడులూ, పదబంధాలూ తదన్యభాషల్లో కన్పడేవానికంటే భిన్నంగా వుంటాయి. ఆ యా భాషల్లో వాక్య నిర్మాణం వివిధ విన్యాసాలు చూపుతూంది. జీవద్వాపలయిన ఆంధ్ర భాషలో కూడ అంతే. తెలుగు భానలోని కావకం, వాక్య నిర్మాణం, జాతీయాలు, నుడికారం తత్వభావాన్ని తేట తెల్లం జేస్తాయి. ఇవి మన భాషకు ప్రాణం వంటివి. ఈ ప్రాణం పోయేటంతగా భాష శరీరానికి ఎన్ని అన్య భాష సంప్రదాయాలంకారాలు తగిలించినా వ్యర్థమే. వ్యావహారిక భాష పేరుతో ఈనాడు మనం జేస్తున్నదంతా ఇదే. ఏనాడో ఈ విషయాన్ని గుర్తించిన కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు ఇట్లా చెప్పారు. “వ్యవహార భాష వాదానికి సౌలభ్యము జీవ గృహ. భాష సౌలభ్యం ప్రాజాపత్యమునకు జెరిమికత్తై అయ్యు, మన పూర్వాంధ్ర సాహిత్యము వీ వ్యవహార భాష మన బాల బాలికలకు దూర మొనర్చునేని, దాని సౌలభ్యానికి నేయి ముప్పారాలు. పోనీ భాష స్వభావానికి తిరోదకాలు విడిచియై వా సౌలభ్యం సాధించగలిగామాఅంటే అదీ పందేవామే. ఆంగ్ల భాష వేర్తలకేగాని, మన రచనలు పూర్తిగా బోధపడవేమో అనుకుంటాను. వ్యవహారంలోవున్న కొన్ని క్రియా రూపాలూ, కొన్ని అవ్యభంజనాలూ వాడినంత మాత్రంచేత భాషకు సౌల భ్యమూ లభించదు. వాటిని విడిచిపెట్టితే శాశ్వతమూ ఏర్పడదు. ఆంగ్లభాష విదులుగాని జానపదులకు మలభంగా గ్రామ్యమయ్యే భాషను గ్రంథకర్తలు నేర్చుకోవలసి వుంటుందని తోస్తుంది” (తెలుగు వ్యాసములు, పుటలు 155, 156). ఆంగ్లభాష అని అనుకుంటామేగాని, మన విడరాని నెయ్యమైన దేవ

8

భాషకూడా నేడేమీ తక్కువ అవకారం చేయటంలేదు. కొందరి రచనలు చదివితే ఆంధ్ర వాక్య నిర్మాణం ఎంత గీర్వాణ స్వభావాన్ని అలవరచుకున్నదో తెలుస్తుంది. ఈనాటి విద్యార్థుల సాత్య గ్రంథాల్లో సంస్కృతాంగ భాషా సంప్రదాయ ప్రయుక్తమైన ఆంధ్ర భాష సాక్షాత్కరించుతున్నది.

ఈనాటి రచనల్లో సభ్యత అనేది కూడా ముందుకై వా కావరావటంలేదు. ముగ్ధత్వ చిత్రణం పేర ఎంతో అవాహితం జరుగుతూ వున్నది. ప్రాయిడ్, యూంగ్ చెప్పిన మనస్తత్వ శాస్త్ర లక్షణాలపేర ఇతివృత్త గ్రహణంలో, పాత పోషణంలో సన్నివేశ కల్పనంలో ఒక విధమయిన కృత్రిమగుణం ఎక్కువైనది. కామము, ప్రేమా, ప్రణయం అన్న మూడు పదాలూ ఒకదాని కొకటి పర్యాయ పదాలు కావు. ప్రథమ తత్వానికి పట్టంగట్టే రచనలు ఉద్యోగాన్ని పెంపొందించి, క్షుద్రాభిరుచులను ప్రకోపింపజేయటంతప్ప సాధించేదేమీ లేదు. అట్లా చేయటం ఉత్తమ సాహిత్య లక్షణమూకాదు. కామాన్ని, సాహిత్యవరణంనుండి వెలి వేయమని ఎవరూ అనరు. మానవుడు సాధించదగిన పురుషార్థాల్లో కామార్థం ముఖ్యమైనది. బలీయమైనదీనూ. అట్లాంటప్పుడు మానవుడు సృష్టించే సాహిత్యంలో దానికి అగ్రాసనం లేకుండా వుంటుందా? కాని ఆ మానవుడే సభ్యత అనే నత్సంప్రదాయాన్ని కూడా వెలకొల్పుకొన్నాడు. ఈ సంప్రదాయంవలన ఉపకారమే కాని అవకారం ఏ మాత్రమూ జరగదు. కాబట్టి దీన్ని త్యజించరాదు. దై నందిన వ్యవహార వేష భాషల్లో ఎంతో సభ్యతను—అవసరాన్ని మించి కూడా సాటించే మనం సాహిత్యంలో మాత్రం ఎందుకు దూరంగా వుండాలి? ఈ సందర్భంలో చాల మంది గుడిసాటి వెంకటచలంగారిని పుదాహరించుతారు. బాగానే వున్నది. వెంకటచలంగారి రచనల్లో పాత పోషణమూ, శిల్పదృష్టి లున్నప్పటికీ, కేవల ప్రత్యక్ష కామ వర్ణనలు మాత్రమేవున్న రచనలు ఎన్ని వున్నాయో వారిని ఉదాహరించేవారు పరిశీలించటం మంచిది. సాహిత్యం కూడా మానవ జీవితం లాంటిదే. మానవుని శరీరంలోగాని, గుణగణాల్లోగాని, ఏక దేశాభివృద్ధిని ఎవ్వరూ వార్షింపరు. సర్వ విషయతుల్యాభివృద్ధిని మానవుడు వాంఛించుతాడు. ఆరత్నం సాహిత్యంలో కూడా ప్రతిబింబించటం సహజము. సుందరమూమా. ముఖ్యంగా “పెంటి మెంట్” అనేది నానాటికీ రచనల్లో వికృతరూపం ధరిస్తున్నది. ఏ జాతికయినా, తాత్కాలికాభిరుచులతోపాటు, కొన్ని ముఖ్య ధర్మాల్లా వుంటవి. ఈ ధర్మాలను చిత్రించుతూ, రచనలు సాగిస్తే, అవి సాహిత్యంలో శాశ్వతంగా నిలుస్తాయి. అంతేగాని, మనస్తత్వంపేర, కొత్తదనంపేర, కేవల క్షుద్రాభిరుచి వర్ణనలు విచ్చలవిడిగా పెచ్చుపెరిగిపోవటం ఏమంత మంచిదిగాదు.

ఈ యుగం పద్య కవిత్వానికి స్వస్తిచెప్పినదని అనుకుంటున్నామేగాని, ఆ సాహిత్య ప్రక్రియ కూడా ఎంతో పెరిగిపోతున్నది. తెనుగుదనం మాత్రం తగ్గి పోతూ వున్నది. కవిత్వానికి ఆత్మ అనేది ఒకటి వున్నదనీ, అక్షర రమ్యతవల్ల మాత్రమే అది కన్నదననీ, ఎవ్వరూ గుర్తించుకోవటంలేదు. ఖండంగాకావచ్చు, అఖండంగా కావచ్చు. కవిత్వంలో రస భావములు, పూవా, ప్రతిభ విస్తరిల్లాలి. ఇవిలేనివాడది గణబద్ధమయిన తుష్క వచనం మాత్రమే అవుతుంది. వచన పద్య అనే నూత్న ప్రక్రియ ఈనాడు బహుళంగా కనిపిస్తున్నది. ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యంలో భక్తి భావం బృంహితములైన “గద్య” లున్నాయి. వానిలో భావ శబలత గోచరించుతున్నది. అదే ఈనాటి వచన, పద్యాలలో కావరావటంలేదు. తేలికగా వుండాలని పేలవమైన వచనపద్యాలను వ్రాస్తే ప్రయోజనం తావ్యం.

రచనల్లో వైయక్తిక రాగ ద్వేషాలు దట్టంగా వెలకొంటున్నాయి. తీవ్రతంలో ఏవో ఒక సందర్భంలో ఇతరుల తంత్రాలవల్ల ప్రతి వ్యక్తి దెబ్బతినుటం జరుగుతుంది. ఎవరు మంచివారనే చర్చ చేయటం దుశ్శకం. ఆ సందర్భంలో అత్యంతమ ప్రదర్శించిన ఆ వ్యక్తి లోకికంగా ఏమీ చేయలేక పగబూని సాహిత్య ప్రపంచంలో కలం అనే కటారిని ధరించి, ప్రతీకారం చేయటానికి ప్రయత్నించుతాడు. పేరు పొందినవారే ఈ విషయంలో పెడక్రంతలు చల్చారు. ఇతర వ్యక్తుల పట్ల, ఇతర సంస్కృతులపట్లవుండే అమాయా ద్వేషాలతో, స్వసంస్కృతి దురభిమానంతో ఆ యా ప్రక్రియలు వ్రాయబడటం గర్హింపదగినది.

(క) వచన సాహిత్యంలో అనన్య ప్రచారం పొందిన సాహిత్య ప్రక్రియ కథానిక. సాహిత్య కథానికా నిర్మాణ సూత్రాలను అనుసరించి వస్తు వైవిధ్యంతో బహువిధ కథన నైపుణ్యంతో ఆంధ్ర కథానిక ఆకృతి వహించుతున్నది. వేలూరి శివరామశాస్త్రి మొదలు తాళ్లూరి నాగేశ్వరరావువరకూ వున్న రెండు మూడు తరాలవారు వేలకువేలు కథానికలు సృష్టించారు. “కరుణ కుమార” సంఘంలో వున్న సన్న జీవాల దుస్థితిని కరుణరస భరితంగా చిత్రించారు. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు హైందవాచార దుష్ఫలితాలను కన్నులకు కట్టినట్లు చూపారు. మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారి కథలు తానుతెనుగు సోయగంతో పరవశించ జేస్తాయి. అడివి బాపిరాజు కథానికల్లో ఆంధ్ర సంస్కృతి రమణీయ భంగిమ లతో కన్పట్టుతుంది. త్రిపురనేని గోపీచందుగారు మిక్కిలి చిన్నవైన కథానికలు వ్రాశారు. ఇతరులు పది వాక్యాల్లో చెప్పినదాన్ని గోపీచందుగారు ఒక్క వాక్యంలో చెప్తారు. నమకాలిన రాజకీయార్థిక, సాంఘిక సిద్ధాంతాల శక్తి వారి కథానికలను నడుపుతూ వుంటుంది. మనస్తత్వ సిద్ధాంతములను ఆధారంగా చేసి కొవి, చిత్త ప్రవృత్తి పరిణావాలన్ని తిన్నగా సూచించే కథలను పాలగుమ్మి పద్మ రాజగారు, ఋచ్చిబాబుగారు, పాతశ్రీగారు రచించారు. “రాజ తరంగిణి” ఆధారంగా గణపతిశాస్త్రిగారు భావ బంధురమైన కథలు రచించారు. “భరద్వాజ” గారు చలంగారిని అనుసరించాలని ప్రయత్నిస్తున్నారు. పత్రికలు, కథా రచనకు ఎంతో ప్రోత్సాహం కల్గిస్తున్నాయి. కథానికల్లో అదర్శంకంటే వాస్తవికత ఎక్కువ. ఇతివృత్త నాయకా నాయకుల విషయాల్లో ఏ భేదమూ సాటించబడటంలేదు. అలూత కల్పనలూ, అలౌకిక వర్ణనలూ నేటి కథానికల్లో కన్పింపవు. నమస్కార పరిష్కారం ప్రధానంగా కొన్నిటిలో కనిపిస్తున్నది. జరిగిన సంఘటనలో, జరుగబోయే సంఘటనలో కథానికల్లో వర్ణింపబడుతున్నాయి.

(చ) పై వాక్యాలు ఏకాంకికలకు కూడా అన్వయించుతాయి. 1943వ సంవత్సరం తర్వాత ఏకాంకికలు పుంఖానుపుంఖంగా బయలు దేరాయి. ముద్దు కృష్ణ గారి రంగంలో ఎంతో కృషి చేశారు. ఏకాంకికా పరిమాణంలో నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారి “కొత్త గడ్డ” ఒక మహా ప్రస్తావనప్రాయమైనది. ఇది అన్ని విధాలా అచ్చమయిన తెలుగు రచన. నవన వాగరికతవల్ల గ్రామ జీవితం ఎన్ని మార్పులకు లోబైనదో, విద్యావంతుల దృక్పథంలో క్రమక్రమంగా ఎట్లా పరిణామం వస్తున్నదో “కొత్త గడ్డ” అర్ధంలో చూపినట్లు చూపుతున్నది. “జూల పల్లి”లో మాదిరిగా, దీనిలో జానుతెనుగు ఎన్నో సాగులు చిమ్ముతున్నది. మల్లాది అవధాని, విశ్వనాథ కవిరాజు, గోరాశాస్త్రి ఎన్నో ఏకాంకికలు రచించారు. మరి తర్వాతి వారిలో అంగర మార్యారావు, రావికొండలరావు, కొండముది శ్రీరామ చంద్రమూర్తి మున్నగువారు ఏకాంకికలు సృష్టించుతున్నారు. సాహిత్య భాషల్లో వెలువడిన ఏకాంకికలు మనవారికి ఉత్తేజాన్ని కల్గిస్తున్నాయి. తదుత్తేజపూర్వకా ముల్లై, ఎన్నో ఏకాంకికలు వెలువడుతున్నాయి. పాత సృష్టిలో, రస భావ వర్ణనలో, సంవిధానంలో ఇంకా అభారతీయ ఫక్కిక గోచరించుతూనే వున్నది. అయితే దీన్ని త్యజించాలనే ఆరాటమూ కన్పించుతూనే వున్నది.

(ఘ) స్వతంత్ర్యానంతరం ఎన్నో నవలలు రచింపబడ్డాయి. మొదట విక్టోరియా మహారాణి కాలమునాటి నవలలు ప్రభావం గోచరిస్తే తర్వాత హక్స్లీ, సోమర్సెట్ మామ్, బాల్జాక్, జాయిన్, జాన్ సెల్ సార్ త్రే, ఆల్ఫర్డ్ మురేవీయా, డి. హెచ్. లారెన్స్ మున్నగువారు రచించిన నవలల తత్త్వానుసరణం కనిపిస్తున్నది. నవలల్లో ఎక్కువ సాంఘికమైనవి. చంఘీజ్ ఖాన్, ప్రతాపరుద్రీయం వంటి చారిత్రాత్మక నవలలు రాకపోలేదు. సాంఘికనవలలు, సాంఘికరంగంలో వచ్చిన, వస్తూవున్న మార్పులను ఎక్కువగా చూపుతున్నాయి. గ్రామాంలో సాంఘికంగా, రాజకీయంగా వచ్చే మార్పులు, మధ్యమ తరగతికుటుంబాల దుర్భర పరిస్థితులు, స్త్రీ పురుషసంబంధ పర్యవసానమూ, వ్యక్తిగత జీవితంలో మహాపద సంభవించినపుడు తట్టుకొన్న—తట్టుకోలేని చిత్తప్రవృత్తి, కుల జాతి సామరస్యమూ, విద్యార్థి జీవన విధానమూ—ఇంకా ఎన్నో ఆయా నవలల్లో కథా బీజాలుగా వున్నాయి. కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు చలంగారి పోకడలుగల,

గోల్డెన్ లయన్
మిశ్రమ ఇంగువ

మీ భోజన పదార్థములలో జి. యెల్. ఇంగువ వాడినయెడల మంచి ఫలితములు మేము గుర్తించుచున్నాము. జిల్లె శక్తినికలిగించును.

హిరాలాల్ & కంపెనీ,
మద్రాసు 1.

JANATA-HL/62-3

మనస్తత్త్వ నిరూపణం నిండిన నవలలు రచించారు. వారి "చదువు" కె. ఎ. అబ్బాస్ "ఇంక్విలాబ్" లాగా నేటి భారతదేశ చరిత్రను తెలుపుతుంది. స్వతంత్ర్యం వచ్చిన తర్వాత దేశంలో వచ్చిన మార్పులను, గ్రామీణుల రంగపీఠం—ప్రాయిడ్ స్పృహ, సవన వివ్వార్థిమనస్తత్త్వం మేళవించి—జి. ఎ. కృష్ణారావు గారు "కీలు బొమ్మలు" రచించారు. శిల్పమూ, తెలుగు వలుకుబడి పాఠకమూ ఈ నవలలో రాబుడేలాయి. ఉప్పుల లక్షణాలను గురించిన "అతడు—ఆమె" స్త్రీ పురుష సంబంధాన్ని చిత్రించే నవల. బుచ్చిబాబుగారి "చివరకు మిగిలేది" ఆంధ్ర రాష్ట్ర దృశ్యమధ్యాలు, నిశిత మనస్తత్త్వ పరిశీలనమూ కలది. "అనమర్తని జీవయాత్ర" రచించిన గోపీచందుగారు భారతీయ నవలలు రచించు తున్నారు. గోపీచందుగారి భావవిజ్ఞానం—మార్క్సిజంమండి, భౌతికవాద త్విక వాదాల మమన్వయంవరకూ—వారి నవలల్లో దృశ్యమవుతున్నది. పి. గ్రీడేవి రచించిన "కాలాతీత వ్యక్తులు" ప్రాత చిత్రణంలో నూతన మార్గాలు అవలం బించినది. రాఫూరి నత్యరాయణరావుగారి "నలవంక" సమరనవృష్టిని బోధిస్తున్నది. పురాణం సూర్యప్రకాశరావు, పోతుకూచి సాంబశివరావు "జీవనగంగ", "అన్వేషణ" లలో కుటుంబవ్యవస్థప్రాతిపదికగా కథ స్వీకరించబడినది. కొమ్మూరి వేణు గోపాలరావుగారి నవలలో సర్వ ముఖాలు కలిగియుండి, ఏదో వెలితో బాధపడే ప్రాతలు, ఒకానొక చిన్న సంఘటనవల్ల వివరితానుభవాల్ని ఆకాంక్షించే ప్రాతలు కనిపిస్తున్నాయి. మధ్యతరగతి కుటుంబాన్ని కేంద్రంగా తీసికొని, పల్లెపట్నం నడవడికలు నాగరాజుగారి "రజనీప్రియ"లో వర్ణింపబడ్డాయి. పి. సుబ్బరామయ్య గారి "ధృవతార"లో ఒక వ్యక్తి జీవితం అనాధ శిశువువల్ల ఎట్లా మారిపోతుందో నిరూపింపబడినది. రవళుష్టి, లక్ష్మీకుద్ది లేక కామాచారవర్ణనం మాత్రమే పున్న నవలలు గూడా కొన్ని ఈమధ్య ముద్దావు. విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు కొన్ని నవలలు ఎందుకు రచిస్తున్నారో ఎవరికీ అర్థంకావలంలేదు. వారి నవలలు రానురాను ప్రచార సాహిత్యంగా పరిణమించుతున్నాయి. "వీరాజీ" విద్యార్థి జీవితాన్ని చిత్రిస్తారు. గంగివేలి వేంకటేశ్వరరావుగారు కూడా అంతే. మహీధర రామమోహనరావుగారి "కత్తుల వంతెన" మధ్యమ తరగతి కుటుంబానికి సంబంధించినది. నేటి నవలల్లో అన్నిటినిగూర్చి వ్రాయటం సాధ్యంగానందుకు చింతిస్తున్నాను.

కాలక్రమాన నవలలు రచించటంలో వ్యాపారచృష్టి విజృంభించుచున్నది. ఏదోవ్రాసి, పేజీలు నింపే అమ్ముడుపోయే రోజులివి. కొన్ని నవలల్లో నూరు—నూటయేళ్ల పేజీల్లో పూర్తిగావలసిన కథ అనవసర—అనుచిత సన్నివేశాలతో పేజీలొడ్డి పెంచబడుతున్నది. ఎన్నో నవలల్లో ప్రకృష్టమయిన బంధం కాన రావలంలేదు. భాష వివర్యమూ, వాద్దు మీరుతున్నది. మన రచయితలలో స్వతంత్ర శైలిగలవారు ఎంతోమంది లేరు. ఆంగ్ల భాషలో నవలలు రచించిన ప్రతి రచయిత శిల్పంకొకేగాక, ప్రత్యేక శైలి కొఱుకు ఎంతో క్రమించుతాడు. సోమరెడ్డిమాన్ నవలలు చదివితే మనకి రహస్యం తెలుస్తుంది. భావాలలో సాహిత్య పద్ధతులు ఎక్కువైతే నంతగా కళాస్పృహతో ఎక్కువ కావలంలేదు. "నేటి నవలా కర్తలుగాని, కథకులుగాని తెనుగుదేశంలో నగరాలు, భారతదేశంలో దృశ్యాలు వర్ణించేటప్పుడు యథార్థాన్ని చూడరు. రాజమహేంద్రవరంలో మెడికల్ కాలేజీ పెట్టించిన ప్రబుద్ధులు, బెజవాడలో దీపి షికార్లు చేయించిన రచయితలు, మద్రాసులో పర్యటలు మొలిపించిన మేవాపులు లేకపోలే"దని శ్రీ "క్రివాత్స" వ్రాసిన వాక్యాలలోని యథార్థాన్ని మన రచయితలు గుర్తించటం మంచి దనుకుంటాను. (1962—జనవరి భారతి. పుట 67.)

(త) ఆయా నూతనకవిత్వమాల ప్రభావం ఇంకా గోచరిస్తూనే వున్నది. ముద్దుకృష్ణగారి "వైతాళికులు" మాదిరిగా "ఉదయ ఘంటలు", "కల్పన", "నవ్య సాహితీ" శతాబ్దప్రారంభంనుండి ఈనాటిదాకా వెల్లడిన ఆయా కవుల కావ్య శంఠాను ఒకచో చేర్చాయి. స్వయం చరిత్రలు, వద్య కావ్యా లుగా వ్రాయటం జరుగుతూనేవున్నది. బాలగంగాధరతిలక్, మాదిరాజు రంగా రావు మున్నగువారు నవయుగేద్దికొఱుకు ఆనేదనలో కవిగానం జేస్తున్నారు. "ఆంధ్ర పురాణము" "కృష్ణకథానివంచి", "అశోకచరిత్రము" చారిత్రకత పుల్తాన్ని స్వీకరించాయి. వారాయణవార్యులుగారి "మేఘదూతము" జాషువా కవి "గద్దీలము" మాదిరిగా ఆంధ్రచరిత్ర వైభవాన్ని చాటుతున్నది. వారి

“జనతాండవం” అనేకమూ నాట్య కళా పేసగొన్న విలక్షణ గేయకావ్యం. మేము వద్దతిలో వార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు నవయుగభావస్ఫూరకంగా “నార్లవారి మూట” రచించారు. వారు ఏ కవితోద్యమానికీ, సన్నిహితులు కాకుండా, “జగ న్నాటకం” వ్రాశారు. కొత్త సత్యవారాయణచౌదరిగారు పురాణోపాసకభావము “కలి పురాణము”లో వ్యాఖ్యానించుతున్నారు. కొండవీటి వేంకటకవిగారు “వైచిత్రా చరిత్ర”ను పద్య కావ్యంగా చేశారు. బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావుగారి “శత వ్రతసుందరి” మంజుల భావ మరంద వివ్యాసంతో కూడివున్నది. కొనకర్ణ వేంకటరత్నంగారి “బంగారిమామ పాటలు”, “ఎంకిపాట”లలో తులతూగు తున్నాయి.

విద్వాన్ విశ్వంగారు రచించిన “పెన్నేటిపాట”, తోయి భీమన్నగారి “దీవనభ” విమూలనమ్మై వ కావ్యాలు. రెండూ వాస్తవ నమాజాన్ని చిత్రి మ్మన్నాయి. “పెన్నేటిపాట” రాయలసీమ దుస్థితిని చాటుతున్నది. దీనిలో ప్రాచీన నవీన కవితాసంప్రదాయవమ్మేళనం జరిగినది. అభ్యుదయ కవులు అందుకోలేని కవితాస్ఫూరకతకీ “పెన్నేటిపాట”లో వున్నది. సందర్భచితంగా శృంధస్సును మార్చటం ఉచిత శబ్దార్థాలంకారాలు సయోగించటం దీనిలో కన్పట్టు తున్నవి. భీమన్నగారి “దీవనభ” కథా కథనంలో నవ్యత ఆపాదించుకొన్నది. ఈ కావ్యం జాతీయ భావ బంధురమగుటయేగాక, దీన మానవావస్థను చిత్రిస్తున్నది. నవ్యాలు సరళంగా రూపితిస్సూర్తి కలిగివుంటాయి. భీమన్నగారు “పైరుపాట” అనే సంగీత నృత్య రూపకాన్ని రచించారు.

(2) బాల సాహిత్యం కూడా నవీన కాలంలో అభివృద్ధి చెందినది. దీనికి శ్రీకారం చుట్టినవారు చింతాదీక్షితులుగారు. వారు రచించిన కథలు చిన్న పిల్లల మనస్తత్వాన్ని చూపుతున్నాయి. దీక్షితులుగారిమూరి, సీత, శంపాలత, శిలాసుందరి మొదలయిన కథలు ఇందు కుదాపారణాలు. శ్రీ గిడుగు సీతాపతి ఈ రంగంలో కృషి చేసి, ప్రభుత్వ బహుమానముందుకొన్నారు. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రాచీన బాలగేయ సాహిత్యాన్ని ప్రకటించారు. నవీన కాలంలో బాల సాహిత్యం సర్వతో ముఖంగా అభివృద్ధి కావటానికి చక్రపాణి నాగిరెడ్డిగారలు స్థాపించిన “చందమామ” ఎంతో తోడ్పడినది. ఆ పత్రికవల్ల కథలేమి, గేయాలేమి అసంఖ్యాకంగా పిల్లల కొఱకు రచించబడ్డాయి. “ఆంధ్రపత్రిక” వారపత్రికలో బాలల కొరకు బొమ్మల వ్రచతంత్రం ప్రచురింపబడినది. ఈనాడు ప్రతి పత్రికా బాల సాహిత్యాన్ని ఎంతో ప్రచారం చేస్తున్నాయి. ఎన్నో పుస్తక ప్రచురణ సంస్థలు బాల సాహిత్యాన్ని ప్రక టిస్తున్నాయి. ప్రభుత్వమూ పాటుబడుతున్నది. ఈ సాహిత్య క్షేత్రంలో విశి షించి కృషి చేసినవారు బి. వి. సరసింహారావుగారు. ఆయనకు అధీనమైనవల్లుగా బాల భాష ఎవరికీ అధీనం కాలేదు. శిశు మనస్తత్వాన్ని చిత్రించే కావ్యం పద్య మూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారి “మానవుడు”. “కవిరావు” నార్లచిరంజీవి, దాశ రథి బాల సాహిత్యాభివృద్ధికై ప్రశంసనీయమైన కృషి చేశారు.

9

స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి పీదవ భారతదేశం సర్వ సత్తాక రాజ్యమయినది. కుల జాతి మత భేదాలితమయిన రాజ్యాంగం తుడురుకొన్నది. సాంఘికంగా ఎన్నో అధ్యు దయకరమైన శాసనాలు చేయబడినాయి. తత్ఫలితంగా కొన్ని కొన్ని ప్రాచీన విశ్వసాంకు స్వస్తిచెప్పవలసి వచ్చినది. ఈ సమయంలో సంప్రదాయాభిమాన శక్తులు విజృంభించుతున్నాయి. హైందవ జాతీయోద్యమం ఈశక్తులను పోషిస్తూ వున్నది. సామ్రాజ్య భావకలుషితబుద్ధులూ, అభారతీయ సంప్రదాయ వ్యామో హాన్నాదవిత్రులూ భారతీయసంస్కృతి పరమరహస్యాలను అవగాహనంజేసుకో లేకపోతున్నారని ఈ యుద్యమానుయాయులు ఎలుగెత్తి చాటుతున్నారు. వీరి సిద్ధాంతాల ప్రకారం భారతదేశంకంటే గొప్ప దేశంగావి, భారతీయ సంస్కృతి కంటే పరమోత్తమమయిన సంస్కృతిగావి ఎక్కడలేవు. అట్లా వుండగూడ దనే దైవనిర్ణయం. సమస్త భాషలకూ, సంస్కృతం మూలం. సమస్త దేశాలకూ సభ్యత వంచిపెట్టినది భారతదేశం—ఇది వీరి బది. అయితే దీనికి ప్రతి ద్యుద్యమైన ఉద్యమము కూడా లేకపోలేదు. దీని సిద్ధాంతాలప్రకారం ప్రపంచ

మహా సంస్కృతుల్లో భారతీయ సంస్కృతి ఒకటి. ఇతర సంస్కృతుల మహా వైభవాన్ని కూడా మనం గమనించాలి. భారతీయ సంస్కృతికి సామరస్య సాధన ప్రాణభూతం. ఒకనాడు భారతీయ సంస్కృతి ఉత్తమంగావచ్చు. భారతదేశ పునర్నిర్మాణానికి, పునరుజ్జీవనానికి అది ప్రబలాంతరాయాలు కల్పించేటప్పుడు దానినితోసి రాజనటంకంపై గత్యంతరమేమీ లేదు. ఒకనాడు సంస్కృత భాష విజ్ఞానాన్ని ప్రసాదిస్తే వేదా గురుతర కార్యాన్ని ఆంగ్లభాష నిర్వహిస్తున్నది. భారతీయ సంస్కృతి ఆర్య సంస్కృతి మాత్రమేగాదు. మొదటి యుద్ధము భావాలను ప్రచారం చేసేవారు విశ్వనాథ సత్యవారాయణగారు. రెండవ యుద్ధము భావాలను వార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు “సంస్కృతము—సంస్కృతి”లో ప్రచారం చేశారు. గోపీచందుగారి “పిమ్మి చెయ్యవి యుత్తరా”లో తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారి కావ్యాల్లో మమన్యయ దృక్పథం గోచరిస్తున్నది.

10

విశ్వనాథ సత్యవారాయణగారు ప్రతిభావ్యుత్పత్తులుగల కవి. రచనాన్ని సిద్ధాంతాభిముఖంగా కావ్యరచన పాగించేవా రాయన. కావ్యం అంటే లలితకాంత పదావళిమయపద్యసమూహం కాదని, అది అనంతముఖ శిల్ప సమన్వితమువి సత్య వారాయణగారు గుర్తించారు. ఇట్లా గుర్తించిన నవీనకవు లింకెవరూలేరు. శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షాన్ని వాల్మీకి రామాయణభాష్యంగా రచించాలని సత్యవారాయణగారి సంకల్పం. విశ్వనాథలో వాస్యతోదర్శనీయమయిన భావుకత వున్నది. తెలుగు మాటలను ఎక్కువగా వాడటం తెనుగుదవానికి గుర్తు కాదను సిద్ధాంతం ఒప్పుకుంటే, విశ్వనాథగ్రంథాల్లో తెనుగుదనం లేదనే చెప్పవచ్చు. నన్నయ, తిక్కనం కవితాకళకంటే, వారి కావ్యాల్లో ప్రబంధ కవితాపద్ధతులే బహుళంగా వుంటాయి. విశ్వనాథ కావ్యగత శిల్ప రహస్యాలను విగిలిన కవులకంటే ఎక్కువగా తెలుసుకొన్నారేగాని, వానిని తనకావ్యాల్లో విస్తృత రీతులతో చూప టంలో అంతగా విజయం పొందలేదు. అట్టి విజయం పొందినవారు నన్నయ, తిక్కనలు. విశ్వే తస్యమయిన, పల్లాశ్రమధర్మమూలమైన భాత తీయ సంస్కృతి విశ్వనాథగ్రంథాలలో మనకు ప్రత్యక్షమవుతున్నది. సామాన్య పౌరుడు గ్రహింపగల్గిన సాంఘికపరిణామాన్ని విశ్వనాథ గ్రహించటంలేదు. భార తీయ సంస్కృతి పరిణామబద్ధంగాదు. అది దైవచోదితం అని సత్యవారాయణ గారి ప్రగాఢ విశ్వాసం. కాని చరిత్రవారి విశ్వసానికి భిన్నంగా సాక్ష్యమిస్తున్నది. ఆ సాక్ష్యాన్ని తీవ్రదురాక్రమణదృష్టితో ఖండించటానికి విశ్వనాథ వెనుకంజ వేయరు. దానికి సాక్ష్యం పురాణవైరగ్రంథమాల ప్రచురణలు.

మిర్జన్ “పిరడైజ్ లాన్స్”లో, షేక్స్పియర్ “మర్చంట్ ఆఫ్ వెనిస్”లో క్షైన్తవ మతసంస్కృతిని బోధించినట్లుగా భారతీయరచయిత భారతీయ సంస్కృతిని బోధించవలసినదే. మఱి ఏది భారతీయసంస్కృతి? అని వెంటనే ఎదురు ప్రశ్నించాలైన అగత్యమున్నది. భారతీయ సంస్కృతి అంటే రాజారామ మోహనరాయలు, రామకృష్ణ, వివేకానందులు, మహర్షి అరవిందుడు చాటినదా? లేక కోటవేంకటాచలంగారు చాటినదా? విశ్వనాథ సత్యవారాయణగారు త్రికరణ తుద్దిగా నమ్మినది కోటవేంకటాచలంగారు చాటిన దాన్నే. భారతీయ సంస్కృతి అంటే హైందవసంస్కృతి అని విశ్వనాథ సిద్ధాంతం. ఈ సిద్ధాంతం తప్పు. అది చారిత్రక సత్యాన్ని గుర్తించటంలేదు. భారతీయసంస్కృతి అంటే హైందవ సంస్కృతిగాదు. మరి అది భారతీయసంస్కృతే. దాని స్వరూపాన్ని రవీంద్రుడు చక్కగా చెప్పాడు. రవీంద్రునికంటే గొప్పవారమునుకొనేవారు ఏమంటారో యేమో వాకు తెలియదు. కాని ఆయన వాక్యాలు వేదవాక్యాలంటేనే. రవీంద్రుడు భారతీయ సంస్కృతినిగూర్చి యిట్లా వ్రాశాడు:—

11

“The main river of Indian Culture has flowed in four streams—the Vedic, the Puranic, the Buddhist, and the Jain. It had its source in the heights of the Indian Consciousness.

But a river belonging to a country is not fed by its own waters alone. The Tibetan Brambputra is a tributary to the Indian Ganges. Contributions have similarly found their way to India's original culture. The Muhammadan, for example, has repeatedly come into India from outside, laden with his own store of knowledge and feeling and his wonderful religious democracy bringing fresher after fresher to swell the current. In our music, our architecture, our pictorial art, our literature, the Muhammadans have made their permanent and precious contribution. Those who have studied the lives and writings of our medieval saints, and all the great religious movements that sprang up in the time of the Muhammadan rule, know how deep is our debt to this foreign current that has so intimately mingled with our life."

"The European culture has come to us not only with its knowledge but with its velocity. Though our assimilation of it is imperfect and the consequent aberrations numerous, still it is rousing our intellectual life from its inertia of formal habits into glowing consciousness by the very contradiction it offers to our own mental traditions."

(The Centre of Indian Culture. Page 34.35)

ఈపద్యము మేల్పట్టెడితో, పరవశయమేయబుద్ధితో ఈ వాక్యాలు భావదానము సాహసమేకాగలదు.

పాండవసంప్రదాయకదృష్టితో చారిత్రకనవలలు రచించే వారు తోరి నరసింహశాస్త్రిగారు. కవిత్రయంవారిని కథానాయకులనుజేసి, వారు మూడు పెద్ద నవలలు రచించారు. వారి నరసింహశాస్త్రిగారి నవలలో సదా తరవర్ణన కథాకలకషక్తిని మ్రొంగివేస్తున్నది. నవల ధర్మశాస్త్రగ్రంథము కాదుగా! కవులు, నాయకులనుజేసి, నవలలు వ్రాయుటమంచిదే. కాని, చారిత్రక నవలలు తార్కారుకాకూడదు. అదే "మల్లారెడ్డి"లో జరిగినది. జైనుల పట్ల వారి నరసింహశాస్త్రిగారికి ఏమాత్రము సానుభూతి లేనట్లు వారి "వారాణసికథలు", "రుద్రుడేని" నిరూపించుతున్నవి. శాస్త్రిగారు రూపించినంతగా జైనులు ఆంధ్రదేశానికి ద్రోహంచేయలేదని కొమరాజు లక్ష్మణరావుగారి వ్రాతలూ, మల్లంపల్లి సామశిరశర్మగారి వ్రాతలూ ఋజువు చేస్తున్నాయి. ఇంతేగాదు. ప్రతాపచరిత్ర, పాల్కురికి సోమనాథుని గ్రంథాలు, జై నసంహార భావనే చాటుతున్నాయి.

12

మరదేశచరిత్రలో సంగమయుగంలోతప్ప నేటి "ఎకాదమి"ల వంటివి సాహిత్యాధివృద్ధికి కృషిచేసినట్లు తార్కాణాలేమీలేవు. ప్రాసుదేశంలో ఈ "ఎకాదమి"లు సాహిత్యాధివృద్ధికి విశేషంగా దోహదంచేశాయి. ఈవాడు ప్రతి దేశంలో, ప్రతిరంగముందూ ఒక "ఎకాదమి" వున్నది. స్వతంత్ర్యానంతరం భారతదేశంలో ఎకాదమిలు స్థాపించబడ్డాయి. అఖిలభారతసాహిత్య—ఎకాదమి భారతదేశ భాషలోని ఉత్తమసాహిత్యాన్ని ప్రపంచ భాషలోని ఉత్తమగ్రంథాలను అనువాదాలద్వారా అన్నిరాష్ట్రాలవారికి అందిస్తున్నది. ఆంధ్రరాష్ట్రంలో

కూడా సాహిత్య—ఎకాదమి నెలకొల్పబడినది. రచయితలకు ద్రవ్యసహాయము చేయుట, సోటీలు నిర్వహించి, ఉత్తమగ్రంథాలకు బహుమానాలిచ్చుట మన ఎకాదమి చేస్తున్న గొప్ప పనులు. ఆంధ్రదేశంలో సాంస్కృతిక పువరుజ్జీవనానికి శక్తియుక్తులు దారపొసిన కాశీనాథుని వాగేశ్వరరావు, కట్టమంచి రామలింగా రెడ్డిగారల జీవనగాథకు అక్షరరూపం కల్పించాలని సాహిత్య—ఎకాదమి ప్రయత్నిస్తున్నది. "పదబంధపారిజాతము", "తెనుగుసామెతలు", "పన్నయ పుష్పప్రయోగమూచిక" ఆంధ్రసాహిత్య—ఎకాదమిచేత ప్రచురించబడ్డాయి. బ్రౌన్ దొర నిఘంటువును, పోతనభాగవతాన్ని ప్రకటించాలని, అది నిర్ణయించినది. మనసాహిత్య—ఎకాదమి ఆంధ్రమహాభారతం వైపు చూపుసాగిస్తే మంచిది. ఈవాడు మనకు లభించుతూన్న ముద్రిత మహాభారతం ఎన్నో పాఠాంతరాలతో తప్పుల కుప్పయ్యే వున్నది. సమర్థులైన—కవిత్రయ హృదయాన్ని గుర్తించగల పండితులను నలుగు రైదుగురను ఒక సంఘంగా ఏర్పరచి భాషాత్ర గ్రంథాల సాయంతో మహా భారత శుద్ధప్రతిని తయారు చేయించటానికి ఎకాదమియే పూనుకోవాలి. ఆంధ్రసంస్కృతి పరిణామాన్ని—సాంఘిక చరిత్ర, వేష భాషలు, ఆచారవ్యవహారాలు మున్నగువానిలో వచ్చిన పరిణామము—వివరించే చరిత్రగ్రంథాలను కూడా ఎకాదమి ప్రాయించటం మంచిది.

13

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంచారు చారిత్రక నవలల సోటీలు నిర్వహించి, ఉత్తమ గ్రంథాలకు ఉడుగరలు పెట్టుతున్నారు. వారు మన్నించిన అన్ని నవలలూ ప్రశస్తములయినవని చెప్పుటం కష్టము. భూకపాళ గ్రంథమూర్తిగారు రచించిన "భువన విజయము", "గృహరాజు మేడ" ఉత్తమంగా వున్నాయి. పాత్ర పోషణము, కథా కథన నైపుణ్యము, లక్ష్యశుద్ధిచాలి నవలల్లో ముఖ్య గుణాలు. "రాజశిల్పి"లో భావుకత ప్రాతపోషణదులకంటే బలంగా వున్నది. "చిత్రశాల" "రఘునాథ విలాసము"లలో కథాబంధమున్నది. "సప్తపర్ణి", "తంబూలాల పతనము"—ఇవి రెండూ చరిత్రను పక్షపాత సుబోధనలతో చూచినవి. "సప్త పర్ణి" లో ప్రతి విషయమునకు వక్ర భాష్యం చెప్పుట బాగా గోచరిస్తున్నది. కాకతీయ సామ్రాజ్య పతనమునకు మూలం అయిన యధార్థ హేతువులను చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నవానిని త్రోసిరాజని వైయక్తిక రాగద్వేషాలు పేరు కొన్న కారణాలను నెతకటం దీనిలో కప్పట్టు తున్నది. ఈవాడు ఆంధ్రదేశాన్ని పట్టే వల్లార్పుతున్న కులభేదాలను కాకతీయచరిత్రకు అంటగట్టడం "సప్తపర్ణి"లో జరిగినది. ఆ నవలలో ఒకచోట ఒకపాత్ర "దేశమున ఏమింపని శిల్పాభిమానము గాని, విద్యాభిమానముగానియున్ననో నారెడ్లకే యున్నది. కాని ప్రభుత్వము కమ్మ నెలమల చేతిలో నున్నది. వీరిలో నీ కమ్మవారికి కావలసినది అధికారము. నెలమలకు నెత్తురు. అంతయు కానివారికీ శిల్ప విద్యాభిమానములు లేవు" అని పలుకుతుంది. కథా కాలాన్ని, సందర్భాన్ని ఎంతగా గమనించినా ఇట్లాంటి వాక్యాలు వ్రాయబడటం అనుచితం అనిపిస్తున్నది. "సప్తపర్ణి"లో పాత్రలు మాటి మాటికీ కులాల ప్రస్తావన తెస్తాయి. ఈ గ్రంథంలో చిత్రనిపబడినంతగా కుల ద్వేషం గుడారాలెత్తి, కాకతీయ సామ్రాజ్యపతనానికి త్రోవదీయలేదు. మరి ఇతర కారణాలవల్ల ఆ సామ్రాజ్య పతనం జరిగినది. ఆ కారణాలు వివరించటాని కది అదునుగాదు. మరొకసారి వానిని వివరిస్తాను. ఇట్టి గ్రంథాన్ని ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం, "తేజస్వినాపదీతమును" అను వాక్యాన్ని తన చిహ్నంలో ఉట్టం కించిన కళాపరిషత్తు మూడుసార్లు ఉపవాచకంగా నిర్ణయించినది. ఇట్లాంటి నవలను సాత్య గ్రంథంగా నిర్ణయించటంవల్ల విద్యార్థులకు కలిగే మేలు శూన్యం. వారి సంస్కారం ఏమాత్రము పెరగదు. ఇట్టివానిని బోధించేటప్పుడు విద్యార్థు లెట్లాంటి ప్రశ్నలు మేస్తో కళాశాలోపన్యాసకులకు అనుభవై కవేద్యం. కథ చారిత్రాత్మకంగావచ్చు. సాంఘికం గావచ్చు. దానిలో కుల ప్రస్తావన మేలి మీరిపోతుందా చూడటం శివతరములను తొలగించే సాహిత్యాన్ని ఆరాధించువారి కర్తవ్యం. కాకతీయ సమైక్యం కావాలని అందరూ ఆరాట పడే ఈ రోజులో "సప్తపర్ణి" సాత్య గ్రంథంగా నిర్ణయించబడటం అతిమాత్ర శోచనీయుం.

ప్రపంచం మొత్తమూ ఏక కుటుంబం గావాలని ప్రయత్నించే రోజులివి. ప్రపంచ దేశాలన్నీ ఇరుగు పొరుగు ఇండ్లైపోయాయి. ఎంతో భావ వినిమయము జరుగుతున్నది. అయితే ప్రపంచం ఒక క్లిష్టమైక్టం వడినది. బహువిధభావ సంఘర్షణ తారపెట్టుతున్నది. మానవుని బుద్ధి వృద్ధియాన్నిమించి వికసించు తున్నది. మనోవేగిన్ని మించిన వేగంతో శాస్త్రవిజ్ఞానం ఉరకలు పెట్టుతూ వున్నది. మన కనులముందే సాంఘిక తాత్త్వికరంగాలలో అమృతం పరిణామం కలుగుతున్నది. త్రికాలాబాధితాలని ఒకనాడు నమ్మిన సిద్ధాంతాలు నడలిపోతున్నాయి. "పుడమి తల్లికి పురిటి నొప్పులు" వస్తున్నాయి. ప్రపంచమంతా మరొక పరిణామాన్ని పొందటానికి సిద్ధంగా వున్నది. సమరణ దృష్టితో రచనలుచేసి, మానవునకు దివ్య సందేశాలను వినిపించాల్సిన ధర్మం రచయితలది. ఈ ధర్మం అనుప

రించాలంటే సంప్రదాయవిచ్ఛేదం విధిగా జరగాల్సిన అవసరమేమీలేదు. ప్రాచీన భారతీయాలంకారశాస్త్రాన్ని, సామ్యసాహిత్యశాస్త్రాన్ని ఉదాహరణకు తీసుకొందాం. ఇవి రెండూ శతాబ్దాలు వెళ్లిన కొలదీ పూర్వ పూర్వ సాహిత్య సిద్ధాంతాలకు మెరుగులు పెట్టుతూ, పురోగమించినవి. ఇటు భారతీయాలంకార శాస్త్రాన్ని అటు సామ్య సాహిత్య శాస్త్రాన్ని చక్కగా సమన్వయం చేసికొని, తదితర భాషా సాహిత్య ప్రక్రియా పాఠ్యాన్ని చూపిస్తాడి, భాషాసంప్రదాయాలను కొరకు కొంటూ, ఎంతైనా మాతన సృష్టి చేయవచ్చు. ఆంధ్రరచయితలు తమ ధర్మాన్ని గుర్తిస్తారని పొయిన అరవై యేండ్ల సాహిత్యమూ, సాక్ష్యం చెప్పుతున్నది. ఈ దృష్టితో చూస్తే ఈనాడు సాహితీలోకంలో కన్పడే అవ్యవస్థ తొలిసారి తప్పదేమో అని ఎవరికైనా పరిశీలనమీద తెలుస్తుంది.

కొం: "IRONSAFE"

స్థాపితం: 1938

ఫోన్: 23222

ఎం. నారాయణస్వామి ముదలియార్ & సన్స్

58, బ్రాడ్వే, మద్రాసు-1

★
శ్రీష్టమైన ఇనుప పెట్టెలు,
మన్నికగల ఉక్కు బీరువాలు,
అగ్నికి లొంగని నేపులు,
దృఢమైన క్యాపం పెట్టెలు
మూలద్ద

సరసమైన ధరలకు లభించును

★
గణర్నమెంటు ఆఫీసులు, గైర్వలు,
శ్యాంకులు, కమర్షియల్ ఫరములు,
జనరల్ మర్చండ్లకు సప్లయిచేయువాడు

మా కేటలాగుకు వ్రాసినచో వంపెదము.

షఫ్త్ మధ్యాహ్నం ఆపీసునుంచి ఇంటికి వచ్చేసరికి ఇంటినిండా ఒంధువులు ఏచీకన్నారు. కుడివైపు పెద్దగదిలో ఆడవాళ్ళ కూచున్నారు. షఫ్త్ భార్య ఆయన వాళ్ళకు అతిథిసత్కారాలు చేస్తున్నది.

“అజీజగారి భార్య, వాళ్ళ కూతుళ్ళూ వచ్చారు” అంది ఆయన అరవితో.

వ్యాటు తలమీదినుంచి తీసి, ముఖమీద చెమటను తుడుచుకుంటూ “అజీజగా రెవరూ?” అని అడిగాడు షఫ్త్.

“మీ నాన్నగారి స్నేహితుడండీ!” అంది ఆయన మెల్లగా.

“ఒక్కో అజీజ చిన్నాయనా?”

“అవునువును. ఆయనే.”

“అయితే మరి ఆయన ఆఫీసులో ఉంటున్నారా?” అన్నాడు కొంచెం ఆశ్చర్యంగా షఫ్త్.

“కొంచెం మెల్లగా మాట్లాడండి. మీరు ఊరికే గొంతు చించుకు మాట్లాడతారేమిట? అన్నట్టు ఆఫీసు వెళ్ళినవాడు తిరిగి రానేరాడా? ఇందులో ఆశ్చర్యం ఏముంది?” అంది నోటికి చేయి అడ్డుపెట్టుకుంటూ ఆయన.

“అదిగో, నువ్వు మాత్రం మెల్లగా మాట్లాడుతుంటేగా.”

“నరే. ఇక పోట్లాడకండి. అజీజగారు ఆఫీసులోనే ఉన్నారు. ఆయన భార్య తన కూతురుకి పెళ్లివ్యవహారం చూద్దానికి వచ్చింది. మంచి పంపంధం కోసం వెతుకుతున్నారు.”

ఇంతలో రోపల్లుంచి అజీజ భార్య అంది—“అమ్మాయ్ ఆయన! అబ్బాయిని దారిలో అపి మాట్లాడుతున్నావేమీ! రోపరికి రావీ! రా వాయనా షఫ్త్! ఎన్నాళ్ళయింది, ఎన్నాళ్ళయింది నిన్ను చూడక!”

“వస్తున్నా పిన్నీ!” అంటూ షఫ్త్ తన వ్యాటు మేకుకి తగిలించి గదిలోకి వెళ్లాడు. “నమస్కారం పిన్నీ!” అన్నాడు. అజీజ భార్య కుర్చీలోంచి లేచి అతన్ని దీవించింది. తల నిమిరి కూర్చుంది. షఫ్త్ కూడా కూచున్నాడు. కూచుంటుండగా ఎదిట యిద్దరు చక్కని అమ్మాయిలు కనిపించారు. ఒకటి చిన్నది, ఇంకొకటి పెద్దది. ఇద్దరి రూపూ ఇంచుమించు కలుస్తున్నది. అనలు అజీజ చాలా భారీ మనిషి. ఆయన భారీతనం ఈ ఇద్దరమ్మాయిలలో బలె చక్కగా విభజించినట్లు కనపడుతున్నది. కళ్ళు తల్లివి. నల్లగా పాడుగ్గాటి జడలు. చిన్నమ్మాయి ముఖం పెద్దదాని కంటే ఎక్కువ కళకళలాడుతున్నది. పెద్దది మౌనంగా, గంభీరంగా కూర్చుని ఉంది.

“అన్నయ్యకు నమస్తే చేయండి” అంది తల్లి వాళ్ళ వైపు తిరిగి చిన్నమ్మాయి లేచి మంచుని నమస్కరించింది. పెద్దది కూర్చునే ‘నమస్తే’ అన్నది నవ్వుగా. షఫ్త్ వాళ్ళకు మళ్ళీ నమస్కరించాడు. ఆఫీసులో అజీజ వ్యవహారాల్ని గూర్చి ముచ్చట్లు మొదలెన్నె. టాంగ్వికా, ఉగాండా, దారు స్వలాం వగైరా ప్రాంతాల్ని గూర్చి మాట్లాడారు. గాలీ, వీరూ ఎక్కడ బావుంటుంది, ఎండ ఎక్కువగా ఎక్కడ ఉంటుంది, పూలూ, పళ్ళూ పుష్కలంగా ఎక్కడ దొరుకుతాయి, ఇవన్నీ మాట్లాడుకున్నారు. పండ్లనూ టాప్సేసరికి—

“ఇండియాలో చెత్త పండ్లు దొరుకుతాయి” అంది చిన్నమ్మాయి.

“లేదండీ! సీజన్లో చాలా మంచిపళ్ళు దొరుకుతాయి” అన్నాడు షఫ్త్ ఇండియా గౌరవాన్ని కాపాడుతూ.

“అబద్ధం” అంది చిన్నమ్మాయి కోపంగా. “అమ్మా, నిన్న మార్కెటు నుంచి నువ్వు తెచ్చిన మార్కెట్ వళ్ళ ఆఫీసులోని ‘మచింగ్’ పళ్ళతో పోలి గలవా?” అంది తల్లితో.

“అబ్బాయి! అది అవేమాట నిజమే. ఇక్కడి మార్కెట్ అక్కడి ‘మచింగ్’ మీదికి రావు” అంది వాళ్ళ తల్లి.

ఆయన అడిగింది చిన్నమ్మాయిని—“అమ్మాయ్ తలత్! ఈ మచింగ్ ఏమిటి—తమాషా పేరే?”

తలత్ నవ్వి అంది—“పదినా! అదోరకం పండు. ఎంత రుచిగా ఉంటుందంటే, చెప్పలేము. ఇక దాని రసం, ఒక్క పండు పిండితే, అడుగో! ఆ పెద్దగ్లాసులేదూ, దాన్నిండా వస్తుంది.”

షఫ్త్ గ్లాసువేపు చూశాడు. ఆ పండు ఎంతలాపుంటుందో అంచనా కట్టడానికి ప్రయత్నించాడు.

“ఒక్క ‘మచింగ్’ పండులోంచి అంత పెద్ద గ్లాసు నిండా రసం వెళ్ళుతుందా?” అనడిగాడు.

తలత్ గర్వంగా జవాబిచ్చింది “అవునండీ”—అస.

“అయితే పండు చాలా పెద్దగా ఉంటే ఉండాలి!” అన్నాడు షఫ్త్.

తలత్ తల ఆడ్డంగా తిప్పి “లేదు, లేదు. అంత పెద్దగా ఉండదు, అంత చిన్నగా ఉండదు. ఒక మోస్తరుగా ఉంటుంది. అయినా అంత రసం వస్తుంది. అదే దానిలోని గొప్పతనం. ఇంకా అక్కడి పైనాపిల్—కోపే ఒక్కొక్క ముక్క పెద్ద రోట్టంత ఉంటుంది” అంది.

చాలాసేపు పైనాపిల్ పండును గూర్చి వర్చ జరిగింది. తలత్ అతిగా వాగుతుంది. ఆమెకు ఆఫీసు అంటే చాలా అభిమానం. అక్కడి ఏ వస్తువైనా ఎంతో ఇష్టం. ఇంత చర్చ జరుగుతున్నా పెద్దమ్మాయి నిగ్గుతో, మాట్లాడకుండా నిశ్శబ్దంగా కూచుంది. నిగ్గుతో మాట్లాడడెందుకు చెప్పా అనుకున్నాడు షఫ్త్.

“మీకు ఈ వాగుడు గిట్టదల్లే ఉండే?” అని అడిగాడు ఆమెను.

“లేదు లేదు—అలా అనకండి. చాలా యిష్టంతో మీ మాటలు వింటూ కూచున్నాను” అంది నిగ్గుతో.

“మరి మీరు మాట్లాడరే?” అనడిగాడు షఫ్త్.

“దాని వ్యభావమే అంత, నాయనా?” అంది నిగ్గుతో తల్లి.

షఫ్త్ అన్నాడు—“పిన్నీ! ఈ వయసు పిల్లలు మాట్లాడకుండా కూచుంటే ఎట్లా! నోటికి తాళం వేసుకు కూచుంటారా?” అంటూ ఆ అమ్మాయి వైపు తిరిగాడు.

“ఏమండీ! మీరు మాట్లాడక తప్పదు” అన్నాడు.

నిగ్గుతో పెదవులమీద సిగ్గు కలగలిపిన చిరునవ్వు తొడికింది.

“మాట్లాడుతున్నాగా అన్నయ్యా!” అంది.

షఫ్త్ వచ్చాడు—“మీకు ఫోటోలు చూద్దం అంటే ఇష్టమేనా?” అని అడిగాడు.

“ఇష్టమే” అంది నిగ్గుతో, కళ్ళు వేంకు దించి.

“అయితే పదండి, నా ఆల్బం చూపిస్తాను. పక్క గదిలో ఉంది” అంటూ లేచాడు షఫ్త్.

“రండి” అన్నాడు ఆమెతో.

ఆయన అతని చేతిని నొక్కింది. భార్యవైపు చూచాడు షఫ్ట్ ఆమె తన చేతిని ఎందుకు నొక్కిందో అతనికి అర్థంకాలేదు. ఆయన ఏదో సంజ్ఞ చేసింది కళ్ళతో. అదీ తెలియలే దతనికి. ఇంతలో చిన్నమ్మాయి తంత్ గబగదా వచ్చి, “వదండి అన్నయ్యా! నాకు ఆల్బం చూడాలంటే చాలా సరదాగా ఉంటుంది. నా దగ్గర గూడా ఒక మంచి కలెక్షన్ ఉంది” అంది.

తంత్తో కలిసి షఫ్ట్ చక్క గదిలోకి వెళ్లాడు.

నిగ్గత్ నిశ్శబ్దంగా కూచునివుంది. తంత్కు తాను తీసిన ఫోటోల చూపించాడు, షఫ్ట్. ఆమె తనకు తోచిన కామెంట్స్ చేస్తూ పోయింది కాని షఫ్ట్ మనస్సు మరోచోట ఉంది. అతను నిగ్గత్నుగురించి ఆలోచిస్తున్నాడు. ఎందు కావడ అలా నిశ్శబ్దంగా కూచుంది? ఫోటోలు చూద్దానికి తనవంట గదిలోనికి ఎందుకు రాలేదు? ఫోటోలు చూద్దానికి రమ్మని తాను ఆమెను పిలిస్తే తనభార్య తనచేతిని ఎందుకు నొక్కినట్లు? కళ్ళతో తన భార్య చేసిన సంజ్ఞకు అర్థం ఏమిటి?

ఫోటోలన్నీ చూపించడం ఆయిపోయింది. తంత్ ఆల్బం తీసుకుంది. “అక్కయ్యకు చూపిస్తా పిటిని. దానికి ఫోటోలు కూడబెట్టడం అంటే చాలా యిష్టం.” అంది తంత్. అంత ఇష్టం ఆయితే ఆల్బం చూద్దానికి ఆమె ఎందుకు రాలేదని అడుగుదా మనుకున్నాడు. ఇంతలో తంత్ ఆల్బం తీసుకుని చక్క గదిలోకి పరిగెత్తింది. అక్కా చెల్లెళ్ళ ఆల్బం చూస్తున్నారు. ప్రతి ఫోటో నిగ్గత్కు నచ్చింది. కిటికీలోంచి షఫ్ట్, వాళ్ళను చూస్తున్నాడు. అంతవరకూ ఎంతో చింతగా కనపడ్డ నిగ్గత్ ముఖం ఆల్బం చూస్తూంటే మెరిసిపోతున్నది. కళాస్వరూపాలైన ఆ ఫోటోలు ఆమె మనస్సుకు ఉల్లాసాన్ని కలిగిస్తున్నాయి. ఆమె కళ్ళలో కోతకాంతి కనిపించింది. ఒక గుర్రం వక్కన ఒక ఆరోగ్యవంతమైన అమ్మాయి ఉన్న బొమ్మ ఆల్బంలో కనపడే సరికి ఆమె ముఖంలో మల్లీ నిరాశ అలముకుంది. నిరాశతో పెద్దగా నిట్టూర్చింది అమ్మాయి. బొమ్మలన్నీ చూడడం ఆయిపోయింది. నిగ్గత్, షఫ్ట్ వైపు చూసింది. ఎంతో కమ్మగా “థ్యాంక్స్ అన్నయ్యా!” అంది. నిగ్గత్ చేతులోంచి ఆల్బం తీసుకొని మేంబర్ షీట్ మీద పెట్టాడు షఫ్ట్. మన సులో ఏదో కలత పెట్టసాగింది. ఆ అమ్మాయి జీవితంలో ఏదో విషాద ఘటన జరిగివుందా అనుకున్నాడు. లేక విఫలమైన ప్రేమ ఘట్టం ఏదైనా ఉండి ఉండాలి.

ఇంతలో టీ వచ్చింది. “రండి. కాస్త టీ కలిపి ఇవ్వండి. ఆ ప్రెవి లిజ్ లేడిస్ డేగ” అన్నాడు షఫ్ట్ నిగ్గత్తో.

నిగ్గత్ మాట్లాడలేదు. తంత్ చటుక్కున లేచింది.

“నేను టీ కలుపుతా నన్నయ్యా!” అంది. నిగ్గత్ ముఖంలో నీలి మబ్బులు కమ్ముకోవాయి. కారణం తెలియలేదు అతనికి. ఆమెముఖంలోకి దీక్షగా చూచా డతను. ఆమె కళ్ళ దించేసుకుని వక్కకు తిరిగింది. ఎందు కలా చేసిందో అతనికి అర్థం కాలేదు.

టీ తాగుతూ తంత్ ఏమేమో మాట్లాడింది. టెన్నిస్ను గూర్చిన ప్రసంగం వచ్చింది. నైరోబీలో తాను వెంబర్ వత్ టెన్నిస్ ప్లేయర్ నని చెప్పుకుంది. వదిలేసు, ఇరవై కప్పులు గెల్చుకున్నదట కూడా! నిగ్గత్ మాట్లాడకుండా కూచుంది. తాను మాట్లాడడం లేదని అందరు అనుకుంటు వ్నారని ఆమెకు తెలుసు కూడా.

ఇద్దరమ్మాయిల్లో నిగ్గత్ అంటే ఆమె తల్లికి ఎక్కువ యిష్ట మని గమనించాడు షఫ్ట్. ఎంతో ప్రేమతో స్వయంగా తల్లి, నిగ్గత్కు టీ అందించింది. మూతి తుడుచుకోడానికి తన టవల్ అందించింది. ఎంతో ఆప్యాయతతో తం నిమిరింది.

టీ అయిన తరువాత వెళ్లిపోవడానికి లేచారు తల్లి కూతుళ్ళూ. మునుగు వేసుకుంది తల్లి. ‘ఆయన’ను కావలించుకుంది. షఫ్ట్ను గీసిం చింది. పెద్ద కూతురు వద్దకు వెళ్లి కళ్ళ నీళ్ళు పెట్టుకుంటూ “వద అమ్మాయి పోదాం” అంది. తల్లి ఒక చేయిపట్టుకుంది, చెల్లె లొక చేయి పట్టుకుంది. మెల్లగా కదిలింది నిగ్గత్. శరీరంలో కింది భాగం చచ్చు వడ్డట్టుంది. అది గమనించాడు షఫ్ట్. కాళ్ళు చచ్చుపడినట్లున్నాయి. అది చూచి షఫ్ట్ గుండె జల్లుమన్నది. తనలో తాను నర్చుకున్నాడు.

తల్లిని, చెల్లెల్ని ఉతగా పట్టుకుంటూ, వణుకుతున్న కాళ్ళనో ఈడ్చుకుంటూ, షఫ్ట్కూ, అతని భార్య ఆయనకూ నమస్కారం పెట్టి మొహం కుడిచేత్తో దాచుకుంటూ నిగ్గత్ వెళ్లిపోయింది. ఎంత అందంగా, ఎంత ఒయ్యారంగా నమస్కారం పెట్టింది! ఆమె తనకు నమస్కరించడానికి ఎత్తిన చేయి తన గుండెలో బలంగా గుద్దినట్లు బాధ కలిగింది. ఎంత వింత? దైవం ఆమెపట్ల ఎంత నిర్ణయంగా ప్రవర్తించాడు! అంత చక్కని అమ్మాయికి దైవం ఎంత ఘోరమైన అపకారం చేశాడు! ఆ అమ్మాయికు రాలు ఏం తప్పు చేసిందని ఈ ఘోరమైన శిక్ష!

అంతా వెళ్లిపోయారు. వాళ్ళను పంపించడానికి గుమ్మందాకా వెళ్లింది షఫ్ట్ భార్య ఆయన. వేదాంతలా ఏదో ఆలోచిస్తూ నుంచున్నా డతను. ఇంతలో మిత్రులు వచ్చారు. నిగ్గత్ను గూర్చి భార్యతో మాట్లాడటానికి అప్పుడు అవకాశం దొరకలేదు. మిత్రులతో పేకాటలో పడ్డాడు. రాత్ర యింది. పనివాడు భోజనానికి పిలిచాడు. భోజనం చేస్తూ నిగ్గత్ ప్రసక్తి ఎత్తా డతను. “మొదట భోంచేయండి. తరువాత మాట్లాడుదాం” అంది ఆయన.

ప్రఖ్యాత

భారత్

పేము కుర్చీలు

అమృతమునకు

నిధము!

చిత్ర పటములు

గల మా ఉచిత

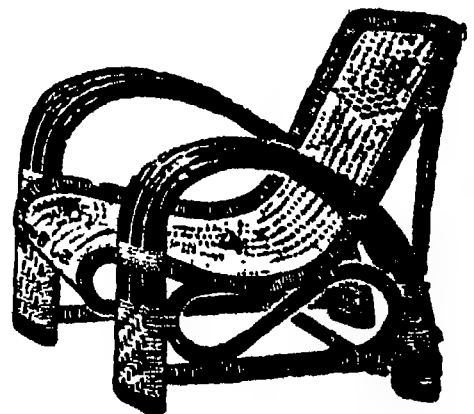
కేటలాగు

తెప్పించుకొనండి.

ఒకదఫా తప్పకవచ్చి

మా పలురకముల

కుర్చీలు చూడండి.

శ్రీ జయభారతమ్ & కంపెని, (రిజి)

182, రాయపేట హైరోడ్, మద్రాసు-14

తంత్: 'AKILAM'

ఫోన్: 85206

అయినా, షనక్ష్మత్తు పెళ్లయి ఆరేళ్లయింది. పిల్లలు కలుగలేదు. ఇద్దరు ఎప్పుడూ వేరేవేరే పడుకోలేదు. అవలు వాళ్ల గదిలో ఒకటే మంచం ఉంది. పిల్లలు కలగడానికి ఆమె ఆపరేషన్ చేయించుకోవాలని ఉంటుందని డాక్టర్లు అభిప్రాయపడ్డారు. కాని ఆయనకు ఆపరేషన్ అంటే తగవి భయం. వాళ్లిద్దరూ ఎంతో అన్యోన్యంగా ఉంటారు. వాళ్ల మధ్య ఎట్టి కలతలూ లేవు.

ఆరోజు కూడా కలిసి పడుకున్నారు. ఆ రాత్రి అతనికి నిగ్గత్ జ్ఞాపకం వచ్చింది. నిట్టూర్పు విడిచాడు. "అయినా! పాపం నిగ్గత్తు ఏమిటి జబ్బు?" అనడిగాడు.

ఆయన కూడా బాధగా నిట్టూర్చి—

"నిగ్గత్తు మూడోయేట పోలియో వ్యాధి పోకింది. కాళ్ళ పడిపోయి నవి" అంది విచారంగా. నిగ్గత్ అంటే ఎక్కడలేని సానుభూతి కలిగింది షనక్ష్మత్తు. ఆయన వీపుకు తనరొమ్ము ఆనించి అన్నాడు :—

"అయినా! దేవుడు ఎందు కంత క్రూరుడయ్యాడు?". ఆయన అవాదివ్వలేదు. ఆ పగలు జరిగిన ఘటనలన్నీ షనక్ష్మత్తు జ్ఞాపకం వచ్చినవి.

"అల్పం చూడ్డానికి రమ్మని నేను నిగ్గత్తును పిలిస్తే వీవు వా చేయి వొక్కింది అందుకే కదూ!" అనడిగాడు షనక్ష్మత్.

"అవును మరి .... అందుకే. మీరేమో పూరికే దాన్ని పిలుస్తూ ...."

"దేవుడితోడు. నాకు తెలీదు."

"పాపం? దానికి తనలోని తోపం ప్రతి క్షణం జ్ఞాపకం వస్తుంటుంది".

"అది తెలిసి వా గుండెతో బాకు గుచ్చుకున్నట్లు అయింది."

"నిగ్గత్ మనింటికి రాగానే దాన్ని చూచి వా మనస్సు చాలా బాధ పడింది. పాపం, దొడ్లోకి వెళ్లలేకపోయింది. తల్లి, చెల్లెలూ ఇంచుమించు ఎత్తుకు వెళ్లాల్సి వచ్చింది. లాగూ తాడువిప్పారు. మళ్లీ కట్టారు. ఎంత అందంగా ఉంది అమ్మాయి! పాపం!"

"కూచు ఉంటే పోలియో వ్యాధి పోకిందని అనలు తెలీదు"

"చాలా అధిమానం గల పిల్ల."

"అలాగా?"

"జీవితాంతం అవివాహితగానే ఉంటా నంటుంది." అమాట విని షనక్ష్మత్ కొంతసేపు విశ్రాంతిగా ఉండిపోయాడు. కాసేపు ఆగి అన్నాడు :

"అయితే తనను ఎవరూ పెళ్లి చేసుకోవడానికి అంగీకరించరనే విషయం అమెకు బాగా తెలుసునన్నమాట!"

షనక్ష్మత్ రొమ్ముమీద వెంట్రుకలను వేళ్లతో దువ్వుతూ "వికలాంగిని ఎవరు పెళ్లాడుతారండీ!" అంది ఆయన.

"అలా అనకు. అలా అనకు, అయినా!"

"అంత పెద్ద త్యాగం ఎవరు చేయగలరండీ!"

"అవును నిజమే మరి!"

"అందమైన పిల్ల. సంవత్సరాలైన తల్లిదండ్రుల ముద్దుల కూతురు. అంతా బాగానే ఉంది కాని ....."

"నే ననుకుంటాను .... కాని ...."

"మగవాళ్ల పౌదయాల్లో దయ ఎక్కడిది?"

షనక్ష్మత్ మరోసారి పొరిలాడు. "అలా అనకు ఆయన!" అన్నాడు. ఆయన ఇటు పొర్లింది. ఇద్దరు ఎదురు బదులుగా పడుకున్నారు.

"నాకు అంతా తెలుసు. ఆ అమ్మాయిని పెళ్లి చేసుకునే మగవాళ్లే చూపండి! చూతాం" అంది ఆయన.

"అవును, ఎవరు చేసుకుంటారు!"

"పైగా పెద్దది. చిన్నదాని పెళ్లికి ప్రయత్నాలు జరుగుతుంటే తన కెంత బాధ, చెప్పండి!"

"నిజంమాట."

ఆయన పెద్దగా నిట్టూర్పు విడిచింది.

"పాపం ఆపిల్ల జీవితాంతం అలా కుమిలిపోవలసిందేనా?"

"లేదు, లేదు" అంటూ లేచి కూచున్నాడు షనక్ష్మత్.

"అంటే?" ప్రశ్నించింది ఆయన.

"నీకు ఆ అమ్మాయంటే సానుభూతి ఉందా?"

"లేకం! ఉంది."

"దేవుడిమీద వాట్టు పెట్టుకొని చెప్పు?"

"ఇందులో వాట్టు పెట్టుకోవలసిందేముంది? ప్రతి మనిషీ ఆ పిల్లంటే సానుభూతి ఉంటుంది."

కొన్ని క్షణాలు నిశ్శబ్దం తరువాత—

"అయితే నే నొకటి ఆలోచించాను" అన్నాడు షనక్ష్మత్.

"ఏమిటది?" అడిగింది సంతోషంగా ఆయన.

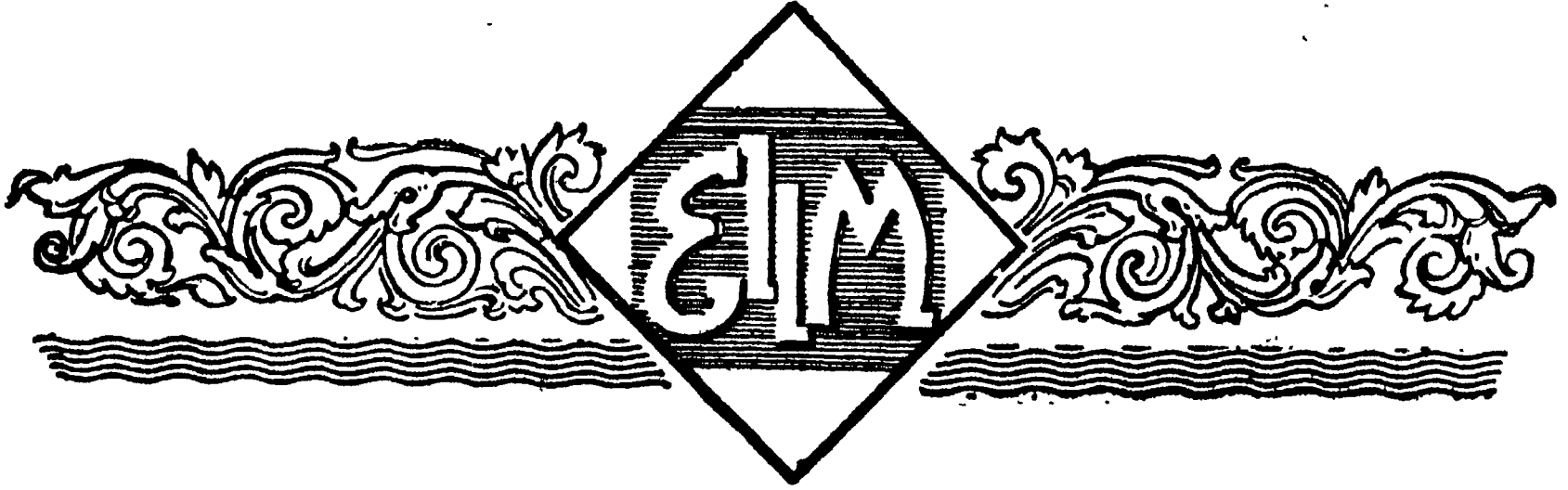
"నువ్వు ఉన్నత భావాలు గల దానివనే మాటను రుజువు చేసు కున్నావు ఆయన! నేను .... నేను .... దేవుడు నాకు వా సంకల్పాన్ని నెరవేర్చు కునే శక్తిని ప్రసాదించాలి .... నేను నిగ్గత్తును పెళ్లి చేసుకుంటాను. ఆ పుణ్య మంతా నీకే దక్కుతుంది, ఆయన!"

ఉరిక్కినది లేచి కూచుంది ఆయన.

"మీరు దాన్ని పెళ్లి చేసుకుంటే, దాన్ని తుపాకితో కాల్చి చంపేస్తా, తెలిసిందా" అంది ఆయన.

తుపాకిగుండు వచ్చి తన గుండెలో బలంగా తగిలినట్లు అయింది షనక్ష్మత్తు. వచ్చి, తన భార్య ఒడిలో పొరుకుపోయాడు.

FOR YOUR REQUIREMENTS OF

Polythene Film in Rolls, Sheets, Tubes and Bags
Polythene-lined Hessian in Rolls and Bags
Paper-lined Hessian in Rolls and Bags
Waterproof Packing Ocean Kraft Paper
Aluminium Foiled Kraft Paper
Thread-lined Waterproof Paper
Polythene-lined Kraft Paper
Agasthoid Roofing Felt
Bitumenized Hessian
Hessian Lined Paper
Waxed Paper
etc.

Please contact the pioneer Manufacturers :

East India Industries

(MADRAS) Private Limited

498, MINT STREET :: MADRAS-3

Phones : 31336 & 31337

Grams: TIYFNKEY

చా శుక్ల వంశము:
కొన్ని సంశయములు
శ్రీ దేవరపల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డి

నిడువ రు	శాసనవంశ క్రమము
కీర్తివర్మ	కీర్తివర్మ I
—	పుంకేశి I
—	—
నర్మ	కీర్తివర్మ II మంగళయువరాజు
యుగిన	—
విష్ణువర్ధన	పుంకేశి II యువరాజు
—	విష్ణువర్ధన (జయసింహ I ?)
తనయ	కుబ్జ విష్ణువర్ధన
జయసింహ	—
	విక్రమాదిత్య జయసింహ II

ముషీనికుండ శాసనములోను, కొప్పరము శాసనములోను కల— 'చీత్ర' శబ్దము తప్పని అది 'పుత్ర' శబ్దవికారము కాబోలెను కితరాధారము లేని కలవో వాకు తెలియదు.

కొప్పరం శాసనముం దప్పవ్వముగా పేర్కొన్న 'పుద్గిడు (యు)వరాజును బహుశా శాసనముందు పుష్పముగా పేర్కొన్న 'యువరాజు విష్ణువర్ధన' రాజును భిన్న వ్యక్తులనుటకు ము—ప్రచీత్ర సంబంధము తోడువడుచున్నది. అయి హుశా శాసనములో కీర్తివర్మ (Son) కొడుకు యువరాజువిష్ణువర్ధన— విషమసిద్ధి పేరుండగా, విష్ణువర్మ శాసనములో కీర్తివర్మమునిమునుడు మకర' ద్వజావరణము—శ్రీమత్—యుగిన విష్ణువర్ధన పేరు కలదు. ఇందలి 'యుగిన' పంఖ్య 'యుగళ' శబ్ద వికారము కాబోలు. యుగళ (కుబ్జ) విష్ణువర్ధనుడును, యువరాజు విష్ణువర్ధనుడును భిన్న వ్యక్తులగుదురు. కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు ఇమ్మడి విష్ణువర్ధనుడైనట్లే, యువరాజు విష్ణువర్ధనుడు మొదటి విష్ణు వర్ధ నుడు కాకపోడు.

ఇతనికి జయసింహుడను మరియొక తమ్ముడు లేడనుట కవకాశమున్నదో లేదో తెలియదు. లేనిచో విషమసిద్ధిని జయసింహుడనుట కవకాశమున్నది.

చీపురువల్లి శాసనములో పులకేశి కనియుడు (తమ్ముడు) విషమసిద్ధి పేరు వ్బట్లు ఆంధ్ర క్రానాలజీ తెల్పుచున్నది.

తమ పినతండ్రి మంగి యువరాజును (మంగళేశపుద్గియువరాజును) యుద్ధములో పులకేశియు, తమ్ముడు విషమసిద్ధి యువరాజు విష్ణువర్ధనుడును చంపి, వేంగి రాజ్యమును జయింపనిచో మరలా వేంగి రాజ్యమును మంగి యువ రాజు తనయుడు కుబ్జ విష్ణువర్ధనునకు వారణము లేక యిచ్చినట్లు చెప్పుట నపేక్షకముకాదు.

'స్వబాహు విపక్షమండలం' నిర్ణీత్య స్వసుతాస్వయే ప్రతి స్థిపిత రాజ్య పుద్గి డు (యు) వరాజు అనల్సి.....స్వదత్తి రాజ్యాప్తి'.

'స్వసుతాస్వ(య)ప్రతి స్థిపితరాజ్యం' కొనివలసినతండ్రి(మంగి) పుద్గి యువరాజును తన యుడు (కుబ్జ) విష్ణు వర్ధనుడు పెద తండ్రి కొడుకు లతో చేరి కుట్రచేసి చంపవలసిన అవశ్యకతలేదు. కాబట్టి, కీర్తివర్మ కొడుకు 'విషమసిద్ధి యువరాజు విష్ణువర్ధనుడును, మంగియువరాజుతనయుడు మకర ద్వజ (కుబ్జ) విష్ణు వర్ధనుడును భిన్న వ్యక్తులనుట కవకాశమున్నది. ఈ (యుగిన) యుగళ విష్ణు వర్ధనులను—నమకాలికులను—గుర్తించుటలో పొరపాటు జరిగి టట్లు తోచుచున్నది.

కొప్పరం శాసనదానము 'నవర్థమాన విజయ విజయరాజ్య సంవత్సరం' ఏక వి (ం)శతి కార్తిక మా (సం) మహా (నవమి) బృహస్పతి వా (ర)ముహూర్తం, కాలము క్రీ. శ. 600 ప్రాంత కాలమై యుండును.

యువరాజ్యకాలము 18 సంవత్సరంబులు, స్వరాజ్య కాలము 3 సంవత్సరంబులు కలసి మంగి యువరాజు 21 విజయ సంవత్సరంబులు, పరిపాపు చున్నవి. ఇట్లు కానిచో ఏకవింశతి (21) లెక్క కుదరదు. మంగి యువ రాజు 3—విజయ రాజ్య సంవత్సర కాలమునాటి దీ కొప్పరం శాసనమునిపించుచున్నది. అప్పటికితని యన్న కీర్తివర్మ మరణించి మూడు సంవత్సరములులే నది.

ఇందలి 'వర్లభ నమ(క్ష్మా)వప్తి(తి) విధి (వ)త్ సంవదత్తన్..... స్వదత్తి—అజ్ఞాప్తి'.....అను చరిత్ర (మంగి) పుద్గి (యువరాజు) వర్ల భుని దగునేకాని, పులకేశి పుద్గివర్లభుని దగుటకు విరోధము కలదు.

క్రీ. శ. 609 లో పినతండ్రి మంగళేశ పుద్గి వర్లభుని యుద్ధములో చంపిన పిదప పులకేశి రాజై, తన తమ్ముడు విషమసిద్ధి విష్ణు వర్ధనుని యువ రాజు విష్ణు వర్ధను కొనించినట్లు శిల్పాణి చాళుక్య వంశ స్థాపన చెప్పుచున్నది.

ఇట్లే క్రీ. శ. 609 లో తన తండ్రిని పెదతండ్రి పుత్రులు చంపిన పిమ్మట మకరద్వజకుబ్జ (యుగిన—యుగళ) విష్ణు వర్ధను డా కర్పాణి చాళు క్యులతో యుద్ధము కొనించి, నంధిలో వేంగి చాళుక్యవంశ స్థాపన చేసినట్లు తోచు చున్నది.

తన తండ్రి కొప్పరం శాసనములో ఉద్దేశించిన, 'స్వసుతాస్వయే ప్రతి స్థిపిత రాజ్యం' అను బాదామి చాళుక్య రాజ్యవిభాగ చరిత్ర నమస్వము కుదురు చున్నది.

"In the begining, Kubja Vishnu-Vardhana by the prowess resembling that of Vishnu wrested this earth forcibly from the Durjaya and ruled it for eighteen years."

—(రావల్లపుని కందాయం శాసనము)

"His (Satyasraya's) younger brother, the renowned lord, named Vishnu Vardhana distroyed the Durjayas and obtained Vengi-Mandala."

—(గుణగ విజయాదిత్యుని కాట్లవల్లరు శాసనము)

కాట్లరు శ్రీ వేం టూరు వెంకట రమణయ్యగారి వేంగి తూర్పు చాళుక్య రాజుల చరిత్ర (అంగ్లము)లో పై శాసన వాక్యము లున్నవి.

"This yield^o (892-274) A. D. 618 as the date of the establishment of the Eastern Chalukya Power in Vengi" (P. 49)

ప్రియమిత్రులు శ్రీ వేంటూరు వా రూపించినట్లు, ఇందలి చరిత్ర నమస్వయమగుటలేదు.

విష్ణువర్ధనులు (యుగిన) యుగళ విష్ణువర్ధనులు కాబోలెనుట ప్రాచీన శాసన వంశ నమ్మతము.

ఈ విష్ణు వర్ధనుల జంట వేంగి దుర్జయులతో యుద్ధములు చేయుట నంధి తర్వాత చరిత్రగా నమస్వయమగుట కవకాశమున్నదో, లేదో చూడవలసి యున్నది.

క్రీ. శ. 609—609 మధ్య కాలములో శిల్పాణి—వేంగి చాళుక్య వంశముల స్థాపనకుగా యుద్ధములు సాగినట్లు, నంధి కుదిరినట్లు చాళుక్య వంశ చరిత్ర సమస్వయమగునేమో పాధన సంపత్తిగల చరిత్రకులు వర్పించి తీర్మానించుట వంశయ వివారణోపాయము.

కళావతి

శ్రీ సహదేవ సూర్యప్రకాశరావు

మమియ కేతుఁడతండు; శ్రీమతి కళావ
తీ సతిమూర్తియూమి, లేదీవపడితి
వేదనలవేగు తొలికాన్పువేళ, నీలిరు
దారి వాహ్యభి సేయుచున్నారవారు.

అభినవామాద జాతీలతాంతసాళి
చాలు చాలుగా విరిసె వనంత వీధి
పరభృతమ్ముల కుహుకుహు స్వరముతోడి
ముద్దురోజులలోఁ దొలి ప్రాద్దుపాడిచె.

తరుణప్రతాల సందుల నొరిగియొరిగి
విరులకన్నెలు తనకళా గరిమకలర
రచన సేయసాగ విచిత్ర రంగవల్లి
ఆర్ద్రసీమల సరుగారుగాంశుమాలి.

* * * *

కాళరాత్రుల కొండకోనలు
గగురు వోవగఁగాల నీంతువి
కాళనాట్యము గరళ గానము
కల భవించెడినే!

గరళగానము కాళనాట్యము
డమరు ధక్కా ధాన్ని నాదము
వియ్యమందీ విలయమందీ
విరిసి పోయెడినే!

విన్నవారలు కొన్నవారే
కొన్నవారలు విన్నవారే
వన్నెగాంచిన ప్రతిమగాంచి
కొనగఁ బోవుదురే!

ఇదియె మార్కండేశు లింగం
బిదియె శ్రీ మాహేశ్వరి ప్రభ

యిదియె రాశేశ్వరుని పదము
ముదము గూర్చెడినే!

వారణాశీ వజ్రగోపుర
ప్రకారోచ్చ రమృతాభిర
వన్నెవన్నెలు కన్నుఁగట్టడు
వలయునే మీకున్.

సందె సాగనుల సవదరించి
ప్రతిఫలించిన పరమ గంగా
తీర భూములతీరు తీయము
వీక్షించినారటనే

విన్నవారలు కొన్నవారే
కొన్నవారలు విన్నవారే
వన్నెగాంచిన ప్రతిమగాంచి
కొనగఁ బోవుదురే!

ఉజ్వలానందో ద్యానములు
బిందుమాసపు లీలావనులు
పూయుపూజై సాగుతీజై
పాలుపు మీరెడినే!

ఇతడు ఖండ కళాంకభూషణు
డితడు ప్రాక్తనరత్నశ్వరుడు
ఇజ్యతైలకులేశ్వరుడితడు
వలయునేమీకున్

* * * *

తెనుగురంగోప జీవులు తీరుతీయ
ములయై వాసిన చిత్రాల లలితరీతి
గీతి వర్ణించు కొంచు పొగించుచుండె
బేరసార మానగరి బేహరియొకడు

సౌ గ సై న మన్ని క గ ల
వ త్ర ము లు
రాంకుమార్
ఫా బ్రి క్స్
పర్రింగులు
ఫాబ్రినులు
దోవతులు
వాయిలు
టూమ్

తయారు చేయువారు :

రాంకుమార్ మిల్స్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్,
బెంగుళూరు-2.

అందరి అభిరుచులకు, నాగరికతకు తగిన
సౌ గ సై న వ త్ర ము లు

క్రష్ణా ఫా బ్రి క్స్

క్యూలిన్
ఎంబ్రీ
డెలిగేట్
సాలిన

మెర్సిరెజ్-నూటింగ్ పరియ టూమ్

తయారు చేయువారు :

శ్రీ క్రష్ణా స్పిన్నింగ్ & వీవింగ్ మిల్స్ ప్రైవేట్ లి.
బెంగుళూరు-2.

పాట వదములో నభివర్ణితము
కాశికా క్షేత్ర చిత్రాళి కలికిదనము
విని కళావతీసతి ధరావిభునిచూచి
యెఱుకనేసె చిత్రాళి వీక్షించునాన
పెరిది మదిలోనికోరిక పెదవి విడనొ
లేదొ; మరునిమేషాన నాలేఖ్యవరుడు
వచ్చివాలెను రాజదంపతుల యెదుట;
వింశయనురాగ మ్రాపియ కాంతమీద
వచ్చి కాశికా చిత్రాళి విచ్చియుక్క
టాకటి పేరుపేరు వరున నుజ్వలాంధ్ర
భావనా చిత్రవైదుషీ వైభవము
పెలువరించె బేహారి వాగ్విభవ మొలయ;

* * * *

చూచితిరా దీని సొబగు; సంధ్యా నట
శ్వర నగ్న తాండవ సౌవ్యవమ్ము;
పరికించి నారట; పావనగంగా న
రిత్తటి బ్రత్యువశ్శుపక స్తి;
తిలకించితిరెమీరు దివ్యవాస్తీత్ర యీ
కలిత వారాణసి కళలరాశి;
వీక్షించినారే విశ్వేశ్వర గోపుర
మంజరేఖా పుంజరంజ నమ్ము
కనుల కలవార మనసారఁగాంచినారె
ఇది మహామణికర్ణికాపదము! దివ్య
వాహినీ పంచ సంతీర్థపదము లివియె!
“ఇది విధాతృశిరమ్ము వ్రాలిన పదమ్ము”

జ్ఞానవాపిక పుణ్యదీప్తిక
జ్ఞానవాపిక కల్పవాటిక
జ్ఞానవాపిక జ్ఞానతీర్థము
జ్ఞానోద మియ్యదియే!

జ్ఞానవాపికపూజ్య సంజ్ఞాతరమ్ము
వీను విందయ్యెనో లేదొ; కాని రాణి
జవజవాడి సామాణ పాంచాలి యయ్యె
ఆపుసీతాఖ్యలో నే మహస్సుగలదొ.

తెలి ముయిలు కాగిలింతల కలగికలగి
పాలిపోయిన లేనల బాలవోలె
అఖి పరిచారికా జనాభ్యంతరమున
మూర్ఛమునిగి కళావతి పాలుపుదక్క
ఏమిచేయంగ వలయునో ఎఱుక లేక
కువలయాధీశుమది కలగుండఁ వడియె
ఏమిచేయంగవలయునో ఎఱుక లేక
వణిజనాథుని మనసు విహ్వలతఁ జెందె

అబ్జప్రతాళి శిశిర హిమాంబుపూర్ణ
కనకప్రతాళి హిమవాలుకా కరణ
పాళి; చందనగంధాళి; వరునఁదెచ్చి
చేసె శిశిరోపచారముదాసికాళి

కన్నులరవిచ్చి యలనల్లగదలి హృదయ
దేవుకోనమ్ము దళదిశల్ దివియఁ జూచి
జ్ఞానవాపిక, జ్ఞానోద ఖండమనుచు
తేటికొనె శ్రీమతి కళావతీవధూటి

తేటికొనిన కాంతను, తటితిపువోవ
కనులు విస్ఫారితమ్ములుగాగఁ జూచి
హృదయ ముద్వేలమై రసోత్సవముగాగ
క్రమంగిపోయిన భూజాని నింగికెగసె

ఇంతికన్నుల సాకూత దృష్టిరేఖ
రాజరాజేశ క హృదయసామ్రాజ్యఃపది
నలమి కలగింపుపెట్ట; ప్రేయసినిజేరి
నవనవమ్ముగా బతి లాలనమ్మునేసె

చేసి “ప్రేయసీ! ఇదియేటి చేష్టితమ్ము
కాశికా లేఖ్యపాళిక కలికిదనము;
ప్రతిభ” తిలకించి మెచ్చుకో వలయుగాని
ఇటుల విస్మృతిపాలౌట కేమికతము

జ్ఞానవాపిక జ్ఞానోదఖండమనుచు
బలికినాపు ముమ్మారుఁ త త్ప్రతిమ విరచ
నావక స్తి మనసునాటినదియొ, కాక
స్మృతికి దట్టనో పూర్వజీవితపు గాథ?

2

“కలదొక ధరణీదేవుడు కాశికాపు
నీత విశ్వేశ్వరాలయ నికటసీమ;
అతడు నిత్యాగ్నిహోత్రీ; పుణ్యప్రచార
డాగమాధ్యాయ, హరిశర్మ నాగ బరగు

నడబెడంగుల నంచల నడబెడంగు
పలుకుదీపుల చిలుకల పలుకుదీపు;
మేనిచాయల ముత్యాల మేలిచాయ
దరహాసించు సుశీలయాతనికుమారి

వేగుజక్క వెలికిదోష, వేగుబోక
నెచ్చెలులు దానులేచి వినీతమొలయ
పరమపావని గంగాభవాని విమల
సలిలమందు నభ్యంగన స్నానమాడు.

ఆడి, శిరసార్పి, తెలిసరిగంచు చీర
దాల్చి, రత్నాలతాటంక తరళకాంతి
చెక్కిటనటింప, మంజీరశింజ మొరయ
నలుపగాఁ బోవు విశ్వేశు చరణసేవ

ఆమెనును వేలికొనలు నాట్యములు నలువ
కలువ, కెందమ్మి, సంపెంగ, కలికిచిలుక,
చ్చిన్నిజాబిల్లిరేక, కాశీపురీశు
దివ్యవీధిక మ్రుగ్గులు దిద్దితీర్చు
పూలజాలుల మాలికల్ పోహరించి
గంధకస్తూరికాగురుకలితధూప
దీపికాపాళికల హారలెత్తి; ప్రణవ
భవ్యమంత్రాల నేవించు భవునిసతము.

అమెకన్నులలో తరళాబ్జరేఖ
చికిలిబుగ్గల నంజ నజ్జకపుబాఁయ;
చూచి తలయూచి క్రొంగొత్త సాబగుకాండ్రు
అడుగుచిన్నెల నర్చింతు రంజలించి

3

“అది ప్రకాంతవనంత నికాంతరమ్ము
పుచ్చ పువ్వుల లేతనవ్వుల పసెందు

చిలుకువెన్నెల విరిసి వాసించుచుండె
మల్లియలతోడ; జాజి కుట్టములతోడ
కోటికోటి జాతీసుమ కోరకములు
విరిసిపోయిన వెన్నెల వెలుగులోన
ఇంటి మొగసాల పూబాదరింటి సరన
మృదుల శయ్యసుశీల నిదించుచుండె

సరసిలోఁ దెలిగల్గవననలచాయ
నల్లనిదురవోయెడు రాజహంసివోలె,
స్వచ్ఛ హృదయమ్ము ముఖసీమ ప్రతిఫలింప
మృదుల శయ్య సుశీల నిదించుచుండె.

కన్నెపడుచుల స్వప్నలోకమ్ములోన;
భ్రకుటికుంచించి, ఏ సురలోక లోక
ములకు, ప్రణయరాగము నేకముగ రచించి
కలలదొంతర లెన్నెన్నో గాంచుచుండె.

అమల చంద్రికాపాండు శయ్యాప్రసన్న
కోమలామల రాగరేఖా మనోజ్ఞ
మూర్తి నామెను, సూనశరార్తు డగుచు
చూచినాఁడు విద్యాధర భేచరుండు.

ఒక్కపరి గాంచినాడొ లేదో రవంత
ఎన్ని ప్రేమానుభావము లెగసినవియ్యె,
ఏయతాకిక సౌందర్యమేచి కొననో,
ధారుణీ తలిడిగ్గ విద్యాధరుండు.

చివురు నెత్తమ్మితూడు చంచువున దాల్చి
అభ్రవీధికి నెగయురాయంచవోలె
ఆ సుశీల నా విద్యాధరాధినేత
మృదుల హస్తాలదాలిచి మింటికెగసె.

ఎగసి యాకాశమార్గాన నెగసియెగసి
లలిత చంద్రికాన్నపిత మండలము దరిసె,
గుళికయై యదృశ్యమ్ముకా, గోపురాగ్ర
చిత్రరత్న విభ్రజ కాశీపురమ్ము.

మృదుల హస్తాలలో నిదురించు నామె
ముగ్ధవదన లావణ్యమ్ము; ముకుళితాంబ

కముల చికిలి పోగదనమ్ము; కలయగాంచి
 చంద్రుడీసుచే మబ్బుల చాయనొదిగె
 పాలవెన్నెల నులుగుల తేలితేలి
 చిలుత మబ్బు తునుకలదొంతరల తరలి,
 గాలి తరంగ పటాల తూగాడియాడి
 స్వేచ్ఛ సుఖయింప వ్రాలెను వింధ్యశిఖరి
 పొడపొడల వన్నెవన్నెల పొదలుబొదల
 సితలాంత శయ్యాంతమ్ము నతివజ్రేర్చి
 ముగ్ధమాధురీ సౌందర్య ముగ్ధుడగుచు
 వెలది యరమూతగనుల చుంబింపనుండె.
 అంశనొక పిశితాశి దివ్య ప్రసన్న
 మృదులమైన యా సౌందర్యమింపునింప
 జూచి, కామ తమస్సులఁ జొక్కిచొక్కి
 కలికినొక్కట బట్టుకో కడగిమించె.
 ఒకడు న క్తంచరుడు సేరొకడు దివిజుఁ
 డా యిరువు రొక్క మర్త్యులతాంగికొలుకు
 కదనమున నేర్చి పేర్చిరి కడిమి మెఱయ
 అందమొదైన ప్రాణసుమార్పితంబె.
 ఒకరి ముష్టిఘాతముల, వేటొకరి పాద
 తాడనమ్ముల రాయడిధ్వనుల కులికి
 అనదుకొనసివో లేచి, అదవదఁడి
 కడల బేడిన చూపుల గాంచెనబల.
 ఇది కలయొ నిక్కువమొ ఏర్పరింపరాక
 ఆ విభీతవిలోచన యట్ట నిలిచె
 వెఱపుతో; నా జగద్గీరు లురలిఁడిరి
 వికల శీర్షలై నత్తు రోడికలుగట్ట.

పడిన విద్యాధిరేంద్రుడా వనిశనరసి
 ఏమియో చెప్పగాఁ జోయి మోమువాలె,
 “ఇతఁడె కానోపు నన్నీ వనీతలాన
 ప్రేమ మైఁ దెచ్చి డించిన వినయమూర్తి.
 వనితకోసమ్ము నిండు జీవముల వీడి
 నారు నిట్టూర్పు రేకగా వీరు; క్షణార
 భీషగాభీః నీరంధ్ర వివినసీమ ..
 ఇందు హింసా రి రంసు లెందేని గలరు.
 ఎవడు కరగృహీతము నేయు, నెవడుకను
 నొత్త నిలువెల్ల పులికించు; నుదయమందు
 భావనాపాళి; అతడెపో ప్రణయమూర్తి
 అతడేపో ఏడుగడ హైందవాంగనలకు
 అనితలచి; తల్లిదండ్రుల నాత్మ నెంచి,
 అంబికావతి హృద్వీధినంజలించి
 అమరమూర్తి నాత్మేశుగా మమననెంచి
 అగ్నిరాజించె యతనితో ననుగమించె.

4

ఆమె నేనై జనించితి; నన్మదీయ
 హృదయవాధుఁడా విద్యాధిరేంద్రమూర్తి;
 ఎన్ని జన్మాంతరములైన నెసగకున్నె
 వారణాశీశు భవ్యసేవాఫలమ్ము.
 కాశికాపురీ చిత్రాళి గాంచినంత
 స్మృతికి బాటెను పూర్వజీవితపుగాధ
 తరతరమ్ముల రాగబంధమ్ముగాని
 ఒక్కనాటి రాగమ్ము గాదోయి నాథ !

